

CVRIA

HOF VAN JUSTITIE
VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

Jaarverslag
2007

QD-AG-08-001-NL-C

JAARVERSLAG 2007

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

NL

Hoe zijn de EU-publicaties te verkrijgen?

Publicaties van het Publicatiebureau die te koop zijn kunt u via de website van de EU Bookshop <http://bookshop.europa.eu/> bestellen bij het verkoopkantoor van uw keuze.

U kunt ook via fax — op het nummer (352) 29 29-42758 — een lijst aanvragen van onze wereldwijd verspreide verkoopkantoren.

HOF VAN JUSTITIE
VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

JAARVERSLAG 2007

Overzicht van de werkzaamheden van het Hof van Justitie
van de Europese Gemeenschappen,
het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen
en het Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie

Luxemburg 2008

www.curia.europa.eu

Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen
L-2925 Luxemburg
Tel. (352) 43 03-1

Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen
L-2925 Luxemburg
Tel. (352) 43 03-1

Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie
L-2925 Luxemburg
Tel. (352) 43 03-1

Het Hof op internet: <http://www.curia.europa.eu>

Het Jaarverslag is bij de voorlichtingsdienst van het Hof van Justitie
ook verkrijgbaar op cd-rom
Tel. (352) 4303-2035

Manuscript voltooid op 31 december 2007

Overneming met bronvermelding toegestaan. De foto's mogen slechts worden overgenomen in de context van deze publicatie. Voor elk ander gebruik moet toestemming worden gevraagd aan het Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen.

Meer gegevens over de Europese Unie vindt u op internet
via de Europaserver (<http://europa.eu>).

Bibliografische gegevens bevinden zich aan het einde van deze publicatie.
Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, 2008

ISBN 978-92-829-0880-8

© Europese Gemeenschappen, 2008
Overneming met bronvermelding toegestaan

Printed in Italy

GEDRUKT OP CHLOORVRIJ GEBLEEKT PAPIER

Inhoud

	Blz.
Voorwoord, president van het Hof van Justitie, Vassilios Skouris	5

Hoofdstuk I

Het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

A — Ontwikkeling en werkzaamheden van het Hof van Justitie in 2007	9
B — Samenstelling van het Hof van Justitie	57
1. Leden van het Hof van Justitie	59
2. Wijzigingen in de samenstelling van het Hof van Justitie in 2007	75
3. Protocollaire rangorde	77
4. Gewezen leden van het Hof van Justitie	79
C — Gerechtelijke statistieken van het Hof van Justitie	83

Hoofdstuk II

Het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen

A — Werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg in 2007	113
B — Samenstelling van het Gerecht van eerste aanleg	159
1. Leden van het Gerecht van eerste aanleg	161
2. Wijzigingen in de samenstelling van het Gerecht van eerste aanleg in 2007 ...	173
3. Protocollaire rangorde	175
4. Gewezen leden van het Gerecht van eerste aanleg	177
C — Gerechtelijke statistieken van het Gerecht van eerste aanleg	179

Hoofdstuk III

Het Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie

A — De werkzaamheden van het Gerecht voor ambtenarenzaken in 2007	203
B — Samenstelling van het Gerecht voor ambtenarenzaken	219
1. Leden van het Gerecht voor ambtenarenzaken	221
2. Protocolaire rangorde	225
C — Gerechtelijke statistieken van het Gerecht voor ambtenarenzaken	227

Hoofdstuk IV

Bijeenkomsten en bezoeken

A — Officiële bezoeken aan en evenementen bij het Hof van Justitie, het Gerecht van eerste aanleg en het Gerecht voor ambtenarenzaken	241
B — Studiebezoeken (2007)	245
C — Plechtige zittingen	249
D — Bezoeken of aanwezigheid bij officiële evenementen	251

<i>Beknopt organogram</i>	<i>257</i>
---------------------------------	------------

<i>Adresgegevens van het Hof van Justitie</i>	<i>261</i>
---	------------

Voorwoord

In 2007 bestond de Europese Gemeenschap vijftig jaar. Ter gelegenheid daarvan hebben de communautaire instellingen in de loop van het jaar een aantal evenementen georganiseerd. Het Hof van Justitie heeft de vijftigste verjaardag van Europa gevierd met een colloquium waaraan is deelgenomen door de presidenten van de hoogste rechterlijke instanties van de 27 lidstaten alsmede de huidige en voormalige leden van het Hof. De voorzitters van de hoogste rechterlijke instanties van de lidstaten waren de belangrijkste sprekers tijdens dit colloquium, dat getuigt van de nauwe samenwerking van het Hof met de nationale rechters.

2007 zal wellicht ook in de herinnering blijven als het jaar waarin het Verdrag van Lissabon is ondertekend, waarmee wordt beoogd de Europese Unie doeltreffender wetgevende en bestuurlijke structuren te geven, zodat zij beter het hoofd kan bieden aan de uitdagingen van het begin van de 21e eeuw. Wat het Hof van Justitie betreft, worden de bepalingen aangaande zijn bevoegdheid met betrekking tot de ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid, die thans verspreid zijn over titel IV van het EG-Verdrag en titel VI van het Verdrag betreffende de Europese Unie, samengebracht in één enkele titel van het toekomstige Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. De meeste beperkingen die nu nog aan zijn bevoegdheid ter zake zijn gesteld, zullen dan verdwijnen.

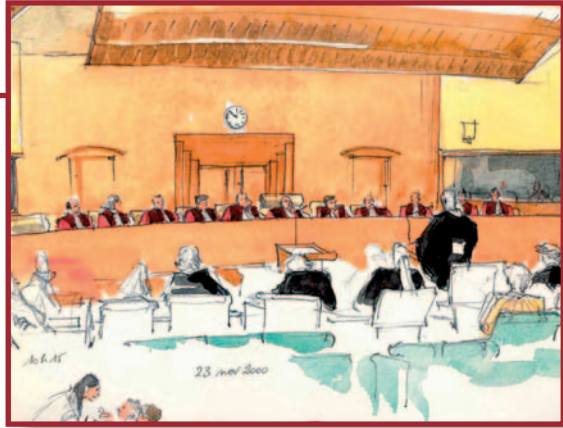
De zaken betreffende de ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid vormen voor het Hof van Justitie stellig een grote uitdaging, zowel wegens de gevoelige aard ervan, als wegens de bijzondere spoed die de behandeling daarvan vereist. In dat opzicht vormt het feit dat de Raad in 2007 de wijzigingen van het Statuut en het Reglement voor de procesvoering heeft goedgekeurd waardoor voor de behandeling van deze zaken een prejudiciële spoedprocedure wordt ingevoerd, een beslissende stap om het Hof in staat te stellen aan deze uitdaging het hoofd te bieden.

Verder is het Gerecht van eerste aanleg in 2007 gedeeltelijk vernieuwd, wat heeft geleid tot het vertrek van vier van zijn leden. Het Hof kan zich enkel verheugen over het feit dat de regeringen van de lidstaten zich bij de benoemingen van de rechters, net als bij de gedeeltelijke vernieuwing van het Hof in 2006, hebben laten leiden door het streven de stabiliteit van de instelling veilig te stellen en het Gerecht van eerste aanleg aldus de mogelijkheid te bieden zijn taak ongehinderd voort te zetten.

Ten slotte wijs ik erop dat in het afgelopen jaar 1 259 zaken aanhangig zijn gemaakt bij de drie rechterlijke instanties die samen het Hof van Justitie vormen, het hoogste cijfer in de geschiedenis van de instelling, hetgeen het groeiende aantal gemeenschapsrechtelijke geschillen weerspiegelt.

De lezer treft op de volgende bladzijden een volledig overzicht aan van de ontwikkeling en de werkzaamheden van de instelling in 2007. Zoals de vorige jaren is een groot deel gewijd aan een beknopte, maar volledige uiteenzetting van de eigenlijke rechtsprekende activiteit van het Hof van Justitie, het Gerecht van eerste aanleg en het Gerecht voor ambtenarenzaken. Statistische gegevens vervolledigen het beeld van de gerechtelijke werkzaamheden.

V. Skouris,
president van het Hof van Justitie

Hoofdstuk I

Het Hof van Justitie
van de Europese Gemeenschappen

A — Ontwikkeling en werkzaamheden van het Hof van Justitie in 2007

door Vassilios Skouris, president

Dit deel van het jaarverslag geeft een beknopt overzicht van de werkzaamheden van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen in 2007. In de eerste plaats wordt een beeld geschetst van de ontwikkeling van de instelling in de loop van dit jaar, waarbij de nadruk wordt gelegd op de institutionele veranderingen die het Hof raken en op de wijzigingen met betrekking tot zijn interne organisatie en werkmethoden (deel 1). In de tweede plaats worden de statistieken inzake de evolutie van de werklust van de instelling en de gemiddelde procesduur geanalyseerd (deel 2). In de derde plaats worden, zoals elk jaar, per gebied de belangrijkste ontwikkelingen in de rechtspraak behandeld (deel 3).

1. Het belangrijkste punt in de institutionele ontwikkeling van het Hof in 2007 was de voltooiing van de wetgevingsprocedure voor de invoering van een prejudiciële spoedprocedure die een snelle en doeltreffende behandeling van prejudiciële vragen betreffende de ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid mogelijk moet maken.

Bij besluit van 20 december 2007 heeft de Raad het Statuut van het Hof gewijzigd en goedkeuring verleend voor de wijziging van het Reglement voor de procesvoering van het Hof teneinde een prejudiciële spoedprocedure in te voeren. Het betreft een nieuw soort prejudiciële procedure voor de behandeling van zaken die thans vallen onder titel IV van het EG-Verdrag (Visa, asiel, immigratie en andere beleidsterreinen die verband houden met het vrije verkeer van personen) en titel VI van het Verdrag betreffende de Europese Unie (Bepalingen inzake politieke en justitiële samenwerking in strafzaken). Uitgaande van de vaststelling dat de bestaande procedures, waaronder de versnelde procedure van artikel 104 bis van het Reglement voor de procesvoering, geen voldoende snelle behandeling voor deze categorie van zaken kunnen garanderen, heeft het Hof deze nieuwe procedure voorgesteld teneinde die zaken te kunnen behandelen binnen uiterst korte termijnen en zonder de behandeling van de andere bij het Hof aanhangige zaken te vertragen.

De wijzigingen van het Statuut en het Reglement voor de procesvoering treden in werking tijdens het eerste trimester van 2008. De belangrijkste kenmerken van de prejudiciële spoedprocedure blijken wanneer men ze vergelijkt met de gewone en de versnelde prejudiciële procedure. In de eerste plaats kan aan de schriftelijke behandeling slechts worden deelgenomen door de partijen in het hoofdgeding, de lidstaat van de verwijzende rechter, de Europese Commissie en de andere instellingen indien een van hun handelingen aan de orde is. De partijen en alle in artikel 23 van het Statuut bedoelde belanghebbenden kunnen deelnemen aan een terechtzitting en er hun standpunt bekendmaken over de ingediende schriftelijke opmerkingen. In de tweede plaats zullen de in de prejudiciële spoedprocedure behandelde zaken van bij hun binnenkomst bij het Hof worden toegewezen aan een speciaal daarmee belaste kamer van 5 rechters. Ten slotte verloopt de procedure in deze zaken hoofdzakelijk elektronisch, aangezien de nieuwe bepalingen van het Reglement voor de procesvoering het mogelijk maken de processtukken in te dienen of te betekenen per telefax of elektronische post.

2. De gerechtelijke statistieken van het Hof voor 2007 tonen een aanzienlijke vooruitgang in vergelijking met het vorige jaar. Met name moet erop worden gewezen dat de procesduur voor het vierde opeenvolgende jaar is verkort en dat het aantal afgedane zaken in vergelijking met 2006 met ongeveer 10 % is gestegen.

In 2007 heeft het Hof 551 zaken afgedaan, tegen 503 in 2006 (netto, voegingen meegeteld). In 379 zaken werd een arrest gewezen en in 172 zaken werd een beschikking gegeven. Het aantal arresten en beschikkingen is aanmerkelijk groter dan in 2006 (351 arresten en 151 beschikkingen).

Bij het Hof zijn 580 nieuwe zaken aanhangig gemaakt, het grootste aantal in de geschiedenis van het Hof ⁽¹⁾, hetgeen een stijging betekent van 8 % in vergelijking met 2006 en van 22,3 % in vergelijking met 2005. Het aantal zaken dat eind 2007 aanhangig was (741, bruto), was echter niet veel groter dan eind 2006 (731, bruto).

Uit de gerechtelijke statistieken voor 2007 blijkt ook de voortdurende verkorting van de procesduur sinds 2004. Deze bedroeg voor prejudiciële verwijzingen 19,3 maanden, tegenover 19,8 maanden in 2006 en 20,4 maanden in 2005. Zoals in 2006 toont een vergelijkend onderzoek aan dat de gemiddelde duur voor de afhandeling van prejudiciële zaken sinds 1995 nooit zo kort is geweest als in 2007. De gemiddelde duur voor de afhandeling van rechtstreekse beroepen en hogere voorzieningen bedroeg respectievelijk 18,2 en 17,8 maanden (20 en 17,8 maanden in 2006).

Het afgelopen jaar heeft het Hof wisselend gebruikgemaakt van de verschillende instrumenten waarover het beschikt om de behandeling van bepaalde zaken te bespoedigen (berechting bij voorrang, versnelde procedure, vereenvoudigde procedure en mogelijkheid om uitspraak te doen zonder conclusie van de advocaat-generaal). In 8 zaken is het Hof verzocht om toepassing van de versnelde procedure, maar daarin was niet voldaan aan de in het Reglement voor de procesvoering gestelde bijzondere voorwaarden van spoedeisendheid. Overeenkomstig een in 2004 ingevoerde praktijk worden verzoeken om een versnelde procedure toe- of afgewezen bij met redenen omklede beschikking van de president van het Hof. 5 zaken zijn bij voorrang behandeld.

Verder heeft het Hof wederom gebruikgemaakt van de vereenvoudigde procedure die in artikel 104, lid 3, van het Reglement voor de procesvoering is vastgelegd voor de beantwoording van bepaalde prejudiciële vragen. Op basis van deze bepaling zijn 18 zaken afgedaan bij beschikking.

Ten slotte heeft het Hof veel vaker gebruikgemaakt van de bij artikel 20 van het Statuut geboden mogelijkheid om een zaak zonder conclusie van de advocaat-generaal te berechten wanneer in die zaak geen nieuwe rechtsvraag aan de orde is. Bij ongeveer 43 % van de in 2007 gewezen arresten is geen conclusie genomen (tegenover 33 % in 2006).

⁽¹⁾ Afgezien van de 1 324 zaken in 1979. Dit uitzonderlijk hoge aantal is echter te verklaren door een zeer groot aantal beroepen tot nietigverklaring van dezelfde handeling.

De zaken waren als volgt verdeeld over de verschillende rechtsprekende formaties van het Hof: ongeveer 11 % van de zaken werd in 2007 afgedaan door de Grote kamer, ongeveer 55 % door kamers van vijf rechters en ongeveer 33 % door kamers van drie rechters. Het aantal zaken dat is behandeld door de Grote kamer is nagenoeg hetzelfde als het vorige jaar, het aantal zaken dat is behandeld door de kamers van vijf rechters (63 % in 2006) is enigszins lager, en het aantal zaken dat is behandeld door kamers van drie rechters is gestegen (24 % in 2006). De verdeling van de zaken over de verschillende rechtsprekende formaties is nagenoeg gelijk aan die in 2005.

Meer statistische gegevens over het gerechtelijk jaar 2007 zijn te vinden in punt C van dit hoofdstuk.

3. In dit deel worden de belangrijkste ontwikkelingen in de rechtspraak geschetst op de volgende gebieden:

constitutionele of institutionele vraagstukken; Europees burgerschap; vrij verkeer van goederen; vrij verkeer van personen, diensten en kapitaal; visa, asiel en immigratie; mededingingsregels; fiscaliteit; harmonisatie van de wetgevingen en uniforme wettelijke regelingen; merken; economisch en monetair beleid; sociaal beleid; milieu; justitiële samenwerking in burgerlijke zaken; politieke en justitiële samenwerking in strafzaken en terrorismebestrijding; hierbij moet worden gepreciseerd dat een arrest dat, gelet op de voornaamste problemen die erin worden behandeld, onder een bepaald gebied wordt ingedeeld, vaak ook zeer belangrijke problemen op andere gebieden behandelt.

Constitutionele of institutionele vraagstukken

Gelet op de omvang van de gebieden die aanleiding kunnen geven tot constitutionele of institutionele vragen, wekt het geen verwondering dat arresten worden aangehaald waarin uitspraak is gedaan over zeer uiteenlopende kwesties.

Hoewel het probleem van de bepaling van de juiste rechtsgrondslag voor de vaststelling van gemeenschapswetgeving in de rechtspraak reeds ruimschoots aan bod is gekomen, blijft het toch opduiken in de voor het Hof gebrachte geschillen.

Zo was de Commissie in de zaak die heeft geleid tot het arrest van 23 oktober 2007 (*Commissie/Raad*, C-440/05) van mening dat het kaderbesluit van de Raad tot versterking van het strafrechtelijk kader voor de bestrijding van verontreiniging vanaf schepen ⁽²⁾, dat was vastgesteld in het kader van de politieke en justitiële samenwerking in strafzaken, op een onjuiste rechtsgrondslag was gebaseerd; ondersteund door het Europees Parlement stelde zij beroep in tot nietigverklaring, op grond dat het doel en de inhoud van dat kaderbesluit vallen binnen de bevoegdheid van de Europese Gemeenschap inzake het gemeenschappelijk vervoerbeleid.

⁽²⁾ Kaderbesluit 2005/667/JBZ van de Raad van 12 juli 2005 tot versterking van het strafrechtelijk kader voor de bestrijding van verontreiniging vanaf schepen (PB L 255, blz. 164). Dit besluit completeert richtlijn 2005/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van 7 september 2005 inzake verontreiniging vanaf schepen en invoering van sancties voor inbreuken (PB L 255, blz. 11).

Het Hof herinnerde er allereerst aan dat in een geval waarin het EG-Verdrag en het Verdrag betreffende de Europese Unie beide van toepassing kunnen zijn, dit laatste verdrag bepaalt dat het eerste voorrang heeft, en dat het erop toe dient te zien dat de handelingen waarvan de Raad stelt dat zij vallen onder de bepalingen inzake politieke en justitiële samenwerking in strafzaken, geen inbreuk maken op de bevoegdheden van de Gemeenschap. Het stelde vast dat het kaderbesluit tot doel heeft, de veiligheid op zee te vergroten en een betere bescherming van het mariene milieu tegen verontreiniging door schepen te bieden.

De bepalingen van het kaderbesluit die aan de lidstaten de verplichting opleggen om bepaalde gedragingen strafbaar te stellen, hadden dus geldig kunnen worden vastgesteld op basis van het EG-Verdrag. Ofschoon de strafwetgeving en het strafprocesrecht in beginsel niet tot de bevoegdheid van de Gemeenschap behoren, kan de gemeenschapswetgever niettemin, wanneer het gebruik van doeltreffende, evenredige en afschrikkende straffen door de bevoegde nationale instanties een onontbeerlijke maatregel is in de strijd tegen ernstige aantastingen van het milieu, aan de lidstaten de verplichting opleggen om dergelijke sancties in te stellen, teneinde de volledige doeltreffendheid van de door hem op dit gebied vastgestelde normen ter bescherming van het milieu te verzekeren.

De bepalingen van het kaderbesluit betreffende de aard en de hoogte van de op te leggen strafrechtelijke sancties, vallen daarentegen niet binnen de bevoegdheid van de Gemeenschap. Aangezien deze bepalingen evenwel onlosmakelijk verbonden zijn met de bepalingen betreffende de strafrechtelijke sancties waarop zij betrekking hebben, concludeerde het Hof dat het kaderbesluit van de Raad inbreuk maakte op de bevoegdheden van de Gemeenschap inzake het zeevervoer, hetgeen schending oplevert van het Verdrag betreffende de Europese Unie, dat de voorrang van die bevoegdheden erkent. Het kaderbesluit werd wegens de ondeelbaarheid ervan dan ook in zijn geheel nietig verklaard.

Met betrekking tot de omvang van de bevoegdheid van het Hof inzake prejudiciële vragen betreffende uitlegging of geldigheid moeten verschillende zaken worden aangehaald.

In de zaak *Merck Genéricos-Produtos Farmacêuticos* (arrest van 11 september 2007, C-431/05) stelde het Portugese Supremo Tribunal de Justiça het Hof de vraag of het bevoegd is om artikel 33 van de Overeenkomst inzake de handelsaspecten van de intellectuele eigendom (TRIP's-overeenkomst) ⁽³⁾ uit te leggen. Het Hof beantwoordde deze vraag bevestigend, op grond van de vaststelling dat aangezien die overeenkomst door de Gemeenschap en haar lidstaten is gesloten op grond van een gedeelde bevoegdheid, het Hof bevoegd is om de aldus door de Gemeenschap aangegane verplichtingen vast te stellen en daartoe de bepalingen van de betrokken overeenkomst uit te leggen. De vraag inzake de bevoegdheidsverdeling tussen de Gemeenschap en haar lidstaten dient voor de gehele

⁽³⁾ Overeenkomst inzake de handelsaspecten van de intellectuele eigendom, opgenomen in bijlage I C bij de Overeenkomst tot oprichting van de Wereldhandelsorganisatie (WTO), die op 15 april 1994 te Marrakesh is ondertekend en is goedgekeurd bij besluit van de Raad van 22 december 1994 betreffende de sluiting, namens de Europese Gemeenschap voor wat betreft de onder haar bevoegdheid vallende aangelegenheden, van de uit de multilaterale handelsbesprekingen in het kader van de Uruguayronde (1986-1994) voortvloeiende overeenkomsten (PB L 336, blz. 1).

Gemeenschap op eenvormige wijze te worden beantwoord. Enkel het Hof is in staat een dergelijk antwoord te geven. Wat deze zaak betreft, was het Hof van oordeel dat de Gemeenschap er stellig belang bij heeft dat het Hof bevoegd wordt geacht om artikel 33 van de TRIP's-overeenkomst, betreffende de minimale beschermingsduur van octrooien, uit te leggen, teneinde vast te stellen of het gemeenschapsrecht zich ertegen verzet dat aan deze bepaling rechtstreekse werking wordt verleend.

In de zaak *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato* (arrest van 11 december 2007, C-280/06) overwoog het Hof overeenkomstig de arresten *Dzodzi* ⁽⁴⁾ en *Leur-Bloem* ⁽⁵⁾ en recentelijk *Poseidon Chartering* ⁽⁶⁾ wederom dat in het bijzondere geval van zaken waarin het gemeenschapsrecht waarop het prejudiciële verzoek om uitlegging betrekking heeft, enkel van toepassing is uit hoofde van een verwijzing naar het interne recht, met andere woorden wanneer een nationale wettelijke regeling zich voor haar oplossingen voor zuiver interne situaties conformeert aan de in het gemeenschapsrecht gekozen oplossingen, de Gemeenschap er belang bij heeft dat, ter voorkoming van het risico van uiteenlopende uitleggingen in de toekomst, de overgenomen bepalingen of begrippen van gemeenschapsrecht op eenvormige wijze worden uitgelegd, ongeacht de omstandigheden waaronder zij toepassing moeten vinden, een en ander door middel van een op een verzoek om een prejudiciële beslissing gewezen arrest van het Hof. Het Hof heeft dan ook de uitlegging gegeven waarom de nationale rechter had verzocht.

In de zaak *Ikea Wholesale* (arrest van 27 september 2007, C-351/04) heeft het Hof geoordeeld dat, gelet op hun aard en opzet, de overeenkomsten van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) in beginsel niet behoren tot de normen waaraan het Hof de wettigheid van handelingen van de gemeenschapsinstellingen toetst. Alleen wanneer de Gemeenschap uitvoering heeft willen geven aan een in het kader van de WTO aangegane bijzondere verplichting of indien de gemeenschapshandeling uitdrukkelijk verwijst naar specifieke bepalingen van de WTO-overeenkomsten, is het aan het Hof om de wettigheid van de gemeenschapshandeling te toetsen aan de regels van de WTO.

In een heel andere materie besliste het Hof in het arrest van 28 juni 2007 (*Internationaler Hilfsfonds/Commissie*, C-331/05 P) dat de kosten van de procedures voor de Europese ombudsman, die geen invorderbare kosten ⁽⁷⁾ zijn, ook niet op grond van de niet-contractuele aansprakelijkheid van de Gemeenschap ten laste kunnen worden gebracht van de betrokken instelling, aangezien een causaal verband tussen de schade en de betrokken onrechtmatige handeling ontbreekt, nu de kosten een gevolg zijn van de vrije keuze van de betrokkenen.

Ook het recht van het publiek op toegang tot documenten van de instellingen gaf aanleiding tot geschillen. Zo moest het Hof zich in de zaak *Sison/Raad* (arrest van 1 februari 2007, C-266/05 P, Jurispr. blz. I-1233) uitspreken over verschillende, en zelfs gedeeltelijke,

⁽⁴⁾ Arrest van 18 oktober 1990, C-297/88 en C-197/89, Jurispr. blz. I-3763.

⁽⁵⁾ Arrest van 17 juli 1997, C-28/95, Jurispr. blz. I-4161.

⁽⁶⁾ Arrest van 16 maart 2006, C-3/04, Jurispr. blz. I-2505.

⁽⁷⁾ Zie artikel 91, sub b, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht.

weigeringen om een verzoeker toegang te verlenen tot de documenten op grond waarvan de Raad hem had opgenomen en gehandhaafd in de lijst van personen van wie de tegoeden en financiële activa krachtens verordening nr. 2580/2001 ⁽⁸⁾ worden bevroren, en hem mee te delen welke staten in dit verband bepaalde documenten hadden verstrekt.

Nu het gaat over een gebied waarin van de gemeenschapswetgever politieke, economische en sociale keuzes worden verlangd en waarin hij ingewikkelde beoordelingen moet maken, herinnerde het Hof eraan dat het slechts een beperkte wettigheidscontrole kan verrichten.

In dat verband overwoog het dat het doel van verordening nr. 1049/2001 ⁽⁹⁾ is het publiek in het algemeen een recht van toegang te geven tot documenten van de instellingen en niet regels voor te schrijven ter bescherming van het bijzondere belang dat deze of gene bij toegang tot een van die documenten zou kunnen hebben, en dat, wat de door bepaalde openbare en particuliere belangen gerechtvaardigde uitzonderingen op het recht van toegang betreft, het bijzondere belang van een verzoekende partij bij de mededeling van documenten niet in aanmerking kan worden genomen door de instelling die zich zal moeten uitspreken over de vraag of de kennisgeving van die documenten aan het publiek afbreuk zou doen aan de belangen die de gemeenschapswetgever heeft willen beschermen, en in een dergelijk geval de gevraagde toegang zal moeten weigeren.

Het Hof merkte vervolgens op dat zelfs indien de verzoekende partij het recht heeft uitvoerig in kennis te worden gesteld van de aard van en de reden voor de beschuldiging die tegen hem is ingebracht, omdat hij op de litigieuze lijst is geplaatst, en dit recht toegang tot bij de Raad berustende documenten inhoudt, een dergelijk recht niet specifiek kan worden uitgeoefend door gebruik te maken van de regeling voor toegang van het publiek tot documenten van de instellingen.

Met betrekking tot documenten met een zeer gevoelige inhoud overwoog het Hof dat de autoriteit die daarvan de auteur is op goede gronden geheimhouding kan verlangen wat het bestaan zelf van een gevoelig document betreft, en dat die autoriteit ook bevoegd is zich te verzetten tegen de bekendmaking van haar eigen identiteit voor het geval dat het bestaan van dat document bekend zou worden. Die conclusie kan niet onevenredig worden geacht op grond dat het daardoor voor de verzoeker die toegang wordt geweigerd, problematischer, ja zelfs nagenoeg onmogelijk wordt om te bepalen van welke staat dat document afkomstig is.

Wat de toegang van de burger tot de eigenlijke rechtsregels in plaats van tot documenten betreft, diende het Hof zich in de zaak *Skoma Lux* (arrest van 11 december 2007, C-161/06) uit te spreken over de strekking van artikel 58 van de Akte betreffende de

⁽⁸⁾ Verordening (EG) nr. 2580/2001 van de Raad van 27 december 2001 inzake specifieke beperkende maatregelen tegen bepaalde personen en entiteiten met het oog op de strijd tegen het terrorisme (PB L 344, blz. 70).

⁽⁹⁾ Verordening (EG) nr. 1049/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2001 inzake de toegang van het publiek tot documenten van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie (PB L 145, blz. 43).

toetredingsvoorwaarden⁽¹⁰⁾ van 2004. In antwoord op de vraag van een Tsjechische rechter of dat artikel aldus moet worden uitgelegd dat bepalingen van een gemeenschapsverordening die niet in het Publicatieblad van de Europese Unie is bekendgemaakt in de taal van een lidstaat, terwijl deze taal een officiële taal van de Europese Unie is, aan particulieren in deze lidstaat kunnen worden tegengeworpen, overwoog het Hof dat de in een gemeenschapsregeling opgenomen verplichtingen bij gebreke van deze publicatie niet aan particulieren in deze lidstaat kunnen worden tegengeworpen, ook al hadden deze personen via andere wegen van deze regeling kennis kunnen nemen. Met dit antwoord gaf het Hof een uitlegging van het gemeenschapsrecht, zonder dat het zich uitsprak over de geldigheid daarvan.

Op het gebied van de verhouding tussen het gemeenschapsrecht en het nationale recht van de lidstaten heeft het Hof een aantal verduidelijkingen gegeven betreffende de voorrang en de rechtstreekse werking van het gemeenschapsrecht.

In de zaak *Lucchini* (arrest van 18 juli 2007, C-119/05) besliste het Hof overeenkomstig de in het arrest *Simmenthal*⁽¹¹⁾ ontwikkelde beginselen, dat het gemeenschapsrecht zich verzet tegen de toepassing van een bepaling van Italiaans recht waarin het beginsel van het gezag van gewijsde is neergelegd, voor zover toepassing daarvan in de weg staat aan de terugvordering van staatssteun die in strijd met het gemeenschapsrecht is verleend en waarvan de onverenigbaarheid met de gemeenschappelijke markt bij een definitief geworden beschikking van de Commissie is vastgesteld.

In de zaak *Carp* (arrest van 7 juni 2007, C-80/06) diende het Hof de kwestie van de horizontale rechtstreekse werking van beschikkingen te behandelen. Het stelde vast dat beschikking 1999/93 betreffende de procedure voor de conformiteitsverklaring van voor de bouw bestemde producten overeenkomstig artikel 20, lid 2, van richtlijn 89/106⁽¹²⁾ een handeling met een algemene strekking vormt die het soort procedure preciseert voor de respectieve conformiteitsverklaringen en het Europees Comité voor Normalisatie/het Europees Comité voor Elektrotechnische Normalisatie (CEN/Cenelec) belast met het specificeren van de inhoud ervan in de relevante geharmoniseerde normen die vervolgens moeten worden omgezet door de normalisatie-instellingen van elke lidstaat, maar alleen

⁽¹⁰⁾ Akte betreffende de toetredingsvoorwaarden voor de Tsjechische Republiek, de Republiek Estland, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, de Republiek Polen, de Republiek Slovenië en de Slowaakse Republiek en de aanpassing van de Verdragen waarop de Europese Unie is gegrond (PB 2003, L 236, blz. 33).

Artikel 58 van deze Akte luidt:

„De teksten van de vóór de toetreding aangenomen besluiten van de instellingen en van de Europese Centrale Bank die door de Raad, de Commissie of de Europese Centrale Bank in de Estse, de Hongaarse, de Letse, de Litouwse, de Maltese, de Poolse, de Sloveense, de Slowaakse en de Tsjechische taal zijn vastgesteld, zijn vanaf het tijdstip van toetreding op gelijke wijze authentiek als de in de elf huidige talen vastgestelde teksten. Zij worden in het Publicatieblad van de Europese Unie bekendgemaakt, wanneer de teksten in de huidige talen aldus zijn bekendgemaakt”.

⁽¹¹⁾ Arrest van 9 maart 1978, 106/77, Jurispr. blz. 629.

⁽¹²⁾ Beschikking 1999/93/EG van de Commissie van 25 januari 1999 betreffende de procedure voor de conformiteitsverklaring van voor de bouw bestemde producten overeenkomstig artikel 20, lid 2, van richtlijn 89/106/EEG van de Raad voor deuren, ramen, luiken, blinden, poorten en bijbehorend hang- en sluitwerk (PB L 29, blz. 51).

verbindend is voor de lidstaten, die de enige adressaten ervan zijn. Een particulier kan zich daar in het kader van een contractuele aansprakelijkheidsvordering tegen een andere particulier dan ook niet op beroepen.

In twee arresten is verduidelijkt welke houding de nationale rechters moeten aannemen tegenover internationale overeenkomsten van de Gemeenschap.

In de zaak *Tum en Dari* (arrest van 20 september 2007, C-16/05) sprak het Hof zich uit over de strekking van de „standstill”-clausule van artikel 41, lid 1, van het aanvullend protocol bij de associatieovereenkomst EEG-Turkije ⁽¹³⁾, dat de overeenkomstsluitende partijen vanaf de inwerkingtreding van dit protocol verbiedt nieuwe beperkingen met betrekking tot de vrijheid van vestiging in te voeren. De zaak betrof twee Turkse staatsburgers die zich wilden vestigen in het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland.

Volgens het Hof heeft deze ondubbelzinnige bepaling rechtstreekse werking; zij werkt niet als een materieel voorschrift, door het relevante materiële recht inzake de toegang tot het grondgebied van een lidstaat, in de plaats waarvan zij zou treden, buiten toepassing te stellen, maar als een quasiprocedurele regeling die *ratione temporis* voorschrijft op basis van welke bepalingen van de immigratieregeling van een lidstaat de situatie van een Turks staatsburger die gebruik wil maken van de vrijheid van vestiging in een lidstaat, moet worden beoordeeld. Daaruit leidde het Hof af dat deze clausule de beginselbevoegdheid van de lidstaten om hun nationaal immigratiebeleid te voeren onverlet laat. De loutere omstandigheid dat deze clausule de lidstaten vanaf de datum van inwerkingtreding ervan een verplichting om iets na te laten oplegt, zodat hun manoeuvreerruimte enigszins wordt beperkt, wettigt namelijk niet de conclusie dat wordt geraakt aan het wezen zelf van de soevereine bevoegdheid van deze landen inzake vreemdelingenpolitie.

Het Hof legde deze bepaling vervolgens aldus uit dat het vanaf de inwerkingtreding van het aanvullend protocol bij de associatieovereenkomst EEG-Turkije de betrokken lidstaat de invoering verbiedt van nieuwe beperkingen van het gebruik van de vrijheid van vestiging, waaronder die betreffende de materiële en/of procedurele voorwaarden inzake de eerste toelating op het grondgebied van deze staat van Turkse staatsburgers die voornemens zijn er een beroepsactiviteit als zelfstandige uit te oefenen.

In de reeds aangehaalde zaak *Merck Genéricos-Produtos Farmacêuticos* stelde het Portugese Supremo Tribunal de Justiça het Hof de vraag of de nationale rechterlijke instanties artikel 33 van de Overeenkomst inzake de handelsaspecten van de intellectuele eigendom (TRIP's-overeenkomst), betreffende de minimale beschermingsduur van octrooien, ambtshalve of op verzoek van een van de partijen moeten toepassen in een bij hen aanhangig geding.

Het Hof herinnerde er eerst aan dat het bevoegd is om die overeenkomst uit te leggen, en besliste in dat verband dat onderscheid moet worden gemaakt tussen de gebieden waarop de Gemeenschap nog niet regelgevend is opgetreden en die waarop zij dat wel

⁽¹³⁾ Aanvullend protocol, dat op 23 november 1970 te Brussel is ondertekend en namens de Gemeenschap is gesloten, goedgekeurd en bevestigd bij verordening (EEG) nr. 2760/72 van de Raad van 19 december 1972 (PB L 293, blz. 1).

heeft gedaan. Met betrekking tot de eerste, die dus nog tot de bevoegdheid van de lidstaten behoren, overwoog het Hof dat de bescherming van de intellectuele-eigendomsrechten en de daartoe door de rechterlijke autoriteiten getroffen maatregelen niet worden beheerst door het gemeenschapsrecht, dat derhalve niet verlangt, maar evenmin uitsluit, dat de rechtsorde van een lidstaat particulieren het recht toekent om zich rechtstreeks op een regel van de TRIP's-overeenkomst te beroepen, of de rechter verplicht deze regel ambtshalve toe te passen. Op de tweede is daarentegen het gemeenschapsrecht van toepassing, wat inhoudt dat zo veel mogelijk een met de TRIP's-overeenkomst overeenstemmende uitlegging dient te worden verschaft, zonder dat evenwel aan de betrokken bepaling van deze overeenkomst rechtstreekse werking kan worden verleend.

In casu stelde het Hof vast dat de Gemeenschap haar bevoegdheden op het gebied van octrooien, waarop artikel 33 van de TRIP's-overeenkomst betrekking heeft, nog niet heeft uitgeoefend of althans dat zij deze bevoegdheden tot op heden op intern vlak niet in voldoende mate heeft uitgeoefend om ervan uit te kunnen gaan dat dit gebied thans onder het gemeenschapsrecht valt. Derhalve verzet het gemeenschapsrecht zich er thans niet tegen dat een nationale rechter artikel 33 rechtstreeks toepast onder de door het nationale recht bepaalde voorwaarden.

Ten slotte moeten drie arresten worden vermeld die betrekking hebben op de effectieve rechterlijke bescherming van de rechten die de justitiabelen ontleen aan het gemeenschapsrecht.

In de zaak *Unibet* (arrest van 13 maart 2007, C-432/05, Jurispr. blz. I-2271) herinnerde het Hof er eerst aan dat dit een algemeen beginsel van gemeenschapsrecht is. Vervolgens wees het er traditiegetrouw op dat het bij gebreke van een communautaire regelgeving ter zake een aangelegenheid van elke lidstaat is om overeenkomstig de op hem rustende samenwerkingsplicht de bevoegde rechterlijke instanties aan te wijzen en de procesregels vast te stellen voor vorderingen die worden ingediend ter bescherming van de rechten die de justitiabelen aan het gemeenschapsrecht ontleen. Aan deze procedurele autonomie, die wordt begrensd door het gelijkwaardigheids- en het doeltreffendheidsbeginsel, kan slechts worden afgedaan wanneer uit de opzet van de betrokken nationale rechtsorde zou blijken dat er geen rechtsmiddel beschikbaar is waarmee, ook al is het incidenteel, de eerbiediging kan worden verzekerd van de rechten die de justitiabelen aan het gemeenschapsrecht ontleen.

Het Hof overwoog dat het beginsel van effectieve rechterlijke bescherming van de door het gemeenschapsrecht aan de justitiabelen verleende rechten niet vereist dat er naar nationaal recht een zelfstandig beroep bestaat dat ten principale ertoe strekt, de verenigbaarheid van nationale bepalingen met het gemeenschapsrecht te onderzoeken, wanneer andere effectieve rechtsmiddelen, die niet ongunstiger zijn dan die welke gelden voor soortgelijke nationale vorderingen, het mogelijk maken een dergelijke verenigbaarheid incidenteel te beoordelen, hetgeen de nationale rechter dient na te gaan. In concreto is een effectieve rechterlijke bescherming niet verzekerd indien de justitiabele zich moet blootstellen aan administratieve of strafrechtelijke procedures en aan de daaruit voortvloeiende sancties, als enig middel om de verenigbaarheid van de betrokken nationale bepalingen met het gemeenschapsrecht aan te vechten.

Ten slotte leidde het Hof uit het beginsel van effectieve rechterlijke bescherming af dat de lidstaten de justitiabele de mogelijkheid moeten bieden dat voorlopige maatregelen worden gelast totdat de bevoegde rechter zich heeft uitgesproken over de verenigbaarheid van de betrokken nationale bepalingen met het gemeenschapsrecht, indien dergelijke maatregelen noodzakelijk zijn ter verzekering van de volle werking van de rechterlijke uitspraak die moet worden gedaan. Dit is echter niet nodig wanneer het verzoek van de justitiabele volgens het recht van de betrokken lidstaat niet-ontvankelijk is en voor zover het gemeenschapsrecht zich niet tegen deze niet-ontvankelijkheid verzet. Bij gebreke van een communautaire regeling ter zake gelden voor de eventuele toekenning van voorlopige maatregelen de criteria die zijn vastgesteld in het nationale recht, mits daarbij het gelijkwaardigheids- en het doeltreffendheidsbeginsel worden geëerbiedigd.

In de zaak *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation* (arrest van 13 maart 2007, C-524/04, Jurispr. blz. I-2107) herinnerde het Hof er onder meer aan dat wanneer een lidstaat heffingen heeft toegepast in strijd met het gemeenschapsrecht, de justitiabelen recht hebben op terugbetaling van de ten onrechte geheven belasting en van de bedragen die rechtstreeks met die belasting verband houden.

Wat andere schade betreft die een persoon heeft geleden wegens een aan een lidstaat toe te rekenen schending van het gemeenschapsrecht, moet deze lidstaat in het kader van het nationale aansprakelijkheidsrecht deze schade vergoeden onder de voorwaarden genoemd in de rechtspraak van het Hof; deze autonomie wordt begrensd door het gelijkwaardigheids- en het doeltreffendheidsbeginsel.

Wanneer blijkt dat de wettelijke regeling van een lidstaat een door artikel 43 EG verboden belemmering van de vrijheid van vestiging vormt, kan de nationale rechter, teneinde de voor vergoeding in aanmerking komende schade te bepalen, nagaan of de benadeelde personen zich redelijke inspanningen hebben getroost om die schade te voorkomen of de omvang ervan te beperken en, meer in het bijzonder, of zij tijdig alle hun ter beschikking staande beroepsmogelijkheden hebben aangewend. De toepassing van de bepalingen betreffende de vrijheid van vestiging zou evenwel onmogelijk of uiterst moeilijk worden gemaakt indien de op schending van die bepalingen berustende vorderingen tot terugbetaling of vergoeding werden afgewezen of verminderd op de enkele grond dat de betrokken vennootschappen de belastingdienst niet hadden gevraagd, rente te mogen betalen op een lening van een niet-ingezeten gelieerde vennootschap zonder dat die rente als winstuitkering wordt aangemerkt, terwijl in de betrokken omstandigheden de nationale wet, in voorkomend geval tezamen met de relevante bepalingen van de verdragen ter voorkoming van dubbele belasting, in een dergelijke kwalificatie voorzag.

Na deze precisering herinnerde het Hof er nog aan dat om vast te stellen of er sprake is van een voldoende gekwalificeerde schending van het gemeenschapsrecht, rekening moet worden gehouden met alle elementen die de aan de nationale rechter voorgelegde situatie karakteriseren. Op een gebied als dat van de directe belastingen moet hij rekening houden met het feit dat de gevolgen van het door het Verdrag gewaarborgde vrije verkeer slechts geleidelijk aan het licht zijn gekomen, met name door de in de rechtspraak van het Hof ontwikkelde beginselen.

In de gevoegde zaken *Van der Weerd e.a.* (arrest van 7 juni 2007, C-222/05–C-225/05) moest het Hof met name antwoorden op de vraag of in het kader van een gerechtelijke procedure betreffende de rechtmatigheid van een bestuurshandeling, het gemeenschapsrecht de nationale rechter verplicht tot een ambtshalve toetsing aan gronden die vallen buiten de grondslag van de geschillen maar die zijn ontleend aan richtlijn 85/511 tot vaststelling van gemeenschappelijke maatregelen ter bestrijding van mond- en klauwzeer ⁽¹⁴⁾.

Het Hof heeft die vraag ontkennend beantwoord op basis van de overweging dat noch het gelijkwaardigheidsbeginsel noch het doeltreffendheidsbeginsel de nationale rechter verplicht tot een ambtshalve toetsing aan gronden ontleend aan het gemeenschapsrecht.

Wat het eerste van die beginselen betreft, was het Hof meer bepaald van oordeel dat de betrokken voorschriften van de richtlijn niet bepalen onder welke voorwaarden procedures ter bestrijding van mond- en klauwzeer kunnen worden ingesteld en evenmin welke autoriteiten in het kader daarvan bevoegd zijn om de omvang van de rechten en de verplichtingen van de justitiabelen vast te stellen, zodat zij niet kunnen worden aangemerkt als gelijkwaardig met de nationale regels van openbare orde die de basis vormen van de nationale procedures, omdat daarin is bepaald onder welke voorwaarden die procedures kunnen worden ingesteld en welke autoriteiten in het kader daarvan bevoegd zijn om de omvang van de rechten en de verplichtingen van de justitiabelen vast te stellen. Aangaande het tweede beginsel stelde het Hof dat wanneer de partijen daadwerkelijk de mogelijkheid hebben om voor de nationale rechter een op het gemeenschapsrecht gebaseerde grond aan te voeren, het doeltreffendheidsbeginsel zich niet verzet tegen een nationaal voorschrift dat de nationale rechter belet ambtshalve een rechtsgrond ontleend aan schending van het gemeenschapsrecht in aanmerking te nemen, wanneer hij voor het onderzoek van die rechtsgrond de hem passende lijdelijkheid zou moeten verzaken door buiten de grenzen van de door partijen afgebakende rechtsstrijd te treden en zich te baseren op andere feiten en omstandigheden dan die welke de partij die bij de toepassing van de gemeenschapsbepalingen belang heeft, aan haar vordering ten grondslag heeft gelegd, ongeacht het belang van die bepalingen voor de communautaire rechtsorde.

Europees burgerschap

In verschillende zaken onderzocht het Hof nationale bepalingen die het vrije verkeer van burgers van de Unie onrechtmatig belemmeren.

Wat opleiding en studie betreft, is het Hof in de gevoegde zaken *Morgan en Bucher* (arrest van 23 oktober 2007, C-11/06 en C-12/06) uitgegaan van de vaststelling dat burgers van een lidstaat die in een andere lidstaat studeren volgens artikel 17, lid 1, EG de status van burger van de Unie hebben, zodat zij zich eventueel kunnen beroepen op de bij die status horende rechten, ook ten opzichte van hun lidstaat van herkomst.

⁽¹⁴⁾ Richtlijn 85/511/EEG van de Raad van 18 november 1985 tot vaststelling van gemeenschappelijke maatregelen ter bestrijding van mond- en klauwzeer (PB L 315, blz. 11), zoals gewijzigd bij richtlijn 90/423/EEG van de Raad van 26 juni 1990 (PB L 224, blz. 13).

Vervolgens overwoog het Hof dat hoewel het in beginsel gerechtvaardigd is dat een lidstaat, om ervoor te zorgen dat de toekenning van studietoelagen aan studenten die in andere lidstaten wensen te studeren, geen onredelijke last wordt, die steun enkel toekent aan studenten die blijk hebben gegeven van een zekere mate van sociale integratie, hij toch ervoor dient te zorgen dat de modaliteiten voor de toekenning van die toelage geen ongerechtvaardigde beperking van het recht van vrij verkeer van de burgers in het leven roepen en dat zij coherent moeten zijn en evenredig aan het doel, te bevorderen dat de studenten hun studie zo snel mogelijk afronden of het de studenten gemakkelijker te maken om een verstandige studiekeuze te maken.

Het Hof leidde daaruit af dat de artikelen 17 EG en 18 EG zich verzetten tegen bepalingen die de toekenning aan een student van een studietoelage voor een opleiding in een andere lidstaat dan die waarvan hij de nationaliteit heeft, afhankelijk stellen van de voorwaarde dat die opleiding de voortzetting is van een gedurende ten minste één jaar in de lidstaat van herkomst van deze student gevolgde opleiding, aangezien zij de burgers van de Unie ontmoedigen om gebruik te maken van hun in artikel 18, lid 1, EG neergelegde recht om vrij op het grondgebied van de lidstaten te reizen en te verblijven.

Met betrekking tot de belastingwetgeving onderzocht het Hof in de zaken *Schwarz en Gootjes-Schwarz* en *Commissie/Duitsland* (arresten van 11 september 2007, C-76/05 en C-318/05) de bepalingen van de Duitse wet op de inkomstenbelasting op grond waarvan belastingplichtigen het aan bepaalde particuliere scholen betaalde schoolgeld voor hun kinderen kunnen aftrekken indien die scholen op het nationale grondgebied zijn gevestigd.

Het Hof besliste dat het gemeenschapsrecht eraan in de weg staat dat de belastingaftrek in de regel wordt geweigerd voor schoolgeld dat is betaald aan in een andere lidstaat gevestigde scholen. In zijn redenering maakt het Hof onderscheid tussen twee types van schoolfinanciering. Alleen de scholen die hoofdzakelijk uit particuliere middelen worden gefinancierd, kunnen zich beroepen op het vrij verrichten van diensten. Voor de in een andere lidstaat dan Duitsland gevestigde scholen die niet hoofdzakelijk uit particuliere middelen worden gefinancierd, geldt het vrij verrichten van diensten niet. Dit betekent echter nog niet dat de aftrek mag worden geweigerd. De aan de burgers van de Unie verleende rechten verzetten zich daartegen: zelfs een kind van jonge leeftijd kan zich op de door het gemeenschapsrecht gewaarborgde rechten van vrij verkeer en verblijf beroepen, en de betrokken bepalingen leiden ertoe dat kinderen die onderwijs volgen in een andere lidstaat, op ongerechtvaardigde wijze worden benadeeld ten opzichte van de kinderen die geen gebruik hebben gemaakt van hun recht van vrij verkeer.

Vrij verkeer van goederen

Het Hof heeft zich uitgesproken over de verenigbaarheid van verschillende nationale regelingen met de verdragsbepalingen betreffende het vrij verkeer van goederen.

In de eerste plaats moet worden gewezen op het arrest *Rosengren e.a.* (arrest van 5 juni 2007, C-170/04), dat is gewezen naar aanleiding van het verzoek om een prejudiciële beslissing over de verenigbaarheid met het EG-Verdrag van een Zweedse wettelijke

regeling die een verbod bevat voor de invoer door particulieren van alcoholhoudende dranken, waarvan de detailverkoop in Zweden onder een door die wet ingesteld monopolie valt. Het Hof heeft deze maatregel onverenigbaar met het gemeenschapsrecht verklaard, nadat het had vastgesteld dat hij niet moet worden getoetst aan artikel 31 EG, betreffende nationale monopolies van commerciële aard, maar aan artikel 28 EG, aangezien het niet gaat om een bepaling inzake het bestaan en de werking van het monopolie op de detailverkoop, met uitzondering van de invoer. Het Hof kwam tot die conclusie op grond van de overweging dat de Zweedse maatregel een kwantitatieve invoerbeperking in de zin van artikel 28 EG is, gelet op de mogelijkheid dat de houder van het monopolie zich verzet tegen een verzoek om levering en dus in voorkomend geval ook tegen de invoer van de betrokken dranken, en op de ongemakken die een dergelijke maatregel oplevert voor de consumenten. Het Hof was vervolgens van oordeel dat deze maatregel niet op grond van artikel 30 EG gerechtvaardigd kan zijn uit hoofde van de bescherming van de gezondheid en het leven van personen. De Zweedse regeling is namelijk ongeschikt om het doel, het alcoholgebruik in het algemeen te beperken, te bereiken, aangezien zij op dat punt slechts marginale gevolgen heeft, en is niet evenredig aan het doel jongeren te beschermen tegen de nadelige gevolgen van alcoholgebruik, aangezien het invoerverbod geldt ongeacht de leeftijd van de particulier die de betrokken dranken wil kopen.

In de tweede plaats moest het Hof zich in het arrest *Commissie/Duitsland* (arrest van 15 november 2007, C-319/05) naar aanleiding van een beroep wegens niet-nakoming opnieuw buigen over de vraag of een stof moest worden gekwalificeerd als een geneesmiddel of als een levensmiddel. De Bondsrepubliek Duitsland had een knoflookpreparaat in capsulevorm dat in andere lidstaten rechtmatig in de handel wordt gebracht als voedingssupplement, ingedeeld als geneesmiddel, en had de verkoop daarvan afhankelijk gesteld van een voorafgaande vergunning voor het in de handel brengen. Overeenkomstig vaste rechtspraak stelde het Hof vast dat de Bondsrepubliek Duitsland daardoor de krachtens de artikelen 28 EG en 30 EG op haar rustende verplichtingen niet was nagekomen. Nadat het Hof had vastgesteld dat het betrokken product noch aan de definitie van geneesmiddel naar aandiening, noch aan die van geneesmiddel naar werking in de zin van de betrokken gemeenschapsregeling⁽¹⁵⁾ beantwoordt, was het van oordeel dat de Duitse maatregel een belemmering van het intracommunautaire handelsverkeer oplevert. De betrokken maatregel kan niet overeenkomstig artikel 30 EG worden gerechtvaardigd uit hoofde van de bescherming van de volksgezondheid, aangezien een dergelijke bepaling moet berusten op een grondige evaluatie van het gestelde gezondheidsrisico, en een maatregel die het vrije verkeer van goederen minder belemmert, zoals een passende etikettering die de consumenten waarschuwt voor potentiële risico's die de consumptie van dit product meebrengt, zou hebben voldaan aan het vereiste van bescherming van de volksgezondheid.

Ten slotte moet worden gewezen op het arrest *Commissie/Nederland* (arrest van 20 september 2007, C-297/05), waarin de rechtspraak van het Hof betreffende de nationale regels voor de invoer van in een andere lidstaat geregistreerde voertuigen wordt verfijnd. Met betrekking tot de verenigbaarheid met het gemeenschapsrecht van een Nederlandse

⁽¹⁵⁾ Richtlijn 2001/83/EG van het Europees Parlement en de Raad van 6 november 2001 tot vaststelling van een communautair wetboek betreffende geneesmiddelen voor menselijk gebruik (PB L 311, blz. 67).

regeling die dergelijke voertuigen voorafgaand aan registratie in Nederland onderwerpt aan een controle ter identificatie en aan een technische controle, overwoog het Hof allereerst dat de controle ter identificatie van de voertuigen geen belemmering van het vrije verkeer van goederen vormt. Deze controle heeft namelijk geen ontmoedigend effect op de invoer van een voertuig in Nederland en maakt deze invoer niet minder interessant, gelet op de wijze waarop zij wordt verricht en het feit dat dit slechts een eenvoudige administratieve formaliteit is, die geen extra controle inhoudt, maar inherent is aan de afhandeling van het registratieverzoek en aan het verloop van de daarvoor bedoelde procedure. Aangaande de verenigbaarheid van de technische controle van de materiële toestand van voertuigen bij de registratie daarvan in Nederland met de artikelen 28 EG en 30 EG, overwoog het Hof vervolgens dat een dergelijke restrictieve maatregel voor voertuigen ouder dan drie jaar die eerder waren geregistreerd in een andere lidstaat, niet evenredig is aan de legitieme doelstellingen van verkeersveiligheid en bescherming van het milieu. Het Hof wees in dat verband op het bestaan van minder ingrijpende maatregelen, zoals de erkenning van het in een andere lidstaat afgegeven bewijs waaruit blijkt dat een in die lidstaat geregistreerd voertuig met goed gevolg een technische keuring heeft ondergaan, en samenwerking tussen de Nederlandse douaneautoriteiten en hun ambtgenoten in de andere lidstaten inzake de eventueel ontbrekende gegevens.

Vrij verkeer van personen, diensten en kapitaal

De rechtspraak op dit gebied was bijzonder omvangrijk, hetgeen een geordend overzicht bemoeilijkt, temeer daar de voor het Hof gebrachte zaken vaak betrekking hebben op de gelijktijdige uitoefening van verschillende vrijheden. Daarom is ervoor gekozen die rechtspraak te groeperen rond vier thema's: drie sectorale, namelijk het vrij verkeer van werknemers, het recht van vestiging en de vrijheid van dienstverrichting, en het vrij verkeer van kapitaal, en een transversaal, namelijk de beperkingen die deze vrijheden meebrengen voor de uitoefening van de fiscale bevoegdheid van de lidstaten.

Aangaande het vrije verkeer van natuurlijke personen, dat wil zeggen het vrije verkeer van werknemers, heeft het Hof zich onder meer uitgesproken over het verblijfsrecht van onderdanen van een derde staat die familielid zijn van gemeenschapsburgers, met name migrerende communautaire werknemers, en de sociale voordelen waarop zij aanspraak kunnen maken. In de zaak *Hartmann* (arrest van 18 juli 2007, C-212/05) heeft het Hof ook het begrip „migrerend werknemer” gepreciseerd. Een onderdaan van een lidstaat die, met behoud van zijn dienstverband in deze staat, zijn woonplaats naar een andere lidstaat heeft overgebracht en sindsdien zijn beroepswerkzaamheid als grensarbeider uitoefent, kan aanspraak maken op de hoedanigheid van „migrerend werknemer” in de zin van verordening nr. 1612/68 ⁽¹⁶⁾.

Met betrekking tot het verblijfsrecht van onderdanen van een derde staat die familielid zijn van een gemeenschapsburger die gebruik heeft gemaakt van zijn vrijheid van verkeer, verdienen vooral de zaken *Jia* (arrest van 9 januari 2007, C-1/05) en *Eind* (arrest van 11 december 2007, C-291/05) een bijzondere vermelding.

⁽¹⁶⁾ Verordening (EEG) nr. 1612/68 van de Raad van 15 oktober 1968 betreffende het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap (PB L 257, blz. 2).

In de zaak *Jia* betrof het bij de verwijzende rechter aanhangige geschil het geval van de Chinese schoonmoeder van een Duits staatsburger die zich wenste te voegen bij haar zoon in Zweden, waar haar schoondochter werkte als zelfstandige. Nadat haar toeristenvisum was verstreken, werd haar een verblijfskaart geweigerd omdat niet voldoende was aangetoond dat zij economisch afhankelijk was van haar zoon en diens echtgenote. Onder verwijzing naar het arrest *Akrich* (arrest van 23 september 2003, C-109/01, Jurispr. blz. I-9607) vroeg de verwijzende rechter in wezen of de in dat arrest gestelde voorwaarde dat dit familielid voordien legaal in een andere lidstaat heeft verbleven, ook in casu van toepassing was. Het antwoord van het Hof op die vraag luidde dat het gemeenschapsrecht, gelet op het arrest *Akrich*, de lidstaten er niet toe verplicht, voor de verlening van een verblijfsrecht aan een onderdaan van een derde land die familielid is van een gemeenschapsonderdaan die gebruik heeft gemaakt van zijn vrijheid van verkeer, als voorwaarde te stellen dat dit familielid voordien legaal in een andere lidstaat heeft verbleven. Dit familielid moet evenwel ten laste zijn van de gemeenschapsburger of diens echtgenoot, hetgeen aldus moet worden verstaan dat hij hun materiële ondersteuning nodig heeft teneinde in zijn basisbehoeften te kunnen voorzien in de lidstaat van oorsprong of van herkomst op het moment dat hij verzoekt om hereniging.

In de zaak *Eind* besliste het Hof dat het recht op gezinshereniging op grond van artikel 10 van verordening nr. 1612/68 de gezinsleden van migrerende werknemers geen eigen recht op vrij verkeer geeft, aangezien deze bepaling rechten verleent aan de migrerende werknemer tot wiens gezin een persoon met de nationaliteit van een derde land behoort. In geval van terugkeer van een communautaire werknemer naar de lidstaat waarvan hij de nationaliteit bezit, verplicht het gemeenschapsrecht de autoriteiten van die lidstaat dan ook niet om aan de persoon met de nationaliteit van een derde land die gezinslid van die werknemer is, een recht van binnenkomst en verblijf te verlenen, alleen op grond van het feit dat deze persoon in de gastlidstaat waar de werknemer betaald werk heeft verricht, beschikte over een nog geldige verblijfsvergunning, afgegeven op basis van dat artikel. Bij de terugkeer van een werknemer naar de lidstaat waarvan hij de nationaliteit bezit nadat hij betaald werk heeft verricht in een andere lidstaat, heeft een tot het gezin van die werknemer behorende persoon met de nationaliteit van een derde land op grond van artikel 10, lid 1, sub a, van verordening nr. 1612/68, zoals gewijzigd, evenwel een recht van verblijf in de lidstaat waarvan de werknemer de nationaliteit bezit, ook indien deze laatste aldaar geen reële en daadwerkelijke economische activiteit verricht. Dat een persoon met de nationaliteit van een derde land die gezinslid is van een communautaire werknemer, voorafgaand aan het verblijf in de lidstaat waar de werknemer betaald werk heeft verricht, naar nationaal recht geen verblijfsrecht had in de lidstaat waarvan die werknemer de nationaliteit bezit, is voor de beoordeling van het recht van deze persoon op verblijf in laatstgenoemde lidstaat van geen belang.

Communautaire werknemers en hun gezinsleden die zich vestigen in een lidstaat, genieten er dezelfde sociale voordelen als de nationale werknemers. In de reeds aangehaalde zaak *Hartmann* besliste het Hof dat artikel 7, lid 2, van verordening nr. 1612/68 zich ertegen verzet dat de echtgenoot van een migrerende werknemer die in een lidstaat een beroepswerkzaamheid uitoefent, wanneer hij geen betaalde arbeid verricht en in een andere lidstaat woont, uitgesloten is van een sociaal voordeel met de kenmerken van de Duitse ouderschapsuitkering op grond dat hij woonplaats noch gewone verblijfplaats in eerstgenoemde staat heeft. Een dergelijke verblijfsvoorwaarde moet immers als indirect

discriminerend worden beschouwd wanneer zij naar de aard ervan migrerende werknemers of hun echtgenoten, die vaker in een andere lidstaat wonen, meer treft dan nationale werknemers en derhalve meer in het bijzonder eerstgenoemden dreigt te benadelen. In de zaak *Geven* (arrest van 18 juli 2007, C-213/05) verduidelijkte het Hof daarentegen dat dit artikel zich niet verzet tegen een nationale regeling van een lidstaat waarbij een burger van een andere lidstaat, die in deze staat woont en in eerstbedoelde lidstaat een beperkt dienstverband heeft (minder dan 15 uur per week), wordt uitgesloten van een sociaal voordeel als de ouderschapsuitkering, op grond dat hij geen woonplaats of gewone verblijfplaats in eerstbedoelde lidstaat heeft. In de zaak *Hendrix* (arrest van 11 september 2007, C-287/05) verduidelijkte het Hof ook dat de artikelen 39 EG en 7 van verordening nr. 1612/68 niet in de weg staan aan een nationale wettelijke regeling die uitvoering geeft aan de artikelen 4, lid 2 bis, en 10 bis van verordening nr. 1408/71 ⁽¹⁷⁾, zoals gewijzigd, en bepaalt dat een bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestatie slechts kan worden toegekend aan personen die op het nationale grondgebied wonen. De uitvoering van deze wettelijke regeling mag evenwel aan de rechten die iemand aan het vrij verkeer van werknemers ontleent, niet meer afbreuk doen dan nodig is voor de verwezenlijking van het rechtmatige doel dat met de nationale wettelijke regeling wordt nagestreefd.

Op het gebied van de sociale zekerheid moest het Hof zich meer specifiek buigen over de verenigbaarheid van sommige bepalingen van verordening nr. 1408/71 met het vrije verkeer van personen en met name artikel 42 EG. In de gevoegde zaken *Habelt, Möser en Watcher* (arrest van 18 december 2007, C-396/05, C-419/05 en C-450/05), die betrekking hadden op de betaling van een ouderdomspensioen aan verdrevenen met de Duitse nationaliteit of van Duitse afkomst, verklaarde het Hof dat de aan de Bondsrepubliek Duitsland gegeven toestemming om de inaanmerkingneming van tijdvakken van bijdragebetaling die zijn vervuld buiten haar grondgebied afhankelijk te stellen van de voorwaarde dat de begunstigde in Duitsland woont, onverenigbaar is met het vrije verkeer van personen. Aan de bevoegde lidstaat toestaan, integratie in het sociale leven van die lidstaat aan te voeren als rechtvaardigingsgrond voor het stellen van een woonplaatsvoorwaarde, zou immers lijnrecht ingaan tegen het fundamentele doel van de Unie, namelijk het vrije verkeer van personen binnen de Unie en de integratie van deze personen in de maatschappij van andere lidstaten te bevorderen. De weigering van de nationale autoriteiten om voor de berekening van de uitkeringen bij ouderdom rekening te houden met de bijdragen die een werknemer in het buitenland heeft betaald, maken het voor de belanghebbenden dus overduidelijk veel moeilijker, ja zelfs onmogelijk, hun recht van vrij verkeer binnen de Unie uit te oefenen, en vormt dus een belemmering van die vrijheid.

Op het gebied van de vrijheid van vestiging en de vrijheid van dienstverrichting heeft het Hof de werkingssfeer van de verdragsbepalingen gepreciseerd in situaties met een extracommunautair element en heeft het verschillende beperkingen geconstateerd.

In het reeds aangehaalde arrest *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation*, betreffende de wettelijke regeling van een lidstaat inzake de aftrek van de belasting, door een

⁽¹⁷⁾ Verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de socialezekerheidsregelingen op werknemers en zelfstandigen, alsmede op hun gezinsleden, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (PB L 149, blz. 2).

ingezeten vennootschap, van de rente op een lening die haar door een moedermaatschappij of een door een moedermaatschappij gecontroleerde vennootschap is verstrekt, heeft het Hof beslist dat de verhouding tussen een in een lidstaat gevestigde vennootschap en een in een andere lidstaat of een derde staat gevestigde vennootschap die zelf geen controle uitoefent over de eerste vennootschap, maar die alle twee direct of indirect worden gecontroleerd door een in een derde land gevestigde gemeenschappelijke moedermaatschappij, niet onder artikel 43 EG valt. In de zaak *Holböck* (arrest van 24 mei 2007, C-157/05) heeft het Hof ook beslist dat de bepalingen van het hoofdstuk van het EG-Verdrag betreffende de vrijheid van vestiging niet van toepassing zijn op een situatie waarin een aandeelhouder dividenden ontvangt van een in een derde land gevestigde vennootschap. Dat hoofdstuk bevat immers geen enkele bepaling die de werkingssfeer ervan uitbreidt tot situaties waarin een onderdaan van een lidstaat of een vennootschap die naar het nationaal recht van een lidstaat is opgericht, zich vestigt in een derde land.

Wat beperkingen betreft, moet in de eerste plaats worden gewezen op de zaak *Placanica* (arrest van 6 maart 2007, C-338/04, Jurispr. blz. I-1891), inzake kansspelen. Het geschil voor de verwijzende rechter betrof een nationale regeling inzake de organisatie van kansspelen en de inzameling van weddenschappen, die was vastgesteld ter bestrijding van clandestiene kansspelen en weddenschappen. Krachtens die regeling was, onder bedreiging met strafsancties, voor de organisatie van kansspelen en weddenschappen een voorafgaande concessie en een vergunning vereist. Voor de verlening van de concessies sloten de bevoegde nationale autoriteiten bovendien marktdeelnemers die waren opgericht in de vorm van vennootschappen waarvan de aandelen op de gereguleerde markten waren genoteerd, uit van bepaalde aanbestedingen. In lijn met het arrest *Gambelli e.a.* (arrest van 6 november 2003, C-243/01, Jurispr. blz. I-13031) besliste het Hof evenwel dat een nationale regeling op grond waarvan het onder bedreiging met strafsancties verboden is om zonder een door de betrokken lidstaat verleende concessie of vergunning activiteiten te verrichten op het gebied van het inzamelen, het aannemen, het registreren en het verzenden van voorgestelde weddenschappen op met name sportevenementen, een beperking van de vrijheid van vestiging en het vrij verrichten van diensten vormt, maar dat deze beperking kan worden gerechtvaardigd indien zij, voor zover daarbij het aantal in de kansspelsector actieve marktdeelnemers wordt beperkt, daadwerkelijk beantwoordt aan de doelstelling de exploitatie van de activiteiten in deze sector voor criminele of frauduleuze doeleinden te voorkomen. Volgens het Hof staat het aan de nationale rechters om na te gaan of dat het geval is. Ook een nationale regeling die marktdeelnemers die zijn opgericht in de vorm van kapitaalvennootschappen waarvan de aandelen op de gereguleerde markten zijn genoteerd, van de kansspelsector uitsluit, vormt een beperking van de vrijheid van vestiging en het vrij verrichten van diensten, aangezien die uitsluiting verder gaat dan noodzakelijk is ter bereiking van het doel, te voorkomen dat de in de kansspelsector actieve marktdeelnemers bij criminele en frauduleuze activiteiten worden betrokken. Ten slotte vormt ook een regeling op grond waarvan aan personen een strafrechtelijke sanctie wordt opgelegd omdat zij zonder de in de nationale wettelijke regeling voorgeschreven concessie of vergunning een georganiseerde activiteit van inzameling van weddenschappen hebben uitgeoefend, wanneer deze personen die concessies of vergunningen niet hebben kunnen verkrijgen wegens de met het gemeenschapsrecht strijdige weigering van deze lidstaat om hun deze te verlenen, een beperking van die vrijheden. Hoewel het strafrecht in beginsel tot de

bevoegdheid van de lidstaten behoort, stelt het gemeenschapsrecht immers toch grenzen aan die bevoegdheid. Het strafrecht mag namelijk de door het gemeenschapsrecht gewaarborgde fundamentele vrijheden niet beperken.

Met betrekking tot school- of ziekenhuiskosten die zijn betaald aan in een andere lidstaat gevestigde instellingen moet vervolgens worden gewezen op de reeds aangehaalde zaken *Schwarz en Gootjes-Schwarz* en *Commissie/Duitsland* en de zaak *Stamatelaki* (arrest van 19 april 2007, C-444/05). De zaken *Schwarz en Gootjes-Schwarz* en *Commissie/Duitsland* betroffen de aan Duitse belastingplichtigen verleende belastingaftrek voor het schoolgeld voor het bezoek van hun kinderen aan een particuliere school in Duitsland die voldoet aan bepaalde voorwaarden. Deze aftrek werd echter niet verleend voor schoolgeld betaald aan een in een andere lidstaat gevestigde school. Alvorens het Hof zich uitsprak over de verenigbaarheid van deze regeling met artikel 49 EG, breidde het eerst het begrip diensten uit tot scholen die hoofdzakelijk uit particuliere middelen worden gefinancierd. Daar het door deze instellingen nagestreefde doel erin bestaat, tegen vergoeding diensten aan te bieden, kunnen zij zich beroepen op de vrijheid van dienstverrichting. Het is evenwel niet noodzakelijk dat zij worden gefinancierd door de leerlingen of hun ouders, aangezien artikel 50 EG niet verlangt dat de dienst wordt betaald door degene te wiens behoeve hij wordt verricht. Scholen die niet hoofdzakelijk uit particuliere middelen worden gefinancierd, met name die van het openbaar onderwijs, vallen daarentegen buiten het begrip diensten, daar de staat bij de organisatie en de handhaving van een openbaar onderwijsstelsel, dat in de regel wordt gefinancierd uit de staatskas en niet door de leerlingen of hun ouders, slechts zijn sociale, culturele en opvoedkundige taak jegens zijn bevolking vervult. Vervolgens overwoog het Hof dat wanneer in een andere lidstaat dan Duitsland gevestigde scholen die hoofdzakelijk uit particuliere middelen worden gefinancierd, onderwijs willen aanbieden aan kinderen van in Duitsland wonende ouders, de omstandigheid dat hun schoolgeld van de aftrek is uitgesloten een belemmering van hun vrijheid van dienstverrichting vormt, en dat, ook al geldt de vrijheid van dienstverrichting niet voor scholen die niet hoofdzakelijk uit particuliere middelen worden gefinancierd, dit nog niet betekent dat de aftrek mag worden geweigerd voor het schoolgeld van deze scholen. Zoals reeds gezegd, staat het vrije verkeer van de burgers van de Unie in de weg aan een dergelijke uitsluiting. Het Hof heeft dan ook beslist dat het gemeenschapsrecht eraan in de weg staat dat de aftrek in de regel wordt geweigerd voor schoolgeld betaald aan in andere lidstaten gevestigde scholen. Ten slotte vormt een dergelijke regeling ook een belemmering van de vrijheid van vestiging van werknemers en zelfstandigen die naar de betrokken lidstaat zijn verhuisd of daar werken en wier kinderen in een andere lidstaat een school blijven bezoeken die schoolgeld verlangt. Zij komen namelijk niet in aanmerking voor de aftrek, terwijl dit mogelijk zou zijn wanneer hun kinderen naar een in Duitsland gevestigde school zouden gaan.

In de zaak *Stamatelaki* oordeelde het Hof dat een nationale regeling die elke vergoeding door een nationaal socialezekerheidsorgaan van de uitgaven voor ziekenhuisverpleging van haar verzekerden in particuliere instellingen voor gezondheidszorg die in een andere lidstaat zijn gevestigd, uitsluit, met uitzondering van de uitgaven die verband houden met de verzorging van kinderen van minder dan 14 jaar, een beperking van de vrijheid van dienstverrichting vormt. Een dergelijke maatregel, waarvan het absolute karakter, dat alleen voorziet in een uitzondering voor kinderen van minder dan 14 jaar, niet is aangepast aan het nagestreefde doel, kan niet worden gerechtvaardigd door het gevaar voor een

ernstige aantasting van het financiële evenwicht van het socialezekerheidsstelsel, aangezien minder beperkende maatregelen zouden kunnen worden genomen die beter rekening houden met de vrijheid van dienstverrichting, zoals een stelsel van voorafgaande toestemming dat de door het gemeenschapsrecht opgelegde vereisten in acht neemt en, in voorkomend geval, de vaststelling van tarieven voor de vergoeding van medische verzorging.

Ten slotte moet bijzondere aandacht worden besteed aan de zaken *Laval un Partneri* (arrest van 18 december 2007, C-341/05) en *The International Transport Workers' Federation en The Finnish Seamen's Union* (arrest van 11 december 2007, C-438/05), betreffende een collectieve actie van vakbondsorganisaties tegen een dienstverrichter die in een andere lidstaat is gevestigd of zich daar wil vestigen. In de zaak *The International Transport Workers' Federation en The Finnish Seamen's Union* wilde een Finse vennootschap die zeevervoer verricht zich in Estland vestigen teneinde daar een van haar schepen te registreren om competitieverte zijn, in de zaak *Laval* wenste een Letse bouwonderneming haar recht van vrije dienstverrichting uit te oefenen in Zweden, met name door de terbeschikkingstelling van Letse werknemers in een van haar Zweedse dochterondernemingen. In beide zaken moesten de betrokken vennootschappen met de vakbondsorganisaties onderhandelen over hun toetreding tot de collectieve arbeidsovereenkomsten in de respectieve sectoren en de naleving daarvan. In de eerste zaak vorderde de bij een in Engeland gevestigde vakbondsfederatie aangesloten vakbond dat het personeel van het schip dat onder Estse vlag zou gaan varen, onder de Finse collectieve arbeidsovereenkomst zou vallen. In de tweede zaak vorderde de vakbond dat de Letse vennootschap ter garantie van het loonniveau zou toetreden tot de Zweedse collectieve arbeidsovereenkomst en die zou toepassen op haar gedetacheerde werknemers. Daar de onderhandelingen in geen van beide gevallen tot resultaat hadden geleid, maakten de vakbonden gebruik van hun recht om collectieve acties te voeren, met name van het stakingsrecht, om de betrokken vennootschappen te dwingen toe te treden tot de collectieve arbeidsovereenkomsten en die toe te passen. De verwijzende rechters vroegen het Hof derhalve in wezen of collectieve acties belemmeringen opleveren in de zin van de artikelen 43 EG en 49 EG. Het Hof overwoog dat ofschoon het recht om collectieve acties te voeren moet worden erkend als grondrecht dat integrerend deel uitmaakt van de algemene beginselen van gemeenschapsrecht waarvan het Hof de eerbiediging verzekert, aan de uitoefening ervan bepaalde beperkingen kunnen worden gesteld. Bovendien valt de uitoefening van de grondrechten volgens vaste rechtspraak niet buiten de werkingssfeer van de Verdragsbepalingen en moet hun uitoefening in overeenstemming worden gebracht met de vereisten die de door dit Verdrag beschermde rechten stellen, en moet zij in overeenstemming zijn met het evenredigheidsbeginsel. Derhalve vormen collectieve acties die een vakvereniging of een verbond van vakverenigingen voeren tegen een onderneming om haar ertoe te brengen een overeenkomst aan te gaan met een zodanige inhoud, dat zij kan worden afgeschrikt gebruik te maken van de vrijheid van vestiging of van de vrijheid van dienstverrichting, beperkingen van die vrijheden. Die beperkingen kunnen in beginsel evenwel worden gerechtvaardigd door een dwingende reden van algemeen belang, zoals de bescherming van de werknemers in het gastland tegen eventuele sociale dumping, op voorwaarde dat wordt vastgesteld dat zij geschikt zijn om de verwezenlijking van het nagestreefde legitieme doel te verzekeren en niet verder gaan dan noodzakelijk is om dit doel te bereiken.

In de zaak *Laval un Partneri* was het Hof van oordeel dat een regeling die geen rekening houdt met collectieve arbeidsovereenkomsten — ongeacht de inhoud daarvan — waaraan ondernemingen die werknemers in het gastland ter beschikking stellen, reeds gebonden zijn in de lidstaat van vestiging, tot discriminatie van deze ondernemingen leidt, aangezien zij op gelijke wijze worden behandeld als nationale ondernemingen die geen enkele collectieve arbeidsovereenkomst hebben afgesloten.

Op het gebied van het vrije verkeer van kapitaal moeten drie arresten worden vermeld. De eerste is de zaak *Commissie/Duitsland* (arrest van 23 oktober 2007, C-112/05) betreffende de zogenoemde „Volkswagenwet”. Het Hof verklaarde daarin dat de Bondsrepubliek Duitsland de krachtens artikel 56, lid 1, EG op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen door de handhaving van de bepalingen van die wet die in afwijking van het gemene recht het stemrecht van de aandeelhouders van Volkswagen beperken tot 20 % van het maatschappelijk kapitaal, voor het nemen van bepaalde besluiten door de algemene vergadering van aandeelhouders een meerderheid van meer dan 80 % van het maatschappelijk kapitaal vereisen, en de staat en een territoriaal lichaam het recht toekennen om elk twee vertegenwoordigers in de raad van commissarissen van de onderneming aan te wijzen. De vaststelling van de meerderheidsdrempel van meer dan 80 % van het maatschappelijk kapitaal biedt namelijk aan iedere aandeelhouder die 20 % van het maatschappelijk kapitaal bezit, de mogelijkheid om een blokkeringsminderheid te vormen en biedt publieke investeerders de mogelijkheid om met een investering die geringer is dan die welke het gemene recht vereist, zich tegen belangrijke besluiten te verzetten. Bovendien verleent die wettelijke regeling door de beperking van het stemrecht tot 20 % de publieke investeerders de mogelijkheid om een aanzienlijke invloed uit te oefenen. Die bepalingen beperken voor de overige aandeelhouders dus de mogelijkheid om een deelneming in de vennootschap te verwerven, met deze vennootschap duurzame en directe economische betrekkingen te vestigen of te handhaven en daadwerkelijk deel te hebben in het bestuur van of de zeggenschap over de betrokken vennootschap. Doordat die maatregelen het verwerven van een deelneming in het kapitaal van de vennootschap minder aantrekkelijk maken, kunnen zij directe investeerders uit andere lidstaten ontmoedigen, zodat zij een beperking van het vrije verkeer van kapitaal opleveren. Hetzelfde geldt voor het enkel aan de publieke investeerders toegekende recht om twee vertegenwoordigers in de raad van commissarissen aan te wijzen. Nu hij deze investeerders de mogelijkheid biedt om in het kader van de werkzaamheden van de raad van commissarissen meer gewicht in de schaal te werpen, maakt deze maatregel het mogelijk dat zij een grotere invloed uitoefenen dan op basis van hun investeringen en hun hoedanigheid van aandeelhouder in de regel mogelijk is.

In de tweede plaats moet worden gewezen op de zaak *Festersen* (arrest van 25 januari 2007, C-370/05, Jurispr. blz. I-1129), waarin het Hof heeft geoordeeld dat artikel 56 EG zich verzet tegen een nationale wettelijke regeling die voor de verkrijging van een agrarisch erf als voorwaarde stelt, dat de verkrijger er gedurende acht jaar zijn vaste woonplaats vestigt, los van bijzondere omstandigheden die verband houden met de kenmerken van het betrokken erf. Volgens het Hof strekt een nationale regeling die voorziet in een dergelijk woonplaatsvereiste ertoe, te voorkomen dat landbouwgronden om puur speculatieve redenen worden verworven, en dus te bevorderen dat zij in de eerste plaats in handen komen van personen die voornemens zijn ze te bewerken. Een dergelijke wettelijke regeling beantwoordt bijgevolg aan een doelstelling van algemeen

belang in een lidstaat waar landbouwgronden een beperkte natuurlijke hulpbron zijn. Het Hof was echter van oordeel dat het woonplaatsvereiste verder gaat dan noodzakelijk is ter bereiking van een dergelijke doelstelling. Dit vereiste is namelijk uiterst belemmerend, daar het niet alleen het vrije kapitaalverkeer beperkt, maar ook het recht van de verkrijger om vrij zijn woonplaats te kiezen, dat wordt gewaarborgd door het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en wordt beschermd door het gemeenschapsrecht, zodat het inbreuk maakt op een fundamenteel recht. Bovendien wijst niets erop dat geen andere, minder restrictieve maatregelen hadden kunnen worden vastgesteld om het beoogde doel te bereiken. Een dergelijke verplichting, a fortiori wanneer zij gepaard gaat met de voorwaarde dat de woonplaats gedurende meerdere jaren wordt aangehouden, gaat dus verder dan wat als noodzakelijk zou kunnen worden beschouwd om het doel van algemeen belang te bereiken.

In de zaak *Holböck* ten slotte, heeft het Hof artikel 57, lid 1, EG toegepast, dat voorziet in een uitzondering op het verbod van beperkingen van het kapitaalverkeer tussen lidstaten en derde landen voor beperkingen die bestonden op 31 december 1993 en betrekking hebben op kapitaalverkeer in verband met directe investeringen. Het Hof herinnerde er eerst aan dat het begrip „directe investeringen” alle investeringen betreft welke door natuurlijke of rechtspersonen worden verricht en welke gericht zijn op de vestiging of de handhaving van duurzame en directe betrekkingen tussen de kapitaalverschaffer en de onderneming waarvoor de desbetreffende middelen bestemd zijn met het oog op de uitoefening van een economische activiteit. Wat de deelnemingen in ondernemingen betreft, veronderstelt het doel om duurzame economische betrekkingen te vestigen of te handhaven dat de aandelen een aandeelhouder de mogelijkheid bieden daadwerkelijk deel te hebben in het bestuur van of de zeggenschap over de betrokken vennootschap. Het Hof overwoog vervolgens dat artikel 57, lid 1, EG ook van toepassing is op nationale maatregelen die de uitkering van uit investeringen voortvloeiende dividenden beperken. Bijgevolg besliste het Hof dat een beperking van het kapitaalverkeer, zoals een fiscaal ongunstiger behandeling van buitenlandse dividenden, onder artikel 57, lid 1, EG valt voor zover zij verband houdt met deelnemingen die worden genomen teneinde duurzame en directe economische betrekkingen te vestigen of te handhaven tussen de aandeelhouder en de betrokken vennootschap en die de aandeelhouder de mogelijkheid bieden daadwerkelijk deel te hebben in het bestuur van of de zeggenschap over de betrokken vennootschap. Artikel 57, lid 1, EG moet dan ook aldus worden uitgelegd dat artikel 56 EG niet afdoet aan de toepassing door een lidstaat van een wettelijke regeling die op 31 december 1993 bestond en volgens welke een aandeelhouder die dividenden ontvangt van een in een derde land gevestigde vennootschap waarin hij een tweederde belang heeft, is onderworpen aan een hoger belastingtarief dan het tarief dat geldt voor een aandeelhouder die dividenden ontvangt van een binnenlandse vennootschap.

Het Hof heeft zich bij herhaling moeten buigen over de bij de lidstaten verbleven bevoegdheden inzake directe belastingen en over de aan de uitoefening daarvan gestelde grenzen. Het heeft in dat verband uitspraak gedaan over verschillende nationale maatregelen betreffende de belasting van vennootschappen en hun aandeelhouders en betreffende de belasting van particulieren. Sommige van die maatregelen werden verenigbaar met het gemeenschapsrecht bevonden, andere onverenigbaar.

Verschillende nationale maatregelen op het gebied van de vennootschapsbelasting zijn geheel onverenigbaar met de fundamentele vrijheden van het Verdrag verklaard. Zo besliste het Hof in de zaak *Geurts en Vogten* (arrest van 25 oktober 2007, C-464/05) dat bij gebreke van een geldige rechtvaardiging artikel 43 EG in de weg staat aan een belastingregeling van een lidstaat inzake successierechten waarbij de vrijstelling van deze rechten voor familiale ondernemingen niet wordt verleend aan ondernemingen die gedurende de drie jaar vóór het overlijden van de decujus ten minste vijf werknemers in een andere lidstaat tewerkstellen, hoewel deze vrijstelling wel wordt verleend wanneer de werknemers in een regio van eerstgenoemde lidstaat zijn tewerkgesteld. Het Hof was immers van oordeel dat aan de voorwaarde dat werknemers moeten zijn tewerkgesteld op het grondgebied van de betrokken lidstaat gemakkelijker kan worden voldaan door een reeds in deze lidstaat gevestigde vennootschap, en dat de regeling in kwestie dus een indirecte discriminatie van belastingplichtigen naargelang van de plaats van tewerkstelling van een bepaald aantal werknemers gedurende een bepaalde periode introduceert. Het Hof herinnerde vervolgens aan dat ofschoon een dergelijke behandeling gerechtvaardigd kan zijn om redenen die verband houden met het voortbestaan van kleine en middelgrote ondernemingen en door de noodzaak om de doeltreffendheid van de fiscale controles te verzekeren, dat niet wegneemt dat zij geschikt moet zijn om die doelstellingen te bereiken en niet verder mag gaan dan daarvoor noodzakelijk is. Het Hof stelde evenwel vast dat nationale en buitenlandse familiale ondernemingen zich in een vergelijkbare situatie bevinden wat het doel van het voortbestaan van ondernemingen betreft, en dat de doeltreffendheid van de fiscale controles kan worden verzekerd door aan de belastingplichtigen de bewijzen te vragen die noodzakelijk zijn voor de toekenning van het belastingvoordeel, in plaats van door het voordeel absoluut te weigeren aan vennootschappen die niet ten minste vijf werknemers tewerkstellen in de betrokken lidstaat. Daar deze wettelijke regeling het niet mogelijk maakt het beoogde doel te bereiken, en evenmin evenredig is, is zij in strijd met artikel 43 EG.

In de zaak *Elisa* (arrest van 11 oktober 2007, C-451/05) besliste het Hof dat artikel 56 EG zich verzet tegen de wettelijke regeling van een lidstaat, die in die staat gevestigde vennootschappen vrijstelt van een belasting over de op zijn grondgebied gelegen onroerende goederen, terwijl zij deze vrijstelling voor in een andere lidstaat gevestigde vennootschappen afhankelijk stelt van het bestaan van een bilaterale overeenkomst ter bestrijding van belastingontduiking en -ontwijking, of van de omstandigheid dat deze vennootschappen als gevolg van de toepassing van een verdrag dat een clause van non-discriminatie op grond van nationaliteit bevat, geen hogere belasting wordt opgelegd dan die waaraan ingezeten vennootschappen zijn onderworpen. Het Hof was immers van oordeel dat de in de nationale regeling gestelde extra voorwaarden waaronder niet-ingezeten vennootschappen aanspraak kunnen maken op vrijstelling van de belasting, onroerende investeringen voor die vennootschappen minder aantrekkelijk maken. Die regeling beperkt dus het vrije verkeer van kapitaal. Het Hof herinnerde eraan dat de bestrijding van belastingfraude zeker een dwingende reden van algemeen belang is die een beperking van het vrije verkeer kan rechtvaardigen, maar dat de beperking geschikt moet zijn om het nagestreefde doel te bereiken en niet verder mag gaan dan hiervoor nodig is. Daar de nationale wettelijke regeling in kwestie het de niet-ingezeten vennootschappen onmogelijk maakt te bewijzen dat zij geen bedrieglijk doel nastreven, besliste het Hof dat de lidstaat minder beperkende maatregelen had kunnen nemen, en dat de belasting dus geen rechtvaardiging vond in het doel van bestrijding van belastingfraude.

In de zaak *Meilicke e.a.* (arrest van 6 maart 2007, C-292/04, Jurispr. blz. I-1835) besliste het Hof dat een lidstaat een belastingkrediet niet enkel mag toekennen voor dividenden van een binnenlandse kapitaalvennootschap. Onder verwijzing naar zijn rechtspraak waarin de vereisten worden verduidelijkt die voortvloeien uit het vrije verkeer van kapitaal met betrekking tot dividenden die ingezeten personen ontvangen van niet-ingezeten vennootschappen, met name de arresten *Verkooijen* (arrest van 6 juni 2000, C-35/98, Jurispr. blz. I-4071) en *Manninen* (arrest van 7 september 2004, C-319/02, Jurispr. blz. I-7477), verklaarde het Hof dat de Duitse belastingregeling het vrije verkeer van kapitaal beperkt. Het stelde vast dat het belastingkrediet waarin de nationale regeling voorziet, wil vermijden dat de in de vorm van dividenden uitgekeerde vennootschapswinsten dubbel worden belast. Het Hof wees er vervolgens op dat volgens die regeling het belastingkrediet enkel voor dividenden van in Duitsland gevestigde vennootschappen geldt, zodat zij de in deze lidstaat onbeperkt belastingplichtige personen benadeelt die van in andere lidstaten gevestigde vennootschappen dividenden ontvangen. Deze personen kunnen hun belasting niet doen verrekenen met de door die vennootschappen in hun staat van vestiging verschuldigde vennootschapsbelasting. Verder verhindert de regeling die vennootschappen in Duitsland kapitaal bijeen te brengen. Het Hof wees daarbij het argument van de hand dat deze regeling wordt gerechtvaardigd door de noodzaak om de samenhang van het nationale belastingstelsel te waarborgen. Zonder dat de samenhang van dit stelsel in gevaar zou worden gebracht, zou het volstaan om aan een belastingplichtige die aandelen van een in een andere lidstaat gevestigde vennootschap bezit, een belastingkrediet toe te kennen dat zou worden berekend op basis van de vennootschapsbelasting die deze vennootschap in laatstgenoemde lidstaat is verschuldigd. Een dergelijke oplossing zou voor het vrije kapitaalverkeer een minder restrictieve maatregel zijn. Ten slotte was het Hof van oordeel dat de werking van het arrest niet in de tijd behoefde te worden beperkt, met name aangezien de vereisten die voortvloeien uit het beginsel van het vrije kapitaalverkeer met betrekking tot dividenden die ingezeten personen ontvangen van niet-ingezeten vennootschappen, reeds waren verduidelijkt in het arrest *Verkooijen* en dat de werking daarvan niet in de tijd was beperkt.

Verder is een aantal maatregelen ten dele onverenigbaar met de fundamentele vrijheden van het Verdrag verklaard, dan wel onverenigbaar onder voorbehoud van toetsing van de evenredigheid aan het — legitieme — doel. Dienaangaande moet in de eerste plaats worden gewezen op de zaak *Centro Equestro da Lezíria Grande* (arrest van 15 februari 2007, C-345/04, Jurispr. blz. I-1425). Een vennootschap had in een lidstaat waarvan zij geen ingezetene was verschillende artistieke prestaties geleverd en over haar inkomsten in die staat was belasting ingehouden aan de bron. Aangezien deze vennootschap niet in die staat was gevestigd en zij dus slechts beperkt belastingplichtig was, kon zij aanspraak maken op teruggaaf van de geheven belasting indien de bedrijfskosten of verwervingskosten die in rechtstreeks economisch verband staan met deze inkomsten, meer dan de helft van de inkomsten bedroegen. Het Hof verklaarde voor recht dat artikel 59 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 49 EG) niet in de weg staat aan een dergelijke nationale wettelijke regeling, voor zover deze de teruggaaf van de aan de bron ingehouden vennootschapsbelasting op de door een beperkt belastingplichtige verworven inkomsten afhankelijk stelt van de voorwaarde dat de bedrijfskosten om de in aanmerkingneming waarvan deze belastingplichtige met het oog daarop verzoekt, in rechtstreeks economisch verband staan met de inkomsten die zijn verworven in het kader van een op het grondgebied van de betrokken lidstaat uitgeoefende activiteit,

mits alle kosten die onlosmakelijk met deze activiteit zijn verbonden, ongeacht de plaats waar of het tijdstip waarop zij zijn gemaakt, worden geacht daarmee in rechtstreeks economisch verband te staan. Dit artikel staat daarentegen in de weg aan een dergelijke wettelijke regeling, voor zover zij de teruggaaf van de betrokken belasting aan die belastingplichtige afhankelijk stelt van de voorwaarde dat deze bedrijfskosten meer bedragen dan de helft van de genoemde inkomsten.

In de tweede plaats betrof het reeds aangehaalde arrest *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation* een wettelijke regeling van een lidstaat die een beperking stelt aan de mogelijkheid van een ingezeten vennootschap om de rente op een lening die haar is verstrekt door een directe of indirecte niet-ingezeten moedermaatschappij of door een door die moedermaatschappij gecontroleerde niet-ingezeten vennootschap, af te trekken van de belasting, zonder dat die beperking geldt voor een lening van een eveneens ingezeten vennootschap. Het Hof overwoog eerst dat het aldus ingevoerde verschil in behandeling tussen ingezeten dochterondernemingen op grond van de plaats van de zetel van hun moedermaatschappij de uitoefening van de vrijheid van vestiging door in andere lidstaten gevestigde vennootschappen minder aantrekkelijk maakt, en herinnerde er vervolgens aan dat een nationale maatregel die de vrijheid van vestiging beperkt, niettemin gerechtvaardigd kan zijn wanneer hij specifiek gericht is op volstrekt kunstmatige constructies die geen verband houden met de economische realiteit en die bedoeld zijn om de wetgeving van de betrokken lidstaat te ontwijken. Volgens het Hof kan dit soort gedragingen namelijk een aantasting opleveren van het recht van de lidstaten om hun belastingbevoegdheid uit te oefenen met betrekking tot activiteiten die op hun grondgebied plaatsvinden, en zo de evenwichtige verdeling van de heffingsbevoegdheid tussen de lidstaten in gevaar brengen. Het Hof was vervolgens van oordeel dat de wettelijke regeling in kwestie, die de praktijk van onderkapitalisatie belet, geschikt is om dat doel te bereiken; het heeft zich echter niet uitgesproken over de vraag of de betrokken maatregel daadwerkelijk evenredig was, maar heeft dit aan de nationale rechter overgelaten. Het wees er evenwel op dat de nationale wettelijke regeling evenredig moet worden geacht indien de belastingplichtige de mogelijkheid heeft om in voorkomend geval en zonder buitensporige administratieve moeite, bewijs aan te voeren met betrekking tot de commerciële redenen die aan de betrokken transactie ten grondslag liggen, waardoor objectieve en verifieerbare elementen kunnen worden onderzocht op grond waarvan kan worden vastgesteld of er sprake is van een louter kunstmatige constructie die alleen is opgezet voor belastingdoeleinden, en indien als winstuitkering slechts wordt aangemerkt het deel van de rente dat meer bedraagt dan hetgeen onder normale commerciële omstandigheden zou zijn overeengekomen.

Ten slotte zijn bepaalde nationale maatregelen die vergelijkbare situaties verschillend behandelen, toch verenigbaar met het gemeenschapsrecht verklaard omdat zij gerechtvaardigd zijn door dwingende redenen van algemeen belang. In de lijn van het arrest *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation* moet dienaangaande worden gewezen op de zaak *Oy AA* (arrest van 18 juli 2007, C-231/05), waarin de rechtvaardiging op grond van het gevaar van belastingontwijking wordt aanvaard. Deze zaak betrof een wettelijke regeling van een lidstaat volgens welke een in die lidstaat gevestigde dochteronderneming een financiële intragroepsoverdracht aan haar moedermaatschappij slechts van haar belastbare inkomsten kan aftrekken wanneer de moedermaatschappij is gevestigd in dezelfde lidstaat. Het Hof wees er eerst op dat een dergelijke wettelijke regeling leidt tot

een verschillende behandeling van in een lidstaat gevestigde dochterondernemingen naargelang hun moedermaatschappij al dan niet aldaar is gevestigd, welk verschil een beperking van de vrijheid van vestiging oplevert, maar besliste dat deze beperking gerechtvaardigd is door de noodzaak om een evenwichtige verdeling van de heffingsbevoegdheid tussen de lidstaten te waarborgen en belastingontwijking te vermijden. Beide zijn immers rechtmatige doelstellingen die met het Verdrag verenigbaar zijn en verband houden met dwingende redenen van algemeen belang. Aanvaarding van de aftrekbaarheid van een grensoverschrijdende financiële intragroepsoverdracht zou er volgens het Hof toe leiden dat groepen vennootschappen vrijelijk kunnen kiezen in welke lidstaat de winst van de dochteronderneming wordt belast, door die winst te onttrekken aan de belastbare grondslag van deze laatste en, wanneer de overdracht in de lidstaat van de ontvangende moedermaatschappij als belastbaar inkomen wordt beschouwd, te betrekken bij die van de moedermaatschappij. Dat zou het stelsel van de verdeling van de heffingsbevoegdheid tussen de lidstaten ontwrichten. Bovendien brengt de mogelijkheid om belastbare inkomsten van een dochteronderneming over te dragen naar een moedermaatschappij die in een andere lidstaat is gevestigd, het risico mee dat binnen groepen vennootschappen via volstrekt kunstmatige constructies inkomstenoverdrachten worden georganiseerd naar vennootschappen die zijn gevestigd in lidstaten met de laagste belastingtarieven. Ten slotte overwoog het Hof dat ook al heeft een dergelijke wettelijke regeling niet specifiek tot doel om het daarin voorziene belastingvoordeel te onthouden aan volstrekt kunstmatige constructies, zij toch kan worden geacht evenredig te zijn aan haar doelstellingen in hun geheel beschouwd, daar de uitbreiding van het belastingvoordeel tot grensoverschrijdende situaties tot gevolg zou hebben dat groepen vennootschappen vrij kunnen kiezen in welke lidstaat hun winst wordt belast, ten koste van het recht van de lidstaat van de dochteronderneming om belasting te heffen op de winsten uit activiteiten op zijn grondgebied.

Op het gebied van de belasting van particulieren zijn verschillende nationale maatregelen onverenigbaar met de fundamentele vrijheden van het Verdrag verklaard omdat zij identieke situaties zonder geldige rechtvaardiging verschillend behandelen. Zo verklaarde het Hof in het arrest *Meindl* (arrest van 25 januari 2007, C-329/05, Jurispr. blz. I-1113) voor recht dat aan een ingezeten belastingplichtige door de lidstaat waar hij woont, niet mag worden geweigerd om gezamenlijk met zijn in een andere lidstaat wonende echtgenoot die niet gescheiden van hem leeft, in de inkomstenbelasting te worden aangeslagen op grond dat deze echtgenoot in die andere lidstaat zowel meer dan 10 % van het gezinsinkomen als meer dan een bepaald maximum heeft verworven, wanneer de door die echtgenoot in deze andere lidstaat verworven inkomsten daar niet aan de inkomstenbelasting zijn onderworpen. Een dergelijke belastingplichtige wordt immers verschillend behandeld, hoewel hij zich objectief gezien in dezelfde situatie bevindt als een ingezeten belastingplichtige wiens echtgenoot in dezelfde lidstaat woont en daar uitsluitend belastingvrije inkomsten verwerft. Het Hof stelde verder vast dat de staat van de woonplaats van een dergelijke belastingplichtige de enige staat is die de persoonlijke situatie en de gezinssituatie van de genoemde belastingplichtige in aanmerking zou kunnen nemen, aangezien laatstgenoemde niet alleen in die staat woont, maar er bovendien het gehele belastbare gezinsinkomen verwerft. Dat deze belastingplichtige op geen enkele wijze aanspraak kan maken op inaanmerkingneming, in het kader van de gezamenlijke aanslag, van zijn persoonlijke situatie en zijn gezinssituatie, maar ondanks het feit dat hij gehuwd is, integendeel wordt onderworpen aan de belasting die toepasselijk

is op alleenstaanden, levert bij gebreke van een rechtvaardiging een door het beginsel van de vrijheid van vestiging verboden discriminatie op.

Het arrest *Talotta* (arrest van 22 maart 2007, C-383/05, Jurispr. blz. I-2555) is een ander voorbeeld van een uitspraak waarbij een inkomstenbelastingmaatregel onverenigbaar met het EG-Verdrag wordt verklaard omdat hij ingezetenen en niet-ingezetenen belastingplichtigen die zich in objectief vergelijkbare situaties bevinden, verschillend behandelt. De betrokken wettelijke regeling bepaalde dat de belastbare bedrijfsinkomsten van een ingezeten belastingplichtige bij gebreke van bewijsstukken werden vastgesteld door een vergelijking met andere belastingplichtigen, terwijl voor een niet-ingezeten belastingplichtige een minimummaatstaf van heffing gold. Het Hof was van oordeel dat een dergelijke verschillende behandeling een niet met de vrijheid van vestiging strokende indirecte discriminatie op grond van nationaliteit opleverde, aangezien de inkomsten die een ingezeten belastingplichtige en een niet-ingezeten belastingplichtige in het kader van een op het grondgebied van de betrokken lidstaat anders dan in loondienst uitgeoefende werkzaamheid ontvangen, worden ingedeeld onder dezelfde categorie van inkomsten die afkomstig zijn van op het grondgebied van deze lidstaat anders dan in loondienst uitgeoefende werkzaamheden, en zij in het nadeel kan werken van hoofdzakelijk onderdanen van andere lidstaten, aangezien de niet-ingezetenen in de meeste gevallen buitenlanders zijn. Dat het gebruik van minimummaatstaven van heffing vaak gunstiger is voor niet-ingezetenen belastingplichtigen, is dienaangaande irrelevant. Het Hof verduidelijkte vervolgens dat ofschoon de noodzaak de doeltreffendheid van de fiscale controles te waarborgen, een dwingende reden van algemeen belang vormt, dit geen rechtvaardiging vormt voor deze indirecte discriminatie, daar met betrekking tot de controle van ingezetenen dezelfde praktische moeilijkheden rijzen en er andere mechanismen bestaan om met de andere lidstaten inlichtingen van fiscale aard uit te wisselen.

In de zaak *Commissie/Denemarken* (arrest van 30 januari 2007, C-150/04, Jurispr. blz. I-1169) ten slotte, wees het Hof het beroep wegens niet-nakoming toe dat de Commissie had ingesteld tegen het Koninkrijk Denemarken. Het verklaarde een wettelijke regeling op grond waarvan premiebetalingen in het kader van een pensioenregeling door de belastingplichtigen kunnen worden afgetrokken dan wel van belasting zijn vrijgesteld voor zover die regeling is overeengekomen met een op het nationale grondgebied gevestigde instelling, terwijl geen belastingvoordeel wordt toegekend in het kader van overeenkomsten die met in andere lidstaten gevestigde pensioeninstellingen zijn afgesloten, in strijd met de artikelen 39 EG, 43 EG en 49 EG. Het Hof stelde namelijk vast dat van een dergelijke regeling een afschrikkende werking kan uitgaan op het vrij verrichten van verzekeringsdiensten door een pensioeninstelling uit een andere lidstaat, en op de vrijheid van vestiging en het vrij verkeer van werknemers die afkomstig zijn uit of hebben gewerkt in een andere lidstaat en aldaar een pensioenregeling hebben afgesloten. Het Hof wees de argumenten die waren ontleend aan de noodzaak van handhaving van de doeltreffendheid van de fiscale controle en het vermijden van belastingontwijking van de hand, omdat er minder restrictieve middelen zijn om die twee doelstellingen te bereiken. Ook de op de samenhang van het nationale belastingstelsel gebaseerde rechtvaardiging werd niet aanvaard, daar geen rechtstreeks verband tussen een belastingvoordeel en een desbetreffend nadeel was aangetoond. De enige factor die afbreuk kan doen aan die samenhang is immers gelegen in de omstandigheid dat de belastingplichtige zijn woonplaats verlegt tussen het tijdstip van de premiebetaling en

het tijdstip waarop de overeenkomstige uitkeringen worden betaald, en niet zozeer in het feit dat de betrokken pensioeninstelling in een andere lidstaat is gevestigd.

Visa, asiel en immigratie

In de zaken *Verenigd Koninkrijk/Raad* (arresten van 18 december 2007, C-77/05 en C-137/05), moest het Hof het Schengenprotocol ⁽¹⁸⁾ uitleggen met betrekking tot de vaststelling van de verordeningen (EG) nr. 2007/2004 ⁽¹⁹⁾ en (EG) nr. 2252/2004 ⁽²⁰⁾. Het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland, dat de Raad van de aanneming van die verordeningen had uitgesloten, vorderde hun nietigverklaring op grond dat deze uitsluiting het Schengenprotocol schond.

Het Hof besliste dat het Schengenprotocol correct was toegepast en dat artikel 5, lid 1, daarvan aldus moet worden uitgelegd dat de deelneming van een lidstaat aan de aanneming van een maatregel tot toepassing van dat artikel alleen denkbaar is wanneer de Raad die lidstaat heeft toegelaten tot deelneming aan het gebied van het Schengenacquis waartoe de te nemen maatregel behoort of waarvan deze een ontwikkeling is, hetgeen niet het geval was. Volgens de redenering van het Hof zou de door het Verenigd Koninkrijk voorgestane interpretatie tot gevolg hebben dat artikel 4 van het Schengenprotocol volstrekt zinloos zou zijn, aangezien het Verenigd Koninkrijk en Ierland dan aan alle op het Schengenacquis voortbouwende voorstellen en initiatieven zouden kunnen deelnemen uit hoofde van artikel 5, lid 1, terwijl zij de relevante bepalingen van dit acquis niet hadden onderschreven of niet waren toegelaten tot deelneming daaraan.

Mededingingsregels

Op het gebied van de mededinging verdienen drie arresten bijzondere vermelding. De eerste is de zaak *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato* (arrest van 11 december 2007, C-280/06), betreffende de criteria die in aanmerking moeten worden genomen voor de toerekening van een inbreuk op de mededingingsregels in het geval van opvolging van ondernemingen die onder hetzelfde overheidsorgaan ressorteren. In dit arrest herinnerde het Hof er allereerst aan dat wanneer een onderneming de mededingingsregels schendt, zij in overeenstemming met het beginsel van persoonlijke aansprakelijkheid de verantwoordelijkheid daarvoor moet dragen. Wanneer een entiteit die een inbreuk op de mededingingsregels heeft begaan een juridische of organisatorische wijziging ondergaat, heeft die wijziging niet noodzakelijkerwijs tot gevolg dat een nieuwe onderneming wordt gecreëerd die bevrijd is van aansprakelijkheid voor de met het mededingingsrecht strijdige

⁽¹⁸⁾ Protocol tot opneming van het Schengenacquis in het kader van de Europese Unie, dat bij het Verdrag van Amsterdam aan het EU-Verdrag en het EG-Verdrag is gehecht.

⁽¹⁹⁾ Verordening (EG) nr. 2007/2004 van de Raad van 26 oktober 2004 tot oprichting van een Europees agentschap voor het beheer van de operationele samenwerking aan de buitengrenzen van de lidstaten van de Europese Unie (PB L 349, blz. 1).

⁽²⁰⁾ Verordening (EG) nr. 2252/2004 van de Raad van 13 december 2004 betreffende normen voor de veiligheidskenmerken van en biometrische gegevens in door de lidstaten afgegeven paspoorten en reisdocumenten (PB L 385, blz. 1).

gedragingen van de voorafgaande entiteit, indien beide entiteiten in economisch opzicht identiek zijn. Het Hof verduidelijkte dat wanneer twee entiteiten eenzelfde economische eenheid vormen, het feit dat de entiteit die de inbreuk heeft begaan nog bestaat op zich niet belet dat de entiteit waaraan zij haar economische activiteiten heeft overgedragen, wordt bestraft. Ten slotte beklemtoonde het Hof dat een dergelijke tenuitvoerlegging van de sanctie met name toelaatbaar is wanneer de betrokken entiteiten onder de controle van dezelfde persoon hebben gestaan en, gelet op de nauwe economische en organisatorische banden die hen verenigen, in wezen dezelfde commerciële richtsnoeren hebben toegepast. Derhalve verklaarde het Hof voor recht dat wanneer in geval van entiteiten die onder hetzelfde overheidsorgaan ressorteren een gedraging die één en dezelfde inbreuk op de mededingingsregels oplevert, is ingezet door een entiteit en vervolgens tot aan het einde is voortgezet door een andere entiteit, die de eerste, die blijft bestaan, heeft opgevolgd, aan de tweede entiteit een sanctie kan worden opgelegd voor de inbreuk in haar geheel, vooropgesteld dat wordt aangetoond dat beide entiteiten aan het toezicht van bedoeld orgaan waren onderworpen.

De tweede is de zaak *British Airways/Commissie* (arrest van 15 maart 2007, C-95/04 P, Jurispr. blz. I-2331), waarin het Hof de regeling voor de door een onderneming met een machtspositie verleende premies en kortingen heeft verduidelijkt. Het Hof overwoog dat om uit te maken of een onderneming van haar machtspositie misbruik maakt door een kortingsysteem of premies toe te passen die kwantumkortingen of -premiës noch getrouwheidskortingen of -premiës zijn, alle omstandigheden in aanmerking moeten worden genomen, inzonderheid de toekenningscriteria en -modaliteiten van de kortingen of premies. Allereerst moet worden nagegaan of deze kortingen of premies een uitsluitingseffect kunnen hebben, dat wil zeggen dat zij voor de concurrenten van de onderneming met een machtspositie de toegang tot de markt moeilijker of zelfs onmogelijk maken en dat zij voor de medecontractanten van deze onderneming de keuze tussen verschillende bevoorradingsbronnen of handelspartners moeilijker of zelfs onmogelijk maken. Vervolgens dient te worden onderzocht of de toegekende kortingen en premies uit economisch oogpunt objectief gerechtvaardigd zijn. Verder verduidelijkte het Hof de voorwaarden voor de toepassing van het discriminatieverbod van artikel 82, tweede alinea, sub c, EG op de door een onderneming met een machtspositie toegekende premies en kortingen, waarbij het beklemtoonde dat moet vaststaan dat het gedrag van deze onderneming op een gegeven markt niet alleen discriminerend is, maar ook tot doel heeft, de concurrentieverhouding tussen haar medecontractanten scheef te trekken.

In de zaak *Cementbouw Handel & Industrie/Commissie* (arrest van 18 december 2007, C-202/06 P) ten slotte, boog het Hof zich over de invloed die de door de partijen aangeboden verbintenissen hebben op de bevoegdheid van de Commissie van de Europese Gemeenschappen inzake de controle op concentraties. Het Hof herinnerde eraan dat verordening nr. 4064/89 ⁽²¹⁾ betreffende de controle op concentraties van ondernemingen berust op het beginsel van een nauwkeurige verdeling van de bevoegdheden tussen de nationale en de communautaire autoriteiten. Deze verdeling beantwoordt met name aan een streven naar rechtszekerheid, dat impliceert dat vooraf moet kunnen worden bepaald

(21) Verordening (EEG) nr. 4064/89 van de Raad van 21 december 1989 betreffende de controle op concentraties van ondernemingen (PB L 395, blz. 1), zoals gewijzigd bij verordening (EG) nr. 1310/97 van de Raad van 30 juni 1997 (PB L 180, blz. 1).

wie de bevoegde autoriteit voor het onderzoek van een bepaalde concentratie zal zijn. Dat is de reden waarom de gemeenschapswetgever criteria heeft vastgesteld die zowel nauwkeurig als objectief zijn, aan de hand waarvan kan worden bepaald of een concentratie de vereiste economische omvang heeft bereikt om van „communautaire dimensie” te zijn, en aldus onder de uitsluitende bevoegdheid van de Commissie valt. Bovendien impliceert het dwingende vereiste van snelheid, dat de algemene opzet van verordening nr. 4064/89 kenmerkt en ingevolge hetwelk de Commissie voor het geven van de eindbeschikking strikte termijnen in acht moet nemen, dat de bevoegdheid van de Commissie niet steeds weer ter discussie kan worden gesteld of steeds weer kan worden gewijzigd. Het Hof overwoog dan ook dat zo de Commissie haar bevoegdheid tot onderzoek van een concentratie verliest in het geval dat de betrokken ondernemingen hun voornemen volledig opgeven, dit niet opgaat wanneer de partijen enkel voorstellen om het voornemen gedeeltelijk te wijzigen. Dergelijke voorstellen kunnen niet tot gevolg hebben dat de Commissie genoopt wordt haar bevoegdheid opnieuw te onderzoeken, omdat het de betrokken ondernemingen anders wordt toegestaan om het verloop van de procedure en de doelmatigheid van de door de gemeenschapswetgever gewilde controle aanzienlijk te verstoren. De toezeggingen of verbintenissen van de ondernemingen zijn dus gegevens waarmee de Commissie rekening moet houden in het kader van haar onderzoek naar de fundamentele vraag, te weten of de concentratie verenigbaar dan wel onverenigbaar is met de gemeenschappelijke markt, maar zij kunnen de Commissie niet haar bevoegdheid ontnemen, aangezien deze in de eerste fase van de procedure is geverifieerd. Daaruit volgt dat de bevoegdheid van de Commissie om kennis te nemen van een concentratie, moet zijn vastgesteld op een bepaalde datum voor de gehele duur van de procedure; deze datum moet noodzakelijkerwijs nauw verband houden met de aanmelding.

Fiscaliteit

Op dit gebied moeten drie zaken betreffende de belasting over de toegevoegde waarde (hierna: „btw”) worden vermeld.

In de gevoegde zaken *T-Mobile Austria e.a.* (arrest van 26 juni 2007, C-284/04) en *Hutchison 3G e.a.* (arrest van 26 juni 2007, C-369/04) verduidelijkt het Hof de werkingssfeer van het begrip economische activiteiten in de zin van artikel 4, lid 2, van de Zesde richtlijn 77/388⁽²²⁾. Die twee zaken betroffen de toewijzing, via een veiling, door de nationale regelgevende instantie die verantwoordelijk is voor de toewijzing van het spectrum, van rechten zoals rechten op het gebruik van frequenties van het elektromagnetische spectrum voor het aanbieden van mobiele telecomcommunicatiediensten aan het publiek. Het Hof was van oordeel dat de afgifte van dergelijke vergunningen een noodzakelijke en voorafgaande voorwaarde voor de toegang van marktdeelnemers tot de mobiele telecomcommunicatiemarkt is en geen deelneming van de bevoegde nationale instantie aan die markt. Alleen de marktdeelnemers die houder zijn van de toegewezen rechten, zijn immers actief op de markt door exploitatie van de betrokken zaak om er duurzaam opbrengst uit te verkrijgen, hetgeen niet het geval is voor de bevoegde instanties. De omstandigheid dat naar

⁽²²⁾ Zesde richtlijn 77/388/EEG van de Raad van 17 mei 1977 betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der lidstaten inzake omzetbelasting — Gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde: uniforme grondslag (PB L 145, blz. 1).

aanleiding van de toewijzing van de gebruiksrechten een vergoeding wordt betaald, laat deze redenering onverlet. Een dergelijke toewijzing is dus geen economische activiteit in de zin van artikel 4, lid 2, en valt dus niet binnen de werkingssfeer van de Zesde richtlijn 77/388.

In de zaak *Planzer Luxembourg* (arrest van 28 juni 2007, C-73/06) behandelde het Hof de voorwaarden en de regeling voor de teruggaaf van de btw zoals bepaald in de Achtste richtlijn 79/1072 ⁽²³⁾ en de Dertiende richtlijn 86/560 ⁽²⁴⁾. Deze zaak was een gevolg van de weigering van de belastingadministratie van een lidstaat om een in een andere lidstaat gevestigde belastingplichtige de btw terug te geven die hij in de eerste lidstaat had betaald voor zijn belastbare verrichtingen, op grond dat niet duidelijk was waar het hoofdkantoor van de belastingplichtige in kwestie zich bevond — in de lidstaat waar zijn zetel was gevestigd of bij zijn moedermaatschappij buiten de Gemeenschap —, hoewel de administratie van de lidstaat van de zetel van de belastingplichtige een verklaring had afgegeven dat hij in die staat belastingplichtig was. Het Hof bevestigde allereerst dat een overeenkomstig het model in bijlage B bij de Achtste richtlijn opgestelde verklaring in beginsel het vermoeden wettigt dat de betrokkene niet alleen aan de btw is onderworpen in de lidstaat van afgifte, maar daar ook op enigerlei wijze is gevestigd, hetgeen in beginsel feitelijk en rechtens verbindend is voor de belastingdienst van de lidstaat waar de teruggaaf wordt verlangd. Indien echter wordt betwijfeld dat de vestiging waarvan het adres in deze verklaring wordt vermeld, economisch gezien daadwerkelijk bestaat, kan de betrokken administratie zich van het bestaan daarvan vergewissen door gebruik te maken van de administratieve maatregelen welke daartoe in de communautaire regeling zijn voorzien, en in voorkomend geval de door de belastingplichtige gevraagde teruggaaf weigeren, waarbij het de belastingplichtige mogelijk moet blijven daartegen in rechte op te komen. Het Hof verduidelijkte vervolgens dat het begrip zetel van de bedrijfsuitoefening van een vennootschap in de zin van artikel 1, punt 1, van de Dertiende richtlijn de plaats is waar de voornaamste beslissingen betreffende de algemene leiding van deze vennootschap worden genomen en waar de centrale bestuurstaken ervan worden uitgeoefend. Bij het bepalen van deze plaats dient rekening te worden gehouden met tal van factoren, waarvan de belangrijkste zijn de statutaire zetel, de plaats van het centrale bestuur, de plaats waar de bestuurders van de vennootschap vergaderen en de plaats — meestal dezelfde — waar het algemene beleid van deze vennootschap wordt bepaald. Ook andere elementen, zoals de woonplaats van de hoofdbestuurders, de plaats waar de algemene vergaderingen worden gehouden, waar de administratie en de boekhouding zich bevinden en waar de financiële en vooral de bankzaken hoofdzakelijk worden geregeld, kunnen in aanmerking worden genomen. Bijgevolg kan een fictieve vestiging, zoals die welke kenmerkend is voor een „brievenbusmaatschappij” of een „schijnvennootschap”, niet worden aangemerkt als zetel van de bedrijfsuitoefening in de zin van artikel 1, punt 1, van de Dertiende richtlijn.

(²³) Achtste Richtlijn 79/1072/EEG van de Raad van 6 december 1979 betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der lidstaten inzake omzetbelasting — Regeling voor de teruggaaf van de belasting over de toegevoegde waarde aan niet in het binnenland gevestigde belastingplichtigen (PB L 331, blz. 11).

(²⁴) Dertiende Richtlijn 86/560/EEG van de Raad van 17 november 1986 betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der lidstaten inzake omzetbelasting — Regeling voor de teruggaaf van de belasting over de toegevoegde waarde aan niet op het grondgebied van de Gemeenschap gevestigde belastingplichtigen (PB L 326, blz. 40).

Harmonisatie van de wetgevingen en uniforme wettelijke regelingen

Zoals in het verleden heeft deze materie aanleiding gegeven tot een overvloedige rechtspraak. Enkele van die zaken verdienen in het bijzonder te worden vermeld.

In de zaak *AGM-COS.MET* (arrest van 17 april 2007, C-470/03) werd aan het Hof de vraag gesteld of het gedrag van een ambtenaar die door in het openbaar afgelegde verklaringen had gewaarschuwd voor haperende hefbruggen voor voertuigen, kan worden toegerekend aan de staat. Het Hof besliste dat verklaringen van een ambtenaar die wegens hun vorm of de omstandigheden bij de adressaten ervan de indruk wekken dat het om een officieel standpunt van de staat en niet om een persoonlijke opvatting van de ambtenaar gaat, aan de staat kunnen worden toegerekend. Het doorslaggevende element is dat de adressaten van deze verklaringen er in de betrokken context redelijkerwijs van mogen uitgaan dat het standpunten betreft die de ambtenaar met het aan zijn ambt verbonden gezag inneemt. Inzonderheid kunnen de verklaringen van een ambtenaar waarin een als conform met richtlijn 98/37/EG⁽²⁵⁾ gecertificeerde machine als strijdig met de desbetreffende geharmoniseerde norm en gevaarlijk wordt bestempeld, het in de handel brengen van die machine op zijn minst indirect en potentieel belemmeren; zij kunnen niet worden gerechtvaardigd op basis van de doelstelling van bescherming van de gezondheid noch uit hoofde van de vrijheid van meningsuiting van ambtenaren. Artikel 4, lid 1, van richtlijn 98/37 moet immers aldus worden uitgelegd dat, enerzijds, deze richtlijn rechten toekent aan particulieren en, anderzijds, de lidstaten in deze richtlijn geen beoordelingsmarge wordt gelaten, in casu met betrekking tot machines die met de richtlijn overeenstemmen of waarvan wordt aangenomen dat zij daarmee overeenstemmen. De niet-eerbiediging van deze bepaling als gevolg van verklaringen van een ambtenaar van een lidstaat vormt, voor zover deze verklaringen aan die staat kunnen worden toegerekend, een voldoende gekwalificeerde schending van het gemeenschapsrecht om de betrokken staat aansprakelijk te kunnen stellen.

In de zaak *Orde van Franstalige en Duitstalige balies e.a.* (arrest van 26 juni 2007, C-305/05) rees de vraag of de bij artikel 6, lid 1, van richtlijn 91/308⁽²⁶⁾, aan advocaten opgelegde verplichtingen om de voor de bestrijding van het witwassen van geld verantwoordelijke autoriteiten te informeren en met hen samen te werken wanneer zij betrokken zijn bij bepaalde transacties van financiële aard die geen verband houden met een rechtsgeding, geen inbreuk maken op het recht op een eerlijk proces.

Het Hof besliste dat er in dat geval geen sprake is van schending van het recht op een eerlijk proces; het herinnerde eraan dat de informatie- en samenwerkingsplicht slechts geldt voor advocaten wanneer zij hun cliënt bijstaan bij het voorbereiden of uitvoeren van bepaalde transacties van voornamelijk financiële aard of op het gebied van onroerend goed, of wanneer zij in naam en voor rekening van hun cliënt optreden in het kader van financiële of onroerendgoedtransacties. Deze activiteiten vinden naar hun aard in het

⁽²⁵⁾ Richtlijn 98/37/EG van het Europees Parlement en de Raad van 22 juni 1998 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen van de lidstaten betreffende machines (PB L 207, blz. 1).

⁽²⁶⁾ Richtlijn 91/308/EEG van de Raad van 10 juni 1991 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld (PB L 166, blz. 77).

algemeen plaats in omstandigheden die geen verband houden met een rechtsgeding, en vallen dus buiten de werkingssfeer van het recht op een eerlijk proces.

Zodra de advocaat om bijstand wordt verzocht in verband met de verdediging of vertegenwoordiging in rechte of de verlening van advies over het instellen of vermijden van een rechtsgeding, is hij vrijgesteld van de informatie- en samenwerkingsplicht, ongeacht of de informatie vóór, gedurende of na het rechtsgeding is ontvangen of verkregen. Deze vrijstelling waarborgt het recht van de cliënt op een eerlijk proces.

In de zaak *Land Oberösterreich/Commissie* (arrest van 13 september 2007, C-439/05 P en C-454/05 P) had de Commissie van de Europese Gemeenschappen een verzoek om een afwijking van harmonisatiemaatregelen afgewezen dat de Republiek Oostenrijk had ingediend op grond van artikel 95, lid 5, EG met betrekking tot een wetsontwerp dat ertoe strekte om in afwijking van de bepalingen van richtlijn 2001/18⁽²⁷⁾ in het Land Oberösterreich genetisch gemodificeerde organismen te verbieden. Nadat het Gerecht hun beroep tot nietigverklaring van de litigieuze beschikking van de Commissie had verworpen, stelden rekwiranten tot staving van hun hogere voorziening schending van het beginsel van hoor en wederhoor en van artikel 95, lid 5, EG. Het Hof overwoog dat gelet op het specifieke karakter van de procedure van artikel 95, lid 5, EG, op de overeenkomsten tussen deze procedure en de procedure van lid 4 van dit artikel, en op het doel dat deze twee leden delen, namelijk het de lidstaten mogelijk maken om een afwijking van de harmonisatiemaatregelen te verkrijgen, de Commissie niet gehouden is het beginsel van hoor en wederhoor te eerbiedigen alvorens zij haar besluit op grond van artikel 95, lid 5, EG vaststelt.

Uit de bewoordingen van dat artikel volgt immers niet dat de Commissie verplicht is om de aanmeldende lidstaat te horen vooraleer zij de betrokken nationale bepalingen goedkeurt of afwijst. De gemeenschapswetgever heeft slechts de voorwaarden voor een besluit van de Commissie, de termijnen waarbinnen zij haar besluit tot goedkeuring of afwijzing dient te nemen en de eventuele verlengingen van de termijn vastgesteld.

Voorts wordt de procedure niet ingeleid door een communautaire of nationale instelling, maar door een lidstaat, en is de beschikking van de Commissie slechts een reactie op dat initiatief. Bij wege van zijn verzoek heeft de lidstaat alle vrijheid zich uit te laten over de nationale bepalingen waarvan hij de vaststelling wil laten goedkeuren, zoals met zoveel woorden blijkt uit artikel 95, lid 5, EG, op grond waarvan de lidstaat verplicht is de redenen te geven die zijn verzoek rechtvaardigen.

Bovendien verklaarde het Hof dat de invoering van nationale bepalingen die afwijken van een harmonisatiemaatregel, moet worden gebaseerd op nieuwe wetenschappelijke gegevens die verband houden met de bescherming van het milieu of het arbeidsmilieu, welke bescherming noodzakelijk is vanwege een specifiek probleem dat zich in die lidstaat heeft aangediend nadat de harmonisatiemaatregel is genomen, en dat de Commissie van

(27) Richtlijn 2001/18/EG van het Europees Parlement en de Raad van 12 maart 2001 inzake de doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde organismen in het milieu en tot intrekking van richtlijn 90/220/EEG van de Raad (PB L 106, blz. 1).

de voorgenomen bepalingen alsmede van de redenen voor de vaststelling ervan in kennis moet worden gesteld.

In de zaak *Rampion en Godard* (arrest van 4 oktober 2007, C-429/05), betreffende de bescherming van de consumenten inzake consumentenkrediet en het recht van de consument om rechten jegens de kredietgever geldend te maken, besliste het Hof dat richtlijn 87/102 ⁽²⁸⁾ zowel van toepassing is op een krediet bedoeld ter financiering van één enkele transactie als op een doorlopend krediet, dat de consument in staat stelt het verstrekte krediet herhaaldelijk te gebruiken. Verder besliste het Hof dat de artikelen 11 en 14 van deze richtlijn aldus moeten worden uitgelegd dat zij zich ertegen verzetten dat het recht van de consument om rechten jegens de kredietgever geldend te maken krachtens artikel 11, lid 2, van deze richtlijn, afhankelijk wordt gesteld van de voorwaarde dat het voorafgaande kredietaanbod het gefinancierde goed of de gefinancierde dienst vermeldt. Dat artikel, dat bepaalt dat de lidstaten bepalen in welke mate en onder welke voorwaarden rechten jegens de kredietgever geldend kunnen worden gemaakt, kan namelijk niet aldus worden uitgelegd dat het de lidstaten in staat stelt om het recht van de consument om rechten geldend te maken afhankelijk te stellen van extra voorwaarden naast de voorwaarden die daarin uitputtend worden opgesomd. Deze uitlegging vindt steun in artikel 14 van de richtlijn, dat zich er onder meer tegen verzet dat een nationale regeling de kredietgever in staat stelt om, door middel van het loutere verzuim om de gefinancierde goederen of diensten te vermelden, te verhinderen dat de consument rechten jegens hem geldend maakt krachtens artikel 11.

In de zaak *Schutzverband der Spirituosen-Industrie* (arrest van 4 oktober 2007, C-457/05) herinnerde het Hof eraan dat, gelet op de algemene opzet en de doelstelling van richtlijn 75/106 ⁽²⁹⁾ en het beginsel van het vrije verkeer van goederen dat door artikel 28 EG wordt gewaarborgd, artikel 28 EG zich ertegen verzet dat een lidstaat het in de handel brengen verbiedt van een voorverpakking met een niet in het communautaire gamma genoemd nominaal volume van 0,071 liter die evenwel in een andere lidstaat rechtmatig wordt vervaardigd en in de handel gebracht, tenzij een dergelijk verbod gerechtvaardigd wordt door een dwingend vereiste, zonder onderscheid op binnenlandse en ingevoerde producten wordt toegepast, voor de voldoening aan het betrokken vereiste noodzakelijk is en evenredig is aan de nagestreefde doelstelling, en mits deze doelstelling niet kan worden bereikt door maatregelen die het intracommunautaire handelsverkeer minder beperken.

Ook de verschillende richtlijnen betreffende de plaatsing van overheidsopdrachten hebben weer aanleiding gegeven tot geschillen.

In de zaak *Asociación Nacional de Empresas Forestales* (arrest van 19 april 2007, C-295/05) rees de vraag of een lidstaat voor een openbare onderneming een regeling mag instellen op grond waarvan deze laatste werken kan uitvoeren zonder te worden onderworpen aan

⁽²⁸⁾ Richtlijn 87/102/EEG van de Raad van 22 december 1986 betreffende de harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten inzake het consumentenkrediet (PB 1987, L 42, blz. 48).

⁽²⁹⁾ Richtlijn 75/106/EEG van de Raad van 19 december 1974 betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten inzake het voorverpakken naar volume van bepaalde vloeistoffen in voorverpakkingen met bepaalde inhoud (PB 1975, L 42, blz. 1).

de richtlijnen 92/50⁽³⁰⁾, 93/36⁽³¹⁾ en 93/37⁽³²⁾ betreffende de plaatsing van overheidsopdrachten. De betrokken overheidsonderneming valt onder een bijzondere regeling, die haar in staat stelt om een groot aantal werkzaamheden rechtstreeks in opdracht van het bestuur uit te voeren als technische dienst van het bestuur, zonder de wettelijke aanbestedingsprocedures te volgen, en heeft geen enkele vrijheid om een door de bevoegde instanties verstrekte opdracht al dan niet uit te voeren of om het op haar diensten toe te passen tarief te bepalen. Het Hof besliste dat de genoemde richtlijnen zich niet verzetten tegen een regeling als die welke geldt deze overheidsonderneming, op grond waarvan deze als openbare onderneming, in haar hoedanigheid van instrumenteel middel en technische dienst van verscheidene overheidsinstanties, werkzaamheden kan uitvoeren zonder aan de bij voornoemde richtlijnen voorziene regeling te worden onderworpen, mits de betrokken overheidsinstanties op deze onderneming toezicht uitoefenen zoals op hun eigen diensten en deze onderneming het merendeel van haar werkzaamheden verricht ten behoeve van deze instanties.

In de zaak *Commissie/Duitsland* (arrest van 18 juli 2007, C-503/04), betreffende een overeenkomst voor de verwerking van afval die de stad Braunschweig had gesloten zonder een aanbesteding op gemeenschapsniveau te houden, besliste het Hof na de niet-uitvoering van een krachtens artikel 226 EG gewezen arrest waarbij die niet-nakoming was vastgesteld, dat de lidstaten op grond van artikel 2, lid 6, tweede alinea, van richtlijn 89/665⁽³³⁾ weliswaar de gevolgen van in strijd met de richtlijnen ter zake van de aanbesteding van overheidsopdrachten gesloten overeenkomsten in stand kunnen houden, zodat het gewettigd vertrouwen van de medecontractanten wordt beschermd, maar dat deze bepaling niet zonder de reikwijdte van de bepalingen van het Verdrag ter instelling van de interne markt in te perken, tot gevolg kan hebben dat het gedrag van de aanbestedende dienst ten opzichte van derden na het sluiten van dergelijke overeenkomsten in overeenstemming met het gemeenschapsrecht moet worden geacht. Blijkens de bewoordingen ervan heeft die bepaling trouwens betrekking op de schadevergoeding die een persoon die door een schending door een aanbestedende dienst is gelaedeerd, van deze laatste kan eisen; zij kan niet worden geacht mede de verhouding tussen een lidstaat en de Gemeenschap te regelen, welke verhouding in de context van de artikelen 226 EG en 228 EG aan de orde is. Al aangenomen dat het rechtszekerheids- en het vertrouwensbeginsel, het pacta sunt servanda-beginsel en het eigendomsrecht de aanbestedende dienst door zijn medecontractant kunnen worden tegengeworpen in geval van beëindiging van de overeenkomst die in strijd met richtlijn 92/50 is gesloten, kan een lidstaat zich hoe dan ook niet op deze beginselen en dit recht beroepen om de niet-uitvoering van een arrest waarin een niet-nakoming krachtens

⁽³⁰⁾ Richtlijn 92/50/EEG van de Raad van 18 juni 1992 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor dienstverlening (PB L 209, blz. 1).

⁽³¹⁾ Richtlijn 93/36/EEG van de Raad van 14 juni 1993 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor leveringen (PB L 199, blz. 1).

⁽³²⁾ Richtlijn 93/37/EEG van de Raad van 14 juni 1993 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken (PB L 199, blz. 54).

⁽³³⁾ Richtlijn 89/665/EEG van de Raad van 21 december 1989 houdende de coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen betreffende de toepassing van de beroepsprocedures inzake het plaatsen van overheidsopdrachten voor leveringen en voor de uitvoering van werken (PB L 395, blz. 33).

artikel 226 EG is vastgesteld, te rechtvaardigen en op die manier aan zijn eigen gemeenschapsrechtelijke aansprakelijkheid te ontsnappen.

De zaak *Bayerischer Rundfunk e.a.* (arrest van 13 december 2007, C-337/06) betrof de vraag of de Duitse publiekrechtelijke omroeporganisaties aanbestedende diensten zijn in de zin van de gemeenschapsrechtelijke voorschriften inzake de plaatsing van overheidsopdrachten. Artikel 1 van richtlijn 92/50 beschouwt als aanbestedende diensten onder meer de publiekrechtelijke instellingen waarvan de activiteiten in hoofdzaak door de Staat worden gefinancierd. Het Hof besliste dat de activiteiten van publiekrechtelijke omroeporganisaties als die in het hoofdgeding hoofdzakelijk worden gefinancierd door de staat wanneer zij hoofdzakelijk worden gefinancierd door een bijdrage ten laste van bezitters van een ontvangtoestel, die wordt opgelegd, berekend en geïnd volgens de overheidsprerogatieven. In geval van een financiering van activiteiten van publiekrechtelijke omroeporganisaties op de hiervoor genoemde wijze, vereist de voorwaarde „door de staat gefinancierd” geen rechtstreekse tussenkomst van de staat of van andere overheden bij de plaatsing van een opdracht voor schoonmaakdiensten door publiekrechtelijke omroeporganisaties. Het Hof preciseert dienaangaande dat enkel overheidsopdrachten met betrekking tot de in artikel 1 van de richtlijn vermelde diensten, dat wil zeggen overheidsopdrachten die diensten met betrekking tot de eigenlijke taak van televisie-omroeporganisaties betreffen, te weten de ontwikkeling en de productie van programma's, buiten de werkingssfeer van deze richtlijn vallen. Overheidsopdrachten voor diensten die niet in verband staan met activiteiten die betrekking hebben op de vervulling van de opdracht tot het verlenen van een openbare dienst, zijn daarentegen volledig onderworpen aan de gemeenschapsrechtelijke regels.

Merken

Het Hof heeft zich zowel gebogen over de verordening inzake het gemeenschapsmerk ⁽³⁴⁾ als over de richtlijn tot aanpassing van de nationale wettelijke regelingen ⁽³⁵⁾.

Het arrest in de zaak *BHIM/Kaul* (arrest van 13 maart 2007, C-29/05 P, Jurispr. blz. I-2213) verduidelijkt onder welke voorwaarden in een oppositieprocedure rekening kan worden gehouden met nieuwe feiten en bewijsmiddelen die worden aangevoerd ter ondersteuning van een beroep. Het Hof besliste meer bepaald dat de kamer van beroep van het Bureau voor harmonisatie binnen de interne markt een beoordelingsmarge heeft om te beslissen — op voorwaarde dat zij haar beslissing motiveert — of het voor haar beslissing nodig is, rekening te houden met feiten of bewijsmiddelen die de opposant voor het eerst aanvoert in de schriftelijke uiteenzetting die hij indient ter ondersteuning van zijn beroep, zodat de kamer van beroep niet noodzakelijk verplicht is, met deze feiten en bewijsmiddelen rekening te houden, en bovendien niet ambtshalve kan worden uitgesloten dat met deze feiten en bewijsmiddelen rekening wordt gehouden. Artikel 59 van verordening nr. 40/94, waarin de voorwaarden voor het instellen van beroep bij de kamer van beroep zijn omschreven, kan dus niet aldus worden uitgelegd dat het de partij die een dergelijk

⁽³⁴⁾ Verordening (EG) nr. 40/94 van de Raad van 20 december 1993 inzake het gemeenschapsmerk (PB 1994, L 11, blz. 1).

⁽³⁵⁾ Eerste richtlijn 89/104/EEG van de Raad van 21 december 1988 betreffende de aanpassing van het merkenrecht der lidstaten (PB 1989, L 40, blz. 1).

beroep heeft ingesteld, recht geeft op een nieuwe termijn om feiten en bewijsmiddelen ter ondersteuning van zijn oppositie aan te voeren.

In de zaak *Dyson* (arrest van 25 januari 2007, C-321/03, Jurispr. blz. I-687) beantwoordde het Hof de vraag welke tekens een merk kunnen vormen, aldus dat het voorwerp van een aanvraag tot inschrijving van merken, die betrekking heeft op alle denkbare vormen van een transparante bak of verzamelkamer die deel uitmaakt van de buitenkant van een stofzuiger, geen „teken” in de zin van artikel 2 van richtlijn 89/104 is en derhalve geen merk in de zin daarvan kan vormen. Het voorwerp van een dergelijke aanvraag, dat in werkelijkheid niet meer dan een eigenschap van de betrokken waar is, kan immers een veelheid aan verschillende verschijningsvormen aannemen en is dus niet bepaald. Gelet op de aan het merk verbonden uitsluitende rechten, zou de houder van een merk voor een dergelijk onbepaald voorwerp een ongerechtvaardigd mededingingsvoordeel verkrijgen in strijd met het door artikel 2 van de richtlijn nagestreefde doel, aangezien hij het recht zou hebben om te beletten dat zijn concurrenten stofzuigers kunnen aanbieden die een of andere soort van transparante verzamelbak aan de buitenkant hebben, ongeacht de vorm ervan.

In de zaak *Adam Opel* (arrest van 25 januari 2007, C-48/05, Jurispr. blz. I-1017) herinnerde het Hof eraan dat krachtens artikel 5, lid 1, van de Eerste richtlijn 89/104/EEG een ingeschreven merk de houder een uitsluitend recht geeft iedere derde die niet zijn toestemming hiertoe heeft verkregen, het gebruik van een teken in het economisch verkeer te verbieden wanneer dat gelijk is aan het merk en gebruikt wordt voor dezelfde waren of diensten als die waarvoor het merk ingeschreven is. Dit recht biedt de merkhouder de mogelijkheid zijn specifieke belangen te beschermen, dat wil zeggen te verzekeren dat het merk zijn wezenlijke functies kan vervullen, met name de consument de herkomst van de waar te waarborgen. Het aanbrengen door een derde, zonder toestemming van de merkhouder, in casu Opel, van een aan dat merk gelijk teken op schaalmodellen van voertuigen van dat merk om deze voertuigen getrouw na te bootsen, en het in de handel brengen van deze schaalmodellen, kan dan ook slechts worden verboden wanneer door dat gebruik afbreuk wordt gedaan of kan worden gedaan aan de functies van het merk als voor speelgoed ingeschreven merk. Aangaande de gevolgen die moeten worden verbonden aan het feit dat het Opel-logo ook voor auto's is ingeschreven en dat het merk in Duitsland voor dat soort van waren bekend is, merkt het Hof op dat de houder van een merk het gebruik kan verbieden wanneer door dat gebruik, zonder geldige reden, ongerechtvaardigd voordeel wordt getrokken uit of afbreuk wordt gedaan aan het onderscheidend vermogen of de reputatie van het merk als voor auto's ingeschreven merk.

Een vergelijkbare beslissing werd genomen in de zaak *Céline* (arrest van 11 september 2007, C-17/06), aangaande het gebruik van een aan een ouder merk gelijk maatschappelijke benaming of handelsnaam of van een aan een ouder merk gelijk bedrijfseembleem voor de verhandeling van dezelfde waren als waarvoor dat merk is ingeschreven. Het Hof voegde daaraan toe dat volgens artikel 6, lid 1, sub a, van de richtlijn het aan het merk verbonden recht de houder niet toestaat, een derde te verbieden om in het economisch verkeer gebruik te maken van diens naam en adres, voor zover er sprake is van gebruik volgens de eerlijke gebruiken in nijverheid en handel.

In de zaak *Häupl* (arrest van 14 juni 2007, C-246/05) moest het Hof de artikelen 10, lid 1, en 12, lid 1, van de Eerste richtlijn 89/104 uitleggen. In antwoord op de vraag op welke datum

de procedure voor de inschrijving van een merk, die bepalend is voor het begin van de periode van gebruik, moet zijn geacht te zijn voltooid, verklaarde het Hof voor recht dat de richtlijn niet ondubbelzinnig stelt wanneer de beschermingsperiode begint; de formulering maakt het mogelijk de bedoelde termijn aan de bijzonderheden van de nationale procedures aan te passen. Bijgevolg moet de datum waarop „de inschrijvingsprocedure is voltooid” in de zin van artikel 10, lid 1, van de richtlijn in elke lidstaat worden bepaald op basis van de in die staat ter zake van de inschrijving geldende procedurevoorschriften. In concreto definieert deze bepaling het begin van de periode van vijf jaar waarin het merk normaal moet worden gebruikt, tenzij er een geldige reden is voor het niet-gebruiken. Dienaangaande besliste het Hof dat voor de toepassing van artikel 12, lid 1, van de richtlijn sprake is van een „geldige reden [...] voor het niet-gebruiken” van een merk bij belemmeringen die rechtstreeks verband houden met dit merk en het gebruik van dit merk onmogelijk of onredelijk maken, en die zich buiten de wil van de houder van dit merk voordoen. Het staat aan de verwijzende rechter, per geval de relevante feiten van het hoofdgeding te beoordelen en te onderzoeken of zij het gebruik van het merk onredelijk maken.

Economisch en monetair beleid

In de zaak *Estager* (arrest van 18 januari 2007, C-359/05, Jurispr. blz. I-581) besliste het Hof dat de verordeningen (EG) nr. 1103/97 en nr. (EG) 974/98 betreffende de invoering van de euro ⁽³⁶⁾ zich verzetten tegen een nationale regeling die bij de omrekening in euro het bedrag van een heffing verhoogt, tenzij bij een dergelijke verhoging de eisen van rechtszekerheid en doorzichtigheid worden geëerbiedigd, die waarborgen dat het vertrouwen van de economische subjecten in de invoering van de euro wordt beschermd. Dit betekent dat de betrokken nationale regeling een duidelijk onderscheid mogelijk moet maken tussen het besluit van de autoriteiten van de lidstaat om de heffing te verhogen, en de omrekening van dit bedrag in euro.

Sociaal beleid

Inzake het sociaal beleid moeten bepaalde arresten van het Hof worden vermeld betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling en betreffende de rechten en de bescherming van werknemers.

Wat de gemeenschapsrechtelijke regels inzake de gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van tewerkstelling en arbeidsvoorwaarden betreft, heeft het Hof allereerst het juridisch statuut van zwangere werkneemsters verduidelijkt in het kader van prejudiciële vragen om uitlegging van de richtlijnen 76/207/EEG ⁽³⁷⁾ en 92/85/

⁽³⁶⁾ Verordening (EG) nr. 1103/97 van de Raad van 17 juni 1997 over enkele bepalingen betreffende de invoering van de euro (PB L 162, blz. 1). Verordening (EG) nr. 974/98 van de Raad van 3 mei 1998 over de invoering van de euro (PB L 139, blz. 1).

⁽³⁷⁾ Richtlijn 76/207/EEG van de Raad van 9 februari 1976 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden (PB L 39, blz. 40).

EEG⁽³⁸⁾. In het arrest *Kiiski* (arrest van 20 september 2007, C-116/06) verklaarde het Hof voor recht dat deze gemeenschapsbepalingen zich verzetten tegen een nationale regeling inzake het opvoedingsverlof waarin geen rekening wordt gehouden met de veranderingen die zwangerschap voor de betrokken werkneemster meebrengt in de beperkte periode van ten minste veertien weken rond de bevalling, waardoor het de belanghebbende niet is toegestaan om op het tijdstip waarop zij haar recht op zwangerschapsverlof doet gelden, op haar verzoek het tijdvak van haar opvoedingsverlof te wijzigen, en waardoor haar aan dat zwangerschapsverlof verbonden rechten worden ontnomen. In het arrest *Paquay* (arrest van 11 oktober 2007, C-460/06) preciseerde het Hof verder dat richtlijn 92/85/EEG verbiedt om kennis te geven van een besluit tot ontslag op grond van zwangerschap en/of de geboorte van een kind tijdens de in artikel 10, lid 1, bedoelde beschermingsperiode, en om een dergelijk besluit voor te bereiden vóór het einde van deze periode. Uit de vaststelling dat een dergelijk besluit in strijd is met de artikelen 2, lid 1, en 5, lid 1, van richtlijn 76/207/EEG, ongeacht het tijdstip van kennisgeving, ook als die kennisgeving plaatsheeft na afloop van de in artikel 10 van richtlijn 92/85/EEG bedoelde beschermingsperiode, leidde het Hof af dat de door een lidstaat krachtens artikel 6 van richtlijn 76/207/EEG als sanctie voor de schending van deze gemeenschapsbepalingen gekozen maatregel minstens gelijkwaardig moet zijn aan de maatregel waarin hij voorziet ter uitvoering van de artikelen 10 en 12 van richtlijn 92/85/EEG.

Het Hof heeft ook zijn rechtspraak betreffende de tenuitvoerlegging van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van pensioenregelingen verrijkt. Wat gemeenschapspensioenen betreft, besliste het Hof met name dat het gebruik van naar geslacht verschillende factoren voor de berekening van de extra pensioenjaren bij de overschrijving naar het gemeenschappelijk stelsel van pensioenrechten die een ambtenaar uit hoofde van beroepsactiviteiten vóór zijn indiensttreding bij de Gemeenschappen heeft verkregen, een discriminatie op grond van geslacht vormt die niet gerechtvaardigd wordt door de noodzaak om een gezond beheer van het pensioenstelsel te waarborgen (arrest van 11 september 2007, *Lindorfer/Raad*, C-227/04 P). Aangaande de gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid besliste het Hof dat richtlijn 79/7/EEG⁽³⁹⁾ zich niet verzet tegen de vaststelling van een nationale regeling waardoor personen van het ene geslacht, die aanvankelijk werden gediscrimineerd, voor de volledige duur van hun pensioen gebruik kunnen maken van de pensioenregeling die geldt voor de personen van het andere geslacht, mits regularisatiebijdragen worden betaald ten belope van het verschil tussen de bijdragen die in het tijdvak waarin de discriminatie heeft plaatsgevonden zijn betaald door de aanvankelijk gediscrimineerde personen en de hogere bijdragen die in dezelfde periode zijn betaald door de andere groep personen, vermeerderd met een rente ter compensatie van de inflatie. Over die regularisatiebijdragen mag evenwel geen andere dan ter compensatie van de inflatie bedoelde rente worden betaald. Evenmin mag worden verlangd dat deze

(³⁸) Richtlijn 92/85/EEG van de Raad van 19 oktober 1992 inzake de tenuitvoerlegging van maatregelen ter bevordering van de verbetering van de veiligheid en de gezondheid op het werk van werkneemsters tijdens de zwangerschap, na de bevalling en tijdens de lactatie (PB L 348, blz. 1).

(³⁹) Richtlijn 79/7/EEG van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid (PB 1979, L 6, blz. 24).

regularisatiebijdragen in één keer worden betaald, wanneer daardoor de betrokken regularisatie in de praktijk onmogelijk of uiterst moeilijk wordt gemaakt (arrest van 21 juni 2007, *Jonkman*, C-231/06–233/06). Het Hof herinnerde er ook aan dat wanneer in een prejudicieel arrest is vastgesteld dat een nationale wettelijke regeling onverenigbaar is met het gemeenschapsrecht, de nationale autoriteiten passende maatregelen moeten nemen om de naleving van het gemeenschapsrecht te verzekeren, door met name ervoor te zorgen dat het nationale recht zo spoedig mogelijk in overeenstemming wordt gebracht met het gemeenschapsrecht en dat de rechten die de burgers aan het gemeenschapsrecht ontleen volde uitwerking krijgen. Wanneer een met het gemeenschapsrecht strijdige discriminatie is vastgesteld, moet de nationale rechter, zolang geen maatregelen zijn genomen om de gelijke behandeling te herstellen, elke nationale discriminerende bepaling buiten toepassing laten, zonder dat hij de opheffing ervan door de wetgever heeft te vragen of af te wachten, en moet hij op de leden van de benadeelde groep dezelfde regeling toepassen als op de leden van de andere groep.

Het beginsel van gelijke beloning van mannelijke en vrouwelijke werknemers komt ook aan de orde in een arrest (arrest van 6 december 2007, *Voß*, C-300/06) waarin artikel 141 EG aldus wordt uitgelegd dat het zich verzet tegen een nationale regeling die enerzijds de overuren van zowel voltijdambtenaren als deeltijdambtenaren omschrijft als uren die buiten hun individuele arbeidstijd zijn gepresteerd, en anderzijds voor deze uren een lagere vergoeding toekent dan de vergoeding die wordt toegekend voor uren die binnen de individuele arbeidstijd worden gepresteerd, zodat deeltijdambtenaren minder goed worden betaald dan voltijdambtenaren voor de uren die zij buiten hun individuele arbeidstijd presteren tot het totale aantal uren dat een voltijdambtenaar in het kader van zijn arbeidstijd moet presteren, wanneer deze regeling een aanzienlijk hoger percentage vrouwelijke werknemers dan mannelijke werknemers treft, en het verschil in behandeling niet wordt gerechtvaardigd door objectieve factoren die niets van doen hebben met een op het geslacht gebaseerde discriminatie.

De gelijke behandeling inzake arbeid en beroep kwam, dit maal met betrekking tot het verbod van discriminatie op grond van leeftijd, ook aan bod in het arrest *Palacios de la Villa* (arrest van 16 oktober 2007, C-411/05), dat draaide rond de verenigbaarheid met richtlijn 2000/78/EG⁽⁴⁰⁾ van een Spaanse regeling waarin de geldigheid wordt erkend van in collectieve overeenkomsten voorkomende clausules betreffende gedwongen pensionering op grond waarvan de arbeidsverhouding van rechtswege wordt beëindigd wanneer de werknemer de door deze regeling op 65 jaar gestelde leeftijdsgrens voor pensioengerechtigdheid heeft bereikt en voldoet aan de overige voorwaarden om aanspraak te kunnen maken op een op premie- of bijdragebetaling berustend ouderdomspensioen. Het Hof besliste dat het verbod van discriminatie op grond van leeftijd, zoals uitgewerkt in de richtlijn, zich niet verzet tegen een dergelijke nationale bepaling, wanneer zij objectief en redelijk wordt gerechtvaardigd door een legitieme doelstelling van werkgelegenheids- en arbeidsmarktbeleid, en de voor het bereiken daarvan ingezette middelen niet als niet passend en niet noodzakelijk zijn te beschouwen. Na te hebben overwogen dat de doelstelling van algemeen belang van regulering van de arbeidsmarkt, met name om de werkloosheid te bestrijden en de werkgelegenheid te bevorderen, in het kader van de

⁽⁴⁰⁾ Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep (PB L 303, blz. 16).

ationale wetgeving in beginsel moet worden aangemerkt als een rechtvaardiging voor een verschil in behandeling op grond van leeftijd, besloot het Hof dat de maatregel passend en noodzakelijk was, nu hij rekening houdt met de omstandigheid dat de belanghebbenden aanspraak hebben op een ouderdomspensioen en hij de sociale partners de mogelijkheid biedt om het instrument van de gedwongen pensionering door middel van collectieve overeenkomsten en derhalve flexibel toe te passen.

Een prejudiciële vraag van een Spaanse rechter betreffende de toekenning van anciënniteitstoelagen gaf het Hof ten slotte de gelegenheid te verklaren dat het begrip „arbeidsvoorwaarden” in clause 4, punt 1, van de raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd ⁽⁴¹⁾, waarvan de voorschriften, net als die van richtlijn 1999/70/EG ⁽⁴²⁾ waarbij die raamovereenkomst als bijlage is gevoegd, ook kunnen worden toegepast op arbeidsovereenkomsten en -verhoudingen voor bepaalde tijd die met entiteiten van de openbare sector zijn aangegaan, als grondslag kan dienen voor een vordering tot toekenning aan een werknemer met een overeenkomst voor bepaalde tijd van een anciënniteitstoelage die naar nationaal recht is voorbehouden aan werknemers met een overeenkomst voor onbepaalde tijd (arrest van 13 september 2007, *Del Cerro Alonso*, C-307/05). Volgens het Hof staat deze bepaling ook in de weg aan de invoering van een verschil in behandeling tussen werknemers met een overeenkomst voor bepaalde tijd en werknemers met een overeenkomst voor onbepaalde tijd dat alleen wordt gerechtvaardigd door de omstandigheid dat dit verschil is neergelegd in een wettelijke of bestuursrechtelijke bepaling van een lidstaat, of in een collectieve overeenkomst tussen de vakbondsvertegenwoordigers van het personeel en de werkgever.

De strekking van sommige gemeenschapsbepalingen betreffende de rechten en de bescherming van werknemers is door het Hof verduidelijkt in antwoorden op verschillende prejudiciële vragen. Zo heeft het Hof in het arrest *Jouini e.a.* (arrest van 13 september 2007, C-458/05) het begrip overgang van ondernemingen ten gevolge van een overdracht krachtens overeenkomst in de zin van richtlijn 2001/23/EG ⁽⁴³⁾ verduidelijkt. Het verklaarde voor recht dat daarvan sprake is wanneer een deel van het kantoorpersoneel en een deel van de uitzendkrachten overgaan naar een ander uitzendbureau om daar dezelfde werkzaamheden te verrichten ten dienste van dezelfde klanten, en wanneer de bij de overgang betrokken bestanddelen op zich voldoende zijn om de desbetreffende economische activiteit voort te zetten zonder inschakeling van andere belangrijke bedrijfsmiddelen of andere onderdelen van de onderneming, hetgeen ter verificatie aan de verwijzende rechter is. Het arrest *Robins e.a.* (arrest van 25 januari 2007, C-278/05, Jurispr. blz. I-1053) bracht verduidelijking in verschillende kwesties inzake de bescherming van de werknemers bij insolventie van de werkgever, die door een prejudiciële verwijzing

⁽⁴¹⁾ Raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd, gesloten op 18 maart 1999, opgenomen in de bijlage bij richtlijn 1999/70/EG van de Raad van 28 juni 1999 betreffende de door het EVV, de UNICE en het CEEP gesloten raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd (PB L 175, blz. 43).

⁽⁴²⁾ Richtlijn 1999/70/EG van de Raad van 28 juni 1999 betreffende de door het EVV, de UNICE en het CEEP gesloten raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd (PB L 175, blz. 43).

⁽⁴³⁾ Richtlijn 2001/23/EG van de Raad van 12 maart 2001 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij overgang van ondernemingen, vestigingen of onderdelen van ondernemingen of vestigingen (PB L 82, blz. 16).

van een rechter in het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland aan de orde waren gesteld. Gelet op de ruime beoordelingsmarge die de lidstaten ter zake hebben, werd met betrekking tot artikel 8 van richtlijn 80/987/EEG ⁽⁴⁴⁾ geoordeeld dat bij insolventie van de werkgever en ontoereikendheid van de activa van de voor één of meer bedrijfstakken geldende aanvullende stelsels van sociale voorzieningen, de financiering van verkregen rechten op ouderdomsuitkeringen niet noodzakelijkerwijs hoeft te worden gewaarborgd door de lidstaten zelf, noch volledig hoeft te zijn. Het Hof herinnerde er ook aan dat voor het geval een dergelijke gemeenschapsbepaling onjuist is uitgevoerd, de betrokken lidstaat slechts aansprakelijk kan worden gesteld indien komt vast te staan dat hij zich schuldig heeft gemaakt aan een kennelijke en ernstige overschrijding van de grenzen van zijn beoordelingsbevoegdheid.

Milieu

In de zaak *Commissie/Finland* (arrest van 14 juni 2007, C-342/05) moest het Hof onderzoeken of de Republiek Finland, door de wolvenjacht toe te staan, de verplichtingen niet was nagekomen die op haar rusten krachtens richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna ⁽⁴⁵⁾, zoals de Commissie stelde. Volgens artikel 12, lid 1, van die richtlijn en bijlage IV, sub a, daarbij is de wolf een van de diersoorten die strikt moeten worden beschermd. Artikel 16 van de richtlijn voorziet echter in een uitzonderingsregeling op die verboden. Op grond van de nationale bepalingen ter omzetting van de richtlijn, stonden de Finse autoriteiten elk jaar bij wijze van uitzondering de wolvenjacht toe. Het Hof herinnerde er allereerst aan dat volgens vaste rechtspraak een niet-nakoming in de zin van artikel 226 EG kan resulteren uit het bestaan van een met het gemeenschapsrecht strijdige administratieve praktijk, op voorwaarde dat deze in zekere mate constant en algemeen is, ook al is de toepasselijke nationale regeling op zich verenigbaar met het gemeenschapsrecht. Vervolgens overwoog het dat artikel 16 van de richtlijn, dat in een uitzondering voorziet, strikt moet worden uitgelegd, zodat voor elke afwijking de autoriteit die daartoe het besluit neemt, moet bewijzen dat aan de gestelde voorwaarden is voldaan. In dat geval moeten de lidstaten waarborgen dat elke ingreep die de beschermde soorten raakt, slechts wordt toegestaan op basis van besluiten die steunen op een nauwkeurige en treffende motivering die verwijst naar de in dat artikel opgesomde redenen, voorwaarden en vereisten. De gunstige staat van instandhouding van de populaties van de betrokken soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied is een noodzakelijke en voorafgaande voorwaarde voor de toekenning van de afwijkingen. De toekenning van dergelijke afwijkingen is slechts bij wijze van uitzondering mogelijk wanneer naar behoren is vastgesteld dat zij de ongunstige staat van instandhouding van deze populaties niet kunnen verslechteren of niet kunnen verhinderen dat deze in een gunstige staat van instandhouding worden hersteld, hetgeen het doel is van artikel 16 van de richtlijn. Derhalve kan niet worden uitgesloten dat het doden van een beperkt aantal wolven, ook als sommige daarvan ernstige schade kunnen

⁽⁴⁴⁾ Richtlijn 80/987/EEG van de Raad van 20 oktober 1980 betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten inzake de bescherming van de werknemers bij insolventie van de werkgever (PB L 283, blz. 23).

⁽⁴⁵⁾ PB L 206, blz. 7.

veroorzaken, invloed heeft op dat doel. Het Hof concludeerde daaruit dat een lidstaat die de jacht op de wolf preventief toestaat, zonder dat is aangetoond dat hierdoor ernstige schade kan worden voorkomen, niet voldoet aan de krachtens richtlijn 92/43 op hem rustende verplichtingen.

Justitiële samenwerking in burgerlijke zaken

Op het gebied van de justitiële samenwerking in burgerlijke zaken moet allereerst worden gewezen op het arrest in de zaak C (arrest van 27 november 2007, C-435/06), waarin voor het eerst een uitlegging is gegeven van de bepalingen van verordening nr. 2201/2003 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en tot intrekking van verordening nr. 1347/2000 ⁽⁴⁶⁾. Het Hof oordeelde dat deze verordening van toepassing is op een enkele beslissing waarbij de onmiddellijke ondertoezichtstelling en de plaatsing van een kind buiten zijn eigen gezin in een pleeggezin worden gelast, wanneer deze beslissing is genomen op grond van de publiekrechtelijke regels inzake kindbescherming. Een dergelijke beslissing valt binnen de werkingssfeer van de verordening omdat zij betrekking heeft op de „ouderlijke verantwoordelijkheid” en onder het begrip „burgerlijke zaken” valt, welk begrip autonoom moet worden uitgelegd en dus ook maatregelen kan omvatten die naar nationaal recht onder het publiekrecht vallen. Voorts was het Hof van oordeel dat een geharmoniseerde nationale regeling betreffende de erkenning en de tenuitvoerlegging van administratieve beslissingen tot ondertoezichtstelling en tot plaatsing van personen, die tot stand is gekomen in het kader van de Noordse samenwerking, niet kan worden toegepast op een binnen de werkingssfeer van verordening nr. 2201/2003 vallende beslissing tot ondertoezichtstelling van een kind. Overeenkomstig artikel 59, lid 1, treedt verordening nr. 2201/2003 tussen de lidstaten namelijk in de plaats van de overeenkomsten die tussen hen werden gesloten en die betrekking hebben op onderwerpen die in deze verordening zijn geregeld. De samenwerking tussen de Noordse staten behoort niet tot de in deze verordening limitatief opgesomde uitzonderingen. Aan deze uitlegging wordt niet afgedaan door de gemeenschappelijke verklaring betreffende de Noordse samenwerking, die als bijlage is gehecht bij de akte betreffende de toetredingsvoorwaarden voor de Republiek Oostenrijk, de Republiek Finland en het Koninkrijk Zweden en de aanpassing van de Verdragen waarop de Europese Unie is gegrond ⁽⁴⁷⁾. Volgens deze verklaring verbinden de aan de Noordse samenwerking deelnemende staten, leden van de Unie, zich er immers toe, deze samenwerking voort te zetten in overeenstemming met het gemeenschapsrecht. Bijgevolg moeten bij deze samenwerking de beginselen van de communautaire rechtsorde worden geëerbiedigd.

⁽⁴⁶⁾ Verordening (EG) nr. 2201/2003 van de Raad van 27 november 2003 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en tot intrekking van verordening (EG) nr. 1347/2000, zoals gewijzigd bij verordening (EG) nr. 2116/2004 van de Raad van 2 december 2004 (PB L 367, blz. 1).

⁽⁴⁷⁾ Gemeenschappelijke verklaring nr. 28 betreffende de Noordse samenwerking, als bijlage gehecht bij de akte betreffende de toetredingsvoorwaarden voor de Republiek Oostenrijk, de Republiek Finland en het Koninkrijk Zweden en de aanpassing van de Verdragen waarop de Europese Unie is gegrond (PB 1994, C 241, blz. 21, en PB 1995, L 1, blz. 1).

Vervolgens moet worden gewezen op de zaak *Color Drack* (arrest van 3 mei 2007, C-386/05), waarin het Hof een uitlegging moest geven van artikel 5, punt 1, sub b, van verordening nr. 44/2001 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken. Volgens deze bepaling kan de verweerder ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst worden opgeroepen voor het gerecht van de plaats waar de verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt, is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd; voor de koop en verkoop van roerende lichamelijke zaken is dit, tenzij anders is overeengekomen, de plaats in een lidstaat waar de zaken volgens de overeenkomst geleverd werden of geleverd hadden moeten worden. Het Hof verklaarde voor recht dat deze bepaling van toepassing is in het geval van een verscheidenheid van leveringsplaatsen binnen één lidstaat en dat in een dergelijk geval het gerecht dat bevoegd is om kennis te nemen van alle vorderingen uit de overeenkomst inzake de koop en verkoop van roerende lichamelijke zaken, het gerecht is binnen het rechtsgebied waarvan de hoofdlevering heeft plaatsgevonden, welke levering op basis van economische criteria moet worden bepaald. Bij gebreke van doorslaggevende factoren om de plaats van de hoofdlevering te bepalen, kan de eiser de verweerder oproepen voor het gerecht van de leveringsplaats van zijn keuze.

Politiële en justitiële samenwerking in strafzaken en strijd tegen het terrorisme

In het arrest van 3 mei 2007, *Advocaten voor de Wereld* (C-303/05), was volgens het Hof niet gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid kunnen aantasten van kaderbesluit 2002/584 betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de procedures van overlevering tussen de lidstaten ⁽⁴⁸⁾. Dit kaderbesluit heeft niet de harmonisatie van het materiële strafrecht van de lidstaten tot doel: het voorziet in een onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten inzake justitiële samenwerking in strafzaken en strekt tot de invoering van een vereenvoudigde regeling van overlevering tussen nationale rechterlijke autoriteiten van veroordeelde of verdachte personen voor tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen of vervolging. Het is niet vastgesteld met schending van artikel 34, lid 2, EU, waarin in algemene bewoordingen wordt opgesomd en omschreven welke verschillende soorten rechtsinstrumenten kunnen worden gebruikt voor de verwezenlijking van de doelstellingen van de Unie zoals uiteengezet in titel VI van het Verdrag betreffende de Europese Unie, en dat niet aldus kan worden uitgelegd dat op grond daarvan is uitgesloten dat de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten door middel van een kaderbesluit kan zien op andere gebieden dan die vermeld in artikel 31, lid 1, sub e, EU en inzonderheid op de aangelegenheid van het Europees aanhoudingsbevel. Artikel 34, lid 2, EU voert ook geen rangorde in onder de verschillende instrumenten die daarin worden genoemd. Hoewel het Europees aanhoudingsbevel ook bij overeenkomst had kunnen worden geregeld, kan de Raad op grond van zijn beoordelingsvrijheid de voorkeur geven aan het rechtsinstrument van het kaderbesluit wanneer, zoals in casu, is voldaan aan de voorwaarden voor de vaststelling van een dergelijke handeling. Aan deze conclusie wordt niet afgedaan door de omstandigheid dat het kaderbesluit per 1 januari 2004 in de plaats komt van de overeenkomstige bepalingen van de eerdere uitleveringsverdragen in de betrekkingen tussen de lidstaten alleen. Elke

⁽⁴⁸⁾ Kaderbesluit 2002/584/JBZ van de Raad van 13 juni 2002 (PB L 190, blz. 1).

andere uitlegging, die in artikel 34, lid 2, EU noch in een andere bepaling van het Verdrag betreffende de Europese Unie steun vindt, kan ertoe leiden dat de bevoegdheid van de Raad om in de voorheen bij internationaal verdrag geregelde aangelegenheden kaderbesluiten aan te nemen, nagenoeg elk nut verliest. Bovendien is de afschaffing bij het kaderbesluit van de toetsing van de dubbele strafbaarheid voor bepaalde strafbare feiten in overeenstemming met het legaliteitsbeginsel ter zake van strafbare feiten en straffen en met het gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel.

In de zaak *Dell'Orto* (arrest van 28 juni 2007, C-467/05) moest het Hof zich uitspreken over het begrip slachtoffer in de zin van kaderbesluit 2001/220 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure⁽⁴⁹⁾. Het besliste dat in het kader van een strafprocedure, meer bepaald van een procedure betreffende de tenuitvoerlegging van een straf na een definitief strafvonnis, het begrip slachtoffer in de zin van dit kaderbesluit niet rechtspersonen omvat die als direct gevolg van het handelen of nalaten dat in strijd is met de strafwetgeving van een lidstaat, schade hebben geleden, daar het doel van de wetgever was de werkingssfeer ervan uitsluitend te beperken tot natuurlijke personen die als gevolg van een strafbaar feit schade hebben geleden. Deze uitlegging kan volgens het Hof niet worden betwist op grond dat zij niet in overeenstemming is met richtlijn 2004/80⁽⁵⁰⁾ betreffende de schadeloosstelling van slachtoffers van misdrijven. Zelfs indien de bepalingen van een richtlijn die op de grondslag van het EG-Verdrag is vastgesteld, enige invloed kunnen hebben op de uitlegging van een kaderbesluit dat is gebaseerd op het Verdrag betreffende de Europese Unie, en het begrip slachtoffer in de zin van de richtlijn aldus kan worden uitgelegd dat het doelt op rechtspersonen, regelen de richtlijn en het kaderbesluit immers verschillende materies en bestaat tussen hen geen verband dat een uniforme uitlegging van het betrokken begrip vereist.

Verschillende arresten van het Hof hebben betrekking op de strijd tegen het terrorisme.

In de zaak *PKK en KNK/Raad* (arrest van 18 januari 2007, C-229/05 P, Jurispr. blz. I-439) legde het Hof met name de nadruk op de vereisten die verbonden zijn met het recht van particulieren op effectieve rechterlijke bescherming, en wel in verband met verordening nr. 2580/2001 inzake specifieke beperkende maatregelen tegen bepaalde personen en entiteiten met het oog op de strijd tegen het terrorisme.

Ter uitvoering van resolutie 1373 (2001) van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties heeft de Raad in 2002 de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) opgenomen op een lijst van terroristische organisaties en haar tegoeden bevroren. Tegen dit besluit is beroep ingesteld door een eerste verzoeker namens de PKK en door een tweede verzoeker namens het Koerdisch Nationaal Congres (KNK). Nadat het Gerecht dit beroep niet-ontvankelijk had verklaard, stelden de twee verzoekers hogere voorziening in bij het Hof.

Het Hof was met name van oordeel dat wat de genoemde verordening betreft, een doeltreffende rechterlijke bescherming des te belangrijker is omdat de beperkende maatregelen van de verordening ernstige consequenties hebben. Niet alleen worden

⁽⁴⁹⁾ Kaderbesluit 2001/220/JBZ van de Raad van 15 maart 2001 (PB L 82, blz. 1).

⁽⁵⁰⁾ Richtlijn 2004/80/EG van de Raad van 29 april 2004 (PB L 261, blz. 15).

daardoor alle financiële verrichtingen en alle financiële diensten jegens een bij die verordening bedoelde persoon, groep of entiteit onmogelijk gemaakt, maar hun reputatie en politieke optreden worden geschaad doordat zij als terroristen worden aangemerkt.

Volgens artikel 2, lid 3, van verordening nr. 2580/2001 ⁽⁵¹⁾, gelezen in samenhang met artikel 1, leden 4 tot en met 6, van gemeenschappelijk standpunt 2001/931 ⁽⁵²⁾, kan een persoon, groep of entiteit enkel worden geplaatst op de lijst van personen, groepen of entiteiten waarop de verordening van toepassing is in geval van bepaalde bewijskrachtige elementen en mits daadwerkelijke identificatie van de bedoelde personen, groepen of entiteiten plaatsvindt. Bovendien wordt gepreciseerd dat de naam van een persoon, groep of entiteit enkel op die lijst kan blijven staan na een periodiek heronderzoek van de situatie daarvan door de Raad. Al die elementen dienen door een rechter te kunnen worden getoetst.

Het Hof leidde daaruit af dat indien de gemeenschapswetgever van mening is dat een entiteit voldoende substantie heeft om het voorwerp van de bij verordening nr. 2580/2001 bedoelde beperkende maatregelen te zijn, de samenhang en de billijkheid gebieden te erkennen dat die entiteit nog steeds voldoende substantie heeft om die maatregel te betwisten. Elke andere conclusie zou tot gevolg hebben dat een organisatie op de lijst van terroristische organisaties zou kunnen worden geplaatst zonder dat zij daartegen beroep zou kunnen instellen.

Bijgevolg vernietigde het Hof de beschikking van het Gerecht van eerste aanleg voor zover daarbij het beroep van de verzoeker namens de PKK werd verworpen.

In de zaken *Gestoras Pro Amnistía e.a./Raad en Segi e.a./Raad* (arresten van 27 februari 2007, C-354/04 P, Jurispr. blz. I-1579, en C-355/04 P, Jurispr. blz. I-1657) wees het Hof de hogere voorziening af van twee organisaties die schadevergoeding vorderden omdat zij waren opgenomen op de bij een gemeenschappelijk standpunt van de Raad ⁽⁵³⁾ gevoegde lijst van personen, groepen en entiteiten die betrokken zijn bij terroristische daden.

Het Hof merkte om te beginnen op dat de gemeenschapswetgever hem in het kader van titel VI van het Verdrag betreffende de Europese Unie, inzake politieke en justitiële samenwerking in strafzaken, geen bevoegdheid heeft verleend om kennis te nemen van beroepen tot schadevergoeding.

Volgens het Hof is het evenwel niet zo dat verzoekers die in rechte willen opkomen tegen een gemeenschappelijk standpunt, geen enkele rechterlijke bescherming genieten. Voor zover artikel 35, lid 1, EU de nationale rechters niet de mogelijkheid biedt het Hof een

⁽⁵¹⁾ Verordening (EG) nr. 2580/2001 van de Raad van 27 december 2001 inzake specifieke beperkende maatregelen tegen bepaalde personen en entiteiten met het oog op de strijd tegen het terrorisme (PB L 344, blz. 70).

⁽⁵²⁾ Gemeenschappelijk standpunt 2001/931/GBVB van de Raad van 27 december 2001 betreffende de toepassing van specifieke maatregelen ter bestrijding van het terrorisme (PB L 344, blz. 93).

⁽⁵³⁾ Gemeenschappelijk standpunt 2002/340/GBVB van de Raad van 2 mei 2002 inzake de actualisering van gemeenschappelijk standpunt 2001/931/GBVB betreffende de toepassing van specifieke maatregelen ter bestrijding van het terrorisme (PB L 116, blz. 75).

prejudiciële vraag te stellen over een gemeenschappelijk standpunt, maar enkel over besluiten en kaderbesluiten, beschouwt deze bepaling immers als handelingen waarover een dergelijke vraag kan worden gesteld, alle door de Raad vastgestelde bepalingen die beogen rechtsgevolgen voor derden teweeg te brengen. Aangezien de prejudiciële procedure ertoe strekt de eerbiediging van het recht bij de uitlegging en de toepassing van het Verdrag te verzekeren, dient de mogelijkheid om een prejudiciële vraag aan het Hof te stellen, dus te bestaan ten aanzien van alle door de Raad vastgestelde bepalingen, ongeacht de aard of de vorm ervan, die beogen rechtsgevolgen voor derden teweeg te brengen.

Bijgevolg kan een nationale rechter bij wie een geding aanhangig is waarin zijdelings de vraag aan de orde is naar de geldigheid of de uitlegging van een gemeenschappelijk standpunt dat is vastgesteld in het kader van titel VI van het Verdrag betreffende de Europese Unie, en die ernstige twijfels heeft over de vraag of dit gemeenschappelijk standpunt in werkelijkheid beoogt rechtsgevolgen voor derden teweeg te brengen, het Hof verzoeken om een prejudiciële beslissing. Het staat dan aan het Hof om in voorkomend geval vast te stellen dat het gemeenschappelijk standpunt beoogt rechtsgevolgen voor derden teweeg te brengen, de ware aard ervan vast te stellen en uitspraak te doen bij wijze van prejudiciële beslissing.

Ten slotte constateerde het Hof dat het aan de nationale rechters staat om de nationale regels van procesrecht betreffende het instellen van beroepen aldus uit te leggen en toe te passen dat natuurlijke en rechtspersonen in rechte kunnen opkomen tegen iedere beschikking of enigerlei andere nationale maatregel waarbij een handeling van de Europese Unie ten aanzien van hen nader wordt uitgewerkt of wordt toegepast, en vergoeding kunnen vorderen van de schade die zij in voorkomend geval hebben geleden.

Het Hof concludeerde dan ook dat de rekwiranten geen effectieve rechterlijke bescherming wordt onthouden en dat de beschikkingen van het Gerecht hun recht op een dergelijke bescherming niet hadden geschonden.

In de zaak *Möllendorf en Möllendorf-Niehuus* (arrest van 11 oktober 2007, C-117/06) besliste het Hof in wezen dat de verkoop van een onroerend goed geen doorgang hoeft te vinden indien het gemeenschapsrecht intussen de verplichting heeft opgelegd de economische middelen van de koper te bevriezen.

In een geding met betrekking tot de weigering van het Grundbuchamt (administratie van het kadaster) om een eigendomsoverdracht in te schrijven, hetgeen naar Duits recht een noodzakelijke voorwaarde is voor de verkrijging van de eigendom van een onroerend goed, vroeg een Duitse rechter het Hof of verordening nr. 881/2002 tot vaststelling van bepaalde specifieke beperkende maatregelen tegen sommige personen en entiteiten die banden hebben met Usama bin Laden, het Al-Qa'ida-netwerk en de Taliban ⁽⁵⁴⁾ de

⁽⁵⁴⁾ Verordening (EG) nr. 881/2002 van de Raad van 27 mei 2002 tot vaststelling van bepaalde specifieke beperkende maatregelen tegen sommige personen en entiteiten die banden hebben met Usama bin Laden, het Al-Qa'ida-netwerk en de Taliban, en tot intrekking van verordening (EG) nr. 467/2001 van de Raad tot instelling van een verbod op de uitvoer van bepaalde goederen en diensten naar Afghanistan, tot versterking van het verbod op vluchten en verlenging van de bevrozing van tegoeden en andere financiële middelen ten aanzien van de Taliban van Afghanistan (PB L 139, blz. 9), zoals gewijzigd bij verordening (EG) nr. 561/2003 van de Raad van 27 maart 2003 (PB L 82, blz. 1).

inschrijving verbiedt van de eigendomsoverdracht aan een koper die na de sluiting van de koopovereenkomst is opgenomen op de als bijlage bij die verordening gevoegde lijst van personen die banden hebben met Usama bin Laden, het Al-Qa'ida-netwerk en de Taliban.

Het Hof beantwoordde deze vraag bevestigend. Het stelde vast dat artikel 2, lid 3, van verordening nr. 881/2002 aldus moet worden uitgelegd dat die bepaling in een geval waarin de sluiting van de verkoopovereenkomst van een onroerend goed en de verklaring van overeenstemming over de eigendomsoverdracht van dat goed hebben plaatsgevonden vóór de plaatsing van de koper op de lijst in bijlage I bij die verordening, en ook de koopprijs vóór dat tijdstip is betaald, de overschrijving van de eigendom in het Grundbuch ter uitvoering van die koopovereenkomst na dat tijdstip verbiedt.

Het Hof was namelijk van oordeel dat die bepaling geldt telkens wanneer economische middelen ter beschikking worden gesteld, en dus ook voor een handeling die voortkomt uit de uitvoering van een tweezijdige overeenkomst en waarin is toegestemd in ruil voor de betaling van een tegenprestatie. Verder moet artikel 9 van die verordening aldus worden begrepen, dat de daarbij opgelegde maatregelen, waartoe de bevrozing van de economische middelen behoort, ook het verrichten van handelingen ter uitvoering van vóór de inwerkingtreding van die verordening gesloten overeenkomsten verbieden.

B — Samenstelling van het Hof van Justitie

(protocolaire rangorde op 7 oktober 2007)

Eerste rij, van links naar rechts:

kamerpresidenten J. Klučka en P. Kūris; eerste advocaat-generaal J. Kokott; kamerpresidenten A. Rosas en P. Jann; president van het Hof V. Skouris; kamerpresidenten C. W. A. Timmermans, K. Lenaerts, R. Schintgen en E. Juhász.

Tweede rij, van links naar rechts:

rechters G. Arestis, K. Schiemann, R. Silva de Lapuerta en A. Tizzano; advocaat-generaal D. Ruiz-Jarabo Colomer; rechter J. N. Cunha Rodrigues; advocaat-generaal M. Poiares Maduro; rechters J. Makarczyk en A. Borg Barthet.

Derde rij, van links naar rechts:

advocaat-generaal P. Mengozzi; rechters L. Bay Larsen, E. Levits, J. Malenovský, M. Ilešič, U. Löhmus en A. Ó Caoimh; advocaat-generaal E. Sharpston; rechter P. Lindh.

Vierde rij, van links naar rechts:

griffier R. Grass; rechters A. Arabadjiev en T. von Danwitz; advocaten-generaal J. Mazák en Y. Bot; rechter J.-C. Bonichot; advocaat-generaal V. Trstenjak; rechter C. Toader.

1. Leden van het Hof van Justitie

(in volgorde van ambtsaanvaarding)

Vassilios Skouris

geboren in 1948; gediplomeerde in de rechten van de vrije universiteit te Berlijn (1970); doctor in het staatsrecht en het administratief recht van de universiteit te Hamburg (1973); hoogleraar aan de universiteit te Hamburg (1972-1977); hoogleraar publiek recht aan de universiteit te Bielefeld (1978); hoogleraar publiek recht aan de universiteit te Thessaloniki (1982); minister van Binnenlandse Zaken (1989 en 1996); lid van het bestuurscomité van de universiteit van Kreta (1983-1987); directeur van het Centrum voor internationaal en Europees economisch recht te Thessaloniki (1997-2005); voorzitter van de Griekse vereniging voor Europees recht (1992-1994); lid van het Grieks nationaal comité voor het onderzoek (1993-1995); lid van het Hoog Comité voor de selectie van Griekse ambtenaren (1994-1996); lid van de wetenschappelijke raad van de Academie voor Europees recht te Trier (sinds 1995); lid van het bestuurscomité van de Griekse nationale school voor de magistratuur (1995-1996); lid van de wetenschappelijke raad van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (1997-1999); lid van de Griekse economische en sociale raad in 1998; rechter in het Hof van Justitie sedert 8 juni 1999; president van het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2003.

Peter Jann

geboren in 1935; doctor in de rechtsgeleerdheid aan de universiteit van Wenen (1957); benoeming tot rechter en plaatsing bij het Bondsministerie van Justitie (1961); Presserichter bij het Straf-Bezirksgericht Wenen (1963-1966); woordvoerder van het Bondsministerie van Justitie (1966-1970), vervolgens verschillende functies binnen de afdeling internationale zaken van dat ministerie; adviseur van de justitiële commissie en woordvoerder in het parlement (1973-1978); benoeming tot lid van het Constitutionele Hof (1978); permanente rechter-rapporteur bij dit Hof tot einde 1994; rechter in het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen sedert 19 januari 1995.

Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer

geboren in 1949; rechter; magistraat van de Consejo General del Poder Judicial (Hoge Raad voor de magistratuur); hoogleraar; kabinetschef van de voorzitter van de Hoge Raad voor de magistratuur; rechter ad hoc bij het Europees Hof voor de rechten van de mens; magistraat van het Tribunal Supremo sedert 1996; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 19 januari 1995.

Romain Schintgen

geboren in 1939; universitaire studies aan de faculteiten rechten en economische wetenschappen van Montpellier en Parijs; doctor in de rechten (1964); advocaat (1964); advocaat en procureur (1967); administrateur-generaal bij het Ministerie van Arbeid en Sociale Zekerheid; lid (1978-1989), vervolgens voorzitter (1988-1989) van de Sociaaleconomische Raad; bestuurder van de nationale krediet- en investeringsmaatschappij en van de Société européenne des satellites (tot in 1989); lid (1993-1995), vervolgens voorzitter van de raad van het Internationaal universitair instituut van Luxemburg (1995-2004); docent aan de universiteit van Luxemburg; door de regering aangewezen lid van het Comité van het Europees Sociaal Fonds, van het Raadgevend Comité voor het vrije verkeer van werknemers en van het bestuur van de Europese Stichting voor de verbetering van de levens en arbeidsomstandigheden (tot in 1989); rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 25 september 1989 tot 11 juli 1996; rechter in het Hof van Justitie sedert 12 juli 1996.

Antonio Tizzano

geboren in 1940; diverse onderwijsopdrachten aan Italiaanse universiteiten; juridisch adviseur bij de permanente vertegenwoordiging van Italië bij de Europese Gemeenschappen (1984-1992); advocaat bij het Hof van Cassatie en bij andere hogere rechtscolleges; lid van de Italiaanse delegatie bij internationale onderhandelingen en intergouvernementele conferenties, waaronder die betreffende de Europese Akte en het Verdrag betreffende de Europese Unie; verantwoordelijk voor diverse publicaties; lid van de groep onafhankelijke deskundigen die is aangewezen om de financiën van de Europese Commissie te onderzoeken (1999); hoogleraar Europees recht, directeur van het instituut voor internationaal en Europees recht van de universiteit te Rome; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie van 7 oktober 2000 tot 3 mei 2006; rechter in het Hof van Justitie sedert 4 mei 2006.

José Narciso da Cunha Rodrigues

geboren in 1940; diverse ambten bij de rechterlijke macht (1964-1977); verschillende regeringsopdrachten met betrekking tot het verrichten en coördineren van studies betreffende de herziening van de rechterlijke organisatie; gevolmachtigde van de regering bij de Europese Commissie voor de rechten van de mens en het Europees Hof voor de rechten van de mens (1980-1984); deskundige in de stuurgroep voor de mensenrechten van de Raad van Europa (1980-1985); lid van de commissie voor de herziening van de wetboeken van strafrecht en strafvordering; Procurador-Geral da República (1984-2000); lid van het comité van toezicht van het Europees Bureau voor fraudeonderzoek van de Europese Unie (OLAF) (1999-2000); rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2000.

Christiaan Willem Anton Timmermans

geboren in 1941; referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1966-1969); ambtenaar bij de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1969-1977); doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit te Leiden); hoogleraar Europees recht aan de universiteit te Groningen (1977-1989); rechter-plaatsvervanger aan het Gerechtshof te Arnhem; diverse publicaties; adjunct-directeur-generaal van de Juridische Dienst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1989-2000); hoogleraar Europees recht aan de universiteit te Amsterdam; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2000.

Allan Rosas

geboren in 1948; doctor in de rechtsgeleerdheid van de universiteit van Turku (Finland); hoogleraar recht aan de universiteit van Turku (1978-1981) en de Åbo Akademi (Turku/Åbo) (1981-1996); directeur van het instituut voor de mensenrechten van deze universiteit (1985-1995); verschillende nationale en internationale academische vertrouwensposities; lid van wetenschappelijke genootschappen; coördinatie van verscheidene nationale en internationale onderzoeksprojecten en -programma's op het gebied van onder meer Europees recht, internationaal recht, rechten van de mens en grondrechten, constitutioneel recht en vergelijkend bestuursrecht; vertegenwoordiger van de Finse regering als lid of adviseur van Finse delegaties naar diverse internationale conferenties en bijeenkomsten; expert inzake het Finse juridische leven, onder meer in juridische commissies van de regering en het parlement van Finland, alsmede bij de Verenigde Naties, de Unesco, de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en de Raad van Europa; sinds 1995 juridisch hoofadviseur bij de Juridische dienst van de Europese Commissie, belast met externe betrekkingen; sinds maart 2001 adjunct-directeur-generaal van de Juridische dienst van de Europese Commissie; rechter in het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen sedert 17 januari 2002.

Rosario Silva de Lapuerta

geboren in 1954; licentiaat in de rechten (Universidad Complutense de Madrid); abogado del Estado te Malaga; abogado del Estado in de juridische dienst van het Ministerie van Verkeer, Toerisme en Communicatie, vervolgens in de juridische dienst van het Ministerie van Buitenlandse Zaken; abogado del Estado-Jefe van de juridische dienst van de Staat, belast met de procedures voor het Hof van Justitie, en adjunct-directeur-generaal van de dienst communautaire en internationale juridische bijstand van de Abogacía General del Estado (Ministerie van Justitie); lid van de reflectiegroep van de Commissie over de toekomst van een stelsel van communautaire rechtspraak; hoofd van de Spaanse delegatie van de groep „Amis de la Présidence” voor de hervorming van het stelsel van communautaire rechtspraak in het Verdrag van Nice en van de ad-hocgroep „Hof van Justitie” van de Raad; hoogleraar gemeenschapsrecht aan de Diplomaten school te Madrid; mededirecteur van het tijdschrift „Noticias de la Unión Europea”; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2003.

Koen Lenaerts

geboren in 1954; licentiaat en doctor in de rechten (Katholieke Universiteit Leuven); Master of Laws, Master in Public Administration (Harvard University); assistent (1979-1983), vervolgens hoogleraar Europees recht aan de Katholieke Universiteit Leuven (sinds 1983); referendaris bij het Hof van Justitie (1984-1985); professor aan het Europacollege te Brugge (1984-1989); advocaat te Brussel (1986-1989); gasthoogleraar aan de Harvard Law School (1989); rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 25 september 1989 tot 6 oktober 2003; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2003.

Juliane Kokott

geboren in 1957; rechtenstudie (universiteiten van Bonn en Genève); LL.M. (universiteit van Washington); doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Heidelberg, 1985; universiteit van Harvard, 1990); gasthoogleraar aan Berkeley University (1991); hoogleraar Duits en buitenlands publiekrecht, internationaal recht en europees recht aan de universiteiten van Augsburg (1992), Heidelberg (1993) en Düsseldorf (1994); plaatsvervangend rechter voor de Duitse regering in het Internationale Hof voor conciliatie en arbitrage van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE); vicevoorzitter van de federale wetenschappelijke Beirat globale Umweltveränderungen (WBGU, 1996); hoogleraar volkenrecht, internationaal economisch recht en Europees recht aan de universiteit van St. Gallen (1999); directeur van het instituut voor Europees en internationaal economisch recht van de universiteit van St. Gallen (2000); adjunct-directeur van het master of businesslaw-program van de universiteit van St. Gallen (2001); advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2003.

Luís Miguel Poiares Pessoa Maduro

geboren in 1967; licentiaat in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Lissabon, 1990); wetenschappelijk medewerker (Europees universitair instituut, 1991); doctor in de rechtsgeleerdheid (Europees Universitair Instituut te Florence, 1996); gasthoogleraar (London School of Economics; Europacollege te Natolin; Instituut Ortega y Gasset te Madrid; Portugese katholieke universiteit; Institut voor Europese studies te Macao); hoogleraar (Autonome universiteit van Lissabon, 1997); Fulbright Visiting Research Fellow (universiteit van Harvard, 1998); mededirecteur van de Académie de droit commercial international; mede-editeur (Hart Series on European Law and Integration, European Law Journal) en lid van het redactiecomité van verschillende juridische tijdschriften; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2003.

Konrad Hermann Theodor Schiemann

geboren in 1937; rechtenstudie aan de universiteit van Cambridge; Barrister (1964-1980); Queen's Counsel (1980-1986); Justice of the High Court of England and Wales (1986-1995); Lord Justice of Appeal (1995-2003); Bencher sinds 1985 en Treasurer van de Honourable Society of the Inner Temple in 2003; rechter in het Hof van Justitie sedert 8 januari 2004.

Jerzy Makarczyk

geboren in 1938; doctor in de rechtsgeleerdheid (1966); hoogleraar internationaal publiekrecht (1974); Senior Visiting Fellow aan de universiteit te Oxford (1985), hoogleraar aan de internationale christelijke universiteit van Tokyo (1988); auteur van diverse publicaties over internationaal publiekrecht, gemeenschapsrecht en de rechten van de mens; lid van verscheidene geleerde genootschappen met betrekking tot internationaal recht, Europees recht en de rechten van de mens; onderhandelaar van de Poolse regering voor de terugtrekking van de Russische troepen uit het grondgebied van de Republiek Polen; onderstaatssecretaris, vervolgens staatssecretaris van Buitenlandse Zaken (1989-1992); hoofd van de Poolse delegatie bij de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties; rechter in het Europese Hof voor de rechten van de mens (1992-2002); voorzitter van het Instituut voor internationaal recht (2003); adviseur van de president van de Republiek Polen voor buitenlandse politiek en rechten van de mens (2002-2004); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Pranas Kūris

geboren in 1938; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Vilnius (1961); kandidaat in de rechtswetenschappen, universiteit van Moskou (1965); staatsdoctoraat (Dr. hab), universiteit van Moskou (1973); stagiair bij het Institut des Hautes Études Internationales (directeur: prof. Ch. Rousseau), universiteit van Parijs (1967-1968); gewoon lid van de Academie van wetenschappen van Litouwen (1996); doctor honoris causa van de universiteit Rechtsgeleerdheid van Litouwen (2001); verschillende docentschappen en administratieve taken bij de universiteit te Vilnius (1961-1990); docent, hoogleraar, hoogleraar internationaal publiekrecht, decaan van de faculteit rechtsgeleerdheid; verscheidene posten in de regering, de diplomatieke dienst en de magistratuur van Litouwen; minister van Justitie (1990-1991), staatsraad (1991), ambassadeur van de Republiek Litouwen voor België, Luxemburg en Nederland (1992-1994); rechter in het (voormalige) Europese Hof voor de rechten van de mens (juni 1994-november 1998); rechter in het Hooggerechtshof van Litouwen en voorzitter van dit gerechtshof (december 1994-oktober 1998); rechter in het Europese Hof voor de rechten van de mens (sinds november 1998); deelname aan verschillende internationale conferenties; lid van de delegatie van de Republiek Litouwen bij onderhandelingen met de USSR (1990-1992); auteur van diverse publicaties (ongeveer 200); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Endre Juhász

geboren in 1944; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Szeged, Hongarije (1967); ingangsexamen bij de Hongaarse balie (1970); postdoctorale studie rechtvergelijking aan de universiteit te Straatsburg, Frankrijk (1969, 1970, 1971, 1972); ambtenaar bij de juridische dienst van het Ministerie van Buitenlandse Handel (1966-1974), directeur Wetgeving (1973-1974); eerste handelsattaché bij de ambassade van Hongarije te Brussel, verantwoordelijk voor communautaire aangelegenheden (1974-1979); directeur bij het Ministerie van Buitenlandse Handel (1979-1983); eerste handelsattaché, vervolgens handelsadviseur bij de ambassade van Hongarije te Washington DC, Verenigde Staten (1983-1989); directeur-generaal bij het Ministerie van Handelen bij het Ministerie van Internationale Economische Betrekkingen (1989-1991); hoofdonderhandelaar bij de associatieovereenkomst tussen de Republiek Hongarije en de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten (1990-1991); secretaris-generaal van het Ministerie van Internationale Economische Betrekkingen, hoofd van de dienst Europese aangelegenheden (1992); staatssecretaris bij het Ministerie van Internationale Economische Betrekkingen (1993-1994); staatssecretaris, voorzitter van de dienst Europese aangelegenheden, Ministerie van Industrie en Handel (1994); buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur, hoofd van de diplomatieke missie van de Republiek Hongarije bij de Europese Unie (januari 1995-mei 2003); hoofdonderhandelaar bij de toetreding van de Republiek Hongarije tot de Europese Unie (juli 1998-april 2003); minister zonder portefeuille voor de coördinatie van de Europese integratie (sinds mei 2003); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

George Arestis

geboren in 1945; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Athene (1968); M. A. Comparative Politics and Government, universiteit van Kent te Canterbury (1970); uitoefening van het beroep van advocaat te Cyprus (1972-1982); benoeming tot rechter bij de arrondissementsrechtbank (1982); bevordering tot president van de arrondissementsrechtbank (1995); administratief president van de arrondissementsrechtbank van Nicosia (1997-2003); rechter in het Hooggerechtshof van Cyprus (2003); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Anthony Borg Barthet U.O.M.

geboren in 1947; doctor in de rechtsgeleerdheid van de koninklijke universiteit van Malta (1973); in Maltese overheidsdienst getreden als Notary to Government in 1975; adviseur van de Republiek in 1978, hoofdadviseur van de Republiek in 1979, adjunct-procureur-generaal in 1988 en benoemd tot procureur-generaal door de president van Malta in 1989; deeltijds docent burgerlijk recht aan de universiteit van Malta (1985-1989); lid van de Raad van de universiteit van Malta (1998-2004); lid van de commissie voor rechtsbedeling (1994-2004); lid van de raad van gouverneurs van het Centrum voor arbitrage van Malta (1998-2004); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Marko Ilešič

geboren in 1947; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Ljubljana); specialisatie rechtsvergelijking (universiteiten van Straatsburg en Coimbra); advocaat bij de balie; rechter in de arbeidsrechtbank van Ljubljana (1975-1986); president van de rechtbank voor sportaangelegenheden (1978-1986); arbiter bij de arbitrage-instantie van de verzekeringsmaatschappij Triglav (1990-1998); president van de arbitragekamer van de Beurs (sinds 1995); arbiter bij de arbitrage-instantie van de Beurs (sinds 1998); arbiter bij de Kamer van Koophandel van Joegoslavië (tot 1991) en van Slovenië (sinds 1991); arbiter bij de Internationale Kamer van Koophandel te Parijs; rechter bij de beroepscommissie van de UEFA (sinds 1988) en van de FIFA (sinds 2000); voorzitter van het Verbond van verenigingen van Sloveense juristen; lid van de International Law Association, van het International Maritime Committee en van verscheidene andere internationale juridische verenigingen; hoogleraar burgerlijk recht, handelsrecht en internationaal privaatrecht; decaan van de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit te Ljubljana; auteur van vele juridische publicaties; rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Jiří Malenovský

geboren in 1950; doctor in de rechtsgeleerdheid van de Karelsuniversiteit te Praag (1975); hoofdassistent (1974-1990), vicedecaan (1989-1991) en hoofd van het departement Internationaal recht en Europees recht (1990-1992) aan de Masaryk-universiteit te Brno; rechter in het Tsjechoslovaaks Constitutioneel Hof (1992); ambassadeur bij de Raad van Europa (1993-1998); voorzitter van het Comité van afgevaardigden van de ministers van de Raad van Europa (1995); directeur-generaal bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken (1998-2000); voorzitter van de Tsjechische en Slovaakse afdeling van de International Law Association (1999-2001); rechter in het Constitutioneel Hof (2000-2004); lid van de Raad Wetgeving (1998-2000); lid van het Permanent Hof van Arbitrage te Den Haag (sinds 2000); hoogleraar internationaal publiekrecht aan de Masaryk-universiteit te Brno (2001); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Ján Klučka

geboren in 1951; doctor in de rechtsgeleerdheid van de universiteit van Bratislava (1974); hoogleraar internationaal recht aan de universiteit van Košice (sinds 1975); rechter in het Constitutioneel Hof (1993); lid van het Permanent Hof van Arbitrage te Den Haag (1994); lid van de Commissie van Venetië (1994); voorzitter van de Slovaakse vereniging voor internationaal recht (2002); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Uno Lõhmus

geboren in 1952; doctor in de rechtsgeleerdheid (1986); lid van de balie (1977-1998); gasthoogleraar strafrecht aan de universiteit van Tartu; rechter in het Europese Hof voor de rechten van de mens (1994-1998); president van het Hooggerechtshof van Estland (1998-2004); lid van de juridische commissie van de Grondwet; adviseur bij de werkgroep voor opstelling van het strafwetboek; lid van de werkgroep voor opstelling van het wetboek van strafvordering; auteur van verscheidene publicaties over de rechten van de mens en het grondwettelijk recht; rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Egils Levits

geboren in 1955; gediplomeerde in de rechten en de politieke wetenschappen van de universiteit van Hamburg; wetenschappelijk medewerker aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit van Kiel; adviseur van het Letse parlement op het gebied van internationaal recht, grondwettelijk recht en wetshervorming; ambassadeur van de Republiek Letland in Duitsland en in Zwitserland (1992-1993), in Oostenrijk, in Zwitserland en in Hongarije (1994-1995); vice-eerste minister en minister van Justitie, waarnemend voor de minister van Buitenlandse Zaken (1993-1994); bemiddelaar bij het Hof voor conciliatie en arbitrage van de OVSE (sinds 1997); lid van het Permanent Hof van arbitrage (sinds 2001); in 1995 benoemd tot rechter in het Europese Hof voor de rechten van de mens, herbenoemd in 1998 en 2001; vele publicaties op het gebied van grondwettelijk recht en administratief recht, wetshervorming en gemeenschapsrecht; rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Aindrias Ó Caoimh

geboren in 1950; bachelor civiel recht (National University of Ireland, University College Dublin, 1971); barrister (King's Inns, 1972); diploma hogere studies Europees recht (University College Dublin, 1977); barrister bij de Ierse balie (1972-1999); docent Europees recht (King's Inn, Dublin); Senior Counsel (1994-1999); vertegenwoordiger van de Ierse regering in tal van zaken voor het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen; rechter in de High Court van Ierland (sinds 1999); bestuurslid van de Honourable Society of King's Inns (sinds 1999); vicepresident van de Ierse Vereniging voor Europees recht; lid van de Vereniging voor internationaal recht (Ierse afdeling); zoon van Andreas O'Keeffe (Aindrias Ó Caoimh), rechter in het Hof van Justitie (1974-1985); rechter in het Hof van Justitie sedert 13 oktober 2004.

Lars Bay Larsen

geboren in 1953; diploma politieke wetenschappen (1976), licentiaat in de rechten (1983), universiteit van Kopenhagen; ambtenaar bij het Ministerie van Justitie (1983-1985); docent (1984-1991), vervolgens geassocieerd hoogleraar (1991-1996) familierecht aan de universiteit van Kopenhagen; afdelingshoofd bij het Advokatsamfund (1985-1986); diensthoofd (1986-1991) bij het Ministerie van Justitie; toegelaten tot de balie (1991); afdelingshoofd (1991-1995), hoofd van het departement politie (1995-1999), hoofd van het juridisch departement (2000-2003) van het Ministerie van Justitie; vertegenwoordiger van het Koninkrijk Denemarken in het Comité K-4 (1995-2000), de Centrale Groep van Schengen (1996-1998) en de Europol Management Board (1998-2000); rechter in de Højesteret (2003-2006); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 januari 2006.

Eleanor Sharpston

geboren in 1955; studie economie, talen en rechten, King's College, Cambridge (1973-1977); wetenschappelijk medewerkster, Corpus Christi College, Oxford (1977-1980); toegelaten tot de balie (Middle Temple, 1980); Barrister (1980-1987 en 1990-2005); referendaris bij advocaat-generaal, vervolgens rechter Sir Gordon Slynn (1987-1990); hoogleraar Europees recht en rechtsvergelijking (Director of European Legal Studies), University College London (1990-1992); Lecturer in de faculteit rechtsgeleerdheid (1992-1998), vervolgens Affiliated Lecturer (1998-2005), universiteit van Cambridge; Fellow of King's College, Cambridge (sedert 1992); Senior Research Fellow, Centre for European Legal Studies, universiteit van Cambridge (1998-2005); Queen's Counsel (1999); Benchers of Middle Temple (2005); advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 11 januari 2006.

Paolo Mengozzi

geboren in 1938; hoogleraar internationaal recht en titularis van de Jean Monnet-leerstoel voor het recht van de Europese Gemeenschappen aan de universiteit van Bologna; doctor honoris causa van de universiteit Carlos III te Madrid; gasthoogleraar aan de volgende universiteiten: Johns Hopkins (Bologna Center), St. Johns (New York), Georgetown, Parijs II, Georgia (Athens) en het Institut universitaire international (Luxemburg); coördinator van het European Business Law Pallas Program van de universiteit van Nijmegen; lid van het raadgevend comité van de Commissie van de Europese Gemeenschappen inzake overheidsopdrachten; onderstaatssecretaris voor Industrie en Handel tijdens het Italiaanse voorzitterschap van de Raad; lid van de reflectiegroep van de Europese Gemeenschap over de Wereldhandelsorganisatie (WTO) en directeur van de in 1997 aan de WTO gewijde leergang van het studiecentrum van de Haagse Academie voor internationaal recht; rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 4 maart 1998 tot 3 mei 2006; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 4 mei 2006.

Pernilla Lindh

geboren in 1945; licentiaat in de rechtswetenschappen, universiteit van Lund; referendaris en rechter in de Rechtbank van eerste aanleg te Trollhättan (1971-1974); referendaris bij het Hof van Beroep te Stockholm (1974-1975); rechter in de Rechtbank van eerste aanleg te Stockholm (1975); adviseur voor juridische en administratieve aangelegenheden bij de president van het Hof van Beroep te Stockholm (1975-1978); afgevaardigde bij het Domstolverket (nationale gerechtelijke administratie) (1977); adviseur bij het bureau van de Kanselier van Justitie (1979-1980); rechter (assessor) in het Hof van Beroep te Stockholm (1980-1981); juridisch adviseur bij het Ministerie van Handel (1981-1982); juridisch adviseur, vervolgens directeur en directeur-generaal voor juridische zaken bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken (1982-1995); titel van ambassadeur in 1992; vicepresident van het Marknadsdomstol; belast met juridische en institutionele aangelegenheden bij de EER-onderhandelingen (vicevoorzitter en vervolgens voorzitter van de EFTA-groep) en bij de onderhandelingen voor de toetreding van het Koninkrijk Zweden tot de Europese Unie; rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 18 januari 1995 tot en met 6 oktober 2006; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Yves Bot

geboren in 1947; afgestudeerd aan de faculteit rechtsgeleerdheid te Rouen; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit Paris II Panthéon-Assas); geassocieerd hoogleraar aan de faculteit rechtsgeleerdheid te Le Mans; substituut en vervolgens eerste substituut bij het parket van Le Mans (1974-1982); procureur de la République bij het Tribunal de grande instance de Dieppe (1982-1984); procureur de la République adjoint bij het Tribunal de grande instance de Strasbourg (1984-1986); procureur de la République bij het Tribunal de grande instance de Bastia (1986-1988); advocaat-generaal bij de Cour d'appel de Caen (1988-1991); procureur de la République bij het Tribunal de grande instance du Mans (1991-1993); chargé de mission bij de ministre d'État, garde des Sceaux (1993-1995); procureur de la République bij het Tribunal de grande instance de Nanterre (1995-2002); procureur de la République bij het Tribunal de grande instance de Paris (2002-2004); procureur général bij de Cour d'appel de Paris (2004-2006); advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Ján Mazák

geboren in 1954; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit Pavol Jozef Safarik, Košice, 1978); hoogleraar burgerlijk recht (1994) en gemeenschapsrecht (2004); directeur van het instituut voor gemeenschapsrecht van de faculteit rechtsgeleerdheid van Košice (2004); rechter bij het Krajský súd (gerechtshof) van Košice (1980); vicepresident (1982) en president (1990) van het Mestský súd (rechtbank) van Košice; lid van de Slovaakse orde van advocaten (1991); juridisch adviseur bij het Constitutionele Hof (1993-1998); onderminister van Justitie (1998-2000); president van het Constitutionele Hof (2000-2006); lid van de Commissie van Venetië (2004); advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Jean-Claude Bonichot

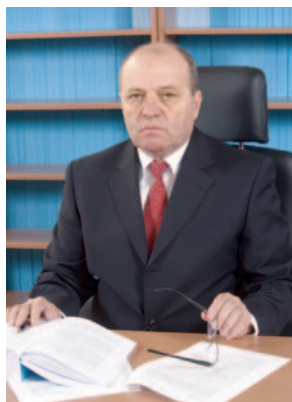
geboren in 1955; licentiaat in de rechtswetenschappen, universiteit van Metz, afgestudeerd aan het Institut d'études politiques de Paris, oud-leerling van de École nationale d'administration; rapporteur (1982-1985), regeringscommissaris (1985-1987 en 1992-1999); assessor (1999-2000); president van de zesde onderafdeling van de afdeling Rechtspraak (2000-2006) van de Conseil d'État; referendaris bij het Hof van Justitie (1987-1991); directeur van het kabinet van de minister van Arbeid, Werkgelegenheid en Beroepsopleiding, vervolgens minister van Staat, minister van de Openbare Dienst en Bestuurshervorming (1991-1992); hoofd van de juridische dienst van de Conseil d'État bij de Caisse nationale d'assurance maladie des travailleurs salariés (2001-2006); geassocieerd hoogleraar aan de universiteit van Metz (1988-2000), vervolgens aan de universiteit van Paris I Panthéon-Sorbonne (sinds 2000); auteur van talrijke publicaties op het gebied van administratief recht, gemeenschapsrecht en Europees recht op het gebied van de rechten van de mens; oprichter en voorzitter van het redactiecomité van het „Bulletin de jurisprudence de droit de l'urbanisme”, medeoprichter en lid van het redactiecomité van het „Bulletin juridique des collectivités locales”, voorzitter van de wetenschappelijke raad van de Groupement de recherche sur les institutions et le droit de l'aménagement, de l'urbanisme et de l'habitat; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Thomas von Danwitz

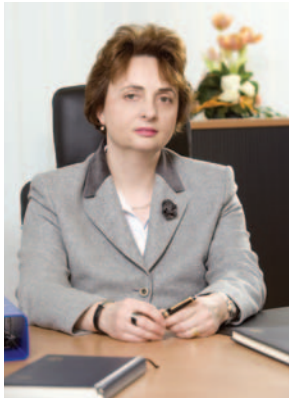
geboren in 1962; studies te Bonn, Genève en Parijs; staatsexamen in de rechtsgeleerdheid (1986 en 1992); doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Bonn, 1988); internationaal diploma overheidsadministratie (École nationale d'administration, 1990); doceerbevoegdheid (universiteit van Bonn, 1996); hoogleraar Duits publiekrecht en Europees recht (1996-2003), deken van de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit van de Ruhr, Bochum (2000-2001); hoogleraar Duits publiekrecht en Europees recht (universiteit van Keulen, 2003-2006); directeur van het instituut voor publiekrecht en bestuurswetenschappen (2006); gasthoogleraar aan de Fletcher School of Law and Diplomacy (2000), de universiteit François Rabelais (Tours, 2001-2006) en de universiteit van Paris I Panthéon-Sorbonne, (2005-2006); rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Verica Trstenjak

geboren in 1962; examen in de rechtsgeleerdheid (1987); doctor in de rechtsgeleerdheid van de universiteit van Ljubljana (1995); hoogleraar (sinds 1996) rechts- en staatstheorie (rechtsleer) en privaatrecht; onderzoeker; doctoraalstudies aan de universiteit van Zürich, het instituut voor rechtsvergelijking van de universiteit van Wenen, het Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht te Hamburg en de Vrije Universiteit Amsterdam; gasthoogleraar aan de universiteit van Wenen, de universiteit van Freiburg (Duitsland) en de Bucerius Law School te Hamburg; hoofd van de juridische dienst (1994-1996) en staatssecretaris bij het Ministerie van Wetenschap en Technologie (1996-2000); secretaris-generaal van de regering (2000); sinds 2003 lid van de werkgroep voor het Europees Burgerlijk Wetboek (Study Group on European Civil Code); verantwoordelijke voor het onderzoeksproject Humboldt (Humboldt Stiftung); publicatie van meer dan honderd juridische artikelen en diverse boeken over Europees recht en privaatrecht; prijs van de Vereniging van Sloveense juristen „jurist van het jaar 2003”; lid van de redactieraad van diverse juridische tijdschriften; secretaris-generaal van de vereniging van Sloveense juristen; lid van diverse verenigingen van juristen waaronder de Gesellschaft für Rechtsvergleichung; rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 7 juli 2004 tot 6 oktober 2006; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Alexander Arabadjiev

geboren in 1949; rechtenstudie („St. Kliment Ohridski“-universiteit te Sofia); rechter in de Rechtbank van eerste aanleg te Blagoevgrad (1975-1983); rechter bij het Regionale Hof te Blagoevgrad (1983-1986); rechter in het Hooggerechtshof (1986-1991); rechter in het Grondwettelijk Hof (1991-2000); lid van de Europese Commissie voor de rechten van de mens (1997-1999); lid van de Europese Conventie over de toekomst van Europa (2002-2003); kamerlid (2001-2006); waarnemer bij het Europees Parlement; rechter in het Hof van Justitie sedert 12 januari 2007.

Camelia Toader

geboren in 1963; licentiaat in de rechten (1986), doctor in de rechten (1997) (universiteit van Boekarest); rechter-stagiair in de Rechtbank van eerste aanleg te Buftea (1986-1988); rechter in de Rechtbank van eerste aanleg van de 5e sector van Boekarest (1988-1992); docent (1992-2005) en vervolgens hoogleraar (2005-2006) burgerlijk recht en Europees contractenrecht aan de universiteit van Boekarest; verschillende doctorale en onderzoeksstudies aan het Max-Planck-instituut voor internationaal privaatrecht te Hamburg (tussen 1992 en 2004); hoofd van de afdeling Europese integratie bij het Ministerie van Justitie (1997-1999); rechter in het Hoge Hof van Cassatie en Justitie (1999-2006); gasthoogleraar aan de universiteit van Wenen (2000); opleider gemeenschapsrecht aan het Nationaal Instituut voor de magistratuur (2003 en 2005-2006); lid van het redactiecomité van verschillende juridische tijdschriften; rechter in het Hof van Justitie sedert 12 januari 2007.

Roger Grass

geboren in 1948; afgestudeerd aan het Institut d'études politiques te Parijs, en heeft de studie publiek recht succesvol beëindigd; substituut van de procureur de la République bij het Tribunal de grande instance de Versailles; hoofdadministrateur bij het Hof van Justitie; secretaris-generaal van het algemeen parket van de Cour d'appel de Paris; kabinet van de garde des Sceaux, minister van Justitie; referendaris van de president van het Hof van Justitie; griffier van het Hof van Justitie sedert 10 februari 1994.

2. Wijzigingen in de samenstelling van het Hof van Justitie in 2007

Plechtige zitting van 12 januari 2007

Naar aanleiding van de toetreding van de Republiek Bulgarije en Roemenië tot de Europese Unie op 1 januari 2007, hebben de vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten van de Europese Unie de heer Alexander Arabadjiev, voor de periode van 12 januari 2007 tot 6 oktober 2012, en mevrouw Camelia Toader, voor de periode van 12 januari 2007 tot 6 oktober 2009, benoemd tot rechter in het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.

3. Protocolaire rangorde

van 1 januari tot en met 11 januari 2007

V. SKOURIS, president
 P. JANN, president van de Eerste kamer
 C. W. A. TIMMERMANS, president van de Tweede kamer
 A. ROSAS, president van de Derde kamer
 K. LENAERTS, president van de Vierde kamer
 R. SCHINTGEN, president van de Vijfde kamer
 J. KOKOTT, eerste advocaat-generaal
 P. KÜRIS, president van de Zesde kamer
 E. JUHÁSZ, president van de Achtste kamer
 J. KLUČKA, president van de Zevende kamer
 D. RUIZ-JARABO COLOMER, advocaat-generaal
 A. TIZZANO, rechter
 J. N. CUNHA RODRIGUES, rechter
 R. SILVA de LAPUERTA, rechter
 M. POIARES MADURO, advocaat-generaal
 K. SCHIEMANN, rechter
 J. MAKARCZYK, rechter
 G. ARESTIS, rechter
 A. BORG BARTHET, rechter
 M. ILEŠIČ, rechter
 J. MALENOVSKÝ, rechter
 U. LÖHMUS, rechter
 E. LEVITS, rechter
 A. Ó CAOIMH, rechter
 L. BAY LARSEN, rechter
 E. SHARPSTON, advocaat-generaal
 P. MENGOZZI, advocaat-generaal
 P. LINDH, rechter
 Y. BOT, advocaat-generaal
 J. MAZÁK, advocaat-generaal
 J.-C. BONICHOT, rechter
 T. von DANWITZ, rechter
 V. TRSTENJAK, advocaat-generaal
 R. GRASS, griffier

van 12 januari tot en met 12 februari 2007

V. SKOURIS, president
 P. JANN, president van de Eerste kamer
 C. W. A. TIMMERMANS, president van de Tweede kamer
 A. ROSAS, president van de Derde kamer
 K. LENAERTS, president van de Vierde kamer
 R. SCHINTGEN, president van de Vijfde kamer
 J. KOKOTT, eerste advocaat-generaal
 P. KÜRIS, president van de Zesde kamer
 E. JUHÁSZ, president van de Achtste kamer
 J. KLUČKA, president van de Zevende kamer
 D. RUIZ-JARABO COLOMER, advocaat-generaal
 A. TIZZANO, rechter
 J. N. CUNHA RODRIGUES, rechter
 R. SILVA de LAPUERTA, rechter
 M. POIARES MADURO, advocaat-generaal
 K. SCHIEMANN, rechter
 J. MAKARCZYK, rechter
 G. ARESTIS, rechter
 A. BORG BARTHET, rechter
 M. ILEŠIČ, rechter
 J. MALENOVSKÝ, rechter
 U. LÖHMUS, rechter
 E. LEVITS, rechter
 A. Ó CAOIMH, rechter
 L. BAY LARSEN, rechter
 E. SHARPSTON, advocaat-generaal
 P. MENGOZZI, advocaat-generaal
 P. LINDH, rechter
 Y. BOT, advocaat-generaal
 J. MAZÁK, advocaat-generaal
 J.-C. BONICHOT, rechter
 T. von DANWITZ, rechter
 V. TRSTENJAK, advocaat-generaal
 A. ARABADJIEV, rechter
 C. TOADER, rechter
 R. GRASS, griffier

van 13 februari tot en met 7 oktober 2007

V. SKOURIS, president
P. JANN, president van de Eerste kamer
C. W. A. TIMMERMANS, president van de Tweede kamer
A. ROSAS, president van de Derde kamer
K. LENAERTS, president van de Vierde kamer
J. KOKOTT, eerste advocaat-generaal
R. SCHINTGEN, president van de Vijfde kamer
P. KÜRIS, president van de Zesde kamer
E. JUHÁSZ, president van de Achtste kamer
J. KLUČKA, president van de Zevende kamer
D. RUIZ-JARABO COLOMER, advocaat-generaal
A. TIZZANO, rechter
J. N. CUNHA RODRIGUES, rechter
R. SILVA de LAPUERTA, rechter
M. POIARES MADURO, advocaat-generaal
K. SCHIEMANN, rechter
J. MAKARCZYK, rechter
G. ARESTIS, rechter
A. BORG BARTHET, rechter
M. ILEŠIČ, rechter
J. MALENOVSKÝ, rechter
U. LÖHMUS, rechter
E. LEVITS, rechter
A. Ó CAOIMH, rechter
L. BAY LARSEN, rechter
E. SHARPSTON, advocaat-generaal
P. MENGGOZZI, advocaat-generaal
P. LINDH, rechter
Y. BOT, advocaat-generaal
J. MAZÁK, advocaat-generaal
J.-C. BONICHOT, rechter
T. von DANWITZ, rechter
V. TRSTENJAK, advocaat-generaal
A. ARABADJIEV, rechter
C. TOADER, rechter

R. GRASS, griffier

van 8 oktober tot en met 31 december 2007

V. SKOURIS, president
P. JANN, president van de Eerste kamer
C. W. A. TIMMERMANS, president van de Tweede kamer
A. ROSAS, president van de Derde kamer
K. LENAERTS, president van de Vierde kamer
M. POIARES MADURO, eerste advocaat-generaal
A. TIZZANO, president van de Vijfde kamer,
G. ARESTIS, president van de Achtste kamer
U. LÖHMUS, president van de Zevende kamer
L. BAY LARSEN, president van de Zesde kamer
D. RUIZ-JARABO COLOMER, advocaat-generaal
R. SCHINTGEN, rechter
J. N. CUNHA RODRIGUES, rechter
R. SILVA de LAPUERTA, rechter
J. KOKOTT, advocaat-generaal
K. SCHIEMANN, rechter
J. MAKARCZYK, rechter
P. KÜRIS, rechter
E. JUHÁSZ, rechter
A. BORG BARTHET, rechter
M. ILEŠIČ, rechter
J. MALENOVSKÝ, rechter
J. KLUČKA, rechter
E. LEVITS, rechter
A. Ó CAOIMH, rechter
E. SHARPSTON, advocaat-generaal
P. MENGGOZZI, advocaat-generaal
P. LINDH, rechter
Y. BOT, advocaat-generaal
J. MAZÁK, advocaat-generaal
J.-C. BONICHOT, rechter
T. von DANWITZ, rechter
V. TRSTENJAK, advocaat-generaal
A. ARABADJIEV, rechter
C. TOADER, rechter

R. GRASS, griffier

4. Gewezen leden van het Hof van Justitie

Pilotti Massimo, rechter (1952-1958), president van 1952 tot 1958
Serrarens Petrus, Josephus, Servatius, rechter (1952-1958)
Riese Otto, rechter (1952-1963)
Delvaux Louis, rechter (1952-1967)
Rueff Jacques, rechter (1952-1959 en 1960-1962)
Hammes Charles Léon, rechter (1952-1967), president van 1964 tot 1967
Van Kleffens Adrianus, rechter (1952-1958)
Lagrange Maurice, advocaat-generaal (1952-1964)
Roemer Karl, advocaat-generaal (1953-1973)
Rossi Rino, rechter (1958-1964)
Donner Andreas Matthias, rechter (1958-1979), president van 1958 tot 1964
Catalano Nicola, rechter (1958-1962)
Trabucchi Alberto, rechter (1962-1972), vervolgens advocaat-generaal (1973-1976)
Lecourt Robert, rechter (1962-1976), president van 1967 tot 1976
Strauss Walter, rechter (1963-1970)
Monaco Riccardo, rechter (1964-1976)
Gand Joseph, advocaat-generaal (1964-1970)
Mertens de Wilmars Josse J., rechter (1967-1984), president van 1980 tot 1984
Pescatore Pierre, rechter (1967-1985)
Kutscher Hans, rechter (1970-1980), president van 1976 tot 1980
Dutheillet de Lamothe Alain Louis, advocaat-generaal (1970-1972)
Mayras Henri, advocaat-generaal (1972-1981)
O'Dalaigh Cearbhall, rechter (1973-1974)
Sørensen Max, rechter (1973-1979)
Mackenzie Stuart Alexander J., rechter (1973-1988), president van 1984 tot 1988
Warner Jean-Pierre, advocaat-generaal (1973-1981)
Reischl Gerhard, advocaat-generaal (1973-1981)
O'Keefe Aindrias, rechter (1975-1985)
Capotorti Francesco, rechter (1976), vervolgens advocaat-generaal (1976-1982)
Bosco Giacinto, rechter (1976-1988)
Touffait Adolphe, rechter (1976-1982)
Koopmans Thymen, rechter (1979-1990)
Due Ole, rechter (1979-1994), president van 1988 tot 1994
Everling Ulrich, rechter (1980-1988)
Chloros Alexandros, rechter (1981-1982)
Slynn Sir Gordon, advocaat-generaal (1981-1988), vervolgens rechter (1988-1992)
Rozès Simone, advocaat-generaal (1981-1984)
VerLoren van Themaat Pieter, advocaat-generaal (1981-1986)
Grévisse Fernand, rechter (1981-1982 en 1988-1994)
Bahlmann Kai, rechter (1982-1988)
Mancini G. Federico, advocaat-generaal (1982-1988), vervolgens rechter (1988-1999)
Galmot Yves, rechter (1982-1988)
Kakouris Constantinos, rechter (1983-1997)
Lenz Carl Otto, advocaat-generaal (1984-1997)

Darmon Marco, advocaat-generaal (1984-1994)
Joliet René, rechter (1984-1995)
O'Higgins Thomas Francis, rechter (1985-1991)
Schockweiler Fernand, rechter (1985-1996)
Mischo Jean, advocaat-generaal (1986-1991 en 1997-2003)
De Carvalho Moithinho de Almeida José Carlos, rechter (1986-2000)
Da Cruz Vilaça José Luis, advocaat-generaal (1986-1988)
Rodríguez Iglesias Gil Carlos, rechter (1986-2003), president van 1994 tot 2003
Diez de Velasco Manuel, rechter (1988-1994)
Zuleeg Manfred, rechter (1988-1994)
Van Gerven Walter, advocaat-generaal (1988-1994)
Jacobs Francis Geoffrey, advocaat-generaal (1988-2006)
Tesauro Giuseppe, advocaat-generaal (1988-1998)
Kapteyn Paul Joan George, rechter (1990-2000)
Gulmann Claus Christian, advocaat-generaal (1991-1994), vervolgens rechter (1994-2006)
Murray John L., rechter (1991-1999)
La Pergola Antonio Mario, rechter (1994 en 1999-2006), advocaat-generaal (1995-1999)
Cosmas Georges, advocaat-generaal (1994-2000)
Puissochet Jean-Pierre, rechter (1994-2006)
Léger Philippe, advocaat-generaal (1994-2006)
Hirsch Günter, rechter (1994-2000)
Elmer Michael Bendik, advocaat-generaal (1994-1997)
Ragnemalm Hans, rechter (1995-2000)
Sevón Leif, rechter (1995-2002)
Fennelly Nial, advocaat-generaal (1995-2000)
Wathelet Melchior, rechter (1995-2003)
Ioannou Krateros, rechter (1997-1999)
Alber Siegbert, advocaat-generaal (1997-2003)
Saggio Antonio, advocaat-generaal (1998-2000)
O'Kelly Macken Fidelma, rechter (1999-2004)
Colneric Ninon, rechter (2000-2006)
Von Bahr Stig, rechter (2000-2006)
Geelhoed Leendert A., advocaat-generaal (2000-2006)
Stix-Hackl Christine, advocaat-generaal (2000-2006)

Presidenten

Pilotti Massimo (1952-1958)
Donner Andreas Matthias (1958 -1964)
Hammes Charles Léon (1964-1967)
Lecourt Robert (1967-1976)
Kutscher Hans (1976-1980)
Mertens de Wilmars Josse J. (1980-1984)
Mackenzie Stuart Alexander John (1984-1988)
Due Ole (1988-1994)
Rodríguez Iglésias Gil Carlos (1994-2003)

Griffiers

Van Houtte Albert (1953-1982)

Heim Paul (1982-1988)

Giraud Jean-Guy (1988-1994)

C — Gerechtelijke statistieken van het Hof van Justitie

Werkzaamheden van het Hof van Justitie

1. Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken (2000-2007)

Aanhangig gemaakte zaken

2. Aard van de procedures (2000-2007)
3. Rechtstreekse beroepen — Aard van het beroep (2007)
4. Onderwerp van het beroep (2007)
5. Beroepen wegens niet-nakoming (2000-2007)

Afgedane zaken

6. Aard van de procedures (2000-2007)
7. Arresten, beschikkingen, adviezen (2007)
8. Rechtsprekende formatie (2000-2007)
9. Onderwerp van het beroep (2000-2007)
10. Onderwerp van het beroep (2007)
11. Beroepen wegens niet-nakoming: uitspraak (2007)
12. Procesduur (2000-2007)

Op 31 december aanhangige zaken

13. Aard van de procedures (2000-2007)
14. Rechtsprekende formatie (2007)

Diversen

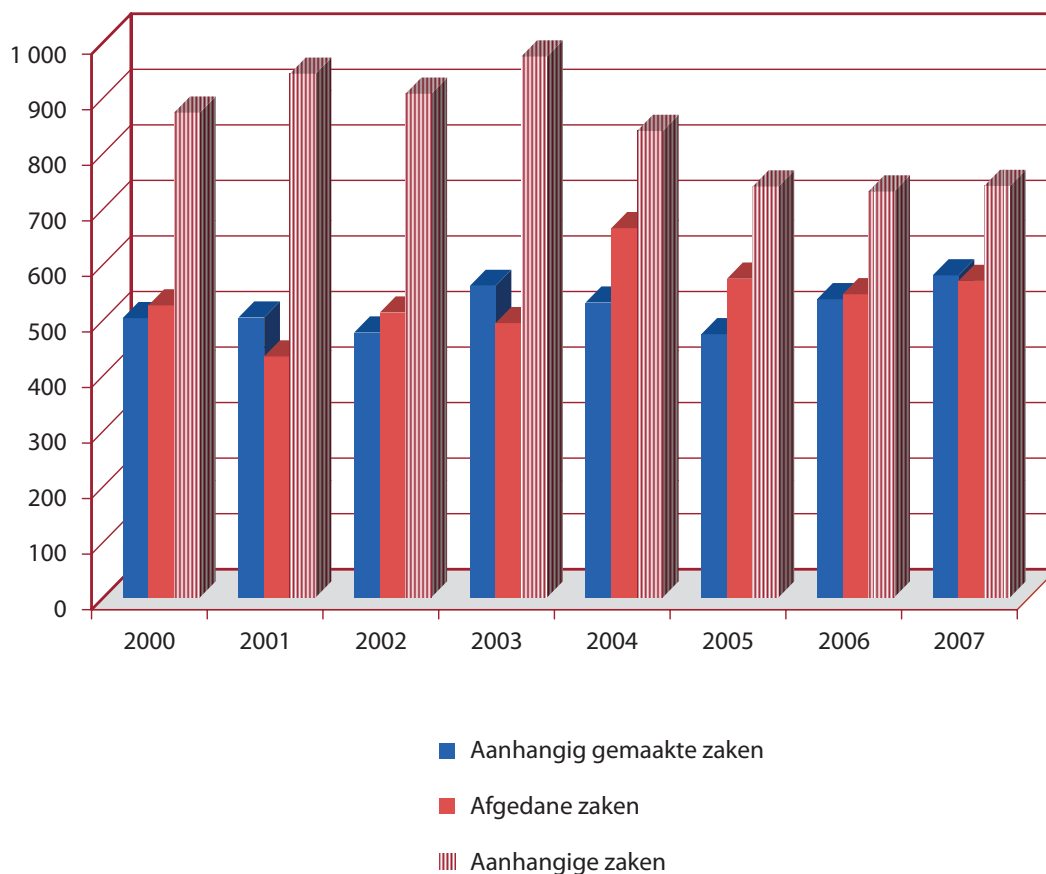
15. Versnelde procedures (2000-2007)
16. Korte gedingen (2007)

Ontwikkeling van de gerechtelijke werkzaamheden (1952-2007)

17. Binnengekomen zaken en arresten
18. Prejudiciële verwijzingen (per lidstaat en per jaar)
19. Prejudiciële verwijzingen (per lidstaat en per rechterlijke instantie)
20. Beroepen wegens niet-nakoming

Werkzaamheden van het Hof van Justitie

1. Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken (2000-2007) ⁽¹⁾

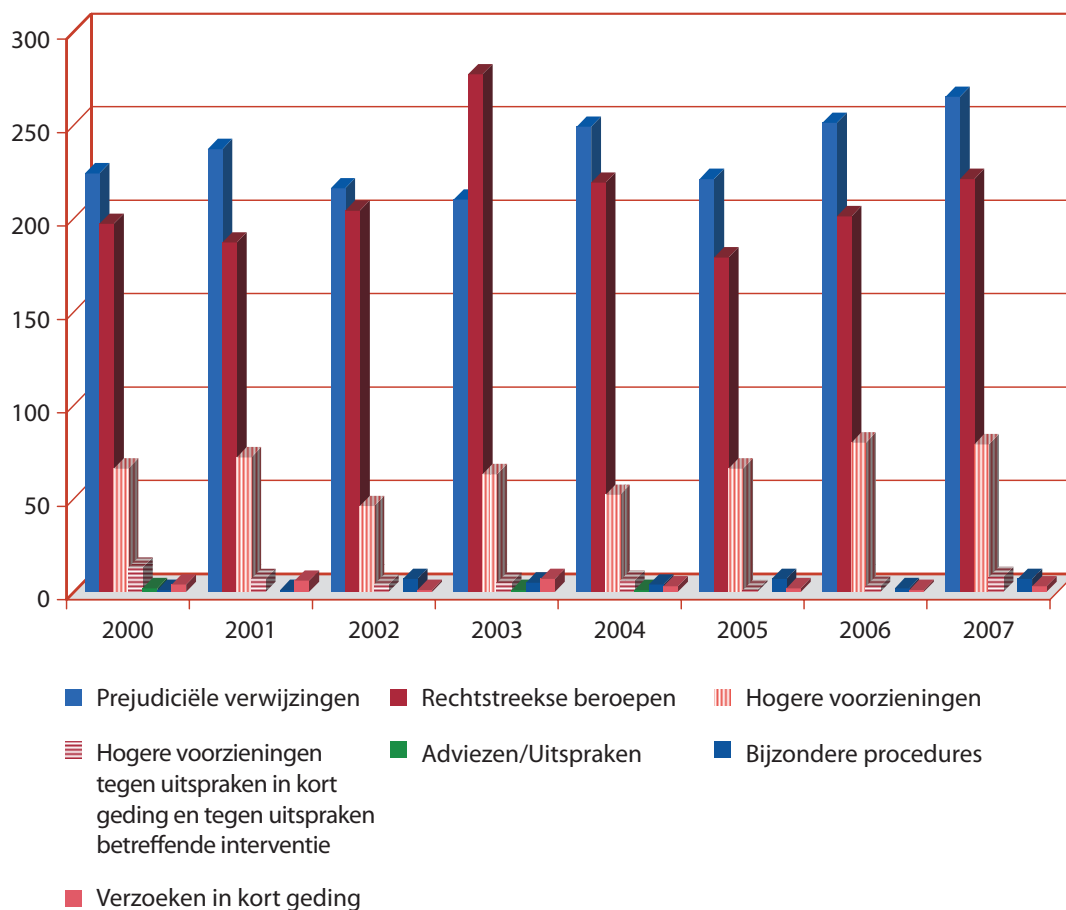

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Aanhangig gemaakte zaken	503	504	477	561	531	474	537	580
Afgedane zaken	526	434	513	494	665	574	546	570
Aanhangige zaken	873	943	907	974	840	740	731	741

(¹) De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

Aanhangig gemaakte zaken

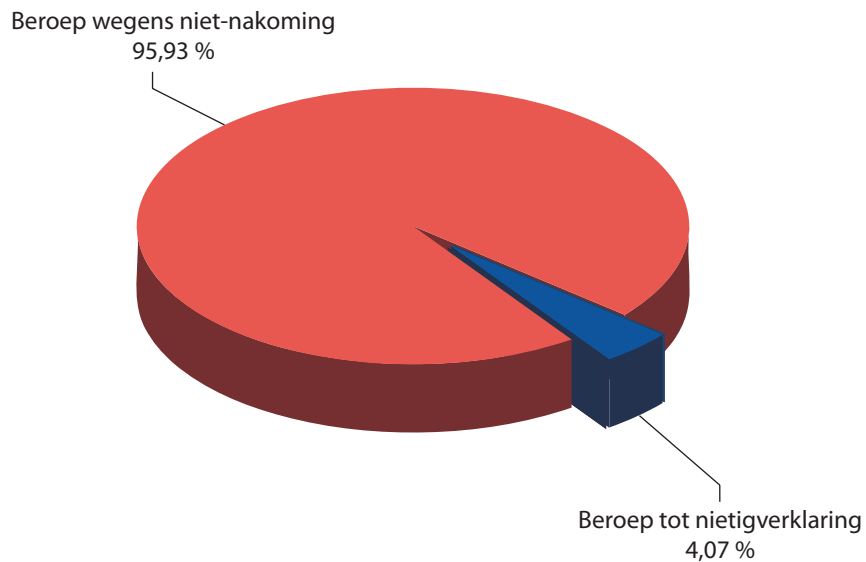
2. Aard van de procedures (2000-2007) ⁽¹⁾

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Prejudiciële verwijzingen	224	237	216	210	249	221	251	265
Rechtstreekse beroepen	197	187	204	277	219	179	201	221
Hogere voorzieningen	66	72	46	63	52	66	80	79
Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding en tegen uitspraken betreffende interventie	13	7	4	5	6	1	3	8
Adviezen/Uitspraken	2			1	1			
Bijzondere procedures	1	1	7	5	4	7	2	7
Totaal	503	504	477	561	531	474	537	580
Verzoeken in kort geding	4	6	1	7	3	2	1	3

(¹) De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

3. Aanhangig gemaakte zaken — Rechtstreekse beroepen — Aard van het beroep (2007) ⁽¹⁾

Beroep tot nietigverklaring	9
Beroep wegens nalaten	
Beroep tot schadevergoeding	
Beroep wegens niet-nakoming	212
Totaal	221

(¹) De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

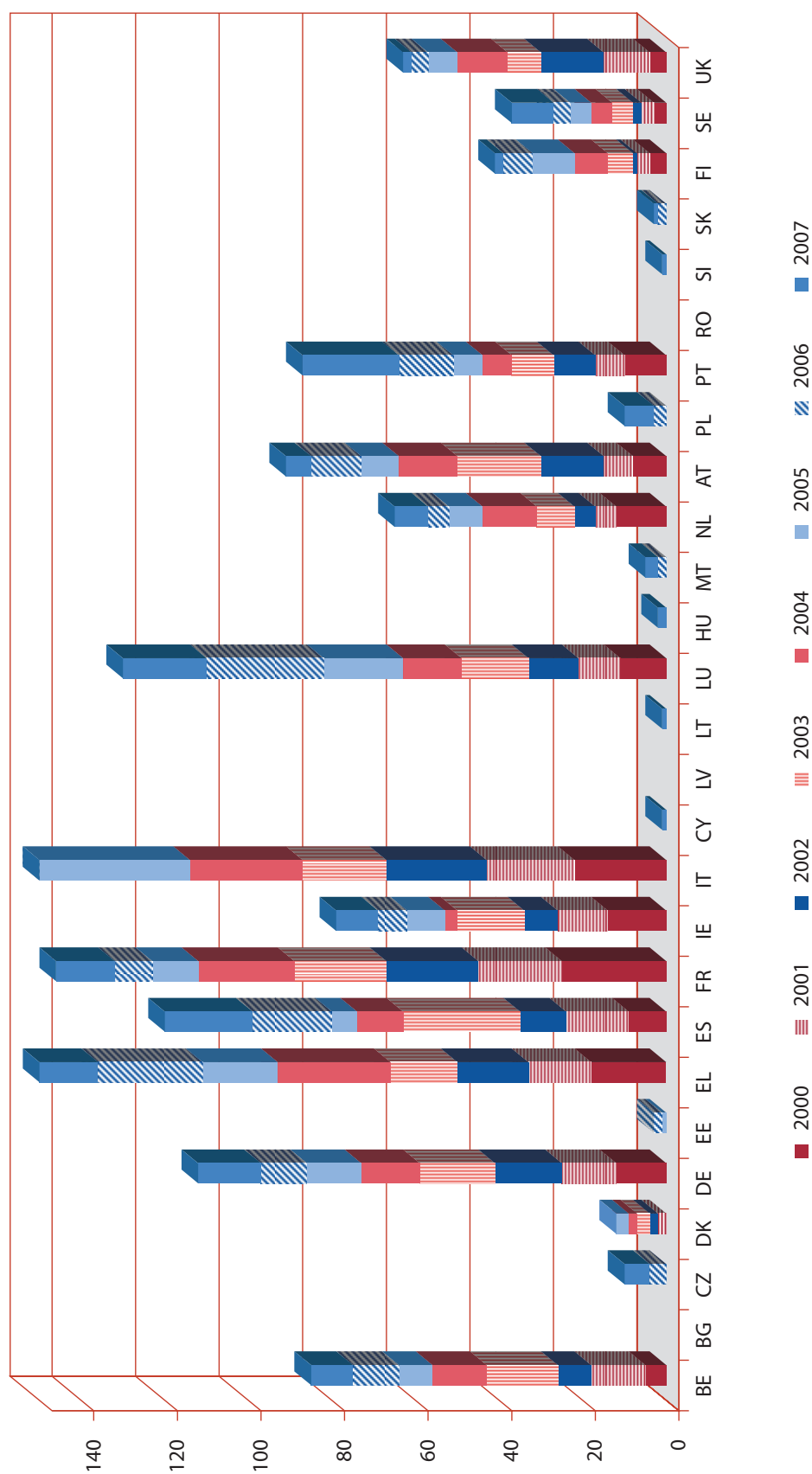
4. 4. Aanhangig gemaakte zaken ⁽¹⁾ — Onderwerp van het beroep (2007) ⁽²⁾

	Rechtstreekse beroepen	Prejudiciële verwijzingen	Hogere voorzieningen	Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding en tegen uitspraken betreffende interventie	Totaal	Bijzondere procedures
Ambtenarenstatuut			1		1	
Beginnelen van gemeenschapsrecht	1	2			3	
Burgerschap van de Unie		2			2	
Douane-unie		8	2		10	
Economisch en monetair beleid			1		1	
Eigen middelen van de Gemeenschappen	2				2	
Energie	1	1			2	
Executieverdrag		3			3	
Externe betrekkingen	4	4	2		10	
Fiscale bepalingen	6	42			48	
Gemeenschappelijk douanetarief		7	1		8	
Harmonisatie van wetgevingen	35	25			60	
Industriebeleid	19	6			25	
Institutioneel recht	8	1	8		22	5
Intellectuele eigendom	11	3	14		28	
Justitie en binnenlandse zaken		1			1	
Landbouw	6	26			32	
Mededinging	3	8	20		31	
Milieu en consumenten	38	15	5		60	2
Ondernemingsrecht	5	8	1		14	
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken	1				1	
Regionaal beleid			3		3	
Ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid	22	8			30	
Sociale politiek	10	32			42	
Sociale zekerheid van migrerende werknemers		2			2	
Steunmaatregelen van de staten	3	4	10		18	1
Vervoer	10	5			15	
Visserij	4	1			5	
Voorrechten en immuniteiten		2			2	
Vrij verkeer van goederen	8	6	1		15	
Vrij verkeer van kapitaal	1	6			7	
Vrij verkeer van personen	11	17			28	
Vrij verrichten van diensten	2	3	1		6	
Vrijheid van vestiging	10	14			24	
EG-Verdrag	221	262	70	8	561	
EU-Verdrag						
EGKS-Verdrag		1			1	
EGA-Verdrag	1		1		2	
Procedure						7
Ambtenarenstatuut			9		9	
Diversen			9		9	7
TOTAAL-GENERAAL	222	263	80	8	573	7

⁽¹⁾ Exclusief de verzoeken in kort geding.

⁽²⁾ De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknachtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

5. Aanhangig gemaakte zaken — Beroepen wegens niet-nakoming (2000-2007) ⁽¹⁾

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Totaal	
2000	5				12		18	9	25	14	22				11			12	8		10					4	3	4	157
2001	13			2	13		15	15	20	12	21				10			5	7		7				3	3	11	157	
2002	8			2	16		17	11	22	8	24				12			5	15		10				1	2	15	168	
2003	17			3	18		16	28	22	16	20				16			9	20		10				6	5	8	214	
2004	13			2	14		27	11	23	3	27				14			13	14		7				8	5	12	193 ⁽²⁾	
2005	8			3	13	1	18	6	11	9	36				19			8	9		7				10	5	7	170	
2006	11		4		11	2	25	19	9	7	25				28		2	5	12	3	13			2	7	4	4	193	
2007	10		6		15		26	21	14	10	23	1		1	20	2	3	8	6	7	23		1	1	2	10	2	212	

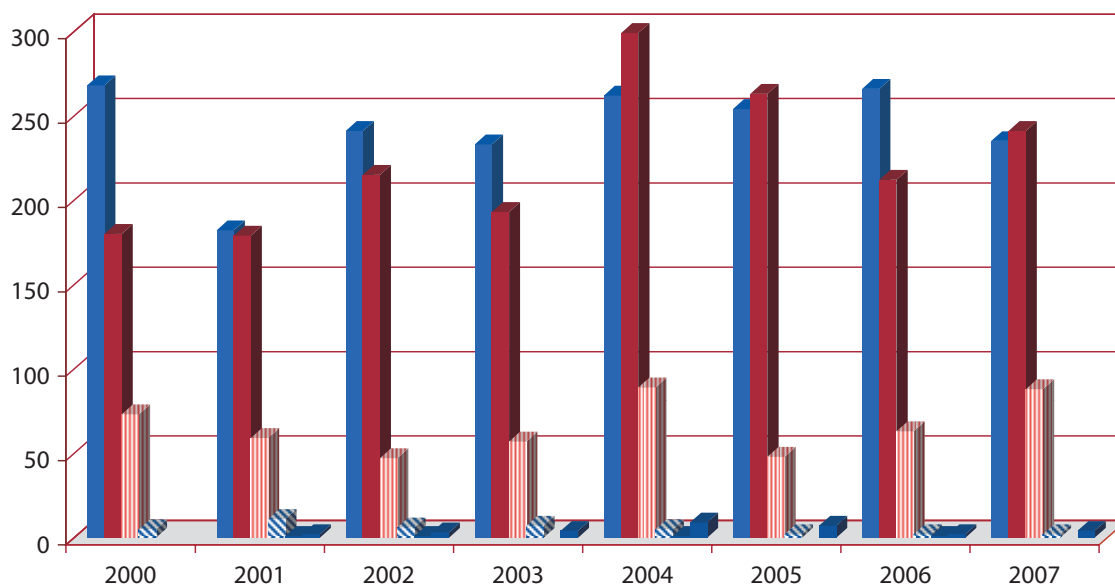
⁽¹⁾ De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

Artikelen 93, 169, 170, 171 en 225 EG-Verdrag (thans artikelen 88 EG, 226 EG, 227 EG, 228 EG en 298 EG), artikelen 141 EA, 142 EA en 143 EA en artikel 88 KS.

⁽²⁾ Waaronder één beroep op basis van artikel 170 EG-Verdrag (thans artikel 227 EG).

Afgedane zaken

6. Aard van de procedures (2000-2007) ⁽¹⁾ ⁽²⁾

■ Prejudiciële verwijzingen

■ Rechtstreekse beroepen

■ Hogere voorzieningen

■ Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding en tegen uitspraken betreffende interventie

■ Adviezen/Uitspraken

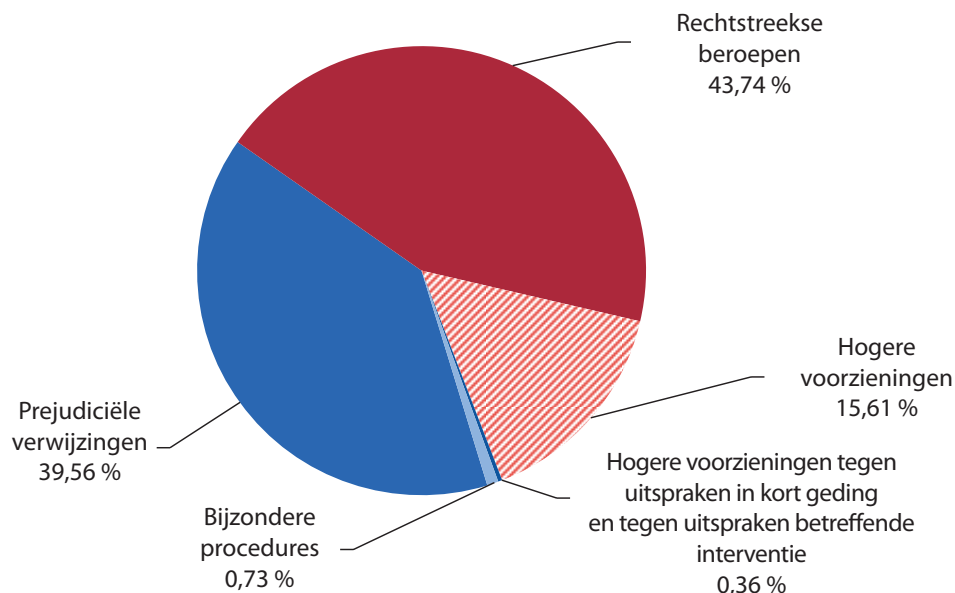
■ Bijzondere procedures

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Prejudiciële verwijzingen	268	182	241	233	262	254	266	235
Rechtstreekse beroepen	180	179	215	193	299	263	212	241
Hogere voorzieningen	73	59	47	57	89	48	63	88
Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding en tegen uitspraken betreffende interventie	5	11	6	7	5	2	2	2
Adviezen/Uitspraken		1	1		1		1	
Bijzondere procedures		2	3	4	9	7	2	4
Totaal	526	434	513	494	665	574	546	570

⁽¹⁾ De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

⁽²⁾ Als „bijzondere procedures” worden beschouwd: begroting van kosten (artikel 74 Reglement voor de procesvoering); rechtsbijstand (artikel 76 Reglement voor de procesvoering); verzet tegen een arrest (artikel 94 Reglement voor de procesvoering); derdenverzet (artikel 97 Reglement voor de procesvoering); uitlegging van een arrest (artikel 102 Reglement voor de procesvoering); herziening van een arrest (artikel 98 Reglement voor de procesvoering); rectificatie van een arrest (artikel 66 Reglement voor de procesvoering); derdenbeslag (Protocol voorrechten en immuniteiten); zaken met betrekking tot immuniteit (Protocol voorrechten en immuniteiten).

7. Afgedane zaken — Arresten, beschikkingen, adviezen (2007) ⁽¹⁾

	Arresten	Beschikkingen van gerechtelijke aard ⁽²⁾	Beschikkingen in kort geding ⁽³⁾	Andere beschikkingen ⁽⁴⁾	Adviezen	Totaal
Prejudiciële verwijzingen	175	22		21		218
Rechtstreekse beroepen	153	1		87		241
Hogere voorzieningen	50	32		4		86
Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding en tegen uitspraken betreffende interventie			2			2
Bijzondere procedures	1	2		1		4
Totaal	379	57	2	113	0	551

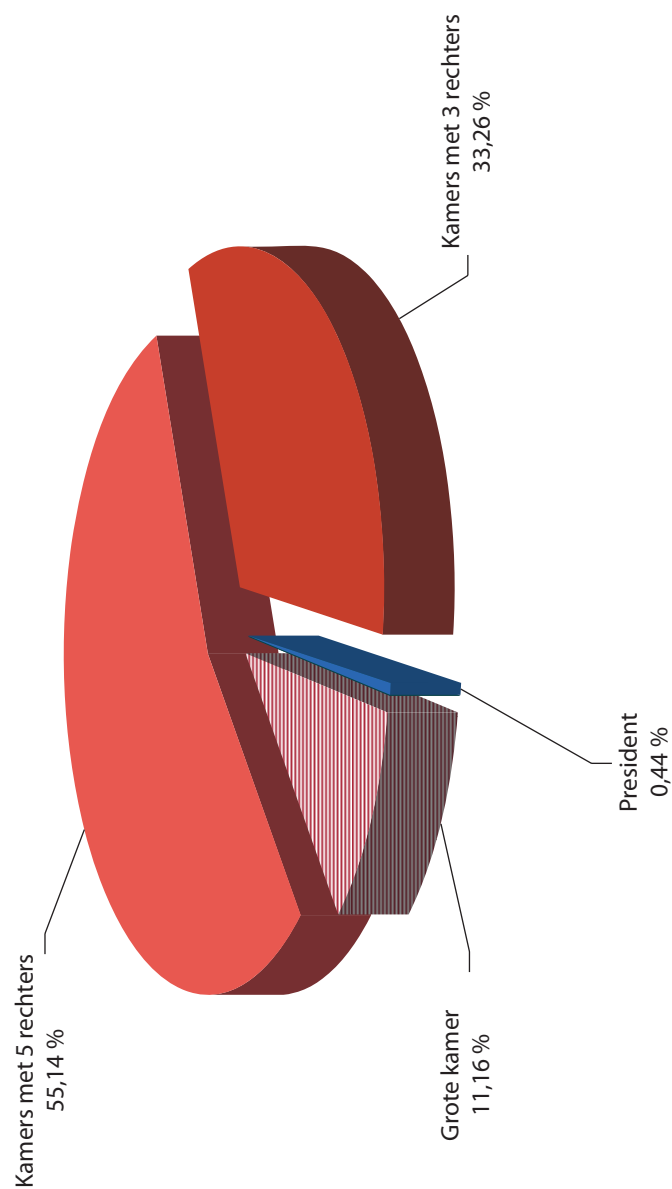
⁽¹⁾ De cijfers (nettocijfers) hebben betrekking op het aantal zaken na de voegingen wegens verknochtheid (een aantal gevoegde zaken = één zaak).

⁽²⁾ Beschikkingen van gerechtelijke aard waardoor een procedure wordt beëindigd (niet-ontvankelijkheid, kennelijke niet-ontvankelijkheid, ...).

⁽³⁾ Beschikkingen op verzoeken op grond van de artikelen 185 of 186 EG-Verdrag (thans artikelen 242 EG en 243 EG), artikel 187 EG-Verdrag (thans artikel 244 EG) of de overeenkomstige bepalingen van het EGA- of het EGKS-Verdrag, of beschikkingen op hogere voorziening tegen een beschikking in kort geding of in verband met interventie.

⁽⁴⁾ Beschikkingen waardoor een procedure wordt beëindigd door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht.

8. Afgedane zaken — Rechtsprekende formatie (2000-2007) ⁽¹⁾

	2000			2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007		
	Arresten/Adviezen	Beschikkingen ⁽²⁾	Totaal	Arresten/Adviezen	Beschikkingen ⁽²⁾	Totaal	Arresten/Adviezen	Beschikkingen ⁽²⁾	Totaal	Arresten/Adviezen	Beschikkingen ⁽²⁾	Totaal	Arresten/Adviezen	Beschikkingen ⁽²⁾	Totaal	Arresten/Adviezen	Beschikkingen ⁽²⁾	Totaal	Arresten/Adviezen	Beschikkingen ⁽²⁾	Totaal	Arresten/Adviezen	Beschikkingen ⁽²⁾	Totaal
Voltallig Hof/Voltallige zitting	31	6	37	33	2	35	27	4	31	48	2	50	21		21	1		1	2					
Klein plenum ⁽³⁾	91		91	24		24	52		52	35		35	1		1									
Grote kamer													31		32	59		59	55		51		51	
Kamers met 5 rechters	162	3	165	155	13	168	177	10	187	200	8	208	257	18	275	245	5	250	265	13	278	242	10	252
Kamers met 3 rechters	50	40	90	59	42	101	60	27	87	51	27	78	113	61	174	103	51	154	67	41	108	104	48	152
President		4	4		11	11		3	3		7	7		6	6		2	2		1	1		2	2
Totaal	334	53	387	271	68	339	316	44	360	334	44	378	423	86	509	408	58	466	389	55	444	397	60	457

⁽¹⁾ De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

⁽²⁾ Van gerechtelijke aard waardoor een procedure wordt beëindigd (anders dan door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht).

⁽³⁾ Rechtsprekende formatie die bestond voor de inwerkingtreding van het Verdrag van Nice.

9. Afgedane zaken — Onderwerp van het beroep (2000-2007) ⁽¹⁾

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Arbitrage	1							
Associatie van landen en gebieden overzee	1				1	2		
Beginnelsen van gemeenschapsrecht		1	4	8	4	2	1	4
Burgerschap van de Unie	1	2		1	1	2	4	2
Douane-unie		3	3	8	12	9	9	12
Economisch en monetair beleid					2			1
Eigen middelen van de Gemeenschappen		1	1	1		2	6	3
Energie			1		1	3	6	4
Executieverdrag		1	7	4	7	8	4	2
Externe betrekkingen	5	8	7	19	17	11	8	14
Fiscale bepalingen		37	22	26	28	34	55	44
Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid								4
Gemeenschappelijk douanetarief		7	7		4	7	7	10
Handelspolitiek	15	7	1	4		4	1	1
Harmonisatie van wetgevingen		15	23	34	33	41	19	22
Industriebeleid		3	4	4	11	11		11
Institutioneel recht	19	8	2	12	13	16	15	6
Intellectuele eigendom	7	1	1	4	20	5	19	21
Justitie en binnenlandse zaken				3			2	
Landbouw	14	35	36	37	60	63	30	23
Mededinging	20	16	13	13	29	17	30	17
Milieu en consumenten	4	30	38	48	67	44	40	50
Ondernemingsrecht	4	8	6	17	16	24	10	16
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken	1							
Regionaal beleid	4	1	1			5		7
Ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid					2	5	9	17
Sociale politiek	17	29	13	20	44	29	29	26
Sociale zekerheid van migrerende werknemers		11	12	5	6	10	7	7
Steunmaatregelen van de staten	17	9	15	21	21	23	23	9
Toetreding van nieuwe staten			1	2	2	1		1
Vervoer	2	11	25	6	11	16	9	6
Visserij		4	10	2	6	11	7	6
Voorrechten en immuniteiten				1		1	1	1
Vrij verkeer van goederen	4	9	7	8	9	8	11	9
Vrij verkeer van kapitaal		2	24	3	4	5	4	13
Vrij verkeer van personen	4	6	10	11	17	17	20	19
Vrij verrichten van diensten	1	13	13	15	23	11	17	23
Vrijheid van vestiging		5	8	13	14	5	21	19
EG-Verdrag	141	283	315	350	485	452	424	430
EU-Verdrag						3	3	4
EGKS-Verdrag	3	4	4	15	1	3		1
EGA-Verdrag			3	2	2	1	4	1
Voorrechten en immuniteiten		1		1	1			
Procedure		1	2	3	8	1	2	3
Ambtenarenstatuut	97	16	11	7	12	6	9	17
Diversen	97	18	13	11	21	7	11	20
TOTAAL-GENERAAL	241	305	335	378	509	466	442	456

(¹) De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

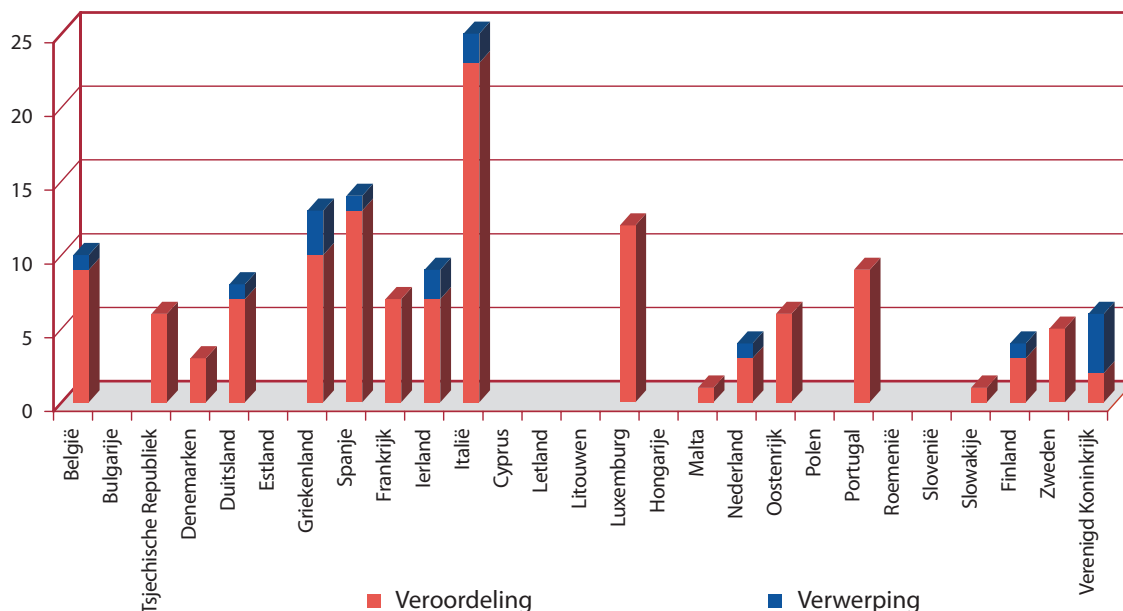
10. Afgedane zaken — Onderwerp van het beroep (2007) ⁽¹⁾

	Arresten/ Adviezen	Beschikkingen ⁽²⁾	Totaal
Beginselen van gemeenschapsrecht	3	1	4
Burgerschap van de Unie	2		2
Douane-unie	10	2	12
Economisch en monetair beleid	1		1
Eigen middelen van de Gemeenschappen	1	2	3
Energie	4		4
Executieverdrag	2		2
Externe betrekkingen	13	1	14
Fiscale bepalingen	42	2	44
Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid	4		4
Gemeenschappelijk douanetarief	9	1	10
Handelspolitiek	1		1
Harmonisatie van wetgevingen	21	1	22
Industriebeleid	11		11
Institutioneel recht	3	3	6
Intellectuele eigendom	13	8	21
Landbouw	22	1	23
Mededinging	13	4	17
Milieu en consumenten	47	3	50
Ondernemingsrecht	13	3	16
Regionaal beleid	6	1	7
Ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid	17		17
Sociale politiek	25	1	26
Sociale zekerheid van migrerende werknemers	5	2	7
Steunmaatregelen van de staten	7	2	9
Toetreding van nieuwe staten	1		1
Vervoer	6		6
Visserij	6		6
Voorrechten en immuniteiten	1		1
Vrij verkeer van goederen	8	1	9
Vrij verkeer van kapitaal	10	3	13
Vrij verkeer van personen	15	4	19
Vrij verrichten van diensten	21	2	23
Vrijheid van vestiging	17	2	19
EG-Verdrag	380	50	430
EU-Verdrag	4		4
EGKS-Verdrag	1		1
EGA-Verdrag	1		1
Procedure	1	2	3
Ambtenarenstatuut	10	7	17
Diversen	11	9	20
TOTAAL-GENERAAL	397	59	456

⁽¹⁾ De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

⁽²⁾ Van gerechtelijke aard waardoor een procedure wordt beëindigd (anders dan door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht).

11. Afgedane zaken — Beroepen wegens niet-nakoming: uitspraak (2007) ⁽¹⁾

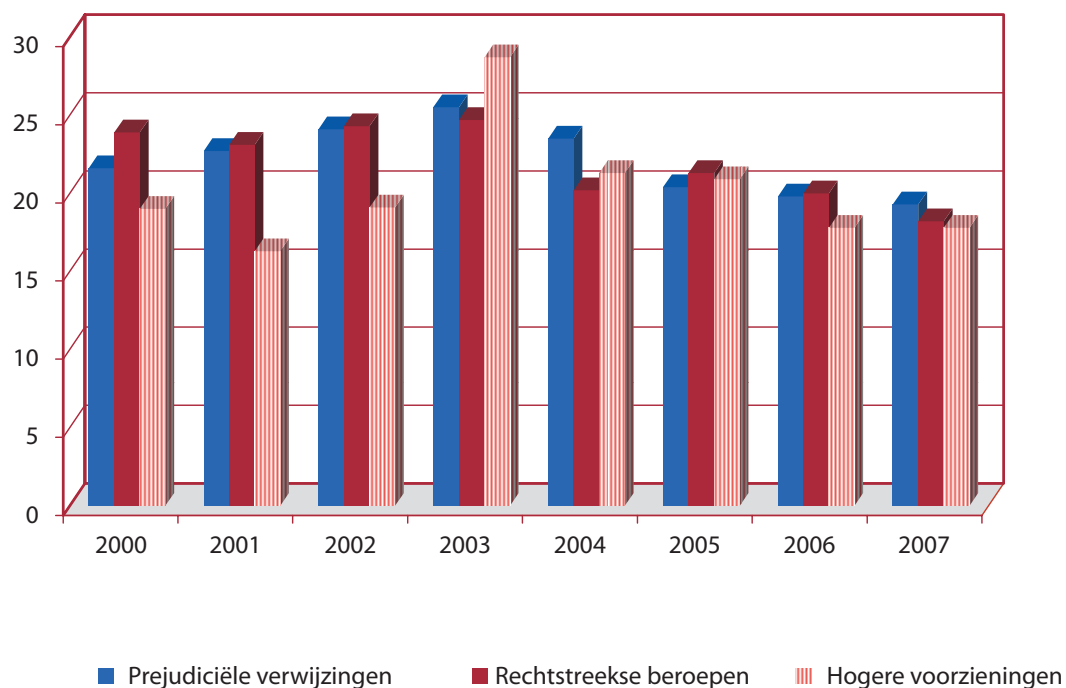

	Veroordeling	Verwerping	Totaal
België	9	1	10
Bulgarije			
Tsjechische Republiek	6		6
Denemarken	3		3
Duitsland	7	1	8
Estland			
Griekenland	10	3	13
Spanje	13	1	14
Frankrijk	7		7
Ierland	7	2	9
Italië	23	2	25
Cyprus			
Letland			
Litouwen			
Luxemburg	12		12
Hongarije			
Malta	1		1
Nederland	3	1	4
Oostenrijk	6		6
Polen			
Portugal	9		9
Roemenië			
Slovenië			
Slowakije	1		1
Finland	3	1	4
Zweden	5		5
Verenigd Koninkrijk	2	4	6
Totaal	127	16	143

(¹) De cijfers (nettocijfers) hebben betrekking op het aantal zaken na de voegingen wegens verknochtheid (een aantal gevoegde zaken = één zaak).

12. Afgedane zaken — Procesduur (2000-2007) ⁽¹⁾

(arresten en beschikkingen van gerechtelijke aard) ⁽²⁾

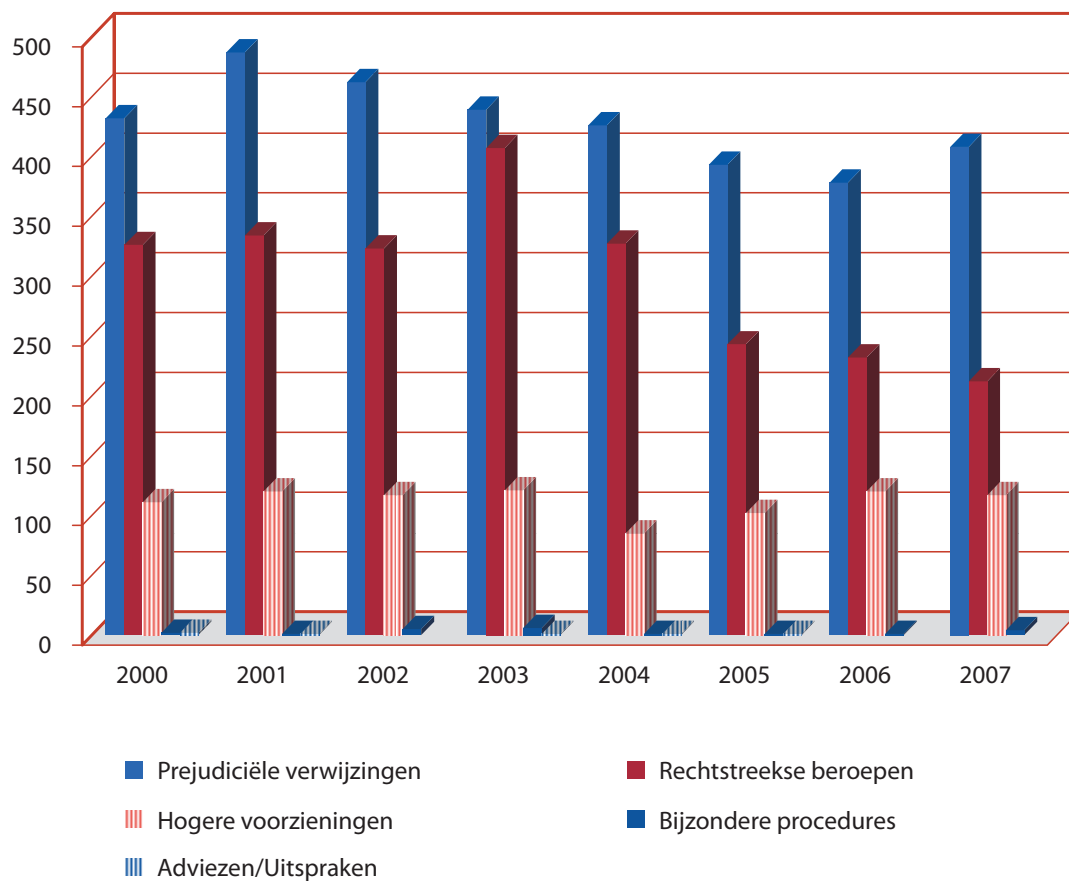

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Prejudiciële verwijzingen	21,6	22,7	24,1	25,5	23,5	20,4	19,8	19,3
Rechtstreekse beroepen	23,9	23,1	24,3	24,7	20,2	21,3	20	18,2
Hogere voorzieningen	19	16,3	19,1	28,7	21,3	20,9	17,8	17,8

⁽¹⁾ Van de berekening van de procesduur zijn uitgesloten: zaken waarin een tussenarrest is gewezen of een maatregel van instructie is gelast; adviezen en uitspraken; bijzondere procedures (begroting van kosten, rechtsbijstand, verzet tegen een arrest, derdenverzet, uitlegging van een arrest, herziening van een arrest, rectificatie van een arrest, derdenbeslag, zaken met betrekking tot immuniteit); zaken die eindigen met een beschikking tot doorhaling, afdoening zonder beslissing, verwijzing naar of overdracht aan het Gerecht; kortgedingprocedures en hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding en tegen uitspraken betreffende interventie.

De procesduur is uitgedrukt in maanden en tiende delen van maanden.

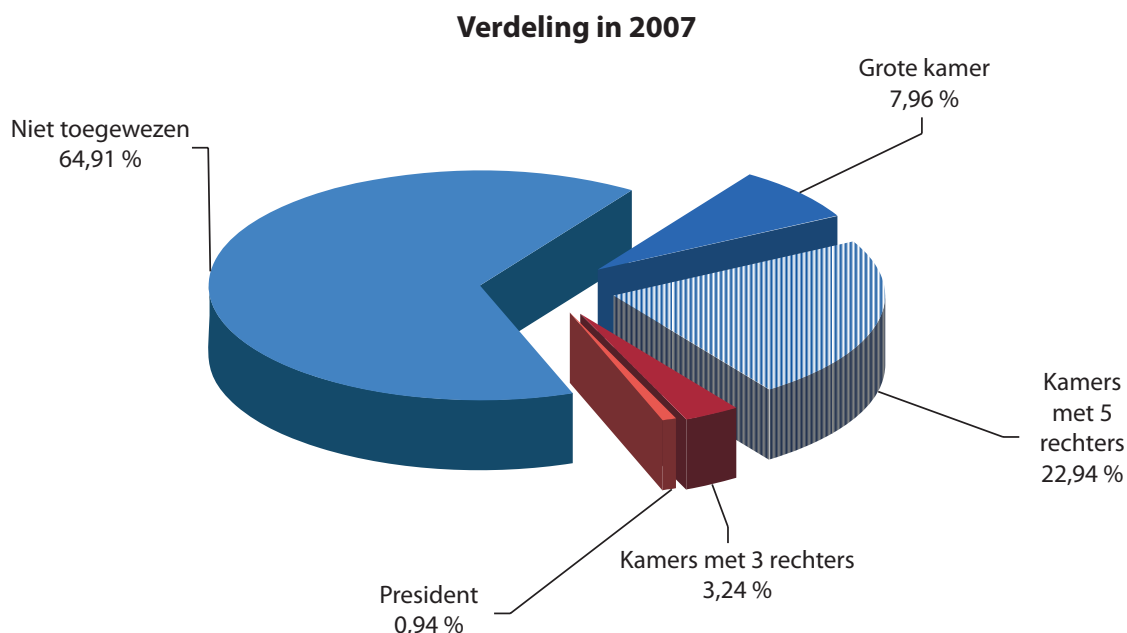
⁽²⁾ Andere beschikkingen dan die waardoor een procedure wordt beëindigd door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht.

Op 31 december aanhangige zaken**13. Aard van de procedures (2000-2007) ⁽¹⁾**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Prejudiciële verwijzingen	432	487	462	439	426	393	378	408
Rechtstreekse beroepen	326	334	323	407	327	243	232	212
Hogere voorzieningen	111	120	117	121	85	102	120	117
Bijzondere procedures	2	1	5	6	1	1	1	4
Adviezen/Uitspraken	2	1		1	1	1		
Totaal	873	943	907	974	840	740	731	741

(¹) De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

14. Op 31 december aanhangige zaken — Rechtsprekende formatie (2007) ⁽¹⁾

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Niet toegewezen	634	602	546	690	547	437	490	481
Voltallige zitting/Groot plenum	34	31	47	21	2	2		
Klein plenum ⁽²⁾	26	66	36	1				
Grote kamer				24	56	60	44	59
Kamers met 5 rechters	129	199	234	195	177	212	171	170
Kamers met 3 rechters	42	42	42	42	57	29	26	24
President	8	3	2	1	1			7
Totaal	873	943	907	974	840	740	731	741

⁽¹⁾ De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

⁽²⁾ Rechtsprekende formatie die bestond voor de inwerkingtreding van het Verdrag van Nice.

15. Diversen — Versnelde procedures (2000-2007) ⁽¹⁾

	2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		Totaal
	Toegevoegd	Zonder gevolg	Toegevoegd	Zonder gevolg	Toegevoegd	Zonder gevolg	Toegevoegd	Zonder gevolg	Toegevoegd	Zonder gevolg	Toegevoegd	Zonder gevolg	Toegevoegd	Zonder gevolg	Toegevoegd	Zonder gevolg	
Rechtstreekse beroepen						1		3	1	2						1	8
Prejudiciële verwijzingen		1	1	5		1		3		10		5		5		6	37
Hogere voorzieningen				2			1	1								1	5
Adviezen										1							1
Totaal		1	1	7		2	1	7	1	13		5		5		8	51

(¹) Een zaak kan door het Hof van Justitie volgens een versnelde procedure worden behandeld op grond van de artikelen 62 bis en 104 bis van het Reglement voor de procesvoering, die in werking zijn getreden op 1 juli 2000.

16. Diversen — Korte gedingen (2007) ⁽¹⁾

	Aanhangig gemaakte korte gedingen	Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding en tegen uitspraken betreffende interventie	Uitspraak		
			Verwerping	Toewijzing	Doorhaling of afdoening zonder beslissing
Steunmaatregelen van de staten		1	1		
Milieu en consumenten	2	1	1		2
Totaal EG-Verdrag	2	2	2		2
Diversen					
TOTAAL-GENERAAL	2	2	2		2

(¹) De cijfers (nettocijfers) hebben betrekking op het aantal zaken na de voegingen wegens verknochtheid (een aantal gevoegde zaken = één zaak).

Ontwikkeling van de gerechtelijke werkzaamheden (1952-2007)**17. Binnengekomen zaken en arresten**

Jaar	Aanhangig gemaakte zaken ⁽¹⁾						Arresten ⁽²⁾
	Rechtstreekse beroepen ⁽³⁾	Prejudiciële verwijzingen	Hogere voorzieningen	Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding en tegen uitspraken betreffende interventie	Totaal	Verzoeken in kort geding	
1953	4				4		
1954	10				10		2
1955	9				9	2	4
1956	11				11	2	6
1957	19				19	2	4
1958	43				43		10
1959	47				47	5	13
1960	23				23	2	18
1961	25	1			26	1	11
1962	30	5			35	2	20
1963	99	6			105	7	17
1964	49	6			55	4	31
1965	55	7			62	4	52
1966	30	1			31	2	24
1967	14	23			37		24
1968	24	9			33	1	27
1969	60	17			77	2	30
1970	47	32			79		64
1971	59	37			96	1	60
1972	42	40			82	2	61
1973	131	61			192	6	80
1974	63	39			102	8	63
1975	62	69			131	5	78
1976	52	75			127	6	88
1977	74	84			158	6	100
1978	147	123			270	7	97
1979	1 218	106			1 324	6	138
1980	180	99			279	14	132
1981	214	108			322	17	128
1982	217	129			346	16	185
1983	199	98			297	11	151

>>>

Jaar	Aanhangig gemaakte zaken ⁽¹⁾						Arresten ⁽²⁾
	Rechtstreekse beroepen ⁽³⁾	Prejudiciële verwijzingen	Hogere voorzieningen	Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding en tegen uitspraken betreffende interventie	Totaal	Verzoeken in kort geding	
1984	183	129			312	17	165
1985	294	139			433	23	211
1986	238	91			329	23	174
1987	251	144			395	21	208
1988	193	179			372	17	238
1989	244	139			383	19	188
1990 ⁽⁴⁾	221	141	15	1	378	12	193
1991	142	186	13	1	342	9	204
1992	253	162	24	1	440	5	210
1993	265	204	17		486	13	203
1994	128	203	12	1	344	4	188
1995	109	251	46	2	408	3	172
1996	132	256	25	3	416	4	193
1997	169	239	30	5	443	1	242
1998	147	264	66	4	481	2	254
1999	214	255	68	4	541	4	235
2000	199	224	66	13	502	4	273
2001	187	237	72	7	503	6	244
2002	204	216	46	4	470	1	269
2003	278	210	63	5	556	7	308
2004	220	249	52	6	527	3	375
2005	179	221	66	1	467	2	362
2006	201	251	80	3	535	1	351
2007	221	265	79	8	573	3	379
Totaal	8 129	6 030	840	69	15 068	345	7 557

⁽¹⁾ Brutocijfers; exclusief bijzondere procedures.

⁽²⁾ Nettocijfers.

⁽³⁾ Inclusief adviezen.

⁽⁴⁾ Sinds 1990 worden beroepen van ambtenaren ingesteld bij het Gerecht van eerste aanleg.

18. Ontwikkeling van de gerechtelijke werkzaamheden (1952-2007) —

Prejudiciële verwijzingen (per lidstaat en per jaar) ⁽¹⁾

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Benelux ⁽²⁾	Totaal
1961																		1											1
1962																		5											5
1963															1			5											6
1964											2							4											6
1965					4				2									1											7
1966																		1											1
1967	5				11				3						1			3											23
1968	1				4				1		1							2											9
1969	4				11				1						1														17
1970	4				21				2		2							3											32
1971	1				18				6		5				1			6											37
1972	5				20				1		4							10											40
1973	8				37				4		5				1			6											61
1974	5				15				6		5							7								1			39
1975	7			1	26				15		14				1			4								1			69
1976	11				28				8	1	12							14								1			75
1977	16			1	30				14	2	7							9								5			84
1978	7			3	46				12	1	11							38								5			123
1979	13			1	33				18	2	19				1			11								8			106
1980	14			2	24				14	3	19							17								6			99
1981	12			1	41				17		11				4			17								5			108
1982	10			1	36				39		18							21								4			129
1983	9			4	36				15	2	7							19								6			98

>>>

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Benelux ⁽²⁾	Totaal
1984	13			2	38				34	1	10							22									9		129
1985	13				40				45	2	11				6			14									8		139
1986	13			4	18		2	1	19	4	5				1			16									8		91
1987	15			5	32		17	1	36	2	5				3			19									9		144
1988	30			4	34			1	38		28				2			26									16		179
1989	13			2	47		2	2	28	1	10				1			18		1							14		139
1990	17			5	34		2	6	21	4	25				4			9		2							12		141
1991	19			2	54		3	5	29	2	36				2			17			3						14		186
1992	16			3	62		1	5	15		22				1			18			1						18		162
1993	22			7	57		5	7	22	1	24				1			43			3						12		204
1994	19			4	44				13	36	2	46			1			13			1						24		203
1995	14			8	51		10	10	43	3	58				2			19	2		5					6	20		251
1996	30			4	66		4	6	24		70				2			10	6		6				3	4	21		256
1997	19			7	46		2	9	10	1	50				3			24	35		2				6	7	18		239
1998	12			7	49		5	55	16	3	39				2			21	16		7				2	6	24		264
1999	13			3	49		3	4	17	2	43				4			23	56		7				4	5	22		255
2000	15			3	47		3	5	12	2	50							12	31		8				5	4	26	1	224
2001	10			5	53		4	4	15	1	40				2			14	57		4				3	4	21		237
2002	18			8	59		7	3	8		37				4			12	31		3				7	5	14		216
2003	18			3	43		4	8	9	2	45				4			28	15		1				4	4	22		210
2004	24			4	50		18	8	21	1	48				1	2		28	12		1				4	5	22		249
2005	21		1	4	51		11	10	17	2	18				2	3		36	15	1	2				4	11	12		221
2006	17		3	3	77		14	17	24	1	34			1	1	4		20	12	2	3			1	5	2	10		251
2007	22	1	2	5	59	2	8	14	26	2	43			1		2		19	20	7	3	1		1	5	6	16		265
Totaal	555	1	6	116	1 601	2	125	194	743	50	939			2	60	11		685	308	10	63	1		2	52	69	434	1	6 030

(1) Artikelen 177 EG-Verdrag (thans artikel 234 EG), 35, lid 1, EU, 41 KS, 150 EA, Protocol 1971.

(2) Zaak C-265/00, Campina Melkunie.

19. Ontwikkeling van de gerechtelijke werkzaamheden (1952-2007) — Prejudiciële verwijzingen (per lidstaat en per rechterlijke instantie)

			Totaal
België	Hof van cassatie	69	
	Arbitragehof	5	
	Raad van State	42	
	Andere rechters	439	555
Bulgarije	Софийски градски съд Търговско отделение	1	
	Andere rechters		1
Tsjechische Republiek	Nejvyššího soudu		
	Nejvyšší správní soud		
	Ústavní soud		
	Andere rechters	6	6
Denemarken	Højesteret	21	
	Andere rechters	95	116
Duitsland	Bundesgerichtshof	110	
	Bundesverwaltungsgericht	79	
	Bundesfinanzhof	242	
	Bundesarbeitsgericht	17	
	Bundessozialgericht	72	
	Staatsgerichtshof des Landes Hessen	1	
	Andere rechters	1 080	1 601
Estland	Riigikohus	1	
	Andere rechters	1	2
Griekenland	Άρειος Πάγος	9	
	Συμβούλιο της Επικρατείας	28	
	Andere rechters	88	125
Spanje	Tribunal Supremo	20	
	Audiencia Nacional	1	
	Juzgado Central de lo Penal	7	
	Andere rechters	166	194
Frankrijk	Cour de cassation	76	
	Conseil d'État	40	
	Andere rechters	627	743
Ierland	Supreme Court	17	
	High Court	15	
	Andere rechters	18	50

>>>

			Totaal
Italië	Corte suprema di Cassazione	94	
	Consiglio di Stato	60	
	Andere rechters	785	939
Cyprus	Ανώτατο Δικαστήριο		
	Andere rechters		
Letland	Augstākā tiesa		
	Satversmes tiesa		
	Andere rechters		
Litouwen	Konstitucinis Teismas	1	
	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas		
	Lietuvos vyriausiasis administracinis Teismas	1	
	Andere rechters		2
Luxemburg	Cour supérieure de justice	10	
	Conseil d'État	13	
	Cour administrative	7	
	Andere rechters	30	60
Hongarije	Legfelsőbb Bíróság	1	
	Szegedi Ítéletáblá	1	
	Andere rechters	9	11
Malta	Constitutional Court		
	Qorti ta' l- Appel		
	Andere rechters		
Nederland	Raad van State	54	
	Hoge Raad der Nederlanden	157	
	Centrale Raad van Beroep	46	
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	134	
	Tariefcommissie	34	
	Andere rechters	260	685
Oostenrijk	Verfassungsgerichtshof	4	
	Oberster Gerichtshof	64	
	Oberster Patent- und Markensenat	3	
	Bundesvergabeamt	24	
	Verwaltungsgerichtshof	52	
	Vergabekontrollsenat	4	
	Andere rechters	157	308

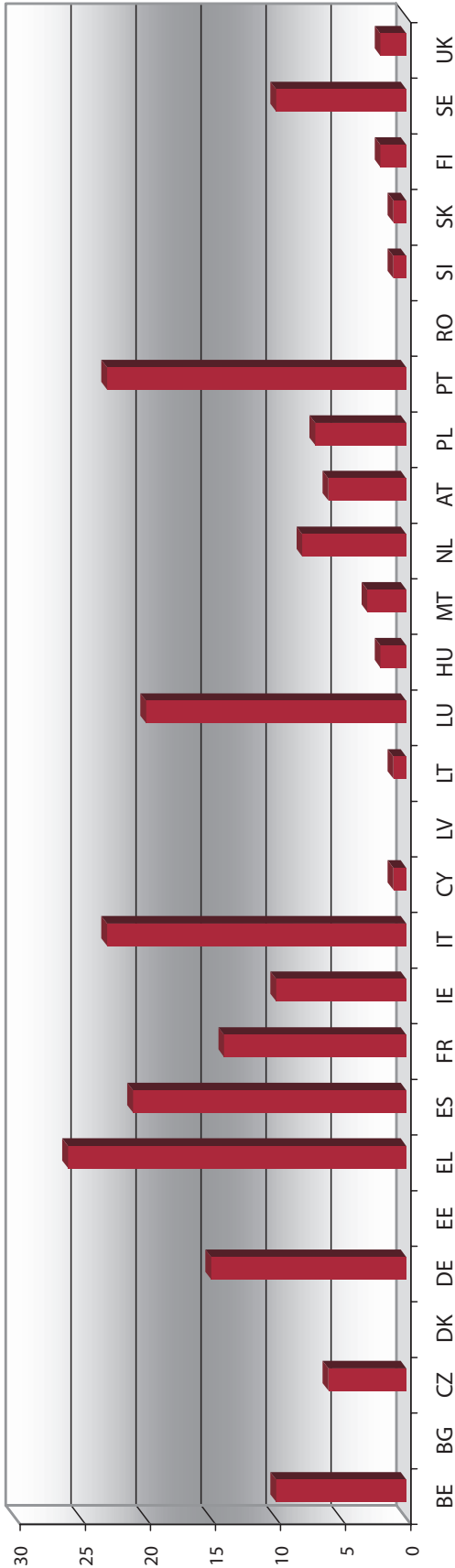
>>>

			Totaal
Polen	Sąd Najwyższy		
	Naczelny Sąd Administracyjny		
	Trybunał Konstytucyjny		
	Andere rechters	10	10
Portugal	Supremo Tribunal de Justiça	1	
	Supremo Tribunal Administrativo	36	
	Andere rechters	26	63
Roemenië	Tribunal Dâmbovița	1	
	Andere rechters		1
Slovenië	Vrhovno sodišče		
	Ustavno sodišče		
	Andere rechters		
Slowakije	Ústavný Súd		
	Najvyšší súd	1	
	Andere rechters	1	2
Finland	Korkein hallinto-oikeus	22	
	Korkein oikeus	8	
	Andere rechters	22	52
Zweden	Högsta Domstolen	10	
	Marknadsdomstolen	4	
	Regeringsrätten	20	
	Andere rechters	35	69
Verenigd Koninkrijk	House of Lords	36	
	Court of Appeal	42	
	Andere rechters	356	434
Benelux	Cour de justice/Gerechtshof ⁽¹⁾	1	1
Totaal			6 030

(1) Zaak C-265/00, Campina Melkunie.

20. Ontwikkeling van de gerechtelijke werkzaamheden (1952-2007) —
Beroepen wegens niet-nakoming ⁽¹⁾

2007

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Totaal
2007	10		6		15		26	21	14	10	23	1		1	20	2	3	8	6	7	23		1	1	2	10	2	212
1952-2007	323		10	34	243	3	334	187	366	176	582	1		1	230	2	5	125	104	10	141		1	3	42	39	110	3 072

Een van de beroepen tegen Spanje is een beroep krachtens artikel 170 EG-Verdrag (thans artikel 227 EG), ingesteld door het Koninkrijk België.

Een van de beroepen tegen Frankrijk is een beroep krachtens artikel 170 EG-Verdrag (thans artikel 227 EG), ingesteld door Ierland.

Tot de tegen het Verenigd Koninkrijk aanhangig gemaakte zaken behoren drie beroepen krachtens artikel 170 EG-Verdrag (thans artikel 227 EG), waarvan er een is ingesteld door Frankrijk en twee door Spanje.

(1) Artikelen 93, 169, 170, 171 en 225 EG-Verdrag (thans artikelen 88 EG, 226 EG, 227 EG, 228 EG en 298 EG), artikelen 141 EA, 142 EA en 143 EA en artikel 88 KS.

Hoofdstuk II

Het Gerecht van eerste aanleg
van de Europese Gemeenschappen

A — Werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg in 2007

door Marc Jaeger, president

2007 was voor het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen een jaar van verandering en overgang. Naar aanleiding van de uitbreiding van de Europese Unie tot de Republiek Bulgarije en Roemenië kreeg het college er bij het begin van het jaar T. Tchipev en V. Ciucă als nieuwe leden bij. In september 2007 legde president B. Vesterdorf, lid van het Gerecht sedert de oprichting ervan in 1989 en president sedert bijna tien jaar, zijn ambt neer en werd vervangen door S. Frimodt Nielsen. Tezelfdertijd werden de rechters R. García-Valdecasas y Fernández — eveneens van bij het begin lid van het college —, J. Pirrung en H. Legal, van wie de ambtstermijn verstreek, vervangen door S. Soldevila Frago, A. Dittrich en L. Truchot. Ten slotte verkoos het aldus wedersamengestelde Gerecht M. Jaeger tot nieuwe president.

Voorts heeft het Gerecht voor het eerst uitspraak gedaan als rechter bevoegd voor hogere voorzieningen tegen beslissingen van de rechterlijke kamers die zijn ingesteld op grond van de bij het Verdrag van Nice ingevoegde artikelen 220, tweede alinea, EG en 225 A EG. Zo is het Gerecht van eerste aanleg — niettegenstaande zijn naam — overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 9 tot en met 13 van bijlage I bij het Statuut van het Hof van Justitie bevoegd om kennis te nemen van hogere voorzieningen tegen de uitspraken van het Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie. Deze nieuwe gedingen zijn voorlopig toegewezen aan een kamer ad hoc, namelijk de kamer voor hogere voorzieningen, die bestaat uit de president van het Gerecht en bij toerbeurt vier kamerpresidenten.

Het afgelopen jaar stond in het teken van twee arresten van de Grote kamer van het Gerecht in de zaken Microsoft/Commissie ⁽¹⁾ en API/Commissie ⁽²⁾. Bij de behandeling van deze zaken, in het bijzonder de eerstgenoemde, dienden de dertien leden van deze formatie complexe en delicate economische en juridische problemen te beoordelen.

Statistisch gezien zijn er in 2007 522 zaken aanhangig gemaakt, wat aanzienlijk meer is dan in 2006 (432). Daarentegen werden minder zaken afgedaan (397 tegenover 436 in 2006). Er zij evenwel op gewezen dat het aantal bij arrest afgedane zaken is gestegen (247 tegenover 227 in 2006), net als het aantal afgedane verzoeken in kort geding (41 tegenover 24 in 2006). De daling van het aantal afgedane zaken is behalve aan het feit dat aanzienlijke middelen zijn ingezet voor de behandeling van de zaak Microsoft/Commissie en dat er — anders dan de vorige jaren — geen grote groepen identieke of samenhangende zaken waren, meer algemeen toe te schrijven aan de omstandigheid dat de beroepen die bij het Gerecht worden ingesteld worden gekenmerkt door een gestaag toenemende complexiteit en diversiteit. Wegens de onevenwichtige verhouding tussen het aantal aanhangig gemaakte en het aantal afgedane zaken is het aantal aanhangige zaken evenwel toegenomen, met het risico op een langere procesduur tot gevolg.

⁽¹⁾ Arrest Gerecht van 17 september 2007, T-201/04.

⁽²⁾ Arrest Gerecht van 12 september 2007, T-36/04.

Het Gerecht is zich van deze situatie bewust en heeft zich om zijn efficiëntie te verbeteren, ernstig over zijn werking en werkmethoden beraden. In dit kader heeft het nu al een wijziging van zijn organisatie nodig geacht, met name om meer voordeel te behalen uit zijn groter aantal leden. Als gevolg hiervan bestaat het Gerecht sedert 25 september 2007 uit acht kamers, zetelend met drie rechters, of, wanneer het belang van de zaak zulks rechtvaardigt, met vijf rechters (uitgebreide kamer).

In de navolgende uiteenzetting over de werkzaamheden van het Gerecht wordt een — noodzakelijkerwijs selectief — overzicht gegeven van de uitvoerige rechtspraak en de complexiteit van de vraagstukken die aan dit college voor beslechting werden voorgelegd.

I. Wettigheidscontrole

Ontvankelijkheid van beroepen krachtens de artikelen 230 EG en 232 EG

1. Handelingen waartegen beroep kan worden ingesteld

Maatregelen die bindende rechtsgevolgen in het leven roepen, welke de belangen van de verzoeker kunnen aantasten doordat zij zijn rechtspositie aanmerkelijk wijzigen, vormen handelingen die vatbaar zijn voor beroep tot nietigverklaring in de zin van artikel 230 EG ⁽³⁾.

In het arrest *Akzo Nobel Chemicals en Akros Chemicals/Commissie* ⁽⁴⁾ oordeelt het Gerecht dat wanneer een onderneming zich beroept op de vertrouwelijkheid van de communicatie tussen advocaten en cliënten om zich te verzetten tegen de inbeslagneming van een document, de beschikking waarbij de Commissie dit verzoek afwijst rechtsgevolgen voor deze onderneming teweegbrengt en dus een handeling is waartegen in rechte kan worden opgekomen. Deze beschikking onttrekt de betrokken onderneming immers de door het gemeenschapsrecht geboden bescherming, heeft een definitief karakter en staat los van de eindbeschikking waarbij een inbreuk op de mededingingsregels zou kunnen worden vastgesteld. Het Gerecht oordeelt verder dat wanneer de Commissie zonder een formele beschikking vast te stellen een document in beslag neemt dat de betrokken onderneming als vertrouwelijk aanmerkt, deze materiële handeling noodzakelijkerwijs een stilzwijgende beslissing impliceert waartegen beroep tot nietigverklaring moet kunnen worden ingesteld.

In de beschikking *Vodafone España en Vodafone Group/Commissie* ⁽⁵⁾ heeft het Gerecht daarentegen niet-ontvankelijk verklaard een beroep tegen de brief met opmerkingen die de Commissie krachtens artikel 7, lid 3, van richtlijn 2002/21 ⁽⁶⁾ aan de Spaanse regelgevende

⁽³⁾ Arrest Hof van 11 november 1981, IBM/Commissie, 60/81, Jurispr. blz. 2639.

⁽⁴⁾ Arrest Gerecht van 17 september 2007, T-125/03 en T-253/03.

⁽⁵⁾ Beschikking Gerecht van 12 december 2007, T-109/06.

⁽⁶⁾ Richtlijn 2002/21/EG van het Europees Parlement en de Raad van 7 maart 2002 inzake een gemeenschappelijk regelgevingskader voor elektronische communicatienetwerken en -diensten (kaderrichtlijn) (PB L 108, blz. 33).

instantie had gestuurd nadat deze instantie de Commissie in kennis had gesteld van ontwerp-maatregelen ten aanzien van ondernemingen met een collectieve machtspositie op de Spaanse markt voor mobiele communicatie. Het Gerecht wijst elke analogie met de procedures inzake staatssteun en controle op concentraties van de hand. Het is namelijk van oordeel dat deze brief is verzonden in het kader van een procedure van raadpleging en niet in dat van een goedkeuringsregeling, daar met name de niet-inleiding door de Commissie van de fase van grondig onderzoek van de betrokken maatregel niet met een goedkeuring van de aangemelde ontwerp-maatregel kan worden gelijkgesteld.

In de zaak die tot het arrest *Nederland/Commissie* ⁽⁷⁾ heeft geleid, had de Nederlandse regering de Commissie uit hoofde van artikel 95, lid 4, EG verzocht om een standpuntbepaling over de omvang van de werkingssfeer van een richtlijn. In dit verband heeft het Gerecht vastgesteld dat artikel 95, lid 4, EG geen grondslag kan vormen voor een verzoek van een lidstaat aan de Commissie om te beslissen over het harmonisatiebereik van een gemeenschapsrichtlijn en/of de verenigbaarheid van een nationale regeling met een dergelijke richtlijn. Aangezien volgens deze zelfde bepaling de beslissing tot kennisgeving om bij wijze van afwijking goedkeuring te verkrijgen, uitsluitend een zaak van de betrokken lidstaat is en voorts geen enkele bepaling van de richtlijn de Commissie de bevoegdheid verleent om over de uitlegging ervan te beslissen, vormt een standpuntbepaling van deze instelling over de werkingssfeer van de betrokken harmonisatiemaatregel enkel een meningsuiting, die de bevoegde nationale autoriteiten niet bindt en waartegen geen beroep kan worden ingesteld.

In de beschikking *Commune de Champagne e.a./Raad en Commissie* ⁽⁸⁾ verklaart het Gerecht niet-ontvankelijk het beroep van Zwitserse natuurlijke en rechtspersonen tot nietigverklaring van het besluit van de Raad houdende goedkeuring van de internationale Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en de Zwitserse Bondsstaat inzake de handel in landbouwproducten. Het Gerecht benadrukt dat een unilaterale handeling van de Gemeenschap buiten het in artikel 299 EG omliggende communautaire grondgebied geen rechten en verplichtingen in het leven kan roepen. Enkel de internationale overeenkomst, waartegen geen beroep kan worden ingesteld, is bedoeld om rechtsgevolgen teweeg te brengen op het Zwitserse grondgebied, en wel volgens de eigen modaliteiten van de rechtsorde van deze staat en nadat de overeenkomst volgens de procedures die daar van toepassing zijn, is geratificeerd. Het bestreden besluit heeft op het Zwitserse grondgebied dus geen rechtsgevolgen en kan verzoekers' rechtspositie op dit grondgebied bijgevolg niet wijzigen.

In de zaak *Italië/Commissie* ⁽⁹⁾, ten slotte, verzocht de Italiaanse Republiek om nietigverklaring van een brief waarbij de Commissie de honorering van een aantal betalingsaanvragen van de Italiaanse Republiek in het kader van de communautaire structuurfondsen afhankelijk stelde van de voorafgaande verstrekking van bepaalde informatie. Volgens het Gerecht kwam de stelling van de Italiaanse Republiek, dat haar bij de betrokken brief een sanctie werd opgelegd omdat de Commissie zonder die informatie

⁽⁷⁾ Arrest Gerecht van 8 november 2007, T-234/04.

⁽⁸⁾ Beschikking Gerecht van 3 juli 2007, T-212/02.

⁽⁹⁾ Arrest Gerecht van 12 december 2007, T-308/05.

niet tot betaling van de gevraagde bedragen overging, in wezen neer op het hekelen van een permanente staat van niet-handelen door de Commissie. Gesteld dat dit stilzitten wegens strijdigheid met de bepalingen betreffende de structuurfondsen onrechtmatig was, dan had de Italiaanse Republiek daar evenwel tegen moeten opkomen met een beroep wegens nalaten krachtens artikel 232 EG en niet met een beroep tot nietigverklaring.

2. Procesbevoegdheid — Individueel geraakt worden

Volgens vaste rechtspraak kunnen natuurlijke of rechtspersonen die niet de adressaten van een beschikking zijn, slechts stellen individueel te worden geraakt, indien deze beschikking hen betreft uit hoofde van zekere hoedanigheden of van een feitelijke situatie, welke hen ten opzichte van ieder ander karakteriseert en hen derhalve individualiseert op soortgelijke wijze als het geval zou zijn bij de adressaat van een beschikking ⁽¹⁰⁾.

In de beschikking *Galileo Lebensmittel/Commissie* ⁽¹¹⁾ heeft het Gerecht geoordeeld dat de procesbevoegdheid van een verzoeker pas kan worden erkend, wanneer hij niet alleen deel uitmaakt van een beperkte groep, maar op de Commissie bovendien een specifieke beschermingsplicht ten aanzien van die groep rust. Beslissend voor de identificatie van personen die individueel worden geraakt door een handeling van algemene strekking is meer bepaald de specifieke bescherming die zij uit hoofde van het gemeenschapsrecht genieten.

De zaak *Regione Autonoma Friuli-Venezia Giulia* ⁽¹²⁾, waarin verzoekster verzocht om nietigverklaring van de bepaling in een verordening waarbij het recht van gebruik van de naam „Tocai friulano” werd beperkt, heeft het Gerecht de gelegenheid geboden om nader uiteen te zetten in welke omstandigheden een verzoeker zijn procesbevoegdheid kon gronden op de door het Hof in het arrest *Codorníu/Raad* ⁽¹³⁾ vastgestelde beginselen. In het concrete geval heeft het Gerecht geoordeeld dat verzoekster, anders dan de onderneming *Codorníu*, niet door een handeling van algemene strekking werd belet om een intellectueel-eigendomsrecht te gebruiken dat zij had geregistreerd en vanouds gedurende een lange periode had gebruikt vóór de vaststelling van die handeling. De naam „Tocai friulano” is namelijk geen geografische aanduiding die als zodanig onder de intellectuele-eigendomsrechten valt en uit dien hoofde bescherming geniet.

Het Gerecht heeft verder gepreciseerd dat het algemene belang dat een regio, als op haar grondgebied voor economische en sociale vraagstukken bevoegd lichaam, erbij kon hebben om een voor het economisch welvaren ervan gunstig resultaat te bereiken, op zich niet voldoende was om haar als individueel geraakt te beschouwen. Bovendien verlenen de wettelijke en bestuursrechtelijke voorrechten die een andere publiekrechtelijke rechtspersoon van een lidstaat dan de staat eventueel kan hebben, deze persoon geen

⁽¹⁰⁾ Arrest Hof van 15 juli 1963, *Plaumann/Commissie*, 25/62, Jurispr. blz. 199, 223.

⁽¹¹⁾ Beschikking Gerecht van 28 augustus 2007, T-46/06 (hogere voorziening ingesteld, C-483/07 P).

⁽¹²⁾ Beschikking Gerecht van 12 maart 2007, *Regione Autonoma Friuli-Venezia Giulia/Commissie*, T-417/04.

⁽¹³⁾ Arrest Hof van 18 mei 1994, C-309/89, Jurispr. blz. I-1853.

individueel belang bij de nietigverklaring van een bepaling van gemeenschapsrecht, die geen invloed heeft op de omvang van zijn bevoegdheden, aangezien deze voorrechten door de persoon die ze heeft in beginsel niet in eigen belang worden uitgeoefend.

In de zaak *Alrosa/Commissie* ⁽¹⁴⁾, ten slotte, verzocht verzoekster om nietigverklaring van de beschikking waarbij de Commissie de toezeggingen van De Beers, een onderneming met een machtspositie, om de aankoop van ruwe diamant bij verzoekster terug te schroeven en vervolgens stop te zetten, verbindend had verklaard. Het Gerecht onderzoekt ambtshalve de ontvankelijkheid van het beroep en oordeelt dat verzoekster door deze beschikking individueel wordt geraakt, aangezien deze is vastgesteld na een procedure waaraan verzoekster op beslissende wijze had deelgenomen, een einde beoogt te maken aan de langdurige handelsrelatie van verzoekster met De Beers en de concurrentiepositie van verzoekster op de markt voor levering en productie van ruwe diamant ernstig kan aantasten.

3. Procesbelang

In de zaak *Pergan Hilfsstoffe für industrielle Prozesse/Commissie* ⁽¹⁵⁾ kwam verzoekster op tegen het besluit van de raadadviseur-auditeur van de Commissie tot afwijzing van haar verzoek om vertrouwelijke behandeling van bepaalde passages uit een beschikking van de Commissie („peroxidebeschikking”) waarin werd verwezen naar verzoeksters rol in een aantal mededingingsregelingen op bepaalde markten voor organische peroxides. Daar verzoekster wegens verjaring niet meer kon worden vervolgd, had de Commissie in het dispositief van de peroxidebeschikking de deelname van deze onderneming aan de inbreuk evenwel niet vermeld. Het Gerecht verwerpt de door de Commissie opgeworpen exceptie dat verzoekster, die niet tegen de peroxidebeschikking was opgekomen, geen procesbelang zou hebben bij een beroep tegen het besluit van de raadadviseur-auditeur. Het oordeelt integendeel dat nietigverklaring van dit besluit verzoekster een voordeel zou kunnen opleveren doordat de Commissie rekening zou moeten houden met het rechtmatige belang van verzoekster, dat de betrokken informatie niet aan de openbaarheid wordt prijsgegeven. Voorts ontnemt de enkele omstandigheid dat de bekendmaking van die informatie reeds heeft plaatsgevonden, verzoekster niet haar procesbelang, daar de continue openbaarmaking ervan via de internetsite van de Commissie verzoeksters goede naam blijft schaden, hetgeen een bestaand en daadwerkelijk belang oplevert.

In de zaak *Ufex e.a./Commissie* ⁽¹⁶⁾ kwamen verzoeksters op tegen de beschikking waarbij de Commissie hun klacht had afgewezen. Hun procesbelang werd betwist omdat de Commissie volgens interveniënten aan haar zijde zelfs bij nietigverklaring van de bestreden handeling de gestelde inbreuk niet had kunnen vaststellen, omdat de rechten van verdediging van interveniënten door de buitensporig lange duur van de volledige administratieve procedure zouden zijn geschonden. Dienaangaande oordeelt het Gerecht dat het procesbelang van een verzoeker die beroep heeft ingesteld tot nietigverklaring van een beschikking van de

⁽¹⁴⁾ Arrest Gerecht van 11 juli 2007, T-170/06.

⁽¹⁵⁾ Arrest Gerecht van 12 oktober 2007, T-474/04.

⁽¹⁶⁾ Arrest Gerecht van 12 september 2007, T-60/05.

Commissie houdende afwijzing van zijn klacht over een gedraging die misbruik van machtspositie kan vormen hem alleen in uitzonderlijke omstandigheden kan worden ontzegd, met name wanneer met zekerheid kan worden aangetoond dat de Commissie niet in staat was om een beschikking te geven tot vaststelling van een inbreuk die aan de betrokken onderneming met een machtspositie is toe te rekenen.

4. Ontvankelijkheid op het gebied van staatssteun

a) Begrip belanghebbende

In 2007 kreeg het Gerecht in verschillende zaken de gelegenheid om nader in te gaan op de toepassing van de rechtspraak ⁽¹⁷⁾ dat een belanghebbende partij in de zin van artikel 88, lid 2, EG procesbelang heeft bij nietigverklaring van een beschikking die aan het einde van de in artikel 88, lid 3, EG bedoelde preliminaire fase van het onderzoek van de steun is vastgesteld, teneinde haar procedurele rechten veilig te stellen.

Bij de beschikking *SID/Commissie* ⁽¹⁸⁾ heeft het Gerecht de hoedanigheid van belanghebbende partij geweigerd aan een vakorganisatie voor zeelieden die een klacht had ingediend over een aantal belastingmaatregelen voor zeelieden aan boord van Deense, in het internationale register ingeschreven schepen. De vakorganisatie en haar leden waren immers geen concurrenten van de begunstigten van de betrokken maatregelen. Hoewel organen ter vertegenwoordiging van de werknemers van de steunontvangende onderneming als belanghebbenden hun opmerkingen bij de Commissie kunnen indienen betreffende sociale overwegingen, waren in casu de eventuele sociale gevolgen het resultaat van de invoering van dat register en niet van de betrokken belastingmaatregelen die de Commissie louter heeft onderzocht ter beoordeling van hun verenigbaarheid met de gemeenschappelijke markt. De sociale aspecten van dat register hielden dus slechts indirect verband met de bestreden beschikking.

In het arrest *Fachvereinigung Mineralfaserindustrie/Commissie* ⁽¹⁹⁾ heeft het Gerecht eerst vastgesteld dat verzoeksters leden belanghebbende partijen waren die ter verdediging van hun procedurele rechten beroep konden instellen en dat verzoekster daadwerkelijk het middel aanvoerde dat de Commissie de formele onderzoeksprocedure van artikel 88, lid 2, EG had moeten inleiden, aangezien zij op ernstige moeilijkheden was gestuit wat de verenigbaarheid van de steun met de gemeenschappelijke markt betreft, waarna het het beroep ontvankelijk heeft verklaard. Voorts heeft het Gerecht geoordeeld dat hoewel de overige middelen ten gronde als zodanig niet-ontvankelijk waren, de uiteengezette argumenten niettemin dienden worden te onderzocht om te beoordelen of de Commissie daadwerkelijk op ernstige moeilijkheden was gestuit.

⁽¹⁷⁾ Arrest Hof van 13 december 2005, *Commissie/Aktionsgemeinschaft Recht und Eigentum*, C-78/03 P, Jurispr. blz. I-10737.

⁽¹⁸⁾ Beschikking Gerecht van 23 april 2007, T-30/03 (hogere voorziening ingesteld, C-319/07 P).

⁽¹⁹⁾ Arrest Gerecht van 20 september 2007, T-375/03.

Dezelfde problematiek was in het kader van een beroep wegens nalaten krachtens artikel 232 EG aan de orde in de zaak *Asklepios Kliniken* ⁽²⁰⁾, waarin een Duitse vennootschap gespecialiseerd in het beheer van particuliere hospitalen een beroep had ingesteld tot vaststelling dat de Commissie onrechtmatig had verzuimd een standpunt te bepalen over een klacht met betrekking tot de steun die de Duitse autoriteiten aan openbare ziekenhuizen zouden hebben toegekend. Het Gerecht herinnert eraan dat de artikelen 230 EG en 232 EG slechts voorzien in een en dezelfde rechtsgang. Daaruit volgt dat net zoals particulieren op grond van artikel 230, vierde alinea, EG, nietigverklaring kunnen vorderen van een handeling die hen rechtstreeks en individueel raakt, zij ook op grond van artikel 232, derde alinea, EG beroep wegens nalaten kunnen instellen tegen een instelling die heeft verzuimd een handeling vast te stellen waardoor zij op dezelfde wijze zouden worden geraakt ⁽²¹⁾.

b) Steunregelingen

In de zaak *Salvat père & fils e.a./Commissie* ⁽²²⁾ had de Commissie een beschikking vastgesteld waarbij een aantal maatregelen van de Franse autoriteiten voor de financiering van een sectorale steunregeling voor producenten van wijn van een mindere kwaliteit onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt werd verklaard. Zij had de Franse Republiek gelast deze onrechtmatig betaalde steun van de ontvangers ervan terug te vorderen.

Op grond van de rechtspraak van het Hof dat de daadwerkelijke ontvanger van uit hoofde van een algemene regeling verleende individuele steun, waarvan de Commissie bij beschikking de terugvordering gelast, individueel wordt geraakt door deze beschikking ⁽²³⁾, wijst het Gerecht erop dat de omstandigheid dat de bestreden beschikking de ondernemingen die de betrokken steun hebben ontvangen niet noemt, van toepassing is op objectief bepaalde situaties en rechtsgevolgen heeft voor algemeen en abstract omschreven categorieën van personen, niet tot de niet-ontvankelijkheid van het beroep leidt. Het Gerecht wijst er integendeel op dat de toegekende bedragen verschillen naargelang van de onderneming, en dus individueel afgestemd zijn op de specifieke kenmerken van elk van deze ondernemingen, en stelt vast dat één der verzoeksters daadwerkelijk individuele steun uit hoofde van de betrokken sectorale steunregeling heeft ontvangen, waarvan de Commissie de terugvordering heeft gelast. Bijgevolg wordt deze verzoekster door dit deel van de bestreden beschikking rechtstreeks en individueel geraakt.

⁽²⁰⁾ Arrest Gerecht van 11 juli 2007, *Asklepios Kliniken/Commissie*, T-167/04.

⁽²¹⁾ Arresten Hof van 18 november 1970, *Chevalley/Commissie*, 15/70, Jurispr. blz. 975, en Gerecht van 10 mei 2006, *Air One/Commissie*, T-395/04, Jurispr. blz. II-1343.

⁽²²⁾ Arrest Gerecht van 20 september 2007, T-136/05. Zie met betrekking tot deze kwestie ook arrest Gerecht van 12 september 2007, *Italië en Brandt Italia/Commissie*, T-239/04 en T-323/04.

⁽²³⁾ Arrest Hof van 19 oktober 2000, *Italië en Sardegna Lines/Commissie*, C-15/98 en C-105/99, Jurispr. blz. I-8855.

5. Gedingen betreffende broeikasgasemissierechten

In 2007 deed een nieuw soort geding zijn intrede, namelijk dat van de beroepen van particulieren tegen beschikkingen die de Commissie tot de lidstaten richt in het kader van de bij richtlijn 2003/87⁽²⁴⁾ ingevoerde regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten. Bij deze richtlijn is een regeling voor de handel in emissierechten vastgesteld ter vermindering van dergelijke emissies door de toewijzing van rechten op grond waarvan de exploitant met een vergunning een bepaalde hoeveelheid broeikasgassen mag uitstoten; deze emissierechten worden toegewezen overeenkomstig de nationale toewijzingsplannen (hierna: „NTP's”) die aan de Commissie moeten worden meegedeeld.

Van de beroepen ingesteld door ondernemingen waaraan emissierechten waren toegekend tegen beschikkingen van de Commissie is er geen enkel ontvankelijk bevonden, en zulks op verschillende gronden naargelang van het soort bestreden beschikking.

a) Beschikkingen om geen bezwaar te maken tegen het meegedeelde NTP

In een letterlijke, contextuele en teleologische uitlegging van richtlijn 2003/87 oordeelt het Gerecht in beschikking *EnBW Energie Baden-Württemberg/Commissie* ⁽²⁵⁾ dat de Commissie op grond van deze richtlijn alleen over een beperkte bevoegdheid tot verwerping beschikt en zelfs ervan kan afzien om van deze bevoegdheid gebruik te maken, daar met name bij het uitblijven van uitdrukkelijke bezwaren van de Commissie binnen de in de richtlijn gestelde termijn het NTP definitief wordt en door de lidstaat kan worden toegepast. Het Gerecht verbindt daaraan de conclusie dat een beschikking waarin uitdrukkelijk bepaalde aspecten van een NTP worden aanvaard, niet tegelijk als een — zij het impliciete — goedkeuring van het NTP in zijn geheel kan worden beschouwd, zodat verzoekster er geen belang bij heeft op te komen tegen de andere aspecten van het NTP ⁽²⁶⁾.

Op grond van een gelijkaardige redenering heeft het Gerecht in de beschikking *US Steel Košice/Commissie* ⁽²⁷⁾ geoordeeld dat de beschikking van de Commissie om geen bezwaar

⁽²⁴⁾ Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 oktober 2003 tot vaststelling van een regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Gemeenschap en tot wijziging van Richtlijn 96/61/EG van de Raad (PB L 275, blz. 32).

⁽²⁵⁾ Beschikking Gerecht van 30 april 2007, T-387/04.

⁽²⁶⁾ Er zij op gewezen dat ditzelfde Duitse NTP voor de periode 2005-2007 aan de orde was in het arrest van het Gerecht van 7 november 2007, Duitsland/Commissie, T-374/04. Bij dit arrest werd de beschikking van de Commissie nietig verklaard omdat die blijkt had gegeven van een verkeerde rechtsopvatting voor zover zij onverenigbaar met richtlijn 2003/87 had verklaard de mogelijkheid tot het doorvoeren van aanpassingen ex post waarin het NTP voorzag, op grond waarvan de Duitse autoriteiten het aantal aan een bepaalde installatie toegewezen emissierechten konden verlagen en de ingetrokken emissierechten naar een reserve konden overbrengen, wanneer een exploitant een oude installatie verving door een nieuwe met een geringere productiecapaciteit. Het Gerecht benadrukt dat geen van de bepalingen van richtlijn 2003/87 een latere wijziging van het aantal individueel toegewezen emissierechten verbiedt en dat de lidstaat bij het aanbrengen van correcties naar beneden over een handelingsmarge beschikt.

⁽²⁷⁾ Beschikking Gerecht van 1 oktober 2007, T-489/04.

te maken tegen het Slowaakse NTP niet impliceerde dat daarmee een rechtscheppende goedkeuring werd gegeven, daar de Slowaakse maatregelen naar hun aard geen dergelijke goedkeuring behoeften. In die omstandigheden kan de bestreden beschikking geen dwingende rechtsgevolgen hebben die verzoeksters belangen kunnen aantasten, zodat zij geen voor beroep vatbare handeling vormt.

Ten slotte verklaart het Gerecht in de beschikking *Cemex UK Cement/Commissie* ⁽²⁸⁾ niet-ontvankelijk, omdat verzoekster niet individueel werd geraakt, een beroep tot nietigverklaring van de beschikking waarbij de Commissie er geen bezwaar tegen had gemaakt dat aan verzoekster bij het NTP een individueel quotum was toegewezen dat zij ontoereikend en in strijd met de richtlijn achtte, daar alleen het Verenigd Koninkrijk verantwoordelijk was voor de uitvoering van het NTP en de toewijzing van de specifieke quota aan de individuele installaties.

b) Beschikkingen waarbij het NTP onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt wordt verklaard

In de beschikking *Fels-Werke e.a./Commissie* ⁽²⁹⁾ heeft het Gerecht vastgesteld dat verzoeksters niet individueel werden geraakt door de beschikking waarbij de Commissie een onder het vorige NTP ingevoerde, voor nieuwe installaties gunstige methode voor toewijzing van emissierechten onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt verklaarde. Deze beschikking raakt verzoeksters namelijk op dezelfde wijze als alle andere exploitanten van installaties die zich in dezelfde situatie bevinden. Het bestaan alleen van het onder de Duitse regeling voor de vorige toewijzingsperiode ingevoerde recht dat mogelijkerwijze door de beschikking wordt ingetrokken, kan de houder van dit recht niet individualiseren wanneer dit recht krachtens een algemene en abstracte regel aan een veelheid van objectief bepaalde marktdeelnemers wordt toegekend.

De zaak *US Steel Košice/Commissie* ⁽³⁰⁾ betrof de nietigverklaring van de beschikking waarbij de Commissie een aantal aspecten van het Slowaakse NTP voor de periode 2008-2012 onverenigbaar met richtlijn 2003/87 ⁽³¹⁾ had verklaard en een verlaging van het totale aantal vastgestelde emissierechten had verlangd. Het Gerecht heeft geoordeeld dat noch deze richtlijn noch de bestreden beschikking leidde tot een automatische verdeling van de totale hoeveelheid emissierechten tussen de individuele installaties, in die zin dat de verdeling zou plaatsvinden op grond van de toewijzing van bepaalde percentages emissierechten aan verzoekster en aan andere installaties. Verzoekster wordt dus niet rechtstreeks geraakt door de bestreden beschikking, daar de eventuele verlaging van haar individuele quotum een gevolg zou zijn van de uitoefening door de Slowaakse regering van haar discretionaire bevoegdheid, en deze regering niet verplicht is het aantal

⁽²⁸⁾ Beschikking Gerecht van 6 november 2007, T-13/07.

⁽²⁹⁾ Beschikking Gerecht van 11 september 2007, T-28/07 (hogere voorziening ingesteld, C-503/07 P).

⁽³⁰⁾ Beschikking Gerecht van 1 oktober 2007, T-27/07 (hogere voorziening ingesteld, C-6/08 P).

⁽³¹⁾ Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 oktober 2003 tot vaststelling van een regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Gemeenschap en tot wijziging van Richtlijn 96/61/EG van de Raad (PB L 275, blz. 32).

individuele emissierechten van verzoekster te verlagen, maar er alleen voor moet zorgen dat de grenzen van de totale hoeveelheid toe te wijzen emissierechten niet worden overschreden.

Ten slotte heeft het Gerecht in de beschikking *Drax Power e.a./Commissie* ⁽³²⁾ geoordeeld dat de beschikking van de Commissie tot afwijzing van het voorstel van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland om zijn voorlopig NTP te wijzigen met het oog op de verhoging van het definitieve totale aantal toe te wijzen emissierechten, verzoekster niet rechtstreeks raakte.

Mededingingsregels voor ondernemingen

1. Nieuwe ontwikkelingen inzake artikel 81 EG

a) Toepassing van artikel 81, lid 3, EG

In het arrest *Duales System Deutschland/Commissie* ⁽³³⁾ betreffende de rechtmatigheid van een op grond van verordening nr. 17 ⁽³⁴⁾ vastgestelde ontheffingsbeschikking waaraan voor de adreassaats verplichtingen waren verbonden, oordeelt het Gerecht dat een verbintenis die een onderneming tijdens de administratieve procedure voorstelt als antwoord op de bedenkingen die de Commissie heeft geopperd, tot gevolg heeft dat de inhoud van de uit hoofde van artikel 81 EG aangemelde overeenkomsten ter verkrijging van een negatieve verklaring of een ontheffing nader wordt bepaald door aan te geven welke gedragslijn deze onderneming in de toekomst zal gaan volgen. De Commissie mag bij de vaststelling van haar beschikking dus rekening houden met die verbintenis en het staat niet aan het Gerecht om de rechtmatigheid ervan te onderzoeken op basis van een aspect waarvan de onderneming in de administratieve procedure afstand had gedaan.

Verder stelt het Gerecht vast dat wanneer installaties die eigendom zijn van de contractpartners van een onderneming die het overgrote deel van de vraag vertegenwoordigt, een knelpunt vormen voor haar concurrenten, de Commissie die onderneming als aan de ontheffing verbonden voorwaarde de verplichting kan opleggen om haar installaties ook door haar concurrenten te laten gebruiken, daar laatstbedoelden zonder dit medegebruik elke serieuze mogelijkheid wordt ontnomen om tot de betrokken markt toe te treden en zich op die markt te handhaven.

⁽³²⁾ Beschikking Gerecht van 25 juni 2007, T-130/06.

⁽³³⁾ Arrest Gerecht van 24 mei 2007, T-289/01.

⁽³⁴⁾ Verordening van de Raad van 6 februari 1962. Eerste verordening over de toepassing van de artikelen [81 EG] en [82 EG] (PB 1962, 13, blz. 204).

b) Eén enkele inbreuk

In het arrest *BASF en UCB/Commissie* ⁽³⁵⁾ heeft het Gerecht nader uiteengezet dat het begrip „gemeenschappelijk doel”, dat kenmerkend is voor één enkele voortdurende inbreuk, niet kan worden bepaald door een algemene verwijzing naar de verstoring van de mededinging op de markt van het betrokken product, aangezien de ongunstige beïnvloeding van de mededinging een wezenlijk element is van elke gedraging die binnen de werkingssfeer van artikel 81 EG valt. Een dergelijke definitie van het begrip gemeenschappelijk doel dreigt het begrip één enkele voortdurende inbreuk een deel van zijn zin te ontnemen, daar zij ertoe zou leiden dat verschillende bij artikel 81 EG verboden gedragingen in een sector van de economie stelselmatig als bestanddelen van één enkele inbreuk zouden moeten worden aangemerkt.

Wat de betrokken mededingingsregelingen betreft, stelt het Gerecht vast dat de mondiale regelingen en de Europese regelingen niet gelijktijdig zijn uitgevoerd, verschillende doelstellingen nastreefden, op verschillende wijze werden uitgevoerd en dat de Commissie niet de bedoeling van de Europese producenten heeft aangetoond om zich bij de mondiale regelingen aan te sluiten teneinde naderhand de markt van de Europese Economische Ruimte te verdelen. De mondiale en de Europese regelingen vormen bijgevolg twee verschillende inbreuken. Van oordeel dat de inbreuk bestaande uit de deelname aan het mondiale kartel verjaard was, verklaart het Gerecht de bestreden beschikking nietig voor zover verzoeksters daarbij een geldboete wordt opgelegd wegens deelname aan laatstbedoeld kartel.

c) Geldboeten

Uit het arrest *Prym en Prym Consumer/Commissie* ⁽³⁶⁾ volgt dat de Commissie in een beschikking op grond van artikel 81 EG de betrokken markt alleen moet afbakenen wanneer zonder deze afbakening niet kan worden bepaald of de mededingingsregeling de handel tussen lidstaten ongunstig kan beïnvloeden en een mededingingsbeperkend doel of gevolg heeft. Wanneer de overeenkomst betrekking heeft op een verdeling van de productmarkten en van de geografische markt, dient de Commissie bij de toepassing van artikel 81 EG de markt niet af te bakenen. Wordt in het dispositief van een beschikking niet alleen een inbreuk vastgesteld, maar ook een geldboete opgelegd, dan zijn de feitelijke vaststellingen betreffende de betrokken markt niettemin relevant. Overeenkomstig de richtsnoeren voor de berekening van geldboeten ⁽³⁷⁾ dient bij de beoordeling van de zwaarte van de inbreuk namelijk rekening te worden gehouden met de concrete weerslag ervan op de markt wanneer die meetbaar is en met de daadwerkelijke economische macht van de inbreukmakers om de andere marktdeelnemers aanzienlijke schade te berokkenen. Om deze aspecten te kunnen beoordelen dienen de omvang van de markten en de marktaandelen van de betrokken ondernemingen te worden bepaald.

⁽³⁵⁾ Arrest Gerecht van 12 december 2007, T-101/05 en T-111/05.

⁽³⁶⁾ Arrest Gerecht van 12 september 2007, T-30/05 (hogere voorziening ingesteld, C-534/07 P).

⁽³⁷⁾ Richtsnoeren voor de berekening van geldboeten die uit hoofde van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, respectievelijk artikel 65, lid 5, van het EGKS-Verdrag worden opgelegd (PB 1998, C 9, blz. 3).

Volgens het Gerecht kan het ontbreken van motivering betreffende de marktafbakening in casu evenwel niet tot de intrekking of de vermindering van de geldboete leiden, daar de inbreuk bestaat uit de verdeling van de productmarkten en van de geografische markt, wat in de richtsnoeren als een „zeer zware” inbreuk wordt aangemerkt, en de Commissie had geopteerd voor het opleggen van het laagste uitgangsbetrag waarin die richtsnoeren voor een dergelijke inbreuk voorzien.

In het arrest *Bolloré e.a./Commissie* ⁽³⁸⁾ heeft het Gerecht zijn volledige rechtsmacht uitgeoefend op twee punten. In de eerste plaats herinnert het eraan dat het gegeven dat een onderneming niet aan alle bestanddelen van een kartel heeft deelgenomen, weliswaar niet relevant is voor de vaststelling dat een inbreuk is gepleegd, maar toch in aanmerking dient te worden genomen bij de beoordeling van de zwaarte van de inbreuk en zo nodig bij de bepaling van de geldboete, en verlaagt het het eindbedrag van de aan één der ondernemingen opgelegde geldboete met 15 % op grond dat de Commissie niet heeft aangetoond bij alle parameters die hebben bijgedragen tot de bepaling van dat eindbedrag ermee rekening te hebben gehouden dat de betrokken onderneming niet aan de marktverdelingspraktijken had deelgenomen. In de tweede plaats heeft het Gerecht in het kader van de vermindering van de geldboete op grond van verstrekte medewerking geoordeeld dat hoewel de onderneming Mougéot, anders dan de onderneming AWA, documenten heeft verstrekt die teruggaan tot de litigieuze periode en haar verklaringen op sommige punten meer gedetailleerd zijn, de door AWA verstrekte informatie betrekking heeft op een langere periode en een groter geografisch gebied bestrijkt, zodat hun medewerking van gelijkwaardige kwaliteit was. Bijgevolg heeft het AWA dezelfde vermindering toegekend als die welke Mougéot had verkregen.

Ook in het reeds aangehaalde arrest *BASF en UCB/Commissie* herberekent het Gerecht, na te hebben vastgesteld dat de inbreuk bestaande uit verzoeksters' deelname aan de internationale kartels was verjaard, het bedrag van de hun door de Commissie opgelegde geldboetes. Wat BASF betreft, wijst het Gerecht erop dat het feit dat een onderneming de Commissie informatie ter beschikking stelt over handelingen waarvoor zij geen geldboete had kunnen krijgen, geen medewerking vormt die binnen de werkingssfeer van de mededeling inzake medewerking van 1996 ⁽³⁹⁾ valt. Daar de voornaamste bewijzen die BASF in het kader van haar medewerking had verstrekt betrekking hadden op de mondiale regelingen en de inbreuk betreffende deze mondiale regelingen verjaard is geacht, dient deze onderneming volgens het Gerecht daarvoor dus niet langer de vermindering met 10 % te worden toegekend die haar in dat verband was verleend. Aangezien het Gerecht heeft geoordeeld dat het uitgangsbetrag van de geldboete voor de Europese regelingen, gelet op de aard van de inbreuk, hetzelfde moest blijven als bepaald voor het geheel van regelingen, leidt het feit dat BASF de vaststelling had verkregen dat één van de haar verweten gedragingen wegens verjaring niet kon worden gesanctioneerd, niet tot de verlaging het boetebedrag. Niettegenstaande de op grond van die verjaring verkregen verlaging, heeft het Gerecht het eindbedrag van de geldboete namelijk vastgesteld op 35,024 miljoen EUR, dat wil zeggen 54 000 EUR méér dan de geldboete die de Commissie BASF had opgelegd.

⁽³⁸⁾ Arrest Gerecht van 26 april 2007, T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 en T-136/02 (hogere voorziening ingesteld, C-322/07 P).

⁽³⁹⁾ Mededeling van de Commissie van 18 juli 1996 betreffende het niet opleggen of verminderen van geldboeten in zaken betreffende mededingingsregelingen (PB 1996, C 207, blz. 4).

In het arrest *Coats Holdings en Coats/Commissie* ⁽⁴⁰⁾ heeft het Gerecht geoordeeld dat verzoeksters rol in wezen beperkt was tot het vergemakkelijken van de inwerkingtreding van de raamovereenkomst inzake het kartel. Haar rol is dus veeleer die van een bemiddelaar dan die van een volwaardig lid van het kartel, zodat het Gerecht het, gelet op deze verzachtende omstandigheden, passend acht het boetebedrag met 20 % te verlagen.

d) Toerekenbaarheid van de inbreukmakende gedraging

In het arrest *Akzo Nobel e.a./Commissie* ⁽⁴¹⁾ benadrukt het Gerecht dat niet het feit dat de moedermaatschappij haar dochteronderneming heeft aangespoord de inbreuk te plegen, noch a fortiori, haar betrokkenheid bij die inbreuk, de Commissie de mogelijkheid biedt de beschikking waarbij geldboeten worden opgelegd, aan de moedermaatschappij van een groep van vennootschappen te richten, maar het feit dat zij één enkele onderneming vormen in de zin van artikel 81 EG.

In het bijzondere geval waarin een moedermaatschappij het volledige kapitaal in handen heeft van haar dochteronderneming die een inbreuk heeft gepleegd, bestaat een weerlegbaar vermoeden dat die moedermaatschappij beslissende invloed uitoefent op het gedrag van haar dochteronderneming. Het staat aan de moedermaatschappij om ter beoordeling door het Gerecht alle elementen over te leggen betreffende de organisatorische, economische en juridische banden tussen haar dochteronderneming en zichzelf, ten bewijze dat zij geen economische eenheid vormen.

2. Nieuwe ontwikkelingen inzake artikel 82 EG

a) Het arrest *Microsoft/Commissie*

De werkzaamheden van het Gerecht stonden in 2007 in het teken van de zaak *Microsoft/Commissie* ⁽⁴²⁾, waarin arrest is gewezen door de Grote kamer, die het beroep tot nietigverklaring van de beschikking van de Commissie ⁽⁴³⁾ voor het voornaamste deel heeft verworpen.

De Commissie had aan Microsoft een geldboete van meer dan 497 miljoen EUR opgelegd en haar bovendien gelast om een einde te maken aan het vastgestelde misbruik door, ten eerste, de informatie inzake compatibiliteit die noodzakelijk is voor ondernemingen die besturingssystemen voor werkgroepservers wensen te ontwikkelen en distribueren, bekend te maken en, ten tweede, een versie van het Windows-besturingssysteem voor

⁽⁴⁰⁾ Arrest Gerecht van 12 september 2007, T-36/05 (hogere voorziening ingesteld, C-468/07 P).

⁽⁴¹⁾ Arrest Gerecht van 12 december 2007, T-112/05.

⁽⁴²⁾ Arrest Gerecht van 17 september 2007, T-201/04.

⁽⁴³⁾ Beschikking 2007/53/EG van de Commissie van 24 mei 2004 betreffende een procedure overeenkomstig artikel 82 [EG] en artikel 54 van de EER-Overeenkomst tegen Microsoft Corporation (Zaak COMP/C-3/37.792 — Microsoft) (PB 2007, L 32, blz. 23).

pc's zonder het programma Windows Media Player te koop aan te bieden. Als hulp voor de Commissie bij het houden van toezicht op de naleving van deze corrigerende maatregelen voorzag de beschikking in een toezichtmechanisme met daarin de aanwijzing van een onafhankelijke toezichthoudende trustee.

Het Gerecht heeft alle vorderingen van verzoekster inzake de door de Commissie vastgestelde gevallen van misbruik van machtspositie alsmede de opgelegde corrigerende maatregelen en geldboete afgewezen, maar de bepalingen van de beschikking met betrekking tot de toezichthoudende trustee nietig verklaard.

Met betrekking tot in de eerste plaats het misbruik in de vorm van de weigering om de informatie inzake compatibiliteit te verstrekken, heeft het Gerecht alle argumenten van Microsoft verworpen waarmee zij het door de Commissie gebruikte begrip compatibiliteit en de door de Commissie verlangde mate van compatibiliteit, alsook de samenhangendheid van de opgelegde corrigerende maatregel beoogde te betwisten. Het Gerecht heeft vervolgens onderzocht of de communicatieprotocollen van Microsoft of de specificaties daarvan onder intellectuele-eigendomsrechten of bedrijfsgeheimen vielen. Onder verwijzing naar de rechtspraak van het Hof ⁽⁴⁴⁾ heeft het Gerecht eraan herinnerd dat de uitoefening van het exclusieve recht door de houder van het eigendomsrecht slechts in uitzonderlijke omstandigheden misbruik kan opleveren, namelijk wanneer, ten eerste, de weigering betrekking heeft op een product of dienst dat onontbeerlijk is voor de uitoefening van een bepaalde activiteit op een verwante markt; ten tweede, de weigering elke effectieve mededinging op deze verwante markt uitsluit; ten derde, de weigering in de weg staat aan de introductie van een nieuw product waarvoor van de zijde van de consumenten een potentiële vraag bestaat, en tot slot, deze weigering niet objectief gerechtvaardigd is.

Het Gerecht heeft onderzocht of in het onderhavige geval van deze omstandigheden sprake was, en heeft geoordeeld dat de Commissie geen kennelijke beoordelingsfout heeft begaan door te concluderen, ten eerste, dat om op rendabele wijze te kunnen concurreren met de Windows-besturingssystemen voor werkgroepservers, concurrerende besturingssystemen op gelijke voet als deze Windows-systemen met de Windows-domeinarchitectuur moesten kunnen interopereren; ten tweede, dat uit de ontwikkeling van de markt bleek dat er een gevaar van uitschakeling van de mededinging op de markt voor besturingssystemen voor werkgroepservers was en, ten derde, dat de aan Microsoft verweten weigering de technische ontwikkeling beperkte ten nadele van de consumenten in de zin van artikel 82, tweede alinea, sub b, EG en dat derhalve in het onderhavige geval sprake was van de omstandigheid inzake de introductie van een nieuw product. Tot slot heeft het Gerecht opgemerkt dat Microsoft niet had aangetoond dat er een objectieve rechtvaardiging was voor haar weigering om de betrokken informatie inzake compatibiliteit bekend te maken, en dat zij onvoldoende had aangetoond dat de bekendmaking van die informatie een aanzienlijke negatieve invloed zou hebben op haar bereidheid om te innoveren.

Met betrekking tot, in de tweede plaats, het misbruik in de vorm van de koppelverkoop van het Windows-besturingssysteem voor pc's met Windows Media Player, heeft het

⁽⁴⁴⁾ Arresten Hof van 5 oktober 1988, Volvo, 238/87, Jurispr. blz. 6211; 6 april 1995, RTE en ITP/Commissie („Magill”), C-241/91 P en C-242/91 P, Jurispr. blz. I-743; 26 november 1998, Bronner, C-7/97, Jurispr. blz. I-7791, en 29 april 2004, IMS Health, C-418/01, Jurispr. blz. I-5039.

Gerecht geoordeeld dat de door de Commissie verrichte analyse van de bestanddelen van koppelverkoop overeenstemt met zowel artikel 82 EG als de rechtspraak ⁽⁴⁵⁾, waarbij zij eraan herinnert dat die bestanddelen de volgende zijn: ten eerste, het bindende product en het gekoppelde product zijn twee afzonderlijke producten; ten tweede, de betrokken onderneming houdt een machtspositie op de markt voor het bindende product; ten derde, deze onderneming biedt consumenten niet de keuze om het bindende product te verkrijgen zonder het gekoppelde product, en ten vierde, de betrokken praktijk sluit de mededinging uit.

Aangaande in de derde plaats het toezichtmechanisme met de aanwijzing van een onafhankelijke toezichthoudende trustee heeft het Gerecht geoordeeld dat er voor de beschikking geen rechtsgrondslag bestond in verordening nr. 17 ⁽⁴⁶⁾ en dat de Commissie daarmee dus haar onderzoeks- en handhavingsbevoegdheden had overschreden. Het Gerecht heeft geoordeeld dat de Commissie door de invoering van een dergelijk mechanisme dat de toezichthoudende trustee zonder beperking in de tijd de bevoegdheid verleende om onafhankelijk van de Commissie toegang te krijgen tot ondersteuning door Microsoft en tot de gegevens, de documenten, de lokalen en de werknemers van Microsoft, alsmede tot de broncode van de relevante producten van Microsoft, en dat aan deze toezichthoudende trustee de mogelijkheid gaf om tevens op eigen initiatief of op verzoek van derden op te treden, verder was gegaan dan de situatie waarin zij haar eigen externe deskundige aanwijst om haar te adviseren bij een onderzoek, en bevoegdheden had gedelegeerd die alleen zij mocht uitoefenen. De Commissie had tevens buiten haar bevoegdheden gehandeld door de aan de toezichthoudende trustee verbonden kosten ten laste van Microsoft te laten komen, terwijl geen enkele bepaling van verordening nr. 17 de Commissie de bevoegdheid verleende om ondernemingen te verplichten de kosten te dragen die zij zelf maakt bij het toezicht op de uitvoering van corrigerende maatregelen.

Wat de opgelegde geldboete betreft, heeft het Gerecht met name verklaard dat de motiveringsplicht niet inhoudt dat de cijfermatige gegevens betreffende het bedrag van geldboeten moeten worden vermeld, of dat bij de vaststelling van het uitgangsbetrag onderscheid moet worden gemaakt tussen de verschillende geconstateerde gevallen van misbruik.

b) Beschikkingen tot afwijzing van klachten

In het reeds aangehaalde arrest *Ufex e.a./Commissie* herinnert het Gerecht eraan dat de Commissie in de uitoefening van haar discretionaire bevoegdheid weliswaar kan beslissen een klacht wegens het ontbreken van communautair belang te seponeren ⁽⁴⁷⁾, maar niet op de enkele grond dat bepaalde gedragingen zijn gestaakt, zonder te hebben onderzocht of de mededingingsverstorende gevolgen niet voortduurden en of in voorkomend geval

⁽⁴⁵⁾ Zie met name arresten Gerecht van 12 december 1991, *Hilti/Commissie*, T-30/89, Jurispr. blz. II-1439, en 6 oktober 1994, *Tetra Pak/Commissie*, T-83/91, Jurispr. blz. II-755.

⁽⁴⁶⁾ Hogergenoemde verordening.

⁽⁴⁷⁾ Over het begrip communautair belang, zie ook arresten Gerecht van 3 juli 2007, *Au lys de France/Commissie*, T-458/04, en 12 juli 2007, *AEPI/Commissie*, T-229/05 (hogere voorziening ingesteld, C-425/07 P).

de ernst van de gestelde inbreuken op de mededinging dan wel het voortduren van de gevolgen daarvan deze klacht geen communautair belang kon verlenen. Ook wanneer er niet langer sprake is van mededingingsverstoringen, moet de Commissie rekening houden met de duur en ernst van de aangevoerde inbreuken.

Wat voorts het onderzoek betreft van een klacht die onder de gedeelde bevoegdheid van de Commissie en de nationale autoriteiten valt, verklaart het Gerecht dat noch de subjectieve houding van de nationale autoriteiten of rechterlijke instanties dat de Commissie beter in staat is om de zaak te behandelen noch het bestaan van samenwerking tussen de Commissie en een nationale autoriteit kan leiden tot de exclusieve bevoegdheid van de Commissie of vooruitlopen op haar beschikking over het bestaan van een communautair belang. De Commissie is ook niet ertoe gehouden een zaak voorrang te geven wanneer een nationale rechterlijke instantie de behandeling ervan in afwachting van haar beslissing heeft geschorst.

c) Toepassing van artikel 82 EG op kruissubsidies

In het reeds aangehaalde arrest *Ufex e.a./Commissie* oordeelt het Gerecht dat het doorsluizen door een onderneming met een machtspositie van kruissubsidies vanuit de sector waarin zij een wettelijk monopolie bezit naar de activiteit in mededinging van haar dochteronderneming als zodanig geen misbruik van machtspositie vormt, ongeacht het beleid in de voorbehouden sector en in de sector waar de mededinging speelt. Het feit alleen dat aan een onderneming een uitsluitend recht wordt verleend teneinde te waarborgen dat zij een dienst van algemeen economisch belang verricht, verzet zich immers niet ertegen dat deze onderneming winsten behaalt uit de haar voorbehouden werkzaamheden en dat zij haar werkzaamheden uitbreidt tot niet-voorbehouden gebieden. De verwerving van een deelneming in een onderneming (en, naar analogie, een kruissubsidiëring) kan met het oog op de communautaire mededingingsregels evenwel problemen opleveren, wanneer de door de onderneming met een monopolie gebruikte fondsen zijn verkregen door te hoge en discriminerende prijzen dan wel door andere onrechtmatige praktijken op de voorbehouden markt. Onderfacturering door een onderneming met een machtspositie van de diensten die zij ten behoeve van haar dochteronderneming heeft verricht, vormt bijgevolg niet noodzakelijk een belemmering voor de concurrentie, wanneer de dochter deze subsidiëring gebruikt om grote winsten te behalen of om hoge dividenden uit te keren. Hetzelfde geldt wanneer deze dochteronderneming haar prijzen aanpast aan die van haar concurrenten en zeer grote winsten behaalt, aangezien deze gedraging geen invloed heeft op de keuze van een leverancier door de klant.

d) Misbruik van machtspositie

In het arrest *Duales System Deutschland/Commissie (Der Grüne Punkt)* ⁽⁴⁸⁾ oordeelt het Gerecht dat sprake is van misbruik van machtspositie wanneer een onderneming die over het gehele grondgebied een systeem voor inzameling en verwerking van verpakkingen beheert, van de ondernemingen die van haar systeem gebruik maken, betaling vraagt van een licentievergoeding voor alle in Duitsland met haar logo in de

⁽⁴⁸⁾ Arrest Gerecht van 24 mei 2007, T-151/01 (hogere voorziening ingesteld, C-385/07 P).

handel gebrachte verpakkingen, maar deze ondernemingen aantonen dat zij voor alle of een deel van deze verpakkingen geen gebruik maken van dit systeem. Dit sluit evenwel niet uit dat deze onderneming een passende licentievergoeding kan vragen voor het gebruik van het merk alleen wanneer is aangetoond dat de verpakking met haar logo via een ander systeem is terugnomen en verwerkt. Het aanbrengen van het logo is namelijk een dienstverrichting omdat de consument zo erop wordt gewezen dat het systeem tot zijn beschikking staat.

e) Afbraakprijzen

Steunend op het arrest *AKZO/Commissie* ⁽⁴⁹⁾ herinnert het Gerecht in het arrest *France Télécom/Commissie* ⁽⁵⁰⁾ eraan dat er twee verschillende onderzoeksmethoden bestaan om na te gaan of een onderneming afbraakprijzen heeft toegepast. Prijzen beneden de gemiddelde variabele kosten die worden toegepast door een onderneming met een machtspositie worden altijd als misbruik beschouwd, omdat het enige belang dat de onderneming bij de toepassing van dergelijke prijzen kan hebben, de uitschakeling van haar concurrenten is, terwijl prijzen beneden de gemiddelde totale kosten, maar boven de gemiddelde variabele kosten misbruik opleveren wanneer zij zijn vastgesteld in het kader van een plan dat op uitschakeling van een concurrent is gericht. Dit oogmerk van uitschakeling moet op basis van serieuze en overeenstemmende aanwijzingen worden aangetoond, zonder dat evenwel het bewijs van de concrete gevolgen van de betrokken praktijken moet worden geleverd.

De inkomsten en de kosten van na de inbreuk kunnen niet in aanmerking worden genomen bij de beoordeling van de mate van kostendekking gedurende de onderzochte periode. Artikel 82 EG heeft immers betrekking op de positie die door de betrokken onderneming op de gemeenschappelijke markt wordt ingenomen op het tijdstip waarop zij de inbreuk heeft gepleegd. Het is evenwel niet nodig om het extra bewijs te leveren dat de betrokken onderneming een reële kans op goedmaking van haar verliezen had.

Voorts kan volgens het Gerecht niet worden gesteld dat het recht van een onderneming met een machtspositie om haar prijzen aan te passen aan die van de concurrentie, absoluut is, in het bijzonder wanneer dit recht erop zou neerkomen dat de toepassing van door het Verdrag verboden afbraakprijzen wordt gerechtvaardigd. Hoewel een onderneming met een machtspositie niet het recht kan worden ontnomen om haar eigen commerciële belangen te verdedigen wanneer deze worden bedreigd, en zij in de mate van het redelijke de mogelijkheid moet krijgen om daarop passend te reageren, zijn deze gedragingen niettemin niet toelaatbaar wanneer zij juist tot doel hebben die machtspositie te versterken en er misbruik van te maken.

f) Toezeggingen van de onderneming met een machtspositie

In het reeds aangehaalde arrest *Alrosa/Commissie* doet het Gerecht voor het eerst uitspraak over de rechtmatigheid van een beschikking houdende verbindendverklaring van de

⁽⁴⁹⁾ Arrest Hof van 3 juli 1991, C-62/86, Jurispr. blz. I-3359.

⁽⁵⁰⁾ Arrest Gerecht van 30 januari 2007, T-340/03 (hogere voorziening ingesteld, C-202/07 P).

toezeggingen van een onderneming met een machtspositie en de gevolgen van deze beschikking voor derden.

Het Gerecht stelt vast dat een dergelijke beschikking tot gevolg heeft dat een einde wordt gemaakt aan de procedure om een inbreuk op de mededingingsregels vast te stellen en te bestraffen. Zij kan derhalve niet worden beschouwd als een loutere aanvaarding door de Commissie van een voorstel dat een onderhandelingspartner vrijelijk heeft geformuleerd, maar vormt een bindende maatregel die een inbreuk beëindigt, naar aanleiding waarvan de Commissie alle haar bij de artikelen 81 EG en 82 EG verleende prerogatieven uitoefent, met dien verstande dat de door de betrokken ondernemingen gedane toezeggingen haar ontslaan van de verplichting de inbreuk te bewijzen. Door een bepaald gedrag van een marktdeelnemer jegens derden verbindend te verklaren, kan een op grond van artikel 9 van verordening nr. 1/2003 ⁽⁵¹⁾ vastgestelde beschikking indirect rechtsgevolgen erga omnes hebben die de betrokken onderneming alleen niet in het leven had kunnen roepen. Volgens het Gerecht is de Commissie dus de enige auteur daarvan zodra zij verbindende kracht verleent aan de toezeggingen van de betrokken onderneming, en draagt dus zij alleen de verantwoordelijkheid daarvoor. Hoewel de Commissie beschikt over een beoordelingsmarge bij de keuze die haar door verordening nr. 1/2003 wordt geboden om de toezeggingen van de betrokken ondernemingen verbindend te verklaren en een beschikking op grond van artikel 9 daarvan te geven of de bij artikel 7, lid 1, van die verordening aangegeven procedure te volgen die verlangt dat een inbreuk wordt vastgesteld, is zij niettemin verplicht het evenredigheidsbeginsel na te leven.

In casu oordeelt het Gerecht ten aanzien van een beschikking van de Commissie waarbij stopzetting wordt gelast van een langdurige handelsbetrekking tussen twee ondernemingen die partij zijn bij een overeenkomst die machtsmisbruik kan opleveren, dat als gevolg van de samenhang tussen de twee door de Commissie op grond van de artikelen 81 EG en 82 EG ingeleide procedures en het feit dat de beschikking uitdrukkelijk de medecontracterende onderneming noemt zonder evenwel tot haar te zijn gericht, aan laatstbedoelde onderneming voor de procedure in haar geheel beschouwd de rechten moeten worden toegekend die aan een betrokken onderneming in de zin van verordening nr. 1/2003 toekomen, hoewel zij dat strikt genomen in de procedure met betrekking tot artikel 82 EG niet is. Bijgevolg beschikt deze onderneming over een recht te worden gehoord over individuele toezeggingen die de Commissie voornemens is verbindend te verklaren, en moet zij dit recht ten volle kunnen uitoefenen.

3. Nieuwe ontwikkelingen inzake concentratiecontrole

In het arrest *Sun Chemical Group e.a./Commissie* ⁽⁵²⁾ benadrukt het Gerecht dat de richtsnoeren voor de beoordeling van horizontale fusies ⁽⁵³⁾ niet in alle gevallen een onderzoek van alle in deze richtsnoeren genoemde aspecten verlangen, en dat de Commissie over de beoordelingsbevoegdheid beschikt om bepaalde

⁽⁵¹⁾ Verordening (EG) nr. 1/2003 van de Raad van 16 december 2002 betreffende de uitvoering van de mededingingsregels van de artikelen 81 [EG] en 82 [EG] (PB 2003, L 1, blz. 1).

⁽⁵²⁾ Arrest Gerecht van 9 juli 2007, T-282/06.

⁽⁵³⁾ Richtsnoeren voor de beoordeling van horizontale fusies op grond van de verordening van de Raad inzake de controle op concentraties van ondernemingen (PB 2004, C 31, blz. 5).

aspecten al dan niet in aanmerking te nemen en haar beoordeling van een aantal aspecten die haar voor de beoordeling van de concentratie kennelijk niet ter zake doende, zonder betekenis of duidelijk bijkomstig voorkomen, niet nauwkeurig dient te motiveren.

Bij zijn rechterlijke toetsing kan het Gerecht zich niet ertoe beperken alleen te onderzoeken of de Commissie aspecten die in de richtsnoeren voor de beoordeling van de gevolgen van een concentratie relevant worden genoemd in aanmerking heeft genomen dan wel buiten beschouwing heeft gelaten, maar moet het ook nagaan of de eventuele verzuimen van de Commissie haar conclusie ter discussie kunnen stellen.

Voorts oordeelt het Gerecht in het kader van de toetsing van de analyse door de Commissie van het bestaan van overcapaciteit op de markt, dat het om een fusieonderneming van eventuele mededingingsbeperkende gedragingen te weerhouden niet nodig is dat haar klanten met al hun bestellingen bij andere leveranciers terecht kunnen. De mogelijkheid voor deze klanten om een wezenlijk deel daarvan bij andere leveranciers te plaatsen kan namelijk worden beschouwd als een dreiging met voldoende belangrijke verliezen om die onderneming van het volgen van een dergelijke strategie te doen afzien.

4. Procedure van beteugeling van mededingingsverstorende praktijken

a) Bevoegdheidsverdeling

Verordening nr. 1/2003 is met name erop gericht de nationale mededingingsautoriteiten nauwer te betrekken bij de toepassing van de communautaire mededingingsregels en roept daartoe een netwerk van overheidsinstanties in het leven die deze regels in nauwe samenwerking toepassen. In dit verband preciseert het Gerecht in de reeds aangehaalde arresten *France Télécom/Commissie* evenwel dat de Commissie overeenkomstig verordening nr. 1/2003 een beslissende rol blijft spelen in de opsporing van inbreuken. Artikel 11, lid 1, van deze verordening formuleert weliswaar een algemeen voorschrift dat de Commissie en de nationale autoriteiten nauw moeten samenwerken, maar verplicht de Commissie niet een inspectie achterwege te laten betreffende een zaak die parallel bij een nationale mededingingsautoriteit aanhangig is gemaakt. Uit deze bepaling kan ook niet worden afgeleid dat de Commissie, zodra een nationale mededingingsautoriteit begonnen is specifieke feiten te onderzoeken, geen kennis meer kan nemen van de zaak of zich er in een eerste fase niet meer mee kan bezighouden. Uit de eis van samenwerking tussen de Commissie en de nationale autoriteiten vloeit integendeel voort dat deze autoriteiten, althans in een voorbereidend stadium, zoals dat van het instellen van een onderzoek, parallel kunnen werken.

Voorts bepaalt artikel 11, lid 6, van verordening nr. 1/2003 dat de Commissie ook wanneer een nationale autoriteit een zaak reeds in behandeling heeft genomen, de mogelijkheid behoudt om een procedure te beginnen die tot het geven van een beschikking moet leiden, mits zij daarover eenvoudig overleg pleegt met de betrokken autoriteit. A fortiori kan verordening nr. 1/2003 niet aldus worden uitgelegd dat zij de Commissie in een dergelijk geval verbiedt een beschikking te geven waarbij een inspectie wordt gelast, die

slechts een voorbereidende handeling vormt voor de behandeling ten gronde van een zaak en geen formele inleiding van de procedure impliceert.

b) Vertrouwelijkheid van de communicatie tussen advocaten en cliënten

In het reeds aangehaalde arrest *Akzo Nobel Chemicals en Akcros Chemicals/Commissie* doet het Gerecht uitspraak over de strekking van het door het Hof in het arrest *AM & S/Commissie* ⁽⁵⁴⁾ bevestigde beginsel dat de Commissie de onderzoeksbevoegdheden die haar zijn verleend om inbreuken op het mededingingsrecht op te sporen moet uitoefenen met inachtneming, onder bepaalde omstandigheden, van de vertrouwelijkheid van de communicatie tussen advocaten en cliënten.

Wat de bij een verificatie te volgen procedure betreft, oordeelt het Gerecht dat een onderneming het recht heeft te weigeren de functionarissen van de Commissie — zelfs beknopt — inzage te geven in documenten waarvan zij de vertrouwelijkheid aanvoert, mits zij van mening is dat een dergelijk beknopt onderzoek onmogelijk is zonder de inhoud ervan te onthullen en hiervoor redenen geeft. Indien de Commissie meent dat de door de onderneming verstrekte gegevens niet het bewijs van de vertrouwelijkheid van de betrokken documenten leveren, kunnen haar functionarissen een kopie van het document in een verzegelde envelop doen en die vervolgens meenemen met het oog op latere beslechting van het geschil. Volgens het Gerecht kunnen met deze procedure de risico's van schending van het beginsel van bescherming van de vertrouwelijkheid van de communicatie tussen advocaten en cliënten worden voorkomen, terwijl de Commissie wél de mogelijkheid van een zekere controle over de documenten behoudt en het risico wordt vermeden dat deze documenten naderhand verdwijnen of dat daarmee wordt gemanipuleerd.

Wat de soorten beschermde documenten betreft, stelt het Gerecht vast dat ondernemingsinterne documenten, zelfs indien zij niet met een advocaat zijn uitgewisseld of niet zijn opgesteld om aan een advocaat te worden gezonden, niettemin onder de vertrouwelijkheid van de communicatie tussen advocaten en cliënten vallen, wanneer zij zijn opgesteld met het uitsluitende doel om in het kader van de uitoefening van de rechten van de verdediging juridisch advies aan een advocaat te vragen. Het enkele feit dat met een advocaat over een document is gesproken, kan daarentegen niet volstaan om daaraan deze bescherming te verlenen. Het Gerecht voegt daaraan toe dat de omstandigheid dat een document is opgesteld in het kader van een programma voor conformering aan het mededingingsrecht als zodanig niet volstaat om aan dat document bescherming te verlenen. Deze programma's omvatten door hun omvang immers taken en informatie die vaak veel verder gaan dan de uitoefening van de rechten van de verdediging.

Voorts verklaart het Gerecht dat de erkenning van de specifieke rol van de bedrijfsjurist en de bescherming van de communicatie met hem uit hoofde van de vertrouwelijkheid tegenwoordig weliswaar relatief ruimer verspreid zijn dan op het tijdstip waarop het arrest *AM & S* werd uitgesproken, doch dat er geen uniforme tendensen of tendensen die in dit

⁽⁵⁴⁾ Arrest Hof van 18 mei 1982, 155/79, Jurispr. blz. 1575.

opzicht in de duidelijke meerderheid van de rechtstelsels van de lidstaten zijn terug te vinden, kunnen worden aangewezen. Er kan dus niet worden afgeweken van de keuze van het Hof in bedoeld arrest om de communicatie tussen de ondernemingen en de juridisch adviseurs die door een dienstbetrekking aan deze ondernemingen zijn gebonden, van de beschermde communicatie uit te sluiten.

c) Evenredigheidsbeginsel

In het arrest *CB/Commissie* ⁽⁵⁵⁾ wordt nader uiteengezet onder welke omstandigheden de Commissie bij beschikking verificaties kan gelasten waaraan de betrokken ondernemingen of ondernemersverenigingen zich overeenkomstig artikel 14, lid 3, van verordening nr. 17 (en thans artikel 20, lid 4, van verordening nr. 1/2003) zich verplicht moeten onderwerpen.

Verzoeker, een economisch samenwerkingsverband naar Frans recht dat door de belangrijkste Franse kredietinstellingen werd opgericht om hun systemen voor bankkaartbetalingen interoperabel te maken, betoogde dat de beschikking waarbij hij werd gelast zich aan een verificatie te onderwerpen, inbreuk maakte op het evenredigheidsbeginsel, daar die verificatie niet het noodzakelijke en geschikte middel vormde om de door de Commissie gewenste informatie te verkrijgen. Het Gerecht wijst dit middel af en herinnert daarbij eraan dat de keuze die de Commissie moet maken tussen de verschillende instrumenten waarover zij beschikt om informatie te verkrijgen niet afhangt van omstandigheden als de bijzondere ernst van de situatie, de extreme spoedeisendheid of de noodzaak van absolute geheimhouding, maar van de vereisten van een doeltreffend onderzoek, zulks in het licht van de bijzondere omstandigheden van elke zaak. Het Gerecht wijst erop dat de bestreden beschikking in casu ertoe strekte informatie te verzamelen over de veronderstelde bedoeling van een aantal grote Franse banken om potentiële nieuwkomers op de Franse markt voor de uitgifte van betaalkaarten te weren en over de uitwisseling van vertrouwelijke handelsinformatie die de Commissie in verzoekers kantoren meende te kunnen aantreffen. Gelet, zowel op de aard van de gezochte informatie als op de rol van deze banken in de structuur van het verband, oordeelt het Gerecht dat de Commissie met haar keuze het evenredigheidsbeginsel niet schond, daar het moeilijk denkbaar is dat de Commissie anders dan via een verificatiebeschikking in het bezit van deze informatie had kunnen komen.

d) Bekendmaking van de beschikkingen van de Commissie en vermoeden van onschuld

In het reeds aangehaalde arrest *Pergan Hilfsstoffe für industrielle Prozesse/Commissie* werkt het Gerecht de in zijn arrest *Bank Austria Creditanstalt/Commissie* ⁽⁵⁶⁾ vastgestelde beginselen over de bevoegdheid van de Commissie om haar beschikkingen bekend te maken en de naleving van de geheimhoudingsplicht verder uit, en preciseert het dat deze begrippen in het licht van het beginsel van het vermoeden van onschuld moeten worden uitgelegd.

⁽⁵⁵⁾ Arrest Gerecht van 12 juli 2007, T-266/03.

⁽⁵⁶⁾ Arrest Gerecht van 30 mei 2006, T-198/03, Jurispr. blz. II-1429.

Met een beroep op laatstgenoemd beginsel betoogde verzoekster dat de bekendmaking van de peroxidebeschikking onrechtmatig was, voor zover die vaststellingen van vermeend inbreukmakend gedrag van verzoekster bevatte. Dienaangaande merkt het Gerecht op dat zelfs indien luidens het reeds aangehaalde arrest *Bank Austria Creditanstalt/Commissie* het belang van een onderneming bij de niet-openbaarmaking van de details van het mededingingsverstorend gedrag dat haar door de Commissie wordt verweten, geen bijzondere bescherming verdient, de toepassing van deze rechtspraak evenwel veronderstelt dat de vastgestelde inbreuk in het dispositief van de beschikking voorkomt, wat noodzakelijk is opdat deze onderneming hiertegen in rechte kan opkomen. Aangezien de peroxidebeschikking ten aanzien van verzoekster niet aan deze voorwaarde voldoet, oordeelt het Gerecht dat de vaststellingen die haar betreffen niet rechtens zijn aangetoond en niet kunnen worden bekendgemaakt. Een dergelijke situatie is namelijk in strijd met het beginsel van het vermoeden van onschuld en druist in tegen de geheimhoudingsplicht, die vereisen dat de goede naam en de waardigheid van verzoekster worden geëerbiedigd.

Steunmaatregelen van de staten

1. Materiële regels

a) Bestanddelen van staatssteun

In 2007 hadden verschillende arresten van het Gerecht betrekking op de problematiek van de kwalificatie van maatregelen als staatssteun. Daarvan dient in het bijzonder het arrest *Olympiaki Aeroporia Ypiresies/Commissie*⁽⁵⁷⁾ te worden genoemd, waarin het Gerecht gedeeltelijk nietig heeft verklaard een beschikking waarbij de Commissie met name de terugvordering gelastte van staatssteun die hoofdzakelijk bestond in het gedogen door de Helleense Republiek van het niet of te laat betalen van de belasting over de toegevoegde waarde (hierna: „btw”) op brandstof en reserveonderdelen voor vliegtuigen. Het Gerecht heeft geoordeeld dat de Commissie niet had onderzocht of die niet-betaling een werkelijk economisch voordeel opleverde, waardoor deze als staatssteun kon worden gekwalificeerd. Daar de btw in beginsel neutraal is met betrekking tot de concurrentiepositie, omdat zij onmiddellijk als voorbelasting kan worden afgetrokken dan wel op korte termijn worden terugbetaald, had het enige eventuele voordeel voor verzoekster dus kunnen bestaan in een liquiditeitsvoordeel als gevolg van het tijdelijke voorfinancieren van de voorbelasting. Het Gerecht heeft erop gewezen dat in casu de niet-betaling van de btw evenwel in beginsel niet volstond voor het vermoeden dat verzoekster een voordeel in de zin van artikel 87 EG had genoten.

In het arrest *Bouygues en Bouygues Télécom/Commissie*⁽⁵⁸⁾ bevestigt het Gerecht de beschikking waarbij de Commissie vaststelt dat er geen sprake is van staatssteun, daar bepaalde exploitanten geen selectief voordeel werd verleend op grond van een nationale maatregel

⁽⁵⁷⁾ Arrest Gerecht van 12 september 2007, T-68/03.

⁽⁵⁸⁾ Arrest Gerecht van 4 juli 2007, T-475/04 (hogere voorziening ingesteld, C-431/07 P).

als gevolg waarvan de door hen voor UMTS (Universal Mobile Telecommunications System)-licenties te betalen vergoedingen werden verlaagd, teneinde de toekenningsvoorwaarden voor alle licenties gelijk te trekken. Het daaruit voortvloeiend verlies aan staatsmiddelen volstaat namelijk niet om van staatssteun te kunnen spreken, aangezien dit verlies onvermijdelijk was als gevolg van de opzet van het stelsel en de communautaire kaderregeling inzake telecommunicatiediensten die berust op de gelijke behandeling van de exploitanten voor de toekenning van licenties en de vaststelling van de vergoedingen. Het Gerecht benadrukt verder dat de betrokkenen in casu geen mogelijk voordeel hebben kunnen trekken uit het feit dat de eerste exploitanten hun licenties eerder hebben toegewezen gekregen, doordat de uitrol van het UMTS-netwerk vertraging had opgelopen.

b) Motiveringsplicht

In het arrest *Ierland e.a./Commissie* ⁽⁵⁹⁾ heeft het Gerecht nietig verklaard de beschikking van de Commissie inzake de vrijstelling van het accijnsrecht op minerale olie die in bepaalde streken van Ierland, Frankrijk en Italië als brandstof voor de productie van aluminiumoxide wordt gebruikt; het heeft daarbij ambtshalve een motiveringsgebrek vastgesteld betreffende het feit dat deze maatregel niet als „bestaande steun” in de zin van verordening nr. 659/1999 werd aangemerkt ⁽⁶⁰⁾. Overeenkomstig artikel 1, sub b-v, van deze verordening wordt steun waarvan kan worden vastgesteld dat hij op het tijdstip van inwerkingtreding van de verordening geen steun vormde, maar vervolgens steun is geworden vanwege de ontwikkeling van de gemeenschappelijke markt, zonder dat de betrokken lidstaat er wijzigingen in heeft aangebracht, als bestaande steun beschouwd. Het Gerecht merkt op dat de betrokken vrijstellingen conform de communautaire bepalingen inzake accijnsrechten waren toegestaan en verlengd bij verschillende door de Raad op voorstel van de Commissie vastgestelde besluiten. In die omstandigheden oordeelt het Gerecht dat de Commissie, waar zij zich op het standpunt heeft gesteld dat de betrokken steun niet als bestaande steun in de zin van de genoemde bepaling van verordening nr. 659/1999 kon worden beschouwd, zich niet mocht beperken tot de verklaring dat die bepaling in casu niet van toepassing was.

Het reeds aangehaalde arrest *Salvat père et fils e.a./Commissie* verfijnt de rechtspraak van het Gerecht over de vereiste motivering van beschikkingen van de Commissie met betrekking tot verschillende maatregelen die zij op grond van artikel 87 EG als steunmaatregelen beschouwt. In dit arrest heeft het Gerecht nader uiteengezet dat een globaal onderzoek van de toepassingsvoorwaarden van artikel 87 EG in een beschikking van de Commissie op zich niet in strijd kan worden geacht met de motiveringsplicht, temeer daar de betrokken maatregelen deel uitmaakten van eenzelfde actieplan.

In het arrest *Département du Loiret/Commissie* ⁽⁶¹⁾ heeft het Gerecht daarentegen vastgesteld dat ontoereikend was gemotiveerd de beschikking waarbij de Commissie

⁽⁵⁹⁾ Arrest Gerecht van 12 december 2007, T-50/06, T-56/06, T-60/06, T-62/06 en T-69/06.

⁽⁶⁰⁾ Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag (PB L 83, blz. 1).

⁽⁶¹⁾ Arrest Gerecht van 29 maart 2007, T-369/00 (hogere voorziening ingesteld, C-295/07 P).

onwettige staatssteun aan een onderneming in de vorm van de overdracht, tegen een voorkeursprijs, van een bouwrijp gemaakt terrein, onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt heeft verklaard. Volgens het Gerecht bevatte deze beschikking niet de nodige informatie over de berekeningswijze van het terug te vorderen bedrag, in het bijzonder wat de toepassing van samengestelde rente ter actualisering van de oorspronkelijke waarde van de subsidie betreft.

c) Terugvordering

Krachtens de rechtspraak die is samengebracht en verankerd in artikel 13, lid 1, van verordening nr. 659/1999 is de Commissie bevoegd een beschikking te geven op grond van de beschikbare informatie wanneer een lidstaat niet aan zijn medewerkingsverplichting voldoet en nalaat haar de informatie te verstrekken waarom zij hem met het oog op het onderzoek van de verenigbaarheid van een steunmaatregel met de gemeenschappelijke markt heeft verzocht. In het arrest *MTU Friedrichshafen/Commissie* ⁽⁶²⁾ heeft het Gerecht geoordeeld dat de Commissie weliswaar uit hoofde van artikel 13, lid 1, van deze verordening — mits de daarin vastgelegde procedureregels worden in acht genomen — op grond van de beschikbare informatie een beschikking kan geven waarbij de onverenigbaarheid van de steun met de gemeenschappelijke markt wordt vastgesteld en in voorkomend geval de lidstaat kan gelasten de steun van de ontvanger terug te vorderen, maar een bepaalde onderneming niet op grond van dat artikel aansprakelijk kan stellen — zij het slechts hoofdelijk — voor de terugbetaling van een bepaald gedeelte van de onverenigbaar verklaarde en onwettig betaalde steun, wanneer de overdracht van staatsmiddelen aan die onderneming louter wordt verondersteld.

In het arrest *Scott/Commissie* ⁽⁶³⁾ heeft het Gerecht eraan herinnerd dat de terugvordering van onwettige steun niet tot doel heeft om een sanctie op te leggen waarin het gemeenschapsrecht niet voorziet, maar de steunontvanger het voordeel te ontnemen dat hij op de markt ten opzichte van zijn concurrenten genoot en de toestand van vóór de betrokken steunverlening te herstellen. Daarom kan de Commissie noch uit clementie de terugvordering van een lager bedrag dan dat van de genoten steun gelasten, noch, teneinde haar afkeuring in verband met de ernst van de inbreuk te tonen, de terugvordering van een hoger bedrag dan dat van de genoten steun eisen.

d) Toepassing in de tijd van wettelijke bepalingen

In de zaak *Freistaat Sachsen/Commissie* ⁽⁶⁴⁾ werd het Gerecht verzocht kennis te nemen van een beroep tot nietigverklaring van een beschikking van de Commissie betreffende een steunregeling van de Duitse deelstaat Saksen ten behoeve van kleine en middelgrote ondernemingen. Het Gerecht aanvaardt verzoekers betoog dat de Commissie de in geding zijnde steunregeling had moeten toetsen aan de bepalingen die op de datum van de

⁽⁶²⁾ Arrest Gerecht van 12 september 2007, T-196/02 (hogere voorziening ingesteld, C-520/07 P).

⁽⁶³⁾ Arrest Gerecht van 29 maart 2007, T-366/00 (hogere voorziening ingesteld, C-290/07 P).

⁽⁶⁴⁾ Arrest Gerecht van 3 mei 2007, T-357/02 (hogere voorziening ingesteld, C-334/07 P).

aanmelding van kracht waren, en niet aan die welke na die datum in werking zijn getreden. Het Gerecht benadrukt verder dat de oorspronkelijke melding van de steun, die vóór de inwerkingtreding van laatstbedoelde bepalingen heeft plaatsgevonden, volledig was, en dat de toepassing van een nieuwe regel inzake de verenigbaarheid van staatssteun op een steunmaatregel die vóór de inwerkingtreding daarvan is aangemeld alleen toelaatbaar is indien uit de bewoordingen, doelstelling of opzet van de nieuwe regeling blijkt dat deze de bedoeling heeft met terugwerkende kracht van toepassing te zijn, en in voorkomend geval indien met het gewettigd vertrouwen van de belanghebbenden naar behoren rekening is gehouden.

2. Procedureregels

In het reeds aangehaalde arrest *Scott/Commissie* preciseert het Gerecht dat hoewel geen enkele bepaling van de door artikel 88 EG geregelde procedure van controle van staatssteun de steunontvanger, in vergelijking met andere belanghebbenden, een bijzondere rol toekent en deze niet de status van partij bij de procedure heeft, de Commissie, gelet op haar verplichting om het dossier zorgvuldig en onpartijdig te onderzoeken, in sommige gevallen gehouden kan zijn om rekening te houden met de opmerkingen van de steunontvanger die zijn ingediend na het verstrijken van de in het besluit tot inleiding van de formele onderzoeksprocedure daartoe aan de belanghebbenden gestelde termijn.

In dit arrest preciseert het Gerecht ook zijn rechtspraak dat de wettigheid van een steunbeschikking van de Commissie moet worden beoordeeld aan de hand van de gegevens waarover de Commissie kon beschikken op het ogenblik waarop zij deze beschikking heeft vastgesteld, zodat verzoeker zich niet mag beroepen op feitelijke argumenten die de Commissie niet bekend waren en die haar tijdens deze formele onderzoeksprocedure niet zijn meegedeeld. Het Gerecht zet nader uiteen dat uit deze rechtspraak niet volgt dat bewijsstukken die door de begunstigde van een steunmaatregel in het kader van een beroep tot nietigverklaring zijn overgelegd, niet mogen worden betrokken bij de beoordeling van de wettigheid van de beschikking als deze bewijsstukken tijdens de aan de vaststelling van de beschikking voorafgaande administratieve procedure rechtsgeldig aan de Commissie zijn meegedeeld, maar de Commissie de stukken zonder goede gronden heeft uitgesloten.

In de zaak *Tirrenia di Navigazione e.a./Commissie* ⁽⁶⁵⁾ vorderden verzoeksters nietigverklaring van de beschikking van de Commissie houdende inleiding van de formele onderzoeksprocedure betreffende staatssteun aan Italiaanse scheepvaartmaatschappijen. Daar het Hof in een samenhangende zaak ⁽⁶⁶⁾ uitspraak had gedaan over de belangrijkste materiële punten, is het Gerecht van mening dat het moet nagaan of de beslissing van het Hof kan worden getransponeerd naar de onderhavige zaak, daar verzoeksters' argumenten verschillen van die waarop het Hof al heeft geantwoord en verzoeksters voor het Gerecht niet de mogelijkheid hadden gekregen om zich door het Hof te laten horen, nu in het kader van een dergelijke procedure voor het Hof niet in de medewerking van particulieren is voorzien.

⁽⁶⁵⁾ Arrest Gerecht van 20 juni 2007, T-246/99.

⁽⁶⁶⁾ Arresten Hof van 9 oktober 2001 en 10 mei 2005, Italië/Commissie, C-400/99, respectievelijk Jurispr. blz. I-7303 en Jurispr. blz. I-3657.

Voorts oordeelt het Gerecht met een beroep op de rechtspraak van het Hof inzake de draagwijdte van het verbod om ultra petita te beslissen ⁽⁶⁷⁾, dat wanneer de verwerende instelling verzuimt een juridisch argument aan te voeren waardoor de rechtmatigheid van de bestreden beschikking zou zijn aangetoond, het aan de communautaire rechter staat om met een dergelijk juridisch argument rekening te houden teneinde de nietigverklaring van een geldige handeling te voorkomen. Bijgevolg steunt het Gerecht eigener beweging op de overweging dat belanghebbende derden de beschikking niet nietig kunnen laten verklaren op grond van gegevens die de nationale autoriteiten in de procedure van vooronderzoek niet aan de Commissie hebben overgelegd en verwerpt het het beroep.

Verstrijken van EGKS-Verdrag

In een aantal in 2007 gewezen arresten ⁽⁶⁸⁾ wordt nader uiteengezet welke gevolgen het verstrijken van het EGKS-Verdrag heeft voor de bevoegdheid van de Commissie tot vaststelling van inbreuken op de mededingingsregels in de sectoren die door dat Verdrag werden geregeld.

Het Gerecht stelt vast dat de vervanging van het rechtskader van het EGKS-Verdrag door dat van het EG-Verdrag deel uitmaakt van de continuïteit van de communautaire rechtsorde en de doelstellingen daarvan, die verlangt dat de Europese Gemeenschap de naleving verzekert van onder het EGKS-Verdrag ontstane rechten en plichten. Het nastreven van het doel van een onvervalste mededinging in de sectoren die aanvankelijk onder de gemeenschappelijke markt voor kolen en staal vielen, wordt niet onderbroken door het aflopen van het EGKS-Verdrag, omdat dit doel ook in het kader van het EG-Verdrag wordt nagestreefd. Met andere woorden, de sectoren die aanvankelijk onder het EGKS-Verdrag — *lex specialis* — vielen, behoren sinds 24 juli 2002 automatisch tot de werkingssfeer van het EG-Verdrag — *lex generalis*.

Het Gerecht wijst evenwel erop dat in het kader van elk verdrag de instellingen slechts bevoegd zijn tot uitoefening van de bevoegdheden die hun door dat verdrag zijn toegekend. De beginselen die de opeenvolging van regels in de tijd beheersen, kunnen daarentegen leiden tot de toepassing van materiële bepalingen die niet meer van kracht zijn op de datum van de vaststelling van een handeling door een gemeenschapsinstelling.

Op grond van deze beginselen verklaart het Gerecht in het arrest *SP e.a./Commissie* de beschikking nietig, die de Commissie na het verstrijken van het EGKS-Verdrag had vastgesteld op de grondslag van artikel 65, leden 4 en 5, KS, en niet op die van de overeenkomstige bepalingen van verordening nr. 17 ⁽⁶⁹⁾, om een inbreuk op artikel 65, lid

⁽⁶⁷⁾ Beschikking Hof van 13 juni 2006, Mancini/Commissie, C-172/05 P.

⁽⁶⁸⁾ Arresten Gerecht van 12 september 2007, González en Díez/Commissie, T-25/04, en 25 oktober 2007, SP e.a./Commissie, T-27/03, T-46/03, T-58/03, T-79/03, T-80/03, T-97/03 en T-98/03. De in laatstgenoemd arrest behandelde kwesties zijn ook aan de orde in de volgende arresten van dezelfde dag: Riva Acciaio/Commissie, T-45/03, Feralpi Siderurgica/Commissie, T-77/03, en Ferriere Nord/Commissie, T-94/03.

⁽⁶⁹⁾ Reeds genoemde verordening.

1, KS vast te stellen die door verschillende Italiaanse fabrikanten van betonstaal was gepleegd en om de betrokken ondernemingen een geldboete op te leggen.

In het arrest *González en Díez/Commissie* oordeelt het Gerecht daarentegen dat de Commissie na het verstrijken van het EGKS-Verdrag een beschikking betreffende staatssteun op onder de werkingssfeer van dat verdrag vallende gebieden, met betrekking tot vóór het aflopen daarvan ontstane situaties, terecht op de grondslag van artikel 88, lid 2, EG, had vastgesteld. Wat de materiële regels betreft, beslist het Gerecht evenwel dat de Commissie de betrokken steunmaatregelen niet mocht toetsen aan een in het kader van het EG-Verdrag vastgestelde verordening.

Het gemeenschapsmerk

Ook in 2007 ging het bij een groot aantal (128) van de afgedane zaken om uitspraken in het kader van verordening nr. 40/94 ⁽⁷⁰⁾. Daarmee bedraagt het aantal van deze uitspraken thans 32 % van het totale aantal afgedane zaken.

1. Absolute weigeringsgronden

Op een totaal van 68 arresten waarmee zaken betreffende absolute weigeringsgronden werden beslecht, heeft het Gerecht drie vernietigingsarresten gewezen ⁽⁷¹⁾. In het eerste arrest, *Kustom Musical Amplification/BHIM (vorm van een gitaar)*, heeft het Gerecht schending van het recht om te worden gehoord en van de motiveringsplicht vastgesteld, omdat de internetsites op grond waarvan het Bureau voor harmonisatie binnen de interne markt (hierna: „BHIM”) zijn beslissing tot afwijzing van de merkaanvraag heeft genomen, niet toegankelijk waren via de links die dit Bureau alvorens die beslissing te nemen aan de aanvrager had meegedeeld.

In het arrest *IVG Immobilien/BHIM (I)* is het Gerecht tot de conclusie gekomen dat de analyse op grond waarvan het BHIM de inschrijving, voor verschillende financiële diensten en diensten op het gebied van onroerend goed, van een beeldmerk bestaande uit het letterteken „i” heeft geweigerd, ontoereikend was. Het Gerecht heeft met name geoordeeld dat het BHIM in plaats van zich te baseren op de vaststelling dat het betrokken teken alledaags was, had moeten onderzoeken of dit teken feitelijk geschikt was om in de geest van het publiek waarvoor het is bedoeld, de door de merkaanvrager verrichte diensten te onderscheiden van die welke door zijn concurrenten worden verricht.

Ten slotte stelt het Gerecht in het arrest *Bang & Olufsen/BHIM (vorm van een luidspreker)* vast dat, nu de consument waren van duurzame en technologische aard pas na een bijzonder aandachtig onderzoek koopt, de vorm van een luidspreker als driedimensionaal

⁽⁷⁰⁾ Verordening (EG) nr. 40/94 van de Raad van 20 december 1993 inzake het gemeenschapsmerk (PB L 11, blz. 1).

⁽⁷¹⁾ Arresten Gerecht van 7 februari 2007, *Kustom Musical Amplification/BHIM (vorm van een gitaar)*, T-317/05; 13 juni 2007, *IVG Immobilien/BHIM (I)*, T-441/05, en 10 oktober 2007, *Bang & Olufsen/BHIM (vorm van een luidspreker)*, T-460/05.

merk kan worden ingeschreven, mede gelet op het esthetische resultaat van het geheel. Het Gerecht voegt daaraan toe dat hoewel het bestaan van bijzondere of originele kenmerken geen basisvoorwaarde voor inschrijving is, de aanwezigheid ervan omgekeerd toch ervoor kan zorgen dat een merk dat anders geen onderscheidend vermogen zou hebben, het vereiste niveau wél heeft.

Daarentegen bevestigt het Gerecht in het arrest *Neumann/BHIM (vorm van een microfoonkop)* ⁽⁷²⁾ de weigering van het BHIM om de vorm van een microfoonkop als gemeenschapsmerk in te schrijven. Hoewel de gemiddelde consument van de betrokken waren waarschijnlijk aandacht besteedt aan de verschillende technische of esthetische details daarvan, impliceert dat namelijk niet automatisch dat het zal denken dat deze de functie van een merk vervullen. Voorts kan de omstandigheid dat concurrerende ondernemingen werden gedwongen af te zien van de productie en verkoop van waren met een vergelijkbare vorm niet ertoe leiden dat het aangevraagde merk onderscheidend vermogen verkrijgt.

2. Relatieve weigeringsgronden

a) Complementaire aard van de waren

In het arrest *El Corte Inglés/BHIM — Bolaños Sabri (PiraÑAM diseño original Juan Bolaños)* ⁽⁷³⁾ vernietigt het Gerecht de beslissing waarbij het BHIM had vastgesteld dat het bij kledingstukken, schoeisel en hoeden enerzijds, en lederwaren zoals handtassen, portemonnees en portefeuilles anderzijds niet om soortgelijke waren ging. Bij de beoordeling van de complementaire aard van deze waren moet immers ermee rekening worden gehouden dat zij een gemeenschappelijke esthetische functie kunnen vervullen en samen kunnen bijdragen aan de uitstraling van de consument. Bij de beoordeling van de verbanden die tussen de betrokken waren worden gezien, moet dus rekening worden gehouden met het feit dat bij de creatie of aankoop van deze waren misschien een coördinatie tussen de verschillende bestanddelen van deze uitstraling wordt nagestreefd. Door deze perceptie kunnen bepaalde consumenten denken dat de productie ervan in handen is van een en dezelfde onderneming.

Op ditselfde punt is in twee andere arresten geoordeeld dat wijnglazen, karaffen en decanteerflessen enerzijds en wijn anderzijds niet voldoende complementair zijn om te kunnen spreken van soortgelijke waren, respectievelijk dat het duidelijke verschil tussen parfumerieartikelen en lederwaren niet kan worden weggenomen door argumenten die verband houden met de eventuele esthetische complementariteit daarvan ⁽⁷⁴⁾.

⁽⁷²⁾ Arrest Gerecht van 12 september 2007, *Neumann/BHIM (vorm van microfoonkop)*, T-358/04.

⁽⁷³⁾ Arrest Gerecht van 11 juli 2007, T-443/05.

⁽⁷⁴⁾ Arrest Gerecht van 11 juli 2007, *Mühlens/BHIM — Conceria Toska (TOSKA)*, T-263/03. Het Gerecht maakt dezelfde analyse in de arresten van 11 juli 2007, *Mühlens/BHIM — Cara (TOSKA LEATHER)*, T-28/04, en *Mühlens/BHIM — Minoronzoni (TOSCA BLU)*, T-150/04.

b) Oppositie gebaseerd op een teken dat geen ouder merk is

Op grond van artikel 8, lid 4, van verordening nr. 40/94 kan oppositie worden ingesteld tegen de inschrijving van een gemeenschapsmerk op basis van een teken dat geen ouder merk is. Naar aanleiding van het geding tussen de Tsjechische maatschappij Budějovický Budvar en de Amerikaanse maatschappij Anheuser-Busch over de gemeenschapsmerken BUDWEISER en BUD heeft het Gerecht toelichting gegeven bij de omvang van de bij die bepaling verleende rechten ⁽⁷⁵⁾. Het Gerecht heeft vastgesteld dat Budějovický Budvar, die eerder op grond van de Overeenkomst van Lissabon betreffende de bescherming van benamingen van oorsprong, oorsprongsbenamingen voor bier had laten inschrijven in Frankrijk, zich daarop niet kon beroepen om oppositie in te stellen tegen aanvragen van Anheuser-Busch voor identieke of soortgelijke waren. Hoewel naar Frans recht de door de Overeenkomst van Lissabon geboden bescherming wordt uitgebreid tot gevallen van niet-soortgelijke waren, is namelijk toch vereist dat een derde door het gebruik van de betrokken tekens misbruik kan maken van de bekendheid in Frankrijk van de oorsprongsbenamingen in kwestie of die bekendheid kan afzwakken, wat door Budějovický Budvar niet was aangetoond.

c) Reputatie van het oudere merk

Overeenkomstig artikel 8, lid 5, van verordening nr. 40/94 kan de houder van een bekend ouder merk oppositie instellen tegen de aanvraag tot inschrijving van een merk dat overeenstemt met of gelijk is aan het oudere merk, ook al is dat merk alleen aangevraagd voor waren of diensten die niet soortgelijk zijn aan die waarvoor het oudere merk is ingeschreven.

In het arrest *Sigla/BHIM — Elleni Holding (VIPS)* ⁽⁷⁶⁾ moest worden uitgemaakt of de reputatie van het woordmerk VIPS, waarmee meer bepaald een fastfoodketen werd aangeduid, in de weg stond aan de inschrijving van ditzelfde merk voor onder meer diensten betreffende computerprogramma's bestemd voor hotels of restaurants. Het Gerecht heeft gepreciseerd dat het risico dat het aangevraagde merk ongerechtvaardigd voordeel trekt uit de reputatie of het onderscheidend vermogen van het oudere merk aanwezig is wanneer de gebruiker, zonder noodzakelijkerwijs de commerciële oorsprong van de betrokken waren of diensten te verwarren, door het aangevraagde merk zelf wordt aangetrokken en de door dit merk aangeduide waren of diensten zal kopen omdat zij van dit merk, dat gelijk is aan of overeenstemt met het bekende oudere merk, zijn voorzien. Deze beoordeling is dus niet dezelfde als die waarbij wordt nagegaan of er sprake is van gevaar voor verwarring over de commerciële oorsprong van de betrokken waren of diensten. Het Gerecht heeft het middel afgewezen, omdat niet aan de nodige voorwaarden was voldaan.

⁽⁷⁵⁾ Arresten Gerecht van 12 juni 2007, Budějovický Budvar en Anheuser-Busch/BHIM (AB GENUINE Budweiser KING OF BEERS), T-57/04 en T-71/04; Budějovický Budvar/BHIM — Anheuser-Busch (BUDWEISER), T-53/04–T-56/04, T-58/04 en T-59/04, en Budějovický Budvar/BHIM — Anheuser-Busch (BUD), T-60/04–T-64/04.

⁽⁷⁶⁾ Arrest Gerecht van 22 maart 2007, T-215/03.

Daarentegen heeft het Gerecht in de zaak *Aktieselskabet af 21. november 2001/BHIM — TDK Kabushiki Kaisha (TDK)* ⁽⁷⁷⁾ geoordeeld dat de houder van het oudere merk TDK waarmee apparaten voor geluid- en beeldopnames worden aangeduid, met goed gevolg oppositie kon instellen tegen de inschrijving van hetzelfde merk voor sportkledij, omdat zijn merk een groter onderscheidend vermogen had dankzij de bekendheid die het had verworven. Daar het oudere merk werd gebruikt voor de sponsoring van met name sportevenementen, was het risico dat het aangevraagde merk ongerechtvaardigd voordeel kon trekken uit de reputatie van het oudere merk in de toekomst niet hypothetisch. In het arrest *Antartica/BHIM — Nasdaq Stock Market (nasdaq)* ⁽⁷⁸⁾ is voorts aangegeven dat het bewijs van dit risico met name kan worden geleverd op basis van logische deductie vanuit een kansberekening en rekening houdend met de gebruiken in de relevante handelssector en met alle andere omstandigheden van het concrete geval.

3. Nietigverklaringsprocedures

Luidens de artikelen 51 en volgende van verordening nr. 40/94 kunnen bij het BHIM vorderingen tot nietigverklaring van reeds ingeschreven gemeenschapsmerken worden ingesteld. In twee van de drie in 2007 behandelde beroepen over deze kwestie heeft het Gerecht een nietigverklaringsarrest ⁽⁷⁹⁾ gewezen en in één daarvan [arrest *La Perla/BHIM — Worldgem Brands (NIMEI LA PERLA MODERN CLASSIC)*] heeft het eraan herinnerd dat er voor de toepassing van artikel 8, lid 5, van verordening nr. 40/94 geen gevaar voor verwarring dient te bestaan.

In het tweede arrest dat tot nietigverklaring heeft geleid [arrest *Consorzio per la tutela del formaggio Grana Padano/BHIM — Biraghi (GRANA BIRAGHI)*] rees de vraag of de bescherming die verordening nr. 2081/92 ⁽⁸⁰⁾ biedt aan de beschermde oorsprongsbenaming (hierna: „BOB”) „grana padano” nietigverklaring van het merk GRANA BIRAGHI rechtvaardigde. Na eraan te hebben herinnerd dat de toepassing van verordening nr. 40/94 geen afbreuk mag doen aan de aan BOB's verleende bescherming, oordeelt het Gerecht dat het BHIM moet weigeren of nietig verklaren elk merk dat een geregistreerde benaming omvat voor producten die niet onder de registratie vallen of waarbij misbruik van een BOB wordt gemaakt, een BOB wordt nagebootst of voorgesteld. Met het oog daarop moet het Bureau een gedetailleerd onderzoek verrichten en nagaan of het aangevraagde merk niet slechts een bestanddeel van een BOB bevat dat als soortnaam wordt beschouwd. Dit onderzoek moet berusten op juridische, economische, technische, historische, culturele en sociale aanwijzingen, de relevante nationale en communautaire wetgeving, en de wijze waarop de gemiddelde consument de benaming opvat (eventueel vastgesteld door middel van opinieonderzoeken). In casu oordeelt het Gerecht dat de kamer van beroep ten onrechte

⁽⁷⁷⁾ Arrest Gerecht van 6 februari 2007, T-477/04 (hogere voorziening ingesteld, C-197/07 P).

⁽⁷⁸⁾ Arrest Gerecht van 10 mei 2007, T-47/06 (hogere voorziening ingesteld, C-320/07 P).

⁽⁷⁹⁾ Arresten Gerecht van 16 mei 2007, *La Perla/BHIM — Worldgem Brands (NIMEI LA PERLA MODERN CLASSIC)*, T-137/05, en van 12 september 2007, *Consorzio per la tutela del formaggio Grana Padano/BHIM — Biraghi (GRANA BIRAGHI)*, T-291/03.

⁽⁸⁰⁾ Verordening (EEG) nr. 2081/92 van de Raad van 14 juli 1992 inzake de bescherming van geografische aanduidingen en oorsprongsbenamingen van landbouwproducten en levensmiddelen (PB L 208, blz. 1).

had vastgesteld dat de benaming „grana” een soortnaam was en dat het bestaan van de BOB „grana padano” niet in de weg stond aan inschrijving van het merk GRANA BIRAGHI.

4. Formele en procedurele kwesties

a) Procedure voor de oppositieafdeling

Het Gerecht heeft geoordeeld dat een oppositie waarbij alleen werd vermeld dat zij gebaseerd was op verwarringsgevaar, voldeed aan de in acht te nemen vormvereisten, daar deze vermelding voor het BHIM en de merkaanvrager volstond om te weten op welke grond de oppositie berustte ⁽⁸¹⁾. Het heeft ook verklaard dat bij de beoordeling van de vraag of de oppositietermijn is nageleefd rekening wordt gehouden met de datum waarop het BHIM een onvolledig faxbericht van een oppositiebezwaarschrift ontvangt, mits de opposant het BHIM eigener beweging en onverwijld een volledige versie van dat bezwaarschrift doet toekomen ⁽⁸²⁾.

Wat het onderzoek van de gegrondheid van de oppositie betreft, oordeelt het Gerecht dat een oppositieafdeling daartoe moet overgaan ook wanneer bij de gronden van het oppositiebezwaarschrift enkel „verwarringsgevaar” is vermeld en de uiteenzetting van de oppositiegonden niet in aanmerking kan worden genomen omdat die in een andere taal dan de taal van de oppositieprocedure is ingediend. Het ontbreken van een vertaling leidt namelijk niet tot de ongegrondverklaring van de oppositie. Het onderzoek moet evenwel worden verricht alleen op basis van de informatie die is vervat in de merkaanvraag, de inschrijving van het oudere merk en het in de taal van de oppositieprocedure gestelde deel van het oppositiebezwaarschrift ⁽⁸³⁾. Het Gerecht oordeelt verder dat de oppositieafdeling niet verplicht is een termijn te stellen waarbinnen de betrokken partij deze onregelmatigheid ongedaan kan maken. De oppositieafdeling mag dus weigeren rekening te houden met bewijzen die door de opposant niet tijdig in de juiste taal zijn ingediend ⁽⁸⁴⁾.

b) Functionele continuïteit

In de referentieperiode heeft het Gerecht drie beslissingen van de kamers van beroep vernietigd, waarbij deze hadden geweigerd rekening te houden met feiten en bewijsmiddelen die de partijen niet tijdig voor de oppositieafdelingen hadden aangevoerd ⁽⁸⁵⁾. In overeenstemming met de recente rechtspraak van het

⁽⁸¹⁾ Arrest Gerecht van 16 januari 2007, Calavo Growers/BHIM — Calvo Sanz (Calvo), T-53/05.

⁽⁸²⁾ Arrest Gerecht van 15 mei 2007, Black & Decker/BHIM — Atlas Copco (driedimensionale afbeelding van zwart-geel gekleurd elektrisch gereedschap e.a.), T-239/05, T-240/05–T-247/05, T-255/05, T-274/05 en T-280/05.

⁽⁸³⁾ Arrest Calvo, zie voetnoot 81.

⁽⁸⁴⁾ Arresten Gerecht van 11 juli 2007, Flex Equipos de Descanso/BHIM — Leggett & Platt (LURA-FLEX), T-192/04.

⁽⁸⁵⁾ Arresten Gerecht LURA-FLEX, voetnoot 84 supra; 4 oktober 2007, Advance Magazine Publishers/BHIM — Capela & Irmãos (VOGUE), T-481/04, en 6 november 2007, SAEME/BHIM — Racke (REVIAN's), T-407/05.

Hof ⁽⁸⁶⁾ heeft het Gerecht geoordeeld dat hoewel een partij er niet onvoorwaardelijk aanspraak op kan maken dat niet-tijdig aangevoerde feiten en bewijsmiddelen door de kamer van beroep worden onderzocht, deze kamer, behoudens andersluidende bepaling, niettemin in het kader van haar beoordelingsmarge kan beslissen of het voor haar uitspraak al dan niet nodig is daarmee rekening te houden. Daarom moet elke beslissing in dit verband naar behoren worden gemotiveerd en moet daarin worden beoordeeld of de tardief verstrekte gegevens *prima facie* werkelijk relevant kunnen zijn voor de uitkomst van de oppositie, en of het stadium van de procedure en de omstandigheden waarin deze gegevens niet tijdig zijn aangevoerd, niet eraan in de weg staan dat er rekening mee wordt gehouden. Voorts heeft het Gerecht in een andere zaak ⁽⁸⁷⁾, na te hebben vastgesteld dat de toepasselijke bepalingen de kamer van beroep geen beoordelingsmarge lieten, bevestigd dat de kamer terecht had geweigerd om rekening te houden met het bewijs van normaal gebruik van het oudere merk dat de opposant niet tijdig voor de oppositieafdeling had aangebracht.

Wat de motiveringsplicht betreft, benadrukt het Gerecht dat wanneer een kamer van beroep de beslissing van de oppositieafdeling integraal heeft bevestigd, zowel deze beslissing als de motivering daarvan mede de context vormen waarin de kamer van beroep haar beslissing heeft genomen ⁽⁸⁸⁾.

Voorts wijst het Gerecht erop dat een kamer van beroep die oordeelt dat de door een oppositieafdeling in aanmerking genomen relatieve weigeringsgrond niet kan worden aanvaard, gehouden is uitspraak te doen over de andere gronden die mogelijk voor die afdeling zijn aangevoerd, zelfs indien die door deze laatste zijn afgewezen of niet zijn onderzocht ⁽⁸⁹⁾.

Verder heeft het Gerecht geoordeeld dat de omstandigheid dat de partij die verzoekt om vernietiging van de beslissing van de kamer van beroep waarbij de oppositie tegen de inschrijving van het aangevraagde merk is toegewezen, voor de kamer van beroep de overeenstemming van de conflicterende merken niet heeft betwist, geenszins als gevolg kan hebben dat het BHIM niet langer de vraag hoeft te behandelen of deze merken overeenstemden of gelijk waren. Een dergelijke omstandigheid kan dus evenmin als gevolg hebben dat deze partij het recht wordt ontzegd om binnen de grenzen van het juridische en feitelijke kader van het geschil voor de kamer van beroep op te komen tegen het oordeel van deze instantie op dit punt ⁽⁹⁰⁾.

⁽⁸⁶⁾ Arrest Hof van 13 maart 2007, BHIM/Kaul, C-29/05 P, Jurispr. blz. I-2213.

⁽⁸⁷⁾ Arrest Gerecht van 12 december 2007, K & L Ruppert Stiftung/BHIM — Lopes de Almeida Cunha e.a. (CORPO livre), T-86/05.

⁽⁸⁸⁾ Arrest Gerecht van 21 november 2007, Wesergold Getränkeindustrie/BHIM — Lidl Stiftung (VITAL FIT), T-111/06.

⁽⁸⁹⁾ Arrest VIPS, zie voetnoot 76 supra.

⁽⁹⁰⁾ Arrest Gerecht van 18 oktober 2007, AMS/BHIM — American Medical Systems (AMS Advanced Medical Services), T-425/03 (hogere voorziening ingesteld, C-565/07 P).

c) Verband tussen absolute en relatieve weigeringsgronden

In het arrest *Ekabe International/BHIM — Ebro Puleva (OMEGA3)* ⁽⁹¹⁾ oordeelt het Gerecht dat het BHIM, wanneer het in het kader van een oppositieprocedure tot de vaststelling komt dat het dominerende bestanddeel dat de twee merken gemeen hebben geen onderscheidend vermogen heeft, de procedure van onderzoek van het aangevraagde merk opnieuw moet openen en moet constateren dat deze absolute weigeringsgrond in de weg staat aan de inschrijving van dat merk. In casu wordt het beroep dus verworpen op grond dat verzoeker geen belang heeft bij vernietiging van een beslissing tot afwijzing van zijn inschrijvingsaanvraag op basis van een relatieve weigeringsgrond, wanneer deze vernietiging enkel kan leiden tot de vaststelling door het BHIM van een nieuwe beslissing tot afwijzing van de inschrijvingsaanvraag, ditmaal op basis van een absolute weigeringsgrond.

d) Mogelijkheid tot beperking van de in de merkaanvraag opgenomen waren

De rechtspraak, dat een verzoeker het recht heeft om de opgave van de in zijn merkaanvraag opgenomen waren te beperken, mits deze verklaring aldus kan worden uitgelegd dat hij niet langer verzoekt om vernietiging van de afwijzende beslissing voor zover die betrekking heeft op de thans door hem uitgesloten waren ⁽⁹²⁾, heeft in de referentieperiode nieuwe ontwikkelingen gekend, in die zin dat het Gerecht twee keer heeft geweigerd om met de voorgestelde beperkingen rekening te houden. In het ene geval heeft het Gerecht geoordeeld dat met de beperking van een merkaanvraag die aanvankelijk betrekking had op microfoons, tot „studiomicrofoons en de onderdelen ervan”, mogelijk het voorwerp van het geding wijzigt, aangezien het relevante publiek dan niet meer overeenkomt met het publiek dat door de kamer van beroep in aanmerking is genomen ⁽⁹³⁾. In het tweede geval heeft het Gerecht vastgesteld dat een beperking waarbij niet één of meerdere waren uit de opgave worden gehaald, maar de bestemming van alle in die opgave opgenomen waren wordt gewijzigd, invloed kan hebben op het onderzoek van het gemeenschapsmerk dat door het BHIM wordt verricht ⁽⁹⁴⁾.

Toegang tot documenten

In de drie arresten die in 2007 zijn gewezen in verband met verordening nr. 1049/2001 ⁽⁹⁵⁾ heeft het Gerecht de draagwijdte verduidelijkt van bepaalde uitzonderingen op het

⁽⁹¹⁾ Arrest Gerecht van 18 oktober 2007, T-28/05.

⁽⁹²⁾ Arrest Gerecht van 5 maart 2003, Unilever/BHIM (ovaloïde tablet), T-194/01, Jurispr. blz. II-383, punt 13.

⁽⁹³⁾ Arrest Vorm van microfoonkop, voetnoot 72 supra.

⁽⁹⁴⁾ Arrest Gerecht van 20 november 2007, Tegometall International/BHIM — Wuppermann (TEK), T-458/05.

⁽⁹⁵⁾ Verordening (EG) nr. 1049/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2001 inzake de toegang van het publiek tot documenten van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie (PB L 145, blz. 43). Arresten Gerecht van 25 april 2007, WWF European Policy Programme/Raad, T-264/04; 12 september 2007, API/Commissie, T-36/04 (hogere voorziening ingesteld, C-514/07 P), en 8 november 2007, Bavarian Lager/Commissie, T-194/04.

transparantiebeginsel waarin deze verordening voorziet ter bescherming van, ten eerste, het openbaar belang in het kader van de internationale betrekkingen en het financieel, monetair of economisch beleid van de Gemeenschap, ten tweede, de persoonlijke levenssfeer en de integriteit van het individu, ten derde, de gerechtelijke procedures, en ten vierde, het doel van onderzoeken.

Wat de eerste van deze uitzonderingen betreft, die is neergelegd in artikel 4, lid 1, sub a, derde en vierde streepje, van verordening nr. 1049/2001, heeft het Gerecht in het arrest *WWF European Policy Programme/Raad* vastgesteld dat de Raad verzoekster toegang mocht weigeren tot een interinstitutionele nota over kwesties betreffende de ministersconferentie van de Wereldhandelsorganisatie in september 2003 te Cancun. Het heeft namelijk geoordeeld dat openbaarmaking van deze nota een redelijkerwijs voorzienbaar en niet louter hypothetisch gevaar inhield van ondermijning van de onderhandelingsmarge van de Gemeenschap en haar lidstaten.

In het arrest *Bavarian Lager/Commissie* heeft het Gerecht de draagwijdte toegelicht van de uitzondering die op het recht van toegang tot documenten is ingevoerd met het oog op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de integriteit van het individu [artikel 4, lid 1, sub b, van verordening nr. 1049/2001]. Het Gerecht heeft de verhouding verduidelijkt tussen verordening nr. 1049/2001, die tot doel heeft de grootst mogelijke transparantie van het besluitvormingsproces van overheidsorganen te verzekeren, en verordening nr. 45/2001 ⁽⁹⁶⁾, die de bescherming van de persoonlijke levenssfeer bij de verwerking van persoonsgegevens beoogt te waarborgen. Verzocht om te beoordelen of de Commissie het recht had om een proces-verbaal met de namen van de deelnemers aan een vergadering die enkele jaren geleden in het kader van een niet-nakomingsprocedure was gehouden, niet aan een onderneming mee te delen, erkent het Gerecht dat het bij de bekendmaking van deze persoonsgegevens weliswaar om een „verwerking van gegevens” in de zin van verordening nr. 45/2001 gaat, maar het voegt daaraan toe dat het een rechtmatige verwerking betreft, die geboden is om de bij verordening nr. 1049/2001 opgelegde wettelijke bekendmakingsverplichting na te komen.

Voorts oordeelt het Gerecht dat de in verordening nr. 45/2001 neergelegde verplichting om de noodzaak van doorgifte van de gegevens aan te tonen, vervalst, nu overeenkomstig verordening nr. 1049/2001 degene die om toegang verzoekt de redenen voor zijn verzoek niet hoeft te vermelden. De bescherming van persoonsgegevens blijft niettemin gewaarborgd doordat verordening nr. 1049/2001 weigering van toegang tot een document toestaat wanneer de openbaarmaking ervan zou leiden tot ondermijning van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de integriteit van de betrokken individuen. Na eraan te hebben herinnerd dat er geen enkele principiële reden is waarom het begrip „privéleven” geen beroeps- of handelsactiviteiten zou omvatten, heeft het Gerecht verklaard dat openbaarmaking van de namen van de deelnemers aan een door de Commissie georganiseerde vergadering niet de persoonlijke levenssfeer van de betrokken personen raakte, aangezien zij tijdens de vergadering niet hun eigen mening hebben

⁽⁹⁶⁾ Verordening (EG) nr. 45/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2000 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens door de communautaire instellingen en organen en betreffende het vrije verkeer van die gegevens (PB 2001, L 8, blz. 1).

geformuleerd, maar die van de entiteiten die zij vertegenwoordigden. In die omstandigheden diende voor de openbaarmaking van de namen van de deelnemers niet de voorafgaande toestemming van de betrokken personen te worden gevraagd.

Wat de uitzondering op het transparantiebeginsel betreft die is vastgesteld met het oog op de bescherming van de gerechtelijke procedures (artikel 4, lid 2, tweede streepje, van verordening nr. 1049/2001), heeft het reeds aangehaalde arrest *API/Commissie* voor nieuwe ontwikkelingen gezorgd in de rechtspraak ter zake van het recht van toegang tot door de instellingen bij de gemeenschapsrechters ingediende processtukken.

In het beroep van Association de la presse internationale tegen het besluit waarbij de Commissie haar toegang weigerde tot bepaalde stukken betreffende een aantal door het Hof of het Gerecht behandelde zaken, heeft het Gerecht om te beginnen eraan herinnerd dat de Commissie de inhoud van elk stuk waartoe toegang wordt gevraagd, in concreto diende te onderzoeken. Zij mocht dus niet in abstracto beslissen dat alle memories die waren ingediend in het kader van de beroepen waarin zij partij was, automatisch en in hun geheel onder de betrokken uitzondering vielen. De mogelijkheid om niet tot een onderzoek van de inhoud van de opgevraagde documenten over te gaan bestaat namelijk alleen wanneer duidelijk is dat de aangevoerde uitzondering voor de volledige inhoud van die documenten geldt. In dit verband merkt het Gerecht op dat de Commissie haar standpunt moet kunnen verdedigen zonder druk van buitenaf, en dus tot aan de terechtzitting kan weigeren haar memories openbaar te maken zonder voorafgaand de inhoud daarvan concreet te moeten onderzoeken. Na de terechtzitting is de Commissie daarentegen verplicht, elk opgevraagd document concreet te onderzoeken.

Wat de weigering van toegang tot de memories in een reeds afgedane zaak betreft, oordeelt het Gerecht dat op de uitzondering ter bescherming van de gerechtelijke procedures geen beroep kan worden gedaan, daar de inhoud van de memories mogelijk reeds in het rapport ter terechtzitting werd weergegeven, tijdens een openbare terechtzitting werd besproken en in het arrest overgenomen.

Voorts heeft het Gerecht ook uitspraak gedaan over de draagwijdte van de uitzondering op het transparantiebeginsel die ertoe strekt het doel van onderzoeken te beschermen (artikel 4, lid 2, derde streepje, van verordening nr. 1049/2001); daarbij heeft het geoordeeld dat deze uitzondering de Commissie niet toestond het publiek toegang te weigeren tot de met een niet-nakomingsprocedure verband houdende documenten totdat de betrokken lidstaat zich voegt naar het arrest waarbij zijn inbreuk op het gemeenschapsrecht is vastgesteld.

De draagwijdte van deze uitzondering wordt verder verduidelijkt in het reeds aangehaalde arrest *Bavarian Lager/Commissie*. Het Gerecht stelt vast dat zelfs indien de noodzaak van het bewaren van de anonimiteit van personen die de Commissie informatie verstrekken betreffende mogelijke schendingen van het gemeenschapsrecht, een legitiem doel vormt dat het ontszeggen van volledige of zelfs maar gedeeltelijke toegang tot bepaalde documenten kan rechtvaardigen, de Commissie zich niet in abstracto mag uitspreken over de schadelijke gevolgen die de openbaarmaking van de gevraagde gegevens zou kunnen hebben voor haar onderzoek. Zij moet integendeel aantonen dat het doel van dat onderzoek concreet en daadwerkelijk in gevaar zou zijn gebracht door de openbaarmaking

van een document dat wordt opgevraagd verschillende jaren na het sluiten van de niet-nakomingsprocedure in het kader waarvan het was opgesteld.

Gemeenschappelijk landbouwbeleid

Bij het arrest *Hongarije/Commissie* ⁽⁹⁷⁾, dat volgens de versnelde procedure is geweest, heeft het Gerecht verordening nr. 1572/2006 ⁽⁹⁸⁾ van de Commissie nietig verklaard. Deze verordening voerde een nieuw kwaliteitscriterium in, met name dat van het soortelijke gewicht waaraan maïs moet voldoen om in aanmerking te komen voor interventie door de bevoegde nationale bureaus die de hun aangeboden, in de Gemeenschap geoogste maïs tegen een bepaalde prijs aankopen, voor zover de aanbiedingen voldoen aan de vastgestelde voorwaarden, met name wat kwaliteit en hoeveelheid betreft. De invoering van het criterium van het soortelijke gewicht werd volgens deze verordening gerechtvaardigd door de nieuwe situatie op het gebied van de interventieregeling, in het bijzonder de langdurige opslag van bepaalde granen, en de effecten daarvan op de kwaliteit van de producten.

Het Gerecht merkt in de eerste plaats op dat door de invoering van een nieuw criterium inzake het soortelijk gewicht voor maïs, twaalf dagen voordat de verordening van kracht werd, dat wil zeggen op een tijdstip waarop de producenten reeds hadden ingezaaid en geen invloed meer konden uitoefenen op het soortelijk gewicht van de oogst, de bestreden bepalingen aldus consequenties hadden voor de investeringen van de betrokken producenten doordat zij de interventievoorwaarden voor maïs fundamenteel hadden gewijzigd. Nu de invoering van het nieuwe criterium inzake het soortelijke gewicht niet tijdig aan de betrokken landbouwers werd meegedeeld, heeft de Commissie hun gewettigde vertrouwen geschonden.

In de tweede plaats wijst het Gerecht erop dat volgens de bewoordingen van deze verordening de aanscherping van de reeds bestaande kwaliteitscriteria noodzakelijk was om de interventieproducten minder gevoelig voor kwaliteitsverlies en minder kwetsbaar bij een later gebruik te maken. Daarentegen preciseert de verordening niet duidelijk en expliciet in hoeverre de invoering van het criterium inzake het soortelijk gewicht ook de aanscherping van de kwaliteitscriteria voor maïs beoogt te verzekeren. Het Gerecht merkt op dat het argument van de Commissie dat het soortelijk gewicht relevant is voor de beoordeling van de maïskwaliteit, omdat het de voedingswaarde van maïs beïnvloedt, niet alleen door geen enkel bewijs wordt gestaafd, maar bovendien wordt weersproken door de stukken die de Commissie zelf ter beschikking van het Gerecht heeft gesteld, en herinnert eraan dat het zich bij de bewijsvoering niet in de plaats van de partijen mag stellen, zodat het niet anders kan dan vaststellen dat een kennelijke beoordelingsfout is gemaakt.

⁽⁹⁷⁾ Arrest Gerecht van 15 november 2007, T-310/06.

⁽⁹⁸⁾ Verordening (EG) nr. 1572/2006 van de Commissie van 18 oktober 2006 houdende wijziging van Verordening (EG) nr. 824/2000 tot vaststelling van de procedures voor de overneming van granen door de interventiebureaus en tot vaststelling van de analysemethoden voor de bepaling van de kwaliteit (PB L 290, blz. 29).

II. Geschillen inzake schadevergoeding

Bevoegdheid van het Gerecht

In 2007 heeft het Gerecht in drie beschikkingen ⁽⁹⁹⁾ de omvang van zijn bevoegdheid in het kader van geschillen inzake schadevergoeding gepreciseerd.

De omstandigheid dat krachtens de artikelen 235 EG juncto 288 EG bij uitsluiting de gemeenschapsrechter bevoegd is om uitspraak te doen over beroepen tot vergoeding van aan de Gemeenschap toerekenbare schade ontslaat die rechter evenwel niet van de verplichting om de werkelijke aard te toetsen van het beroep dat bij hem is ingesteld op de enkele grond dat de gestelde fout aan de gemeenschapsinstellingen toerekenbaar zou zijn. In de beschikking *Sinara Handel/Raad en Commissie* stelt het Gerecht vast dat het niet bevoegd is om kennis te nemen van een vordering tot compensatie van de winstderving overeenkomende met het bedrag van de in de betrokken periode betaalde antidumpingrechten, minus belastingen. Deze schade moet in feite worden geacht uitsluitend voort te vloeien uit de betaling van het verschuldigde bedrag aan opgelegde antidumpingrechten, zodat het beroep uiteindelijk neerkomt op een verzoek om terugbetaling van die rechten. Voor een dergelijk verzoek zijn evenwel uitsluitend de nationale rechters bevoegd.

Voorts heeft het Gerecht in de beschikking *Document Security Systems/ECB* nader uiteengezet in hoeverre het bevoegd is om uitspraak te doen over de aansprakelijkheid van de Gemeenschap wanneer de gestelde fout bestaat in de schending van een regel van nationaal recht.

Verzoekster verklaarde houdster te zijn van een in negen lidstaten geldig verklaard Europees octrooi voor een beschermingsmethode tegen namaak van bankbiljetten en was van mening dat de Europese Centrale Bank (hierna: „ECB”) inbreuk had gemaakt op de bij dat octrooi verleende rechten. Verzoekster verzocht het Gerecht vast te stellen dat de ECB de aan het octrooi verbonden rechten had geschonden en haar op die grond te veroordelen tot schadevergoeding. Het Gerecht wijst erop dat overeenkomstig het Verdrag inzake de verlening van Europese octrooien het Europees octrooi in elke staat dezelfde rechtsgevolgen heeft als een nationaal octrooi, en dat elke inbreuk op het Europees octrooi wordt beoordeeld overeenkomstig het nationale recht. Het leidt daaruit af dat verzoekster met haar vordering de ECB verwijt dat zij inbreuk heeft gemaakt op negen nationale octrooien, wat niet tot de bevoegdheid van de gemeenschapsrechter, maar tot die van de nationale instanties behoort.

Hoewel het Gerecht bevoegd is om uitspraak te doen over de schadevordering, wordt deze toch rechtens ongegrond verklaard, omdat de betrokken inbreuk niet door de nationale rechters is vastgesteld. Het Gerecht oordeelt verder dat de verjaringstermijn

⁽⁹⁹⁾ Beschikkingen Gerecht van 5 februari 2007, *Sinara Handel/Raad en Commissie*, T-91/05; *Commune de Champagne e.a./Raad en Commissie*, reeds aangehaald, en 5 september 2007, *Document Security Systems/ECB*, T-295/05.

voor de vordering van verzoekster tegen de Gemeenschap pas kan ingaan op het ogenblik dat de bevoegde nationale rechterlijke instanties het bestaan van een inbreuk hebben vastgesteld.

Ten slotte benadrukt het Gerecht in de reeds aangehaalde beschikking *Commune de Champagne e.a./Raaden Commissie* dat de gesteld nadelige gevolgen die een internationale overeenkomst tussen de Gemeenschap en de Zwitserse Bondsstaat op Zwitsers grondgebied ten aanzien van verzoekers teweegbrengt, uitsluitend zijn terug te voeren op de omstandigheid dat de Zwitserse Bondsstaat er door de soevereine beslissing om die overeenkomst te ondertekenen en te ratificeren mee heeft ingestemd om daardoor gebonden te zijn en heeft toegezegd om de dienstige maatregelen te nemen om de nakoming van de daaruit voortvloeiende verplichtingen te waarborgen. Daaruit volgt dat er niet van kan worden uitgegaan dat de eventuele schade die verzoekers op het Zwitserse grondgebied zouden kunnen lijden ten gevolge van door de Zwitserse autoriteiten ter uitvoering van de overeenkomst genomen maatregelen, aan de Gemeenschap is toe te rekenen, zodat het Gerecht niet bevoegd is om kennis te nemen van een vordering tot vergoeding daarvan.

Materieelrechtelijke voorwaarden

Volgens vaste rechtspraak inzake de aansprakelijkheid van de Gemeenschap voor schade die aan particulieren wordt veroorzaakt door een aan een instelling of orgaan van de Gemeenschap te wijten schending van het gemeenschapsrecht, wordt een recht op schadevergoeding toegekend wanneer is voldaan aan drie voorwaarden, te weten dat de geschonden rechtsregel ertoe strekt aan particulieren rechten toe te kennen, dat er sprake is van een voldoende gekwalificeerde schending en dat er een rechtstreeks causaal verband bestaat tussen de schending van de op de auteur van de handeling rustende verplichting en de door de benadeelde personen geleden schade ⁽¹⁰⁰⁾.

1. Begrip regel waarbij aan particulieren rechten worden toegekend

In het arrest *Cytimo/Commissie* ⁽¹⁰¹⁾ heeft het Gerecht geoordeeld dat naar aanleiding van onderhandelingen gericht op de sluiting van een overeenkomst tussen de communautaire overheid en een inschrijver in het kader van een procedure voor de plaatsing van een overheidsopdracht, de naleving van het beginsel van de goede trouw en het verbod op rechtsmisbruik regels zijn die aan particulieren rechten toekennen. Hoewel, voorts, uit artikel 101, eerste alinea, van verordening nr. 1605/2002 ⁽¹⁰²⁾ volgt dat de aanbestedende dienst over een zeer ruime beoordelingsbevoegdheid beschikt om van de sluiting van de overeenkomst af te zien en derhalve de aangevangen precontractuele onderhandelingen af te breken, heeft de Commissie toch op voldoende gekwalificeerde wijze het beginsel

⁽¹⁰⁰⁾ Arrest Hof van 5 maart 1996, *Brasserie du pêcheur en Factortame*, C-46/93 en C-48/93, Jurispr. blz. I-1029.

⁽¹⁰¹⁾ Arrest Gerecht van 8 mei 2007, T-271/04.

⁽¹⁰²⁾ Verordening (EG, Euratom) nr. 1605/2002 van de Raad van 25 juni 2002 houdende het Financieel Reglement van toepassing op de algemene begroting van de Europese Gemeenschappen (PB L 248, blz. 1).

van goede trouw geschonden en misbruik gemaakt van het haar bij deze verordening verleende recht om van de openbare aanbesteding af te zien door gedurende twee maanden precontractuele onderhandelingen voort te zetten waarvan zij wist dat ze tot mislukken waren gedoemd. Het Gerecht is derhalve van oordeel dat de Commissie verzoekster een ernstige kans heeft ontnomen om het gebouw voor twee maanden aan een derde te verhuren door haar niet onmiddellijk op de hoogte te stellen van haar besluit om van de aanbesteding af te zien.

Wat de voorschriften betreft die door de Commissie worden geschonden in het kader van de economische analyses die zij verricht in het kader van de controle op concentraties, oordeelt het Gerecht in het arrest *Schneider Electric/Commissie* ⁽¹⁰³⁾ dat ofschoon het bij sommige beginselen en voorschriften waaraan het mededingingsonderzoek dient te voldoen, inderdaad om rechtsregels gaat die ertoe strekken aan particulieren rechten toe te kennen, dit niet per definitie geldt voor alle regels die de Commissie bij haar economische beoordelingen in acht dient te nemen. In casu heeft het Gerecht evenwel geen uitspraak gedaan over de aard van het voorschrift waarvan schending werd gesteld, maar heeft het zich beperkt tot de vaststelling dat de schade die verzoekster stelt te hebben geleden, niet het gevolg kon zijn van deze schending alleen.

Wat de schending van de rechten van de verdediging betreft, doordat de Commissie verzoekster in haar mededeling van de punten van bezwaar niet had laten weten dat er geen kans bestond dat de verrichting verenigbaar met de gemeenschappelijke markt zou worden verklaard, tenzij zij correctieve maatregelen voorstelde, herinnert het Gerecht aan de wezenlijke functie van de mededeling van punten van bezwaar en oordeelt het dat rekening moet worden gehouden zowel met de financiële en industriële belangen die bij een concentratie met een communautaire dimensie op het spel staan als met de vergaande controlebevoegdheden waarover de Commissie beschikt om de mededinging te regelen. Het Gerecht verbindt hieraan de conclusie dat verzoekster zich beroept op schending van een regel die ertoe strekt aan particulieren rechten toe te kennen.

Daarentegen constateert het Gerecht in het arrest *Fédération des industries condimentaires de France e.a./Commissie* ⁽¹⁰⁴⁾ dat de artikelen 211 EG en 133 EG als bevoegdheidsverlenende voorschriften bepalingen van institutionele aard zijn en dus geen rechtsregels die ertoe strekken aan particulieren rechten toe te kennen.

2. Voldoende gekwalificeerde schending

De reeds aangehaalde zaak *Schneider Electric/Commissie* heeft ertoe geleid dat het begrip voldoende gekwalificeerde schending van een regel waarbij aan particulieren rechten worden toegekend op het gebied van de controle op concentraties belangrijke ontwikkelingen heeft gekend.

⁽¹⁰³⁾ Arrest Gerecht van 11 juli 2007, T-351/03.

⁽¹⁰⁴⁾ Arrest Gerecht van 11 juli 2007, T-90/03.

Nadat het Gerecht bij een eerste arrest ⁽¹⁰⁵⁾ de beschikking waarbij de Commissie de concentratie tussen Schneider en Legrand onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt verklaarde, nietig had verklaard, stelde Schneider een beroep in tot vergoeding van de ten gevolge van de onregelmatigheden in die beschikking geleden schade.

Het Gerecht erkent dat een remmend effect, dat haaks staat op het algemeen belang van de Gemeenschap, zich ten aanzien van de Commissie zou kunnen voordoen indien het begrip gekwalificeerde schending aldus werd opgevat, dat hieronder ook alle vergissingen en fouten vallen die weliswaar ernstig zijn te noemen, maar naar hun aard of omvang passen bij het normale gedrag van een instelling die belast is met de toepassing van de mededingingsregels, die ingewikkeld zijn en waarvoor een ruime uitleggingsmarge geldt. Bij een afweging van de in geding zijnde belangen oordeelt het Gerecht dat de niet-nakoming van een wettelijke verplichting die kan worden verklaard door de objectieve beperkingen waaraan de instelling en haar personeelsleden gebonden zijn, bijgevolg niet kan worden beschouwd als een voldoende gekwalificeerde schending van het gemeenschapsrecht. Een gedraging bestaande in de vaststelling van een handeling die duidelijk met de rechtsregel in strijd is en de belangen van derden ernstig schaadt, zonder dat zij kan worden gerechtvaardigd of verklaard door de bijzondere beperkingen die objectief voortvloeien uit de uitoefening van de normale activiteit van de instelling, kan daarentegen wél een dergelijke schending vormen.

Wat de onvolkomenheden in economische analyses betreft, benadrukt het Gerecht dat rekening moet worden gehouden met het feit dat dergelijke analyses in het algemeen ingewikkelde intellectuele uiteenzettingen zijn, zowel wat de beschrijving van de feiten als wat de uitgewerkte redenering betreft, waarin, gelet op de door de instelling in acht te nemen termijnen, bepaalde onvolkomenheden kunnen sluipen. Bijgevolg is een onjuistheid in de weergave van de feiten of in de redenering niet altijd ernstig genoeg om tot de aansprakelijkheid van de Gemeenschap te leiden.

Wat de schending van de rechten van de verdediging betreft, oordeelt het Gerecht dat het feit dat de Commissie in de mededeling van de punten van bezwaar een vermelding weglaat die naar gevolgen en voor het dispositief van de onverenigbaarheidsbeschikking essentieel is, een kennelijke en ernstige schending vormt. Deze schending van de rechten van de verdediging kan niet worden gerechtvaardigd of verklaard door de bijzondere beperkingen waaraan de diensten van de Commissie objectief gebonden zijn.

3. Causaal verband en mate waarin een partij bijdraagt tot de door haar geleden schade

In het reeds aangehaalde arrest *Schneider Electric/Commissie* heeft het Gerecht nader uiteengezet dat bij het onderzoek van het causaal verband moet worden uitgegaan van een vergelijking tussen de situatie waarin de betrokken derde als gevolg van de onrechtmatige handelwijze is komen te verkeren en die welke zou zijn ontstaan indien de instelling de rechtsregel had gerespecteerd. Indien de onrechtmatigheid voorkomt in een

⁽¹⁰⁵⁾ Arrest Gerecht van 22 oktober 2002, *Schneider Electric/Commissie*, T-310/01, Jurispr. blz. II-4071.

besluit waarbij toestemming wordt geweigerd, mag niet zonder meer worden aangenomen, dat de betrokkene zonder het vastgestelde gebrek hoe dan ook die toestemming zou hebben verkregen.

In casu wijst het Gerecht erop dat ofschoon aan verzoekster geen recht op verenigbaarverklaring van de concentratie toekwam, moet worden erkend dat zij toch een serieuze kans op een gunstige beschikking zou hebben gehad, daar niet valt uit te sluiten dat wanneer zij desinvesteringsvoorstellen had kunnen doen, er voor de Commissie niets anders had opgezet dan de concentratie met de gemeenschappelijke markt verenigbaar te verklaren, omdat zij anders een beoordelingsfout zou hebben gemaakt. Het Gerecht is evenwel van oordeel dat het antwoord op de vraag in hoeverre de economische parameters hadden moeten worden gewijzigd om de concentratie met de gemeenschappelijke markt verenigbaar te maken, te onzeker is om een zinvolle vergelijking met de uit de onverenigbaarheidsbeschikking voortvloeiende situatie mogelijk te maken. De verwezenlijking van die kans is bijgevolg van te onzekere parameters afhankelijk om op overtuigende wijze te worden gekwantificeerd, zodat tussen de begane onrechtmatigheid en het feit dat verzoekster de kans op een verenigbaarheidsbeschikking is ontnomen, geen voldoende nauw oorzakelijk verband bestaat.

Daarentegen bestond volgens het Gerecht een dergelijk verband wél tussen de begane onrechtmatigheid en twee vormen van schade, namelijk de kosten die de onderneming had moeten maken om deel te kunnen nemen aan de na het nietigverklaringsarrest heropende concentratiecontroleprocedure en de verlaging van de voor de activa van Legrand te betalen overnameprijs, die verzoekster aan de verwerver van die activa had moeten toekennen in ruil voor uitstel van de overdracht teneinde te voorkomen dat de bij de gemeenschapsrechter aanhangige procedures nog voor zij waren afgesloten zonder voorwerp zouden raken. Wat dit laatste punt betreft, benadrukt het Gerecht dat verzoekster zich als gevolg van twee in haar ogen kennelijke onrechtmatigheden in de onverenigbaarheidsbeschikking en van haar legitieme behoefte aan een beschikking waarbij op wettige wijze over de verenigbaarheid van de concentratie zou worden beslist, genooddaakt zag de effectieve overdracht van Legrand uit te stellen en ermee in te stemmen dat de overnemer een lagere prijs zou betalen dan het geval zou zijn geweest in geval van verkoop van deze onderneming zonder een onverenigbaarheidsbeschikking die van meet af aan op twee punten kennelijk onrechtmatig leek te zijn.

Ten slotte illustreert dit arrest de weerslag van de gedraging van de verzoeker op de vaststelling van de vergoedbare schade, overeenkomstig de rechtspraak dat een verzoeker die zelf heeft bijgedragen tot de door hem geleden schade, geen vergoeding kan vragen van het gedeelte van de schade waarvoor hij zelf verantwoordelijk is ⁽¹⁰⁶⁾. Op deze grondslag heeft het Gerecht vastgesteld dat verzoekster, gelet op de omvang van de tot stand gebrachte fusie en de hieruit resulterende aanzienlijke versterking van de economische macht van de enige twee hoofdrolspelers op de betrokken markt, niet onwetend kon zijn van het feit dat wegens de fusie op zijn minst de kans bestond dat op een wezenlijk deel van de gemeenschappelijke markt een machtspositie in het leven zou worden geroepen of versterkt en dat de concentratie om die reden door de Commissie

⁽¹⁰⁶⁾ Arrest Hof van 7 november 1985, Adams/Commissie, 145/83, Jurispr. blz. 3539.

zou worden verboden. Het heeft de Commissie bijgevolg slechts veroordeeld tot vergoeding van twee derde van de schade die verzoekster had geleden wegens de verlaging van de voor Legrand te betalen overnameprijs.

III. Hogere voorzieningen

Het Gerecht voor ambtenarenzaken is op 12 december 2005 met zijn rechtsprekende werkzaamheden begonnen en tot op heden zijn bij het Gerecht 37 hogere voorzieningen — waarvan 27 in 2007 — ingesteld. In 2007 heeft het Gerecht zeven van die zaken afgedaan ⁽¹⁰⁷⁾, waarvan één bij een arrest tot vernietiging van de litigieuze beschikking.

In laatstbedoeld arrest, dat werd gewezen in de zaak *Parlement/Eistrup*, heeft het Gerecht de beschikking ⁽¹⁰⁸⁾ vernietigd waarbij het Gerecht voor ambtenarenzaken de exceptie van niet-ontvankelijkheid had afgewezen die het Parlement had opgeworpen op grond dat het inleidende verzoekschrift door de advocaat van verzoeker in eerste aanleg niet eigenhandig was ondertekend maar was voorzien van een stempel die diens handtekening weergaf. Het Gerecht oordeelt dat bij de huidige stand van de communautaire procesrechtelijke voorschriften de door de advocaat eigenhandig geplaatste handtekening op het origineel van het inleidende verzoekschrift het enige middel is om te verzekeren dat de verantwoordelijkheid voor de opstelling en de inhoud van dat processtuk wordt gedragen door een persoon die bevoegd is om de partij voor de communautaire rechterlijke instanties te vertegenwoordigen ⁽¹⁰⁹⁾.

IV. Verzoeken in kort geding

In 2007 zijn bij het Gerecht 34 verzoeken in kort geding ingediend, wat een duidelijke stijging betekent ten opzichte van het aantal verzoeken dat in 2006 werd ingediend (25). In 2007 heeft de kortgedingrechter 41 zaken afgedaan, tegenover 24 in 2006. In vier gevallen heeft hij een verzoek om voorlopige maatregelen toegewezen, te weten bij de beschikkingen *IMS/Commissie, Du Pont de Nemours (France) e.a./Commissie, Frankrijk/Commissie* en *Donnici/Parlement* ⁽¹¹⁰⁾.

⁽¹⁰⁷⁾ Arresten Gerecht van 23 mei 2007, *Parlement/Eistrup*, T-223/06 P; 5 juli 2007, *Sanchez Ferriz/Commissie*, T-247/06 P, en 12 september 2007, *Commissie/Chatziioannidou*, T-20/07 P; beschikkingen Gerecht van 12 juni 2007, *Commissie/André*, T-69/07 P; 9 juli 2007, *De Smedt/Commissie*, T-415/06 P; 12 juli 2007, *Beau/Commissie*, T-252/06 P, en 14 december 2007, *Nijs/Rekenkamer*, T-311/07 P.

⁽¹⁰⁸⁾ Beschikking Gerecht voor ambtenarenzaken van 13 juli 2006, *Eistrup/Parlement*, F-102/05.

⁽¹⁰⁹⁾ Zie over deze kwestie ook beschikking Gerecht van 17 januari 2007, *Diy-Mar Insaat Sanayi ve Ticaret en Akar/Commissie*, T-129/06.

⁽¹¹⁰⁾ Beschikkingen van de president van het Gerecht van 7 juni 2007, *IMS/Commissie*, T-346/06 R, en 19 juli 2007, *Du Pont de Nemours (France) e.a./Commissie*, T-31/07 R; beschikkingen van de rechter in kort geding van 28 september 2007, *Frankrijk/Commissie*, T-257/07 R, en 15 november 2007, *Donnici/Parlement*, T-215/07 R [hogere voorziening ingesteld, C-512/07 P (R)]. Verder had de president bij beschikking van 24 januari 2007, *Scott/Commissie* (T-366/00 R) inaudita altera parte een verzoek toegewezen om opschorting van tenuitvoerlegging van een beschikking waarbij terugvordering van staatssteun werd gelast, alvorens bij beschikking van 30 maart 2007 vast te stellen dat over deze zaak geen uitspraak meer behoefde te worden gedaan, omdat het Gerecht op 29 maart 2007 de in het hoofdgeding bestreden beschikking nietig had verklaard.

In de reeds aangehaalde zaak *IMS/Commissie* verzocht verzoekster op opschorting van tenuitvoerlegging van het gunstige advies van de Commissie over een besluit waarvan de Franse autoriteiten haar overeenkomstig richtlijn 98/37 ⁽¹¹⁾ in kennis hadden gesteld en waarbij het gebruik van bepaalde machines werd verboden.

De president heeft aanvaard dat er sprake was van *fumus boni juris*, met name op grond dat het Franse besluit door de Conseil d'État nietig was verklaard zonder dat de bevoegde autoriteiten andere maatregelen met hetzelfde doel hadden vastgesteld, zodat de door verzoekster gefabriceerde machines op het eerste gezicht moesten worden geacht te voldoen aan de bepalingen van richtlijn 98/37. Wat de spoedeisendheid betreft, heeft de president geoordeeld dat de tenuitvoerlegging van het bestreden advies het voortbestaan van verzoekster, een kleine onderneming met zware schulden bij de banken en een beperkte en gespecialiseerde productie, in gevaar kon brengen. Hij heeft benadrukt dat de spoedeisendheid *a fortiori* moest worden erkend, daar de *fumus boni juris* van bijzondere ernst was. Bij de afweging van de verschillende betrokken belangen heeft de president geoordeeld dat, nu de Commissie er meer dan vijf jaar over had gedaan om haar advies uit te brengen, de opschorting van de tenuitvoerlegging daarvan de bescherming van de gezondheid en de veiligheid van de werknemers niet in gevaar bracht.

De reeds aangehaalde zaak *Donnici/Parlement* betrof een verzoek om opschorting van het besluit van het Parlement waarbij het mandaat van lid van het Europees Parlement van de heer Donnici, anders dan bij het besluit van de Consiglio di Stato die dat mandaat in laatste aanleg had bevestigd, ten voordele van de heer Occhetto ongeldig werd verklaard.

Volgens de rechter in kort geding was er sprake van *fumus boni juris*, daar verzoekers betoog inzake de onbevoegdheid van het Parlement om het bestreden besluit vast te stellen ernstig was en niet zonder een grondiger onderzoek, dat alleen door de bodemrechter kan worden verricht, kon worden afgewezen. Wat de spoedeisendheid betreft, zou volgens de rechter in kort geding bij nietigverklaring van het bestreden besluit door de bodemrechter de door verzoeker geleden schade onherstelbaar zijn indien de tenuitvoerlegging van dat besluit niet werd opgeschort, daar hij zijn mandaat van lid van het Europees Parlement niet kon uitoefenen. Wat de belangenafweging betreft, moest ook rekening worden gehouden met het belang van Occhetto bij de tenuitvoerlegging van de bestreden beschikking, waardoor zijn mandaat zou worden gehandhaafd. In deze situatie van gelijkheid tussen de respectievelijke belangen van verzoeker en Occhetto noemt de rechter in kort geding als doorslaggevende factoren het belang van de Italiaanse Republiek bij de inachtneming door het Parlement van haar kieswetgeving, en verder de degelijkheid en ernst van de aangevoerde middelen ten bewijze van de *fumus boni juris*. Bijgevolg heeft de rechter in kort geding de gevraagde opschorting toegewezen.

Gelet op de ontwikkeling van de wetenschappelijke kennis ter zake, heeft de Commissie in 2007 de communautaire regelgeving inzake overdraagbare spongiforme encefalopathieën (TSE's) gewijzigd; zij heeft met name bepalingen ter versoepeling van de geldende veterinaire rechtelijke maatregelen vastgesteld. In de zaak *Frankrijk/Commissie* verzocht verzoekster om de opschorting van deze bepalingen op grond dat zij een inbreuk vormden op het voorzorgsbeginsel.

⁽¹¹⁾ Richtlijn 98/37/EG van het Europees Parlement en de Raad van 22 juni 1998 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen van de lidstaten betreffende machines (PB L 207, blz. 1).

Wat de voorwaarde inzake *fumus boni juris* betreft, daaraan was volgens de rechter in kort geding voldaan omdat reële wetenschappelijke onzekerheid bleef bestaan over de betrouwbaarheid van de tests waarin de nieuwe bepalingen voorzagen. Ook de voorwaarde inzake de spoedeisendheid werd vervuld geacht, voor zover de bestreden bepalingen het risico konden verhogen dat met een TSE besmette dieren voor menselijke consumptie werden vrijgegeven. Wat de afweging van de betrokken belangen betreft, heeft de rechter in kort geding eraan herinnerd dat aan de vereisten verband houdend met de bescherming van de volksgezondheid voorrang toekomt boven overwegingen van economische aard, zodat hij de gevraagde opschorting van tenuitvoerlegging heeft gelast.

In de reeds aangehaalde beschikking *Du Pont de Nemours (France) e.a./Commissie* betreffende de controle, op grond van richtlijn 91/414 ⁽¹¹²⁾, van gewasbeschermingsmiddelen, diende de president uitspraak te doen over vijf verzoeken om opschorting van de tenuitvoerlegging van beschikkingen waarbij de Commissie de toelating voor het op de communautaire markt brengen van bepaalde producten had beperkt. Hij heeft het verzoek in kort geding betreffende beperkingen op het gebruik van flusilazool toegewezen.

Wat de *fumus boni juris* betreft, heeft de president geoordeeld dat de middelen betreffende schending van richtlijn 91/414 en het voorzorgsbeginsel op het eerste gezicht niet ongegrond waren. De voorwaarde inzake de spoedeisendheid werd ook geacht te zijn vervuld. Hoewel volgens de kortgedingrechter voor verzoekster een aanzienlijk risico op onherstelbaar verlies van haar marktaandeel bestond, dat achteraf weliswaar financieel kon worden vergoed, heeft hij toch geoordeeld dat in de omstandigheden van het onderhavige geval de ernst van de schade niet louter kon berusten op de boekhoudkundige waarde van de handelszaak waarmee het marktaandeel was gerealiseerd en het verlies van een dergelijke waarde voor het volledige concern, maar dat ermee rekening moest worden gehouden dat verzoeksters reeds meer dan twintig jaar op de markt aanwezig waren, dat zij in verschillende lidstaten toelating hadden gekregen om flusilazool voor een groot aantal toepassingen op de markt te brengen en dat de commerciële reputatie van hun producten door een verbod op flusilazool aanzienlijk kon worden aangetast. Bij de afweging van de verschillende betrokken belangen heeft de kortgedingrechter de gevraagde opschorting toegewezen, met name gelet op het feit dat verzoeksters louter om de handhaving verzochten van een sedert lang bestaande situatie, daarbij wijzend op het belang van de landbouwers om te kunnen beschikken over het enige product waarmee bepaalde ziekten doeltreffend konden worden bestreden.

Daarentegen werden in de beschikkingen *Cheminova e.a./Commissie* ⁽¹¹³⁾, *FMC Chemical e.a./Commissie* ⁽¹¹⁴⁾ en *Dow AgroSciences e.a./Commissie* ⁽¹¹⁵⁾ de vier verzoeken om opschorting van de beschikkingen houdende een verbod op het in de handel brengen van bepaalde stoffen afgewezen bij ontbreken van spoedeisendheid, op grond dat de

⁽¹¹²⁾ Richtlijn 91/414/EEG van de Raad van 15 juli 1991 betreffende het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen (PB L 230, blz. 1).

⁽¹¹³⁾ Beschikking van de president van het Gerecht van 4 december 2007, T-326/07 R.

⁽¹¹⁴⁾ Beschikkingen van de president van het Gerecht van 11 december 2007, T-349/07 R en T-350/07 R.

⁽¹¹⁵⁾ Beschikking van de president van het Gerecht van 17 december 2007, T-367/07 R.

schade die voor verzoeksters uit deze beschikkingen zou kunnen voortvloeien niet ernstig genoeg was, nu die minder dan 1 % van hun omzet bedroeg. De president heeft daaraan toegevoegd dat dit percentage in werkelijkheid nog lager lag, omdat geen rekening diende te worden gehouden met de schade aangevoerd door de partijen bij het kort geding waarvan het beroep tot nietigverklaring in de hoofdzaak kennelijk niet-ontvankelijk was, te weten de ondernemingen die het product verkochten en door de bestreden beschikking niet individueel werden geraakt.

B — Samenstelling van het Gerecht van eerste aanleg

(protocolaire rangorde op 20 september 2007)

Eerste rij, van links naar rechts:

rechter J. D. Cooke; kamerpresidenten O. Czúcz, N. J. Forwood, A. W. H. Meij, V. Tiili; president van het Gerecht M. Jaeger; kamerpresidenten J. Azizi, M. Vilaras, M. E. Martins Ribeiro en I. Pelikánová.

Tweede rij, van links naar rechts:

rechters S. Papasavvas, K. Jürimäe, D. Šváby, E. Cremona, F. Dehousse, I. Wiszniewska-Bialecka, V. Vadapalas, I. Labucka en E. Moavero Milanesi.

Derde rij, van links naar rechts:

rechters S. Frimodt Nielsen, S. Soldevila Fragoso, V. Ciucă, M. Prek, N. Wahl, T. Tchipev, A. Dittrich en L. Truchot; griffier E. Coulon.

1. Leden van het Gerecht van eerste aanleg

(in volgorde van ambtsaanvaarding)

Marc Jaeger

geboren in 1954; advocaat; attaché de justice bij de procureur-generaal; rechter, vicepresident in de arrondissementsrechtbank te Luxemburg; docent aan het Centre universitaire te Luxemburg; gedetacheerd magistraat, referendaris bij het Hof van Justitie sedert 1986; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 11 juli 1996; president van het Gerecht van eerste aanleg sedert 17 september 2007.

Bo Vesterdorf

geboren in 1945; jurist-vertaler bij het Hof van Justitie; ambtenaar bij het Ministerie van Justitie; rechter-plaatsvervanger; juridisch attaché bij de permanente vertegenwoordiging van Denemarken bij de Europese Gemeenschappen; rechter-plaatsvervanger in het Østre Landsret (Hof van Beroep); hoofd van de afdeling „staatsrecht en administratief recht” in het Ministerie van Justitie; directeur bij het Ministerie van Justitie; lector aan de universiteit van Kopenhagen; lid van de beheerscommissie voor de mensenrechten van de Raad van Europa (CDDH), en later lid van het bureau van de CDDH; lid van het ad-hoccomité inzake juridische opleidingen bij de Academie voor Europees recht te Trier (Duitsland); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 25 september 1989; president van het Gerecht van eerste aanleg van 4 maart 1998 tot 17 september 2007.

Rafael García-Valdecasas y Fernández

geboren in 1946; abogado del Estado (te Jaén en te Granada); griffier van de Economisch-administratieve Rechtbank van Jaén en daarna van die van Cordoba; advocaat te Jaén en te Granada; hoofd van de juridische dienst voor gemeenschapszaken bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken; hoofd van de Spaanse delegatie in de werkgroep van de Raad voor de oprichting van het Gerecht van eerste aanleg; rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 25 september 1989 tot 17 september 2007.

Virpi Tiili

geboren in 1942; doctor in de rechtsgeleerdheid, universiteit van Helsinki; assistent burgerlijk recht en handelsrecht aan de universiteit van Helsinki; directeur juridische zaken en handelspolitiek bij de Centrale Kamer van Koophandel van Finland; directeur-generaal van de Administratie Consumentenbescherming van Finland; lid van verschillende regeringscomités en delegaties, onder meer president van de Raad voor toezicht op reclame voor geneesmiddelen (1988-1990), lid van de Raad voor consumentenzaken (1990-1994), lid van de Raad voor de mededinging (1991-1994) en lid van het redactiecomité van het Nordic Intellectual Property Law Review (1982-1990); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 18 januari 1995.

Josef Azizi

geboren in 1948; doctor in de rechtsgeleerdheid en licentiaat sociale en economische wetenschappen, universiteit van Wenen; docent en lector aan de economische universiteit Wenen en aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit van Wenen; Ministerialrat en afdelingshoofd bij de kanselarij van de bondskanselier; lid van het directiecomité voor juridische samenwerking van de Raad van Europa; procesgemachtigde bij het Verfassungsgerichtshof (Constitutioneel Hof) in gerechtelijke procedures inzake grondwettigheidstoetsing; coördinator voor de aanpassing van het Oostenrijkse federale recht aan het gemeenschapsrecht; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 18 januari 1995.

John D. Cooke

geboren in 1944; 1966 ingeschreven bij de Ierse balie; eveneens ingeschreven bij de balie van Engeland en Wales, van Noord-Ierland en van New South Wales; 1966-1996 praktiserend barrister; 1980 lid van de Inner Bar in Ierland (Senior Counsel) en, in 1991, in New South Wales; 1985-1986 voorzitter van de Raad van de balies van de Europese Gemeenschap (CCBE); gasthoogleraar aan de rechtenfaculteit van University College, Dublin; lid van het Chartered Institute of Arbitrators; 1987-1990 voorzitter van de Royal Zoological Society of Ireland; bencher van de Honorable Society of Kings Inns, Dublin; honorary bencher van Lincoln's Inn, Londen; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 10 januari 1996.

Jörg Pirrung

geboren in 1940; wetenschappelijk assistent aan de universiteit Marburg; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit Marburg); medewerker, vervolgens hoofd, van de sectie internationaal privaatrecht, en ten slotte hoofd van een onderafdeling burgerlijk recht bij het Bondsministerie van Justitie; lid van de conseil de direction van Unidroit (1993-1998); voorzitter van de Commissie van de Haagse Conferentie voor IPR voor de uitwerking van het kindbeschermingsverdrag (1996); honorair hoogleraar aan de universiteit Trier (internationaal privaatrecht, Europees recht); sedert 2002 lid van de adviesraad van het Max-Planck-Instituut voor buitenlands en internationaal privaatrecht te Hamburg; rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 11 juni 1997 tot 17 september 2007.

Arjen W. H. Meij

geboren in 1944; raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden (1996); lid en vicevoorzitter van het College van Beroep voor het bedrijfsleven (1986); plaatsvervangend lid van de Centrale Raad van Beroep en van de Tariefcommissie; referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1980); hoofddocent Europees recht aan de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen; research assistant aan de University of Michigan Law School; medewerker internationaal secretariaat van de Kamer van Koophandel te Amsterdam (1970); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 17 september 1998.

Mihalis Vilaras

geboren in 1950; advocaat (1974-1980); nationaal deskundige bij de Juridische dienst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, daarna hoofdadministrateur bij DG V (werkgelegenheid, industriële betrekkingen en sociale zaken); auditeur; maître des requêtes bij de Raad van State en sedert 1999, raadsheer; toegevoegd lid van het Bijzondere Hooggerechtshof van Griekenland; lid van het Griekse centraal comité voor de voorbereiding van de wetgeving (1996-1998); directeur van de juridische dienst van het secretariaat-generaal van de Griekse regering; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 17 september 1998.

Nicholas James Forwood

geboren in 1948; afgestudeerd aan de universiteit van Cambridge, BA 1969, MA 1973 (werktuigkunde en rechtsgeleerdheid); ingeschreven bij de Engelse balie in 1970 en vervolgens praktiserend te Londen (1971-1999) en Brussel (1979-1999); in 1981 ingeschreven bij de Ierse balie; in 1987 benoemd tot Queen's Counsel; in 1998 Bencher (bestuurslid) van de Middle Temple; vertegenwoordiger van de balie van Engeland en Wales in de Raadgevende Commissie van de balies van de Europese Gemeenschap (CCBE) en voorzitter van de vaste delegatie van de CCBE bij het Hof van Justitie van de EG (1995-1999); lid van het bestuur van de World Trade Law Association en van de European Maritime Law Organization (1993-2002); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 15 december 1999.

Hubert Legal

geboren in 1954; lid van de Conseil d'État (Frankrijk); oud-leerling van de École normale supérieure van Saint-Cloud en van de École nationale d'administration; volledig bevoegd leraar Engels (1979-1985); rapporteur en vervolgens regeringscommissaris bij de afdelingen geschillen van bestuur van de Conseil d'État (1988-1993); juridisch adviseur van de permanente vertegenwoordiging van Frankrijk bij de Verenigde Naties te New York (1993-1997); referendaris in het kabinet van rechter Puissochet bij het Hof van Justitie (1997-2001); rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 19 september 2001 tot 17 september 2007.

Maria Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro

geboren in 1956; gestudeerd te Lissabon, Brussel en Straatsburg; advocaat in Portugal en te Brussel; vrij onderzoeker aan het Institut d'études européennes de l'université libre de Bruxelles; referendaris bij de Portugese rechter van het Hof van Justitie Moitinho de Almeida (1986-2000), en van de president van het Gerecht van eerste aanleg Vesterdorf (2000-2003); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 31 maart 2003.

Franklin Dehousse

geboren in 1959; licentiaat in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Luik, 1981); aspirant (Nationaal fonds voor wetenschappelijk onderzoek, 1985-1989); juridisch adviseur van de Kamer van volksvertegenwoordigers (1981-1990); doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Straatsburg, 1990); hoogleraar (universiteiten van Luik en van Straatsburg, Europacollege, Koninklijk Hoger Instituut voor defensie, universiteit Montesquieu te Bordeaux; Collège Michel Servet des universités de Paris; faculteit Notre Dame de la Paix te Namen); bijzonder vertegenwoordiger van de minister van Buitenlandse Zaken (1995-1999); directeur Europese Studies van het Koninklijk Instituut voor internationale betrekkingen (1998-2003); assessor bij de Raad van State (2001-2003); adviseur bij de Europese Commissie (1990-2003); lid van het Observatorium van de rechten voor het internet (2001-2003); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 7 oktober 2003.

Ena Cremona

geboren in 1936; gediplomeerde in talen van de koninklijke universiteit van Malta (1955); doctor in de rechtsgeleerdheid van de koninklijke universiteit van Malta (1958); advocate bij de balie van Malta sedert 1959; juridisch adviseur bij de National Council of Women of Malta (1964-1979); lid van de Commissie van de overheidsdienst (1987-1989); lid van de raad van bestuur van de Lombard Bank (Malta) Ltd, als vertegenwoordiger van de staat — aandeelhouder (1987-1993); lid van de verkiezingscommissie sedert 1993; jurylid voor doctoraalproefschriften aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de koninklijke universiteit van Malta; lid van de Europese Commissie tegen racisme en intolerantie (ECRI) (2003-2004); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 12 mei 2004.

Ottó Czúcz

geboren in 1946; doctor in de rechtsgeleerdheid van de universiteit van Szeged (1971); administrateur bij het Ministerie van Arbeid (1971-1974); docent en hoogleraar (1974-1989), decaan van de faculteit rechtsgeleerdheid (1989-1990), vicerector (1992-1997) van de universiteit van Szeged; advocaat; lid van het presidium van de nationale pensioensverzekering; vicevoorzitter van het Europees Instituut voor sociale zekerheid (1998-2002); lid van de wetenschappelijke raad van de Internationale Vereniging voor sociale zekerheid; rechter in het Constitutioneel Hof (1998-2004); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 12 mei 2004.

Irena Wiszniewska-Białecka

geboren in 1947; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Warschau (1965-1969); onderzoekster (wetenschappelijk medewerkster, docente, hoogleraar) bij het Instituut voor rechtswetenschappen van de Academie van wetenschappen (1969-2004); onderzoekster bij het Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Patent, Urheber- und Wettbewerbsrecht te München (1985-1986); advocate (1992-2000); rechter in het Administratief Hooggerechtshof (2001-2004); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 12 mei 2004.

Irena Pelikánová

geboren in 1949; doctor in de rechtsgeleerdheid, assistente economisch recht (vóór 1989), vervolgens doctor in de exacte wetenschappen, hoogleraar handelsrecht (sedert 1993) aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit Karlova te Praag; lid van het bestuur van de Effectencommissie (1999-2002); advocate; lid van de Raad wetgeving van de Tsjechische regering (1998-2004); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 12 mei 2004.

Daniel Šváby

geboren in 1951; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Bratislava); rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Bratislava; rechter in het Hof van Beroep, belast met de zaken van burgerlijk recht, en vicepresident van het Hof van Beroep te Bratislava; lid van de afdeling burgerlijk en familiaal recht bij het Rechtsinstituut van het Ministerie van Justitie; tijdelijk rechter bij het Hooggerechtshof, belast met de zaken van handelsrecht; lid van de Europese Commissie voor de rechten van de mens (Straatsburg); rechter in het Constitutioneel Hof (2000-2004); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 12 mei 2004.

Vilenas Vadapalas

geboren in 1954; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Moskou); doctor habilitas in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Warschau); hoogleraar aan de universiteit van Vilnius: internationaal recht (sedert 1981), rechten van de mens (sedert 1991) en gemeenschapsrecht (sedert 2000); adviseur van de regering voor buitenlandse zaken (1991-1993); lid van de coördinatiegroep van de delegatie voor de onderhandelingen met het oog op de toetreding tot de Europese Unie; directeur-generaal van het departement Europees recht van de regering (1997-2004); hoogleraar Europees recht aan de universiteit van Vilnius, bekleder van de leerstoel Jean Monnet; voorzitter van de Litouwse vereniging voor studies over de Europese Unie; rapporteur van de parlementaire werkgroep voor de grondwetsherziening met betrekking tot de toetreding van Litouwen; lid van de International Commission of Jurists (april 2003); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 12 mei 2004.

Küllike Jürimäe

geboren in 1962; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Tartu (1981-1986); assistente van de openbare aanklager te Tallinn (1986-1991); gediplomeerde van de School voor diplomatieke wetenschappen van Estland (1991-1992); juridisch adviseur (1991-1993) en algemeen adviseur bij de Kamer van Koophandel en Industrie (1992-1993); rechter in het Hof van Beroep te Tallinn (1993-2004); European Master in Human Rights and Democratisation, universiteiten van Padua en Nottingham (2002-2003); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 12 mei 2004.

Ingrida Labucka

geboren in 1963; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Letland (1986); inspecteur voor het Ministerie van Binnenlandse Zaken voor de regio Kirov en de stad Riga (1986-1989); rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Riga (1990-1994); advocate (1994-1998 en juli 1999-mei 2000); minister van Justitie (november 1998-juli 1999 en mei 2000-oktober 2002); lid van het Permanent Hof van arbitrage te Den Haag (2001-2004); parlamentslid (2002-2004); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 12 mei 2004.

Savvas S. Papasavvas

geboren in 1969; studies aan de universiteit van Athene (Ptychion in 1991); postdoctorale studies aan de universiteit van Parijs II (DEA publiekrecht in 1992) en aan de universiteit van Aix-Marseille III (doctor in de rechtsgeleerdheid in 1995); inschrijving bij de balie van Cyprus, lid van de balie van Nicosia sedert 1993; docent aan de universiteit van Cyprus (1997-2002), docent grondwettelijk recht sedert september 2002; onderzoeker bij het European Public Law Center (2001-2002); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 12 mei 2004.

Enzo Moavero Milanesi

geboren in 1954; doctor in de rechten (universiteit La Sapienza, Rome); studie Europees recht (Europacollege, Brugge); lid van de balie, advocaat (1978-1983); docent Europees recht aan de universiteit La Sapienza, Rome (1993-1996), Luiss, Rome (1993-1996 en 2002-2006) en Bocconi, Milaan (1996-2000); adviseur voor Europese aangelegenheden bij de Italiaanse eerste minister (1993-1995); ambtenaar bij de Europese Commissie: juridisch adviseur en vervolgens kabinetschef van de vicevoorzitter (1989-1992), kabinetschef van de commissaris voor de interne markt (1995-1999) en de mededinging (1999), directeur bij het directoraat-generaal Mededinging (2000-2002), adjunct-secretaris-generaal van de Europese Commissie (2002-2005), directeur-generaal van het Bureau voor politiek adviseurs (2006); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 3 mei 2006.

Nils Wahl

geboren in 1961; licentiaat in de rechtsgeleerdheid, universiteit van Stockholm (1987); doctor in de rechtsgeleerdheid, universiteit van Stockholm (1995); geassocieerd hoogleraar en titularis van de Jean Monnet-leerstoel voor Europees recht (1995); hoogleraar Europees recht, universiteit van Stockholm (2001); jurist werkzaam bij advocatenkantoor (1987-1989); administratief directeur van een educatieve stichting (1993-2004); voorzitter van Nätverket för europarättslig forskning (Zweedse vereniging voor de studie van het gemeenschapsrecht) (2001-2006); lid van Rådet för konkurrensfrågor (raad voor mededingingsvraagstukken) (2001-2006); rechter in Hovrätten över Skåne och Blekinge (hof van beroep) (2005); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 7 oktober 2006.

Miro Prek

geboren in 1965; afgestudeerd in de rechtsgeleerdheid (1989); toegelaten tot de balie (1994); diverse taken en functies binnen de overheidsadministratie, met name bij het regeringsbureau voor wetgeving (adjunct-staatssecretaris en onderdirecteur, hoofd van de afdeling Europees recht en vergelijkend recht) en bij het bureau voor Europese zaken (onderstaatssecretaris); lid van het onderhandelingssteam voor de associatieovereenkomst (1994-1996) en voor de toetreding tot de Europese Unie (1998-2003), verantwoordelijke voor juridische aangelegenheden; advocaat; verantwoordelijke voor projecten voor de aanpassing aan de Europese wetgeving en voor de Europese integratie, met name in het westen van de Balkan; afdelingshoofd bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (2004-2006); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 7 oktober 2006.

Teodor Tchipev

geboren in 1940; rechtenstudie aan de „St. Kliment Ohridski“-universiteit te Sofia (1961); doctor in de rechten (1977); advocaat (1963-1964); juridisch adviseur bij de staatsonderneming voor internationaal wegvervoer (1964-1973); belast met studies aan het juridisch instituut van de Bulgaarse Academie van wetenschappen (1973-1988); belast met cursussen burgerlijk procesrecht aan de „St. Kliment Ohridski“-universiteit te Sofia (1988-1991); arbiter bij het Arbitragehof van de Kamer van Koophandel en Fabrieken (1988-2006); rechter in het Grondwettelijk Hof (1991-1994); geassocieerd hoogleraar aan de „Paissiy Hilendarski“-universiteit te Plovdiv (februari 2001-2006); minister van Justitie (1994-1995); docent burgerlijk procesrecht aan de Nieuwe Bulgaarse universiteit te Sofia (1995-2006); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 12 januari 2007.

Valeriu M. Ciucă

geboren in 1960; licentiaat in de rechten (1984), doctor in de rechten (1997) („Alexander Ioan Cuza“-universiteit te Iași); rechter in de Rechtbank van eerste aanleg te Suceava (1984-1989); militair rechter bij de Militaire Rechtbank te Iași (1989-1990); hoogleraar aan de „Alexander Ioan Cuza“-universiteit te Iași (1990-2006); specialisatiebeurs privaatrecht aan de universiteit te Rennes (1991-1992); lector aan de „Petre Andrei“-universiteit te Iași (1999-2002); geassocieerd hoogleraar aan de universiteit Littoral Côte d’Opale (LAB. RII) (2006); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 12 januari 2007.

Alfred Dittrich

geboren in 1950; rechtenstudie aan de universiteit van Erlangen-Nürnberg (1970-1975); Rechtsreferendar in het rechtsgebied van het Oberlandesgericht Nürnberg (1975-1978); bestuurder bij het Federale Ministerie van Economie (1978-1982); administrateur bij de permanente vertegenwoordiging van de Bondsrepubliek Duitsland bij de Europese Gemeenschappen (1982); administrateur bij het Federale Ministerie van Economie, bevoegd voor kwesties van gemeenschapsrecht en mededinging (1983-1992); hoofd van de afdeling „Recht van de Europese Unie“ (1992-2007) van het Ministerie van Justitie; hoofd van de Duitse delegatie binnen de werkgroep „Hof van Justitie“ van de Raad; gemachtigde van de federale regering in een groot aantal zaken voor het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 17 september 2007.

Santiago Soldevila Fragoso

geboren in 1960; afgestudeerd in de rechtsgeleerdheid aan de autonome universiteit van Barcelona (1983); rechter in Catalonië, op de Canarische Eilanden en te Madrid (1985-1992); magistraat bij de kamer voor administratiefrechtelijke geschillen van het Tribunal Superior de Justicia de Canarias te Santa Cruz de Tenerife (1992 en 1993); referendaris bij het Constitutionele Hof (1993-1998); magistraat bij de zesde afdeling van de kamer voor administratiefrechtelijke geschillen van de Audiencia Nacional (Madrid, 1998-augustus 2007); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 17 september 2007.

Laurent Truchot

geboren in 1962; afgestudeerd aan het Institut d'études politiques de Paris (1984); École nationale de la magistrature (1986-1988); rechter in het Tribunal de grande instance de Marseille (januari 1988-januari 1990); magistraat bij de direction des affaires civiles et du Sceau du ministère de la Justice (januari 1990-juni 1992); adjunct-afdelingshoofd, vervolgens afdelingshoofd bij de direction générale de la concurrence, de la consommation et de la répression des fraudes du ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie (juni 1992-september 1994); technisch adviseur bij de garde des Sceaux, ministre de la Justice (september 1994-mei 1995); rechter in het Tribunal de grande instance de Nîmes (mei 1995-mei 1996); referendaris bij het Hof van Justitie bij advocaat-generaal P. Léger (mei 1996-december 2001); magistraat bij het Hof van Cassatie (december 2001-augustus 2007); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 17 september 2007.

Sten Frimodt Nielsen

geboren in 1963; licentiaat in de rechtsgeleerdheid, universiteit van Kopenhagen (1988); ambtenaar bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken (1988-1991); docent internationaal recht en Europees recht aan de universiteit van Kopenhagen (1988-1991); ambassadesecretaris bij de permanente vertegenwoordiging van Denemarken bij de Verenigde Naties te New York (1991-1994); ambtenaar bij de juridische dienst van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (1994-1995); buitengewoon hoogleraar aan de universiteit van Kopenhagen (1995); adviseur, vervolgens eerste adviseur bij de dienst van de eerste minister (1995-1998); minister-adviseur bij de permanente vertegenwoordiging van Denemarken bij de Europese Unie (1998-2001); bijzonder adviseur bij de dienst van de eerste minister voor juridische kwesties (2001-2002); afdelingshoofd en juridisch adviseur bij de dienst van de eerste minister (maart 2002-juli 2004); onderstaatssecretaris en juridisch adviseur bij de dienst van de eerste minister (augustus 2004-augustus 2007); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 17 september 2007.

Emmanuel Coulon

geboren in 1968; rechtenstudie (université Panthéon-Assas, Parijs); studie management (université Paris-Dauphine); Europacollege (1992); toegangsexamen voor het regionaal opleidingscentrum voor advocaten te Parijs; certificaat van bekwaamheid als advocaat bij de balie te Brussel; advocaat te Brussel; geslaagd voor een algemeen vergelijkend onderzoek van de Commissie van de Europese Gemeenschappen; referendaris bij het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen (kabinet van president Saggio, 1996-1998; kabinet van president Vesterdorf, 1998-2002); chef van het kabinet van de president van het Gerecht van eerste aanleg (2003-2005); griffier van het Gerecht van eerste aanleg sedert 6 oktober 2005.

2. Wijzigingen in de samenstelling van het Gerecht van eerste aanleg in 2007

Plechtige zitting van 12 januari 2007

Naar aanleiding van de toetreding van de Republiek Bulgarije en Roemenië tot de Europese Unie op 1 januari 2007, hebben de vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten van de Europese Unie de heer Teodor Tchipev, voor de periode van 12 januari 2007 tot en met 31 augustus 2007, en de heer Valeriu Ciucă, voor de periode van 12 januari 2007 tot en met 31 augustus 2010, benoemd tot rechter in het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen.

Plechtige zitting van 17 september 2007

De vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten hebben voor de periode van 1 september 2007 tot en met 31 augustus 2013 het mandaat van rechter in het Gerecht van eerste aanleg hernieuwd van de heren John D. Cooke en Nicholas James Forwood, mevrouw Ena Cremona en mevrouw Irena Pelikánová, de heer Vilenas Vadapalas, mevrouw Ingrida Labucka, de heren Enzo Moavero Milanesi, Nils Wahl, Miro Prek en Teodor Tchipev.

Zijn tot rechter benoemd, voor de periode van 1 september 2007 tot en met 31 augustus 2013, de heer Alfred Dittrich, ter vervanging van de heer Jörg Pirrung, de heer Santiago Soldevila Frago, ter vervanging van de heer Rafael García-Valdecasas y Fernández, de heer Laurent Truchot, ter vervanging van de heer Hubert Legal, en, voor de periode van 17 september 2007 tot en met 31 augustus 2010, de heer Sten Frimodt Nielsen, ter vervanging van de heer Bo Vesterdorf.

Na de gedeeltelijke vervanging van de leden van het Gerecht van eerste aanleg is de heer Marc Jaeger, rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 11 juli 1996, verkozen tot president van het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen voor de periode van 17 september 2007 tot en met 31 augustus 2010.

Krachtens artikel 7 van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht van eerste aanleg „kiezen de rechters [namelijk] onmiddellijk na hun gedeeltelijke vervanging, bedoeld in de artikelen 224 EG-Verdrag en 140 EGA-Verdrag, uit hun midden voor drie jaar de president van het Gerecht.”

3. Protocolaire rangorde

van 1 januari tot en met 11 januari 2007

B. VESTERDORF, president van het Gerecht
 M. JAEGER, kamerpresident
 J. PIRRUNG, kamerpresident
 M. VILARAS, kamerpresident
 H. LEGAL, kamerpresident
 J. D. COOKE, kamerpresident
 R. GARCÍA-VALDECASAS, rechter
 V. TIILI, rechter
 J. AZIZI, rechter
 A. W. H. MEIJ, rechter
 N. J. FORWOOD, rechter
 M. E. MARTINS RIBEIRO, rechter
 F. DEHOUSSE, rechter
 E. CREMONA, rechter
 O. CZÚCZ, rechter
 I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, rechter
 I. PELIKÁNOVÁ, rechter
 D. ŠVÁBY, rechter
 V. VADAPALAS, rechter
 K. JÜRIMÄE, rechter
 I. LABUCKA, rechter
 S. PAPASAVVAS, rechter
 E. MOAVERO MILANESI, rechter
 N. WAHL, rechter
 M. PREK, rechter

 E. COULON, griffier

van 12 januari tot en met 17 september 2007

B. VESTERDORF, president van het Gerecht
 M. JAEGER, kamerpresident
 J. PIRRUNG, kamerpresident
 M. VILARAS, kamerpresident
 H. LEGAL, kamerpresident
 J. D. COOKE, kamerpresident
 R. GARCÍA-VALDECASAS, rechter
 V. TIILI, rechter
 J. AZIZI, rechter
 A. W. H. MEIJ, rechter
 N. J. FORWOOD, rechter
 M. E. MARTINS RIBEIRO, rechter
 F. DEHOUSSE, rechter
 E. CREMONA, rechter
 O. CZÚCZ, rechter
 I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, rechter
 I. PELIKÁNOVÁ, rechter
 D. ŠVÁBY, rechter
 V. VADAPALAS, rechter
 K. JÜRIMÄE, rechter
 I. LABUCKA, rechter
 S. PAPASAVVAS, rechter
 E. MOAVERO MILANESI, rechter
 N. WAHL, rechter
 M. PREK, rechter
 T. TCHIEV, rechter
 V. CIUCĂ, rechter

 E. COULON, griffier

van 20 september tot en met 31 december 2007

M. JAEGER, president van het Gerecht
V. TIILLI, kamerpresident
J. AZIZI, kamerpresident
A. W. H. MEIJ, kamerpresident
M. VILARAS, kamerpresident
N. J. FORWOOD, kamerpresident
M. E. MARTINS RIBEIRO, kamerpresident
O. CZÚCZ, kamerpresident
I. PELIKÁNOVÁ, kamerpresident
J. D. COOKE, rechter
F. DEHOUSSE, rechter
E. CREMONA, rechter
I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, rechter
D. ŠVÁBY, rechter
V. VADAPALAS, rechter
K. JÜRIMÄE, rechter
I. LABUCKA, rechter
S. PAPASAVVAS, rechter
E. MOAVERO MILANESI, rechter
N. WAHL, rechter
M. PREK, rechter
T. TCHIPEV, rechter
V. CIUCĂ, rechter
A. DITTRICH, rechter
S. SOLDEVILA FRAGOSO, rechter
L. TRUCHOT, rechter
S. FRIMODT NIELSEN, rechter

E. COULON, griffier

4. Gewezen leden van het Gerecht van eerste aanleg

Da Cruz Vilaça José Luis (1989-1995), president van 1989 tot 1995
Barrington Donal Patrick Michael (1989-1996)
Saggio Antonio (1989-1998), president van 1995 tot 1998
Edward David Alexander Ogilvy (1989-1992)
Kirschner Heinrich (1989-1997)
Yeraris Christos (1989-1992)
Schintgen Romain Alphonse (1989-1996)
Briët Cornelis Paulus (1989-1998)
Biancarelli Jacques (1989-1995)
Lenaerts Koen (1989-2003)
Bellamy Christopher William (1992-1999)
Kalogeropoulos Andreas (1992-1998)
Lindh Pernilla (1995-2006)
Potocki André (1995-2001)
Gens de Moura Ramos Rui Manuel (1995-2003)
Mengozi Paolo (1998-2006)
Trstenjak Verica (2004-2006)

Presidenten

Da Cruz Vilaça José Luis (1989-1995)
Saggio Antonio (1995-1998)

Griffier

Jung Hans (1989-2005)

C — Gerechtelijke statistieken van het Gerecht van eerste aanleg

Werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg

1. Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken (2000-2007)

Aanhangig gemaakte zaken

2. Aard van de procedures (2000-2007)
3. Aard van het beroep (2000-2007)
4. Onderwerp van het beroep (2000-2007)

Afgedane zaken

5. Aard van de procedures (2000-2007)
6. Onderwerp van het beroep (2007)
7. Onderwerp van het beroep (2000-2007) (arresten en beschikkingen)
8. Rechtsprekende formatie (2000-2007)
9. Procesduur in maanden (2000-2007) (arresten en beschikkingen)

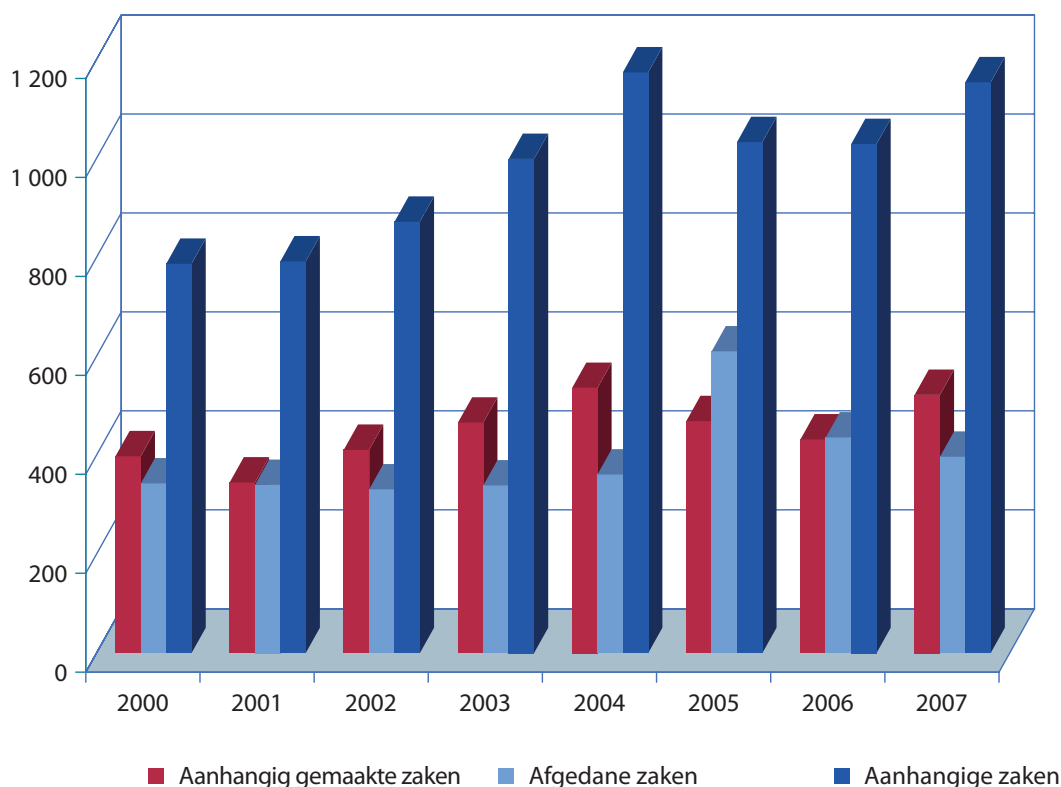
Op 31 december aanhangige zaken

10. Aard van de procedures (2000-2007)
11. Onderwerp van het beroep (2000-2007)
12. Rechtsprekende formatie (2000-2007)

Diversen

13. Korte gedingen (2000-2007)
14. Versnelde procedures (2001-2007)
15. Beslissingen van het Gerecht waartegen bij het Hof hogere voorziening is ingesteld (1989-2007)
16. Verdeling van de bij het Hof ingestelde hogere voorzieningen volgens de aard van de procedure (1989-2007)
17. Uitspraken van het Hof in hogere voorziening (2007) (arresten en beschikkingen)
18. Algemene ontwikkeling (1989-2007) (aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken)

1. Werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg — Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken (2000-2007) ⁽¹⁾

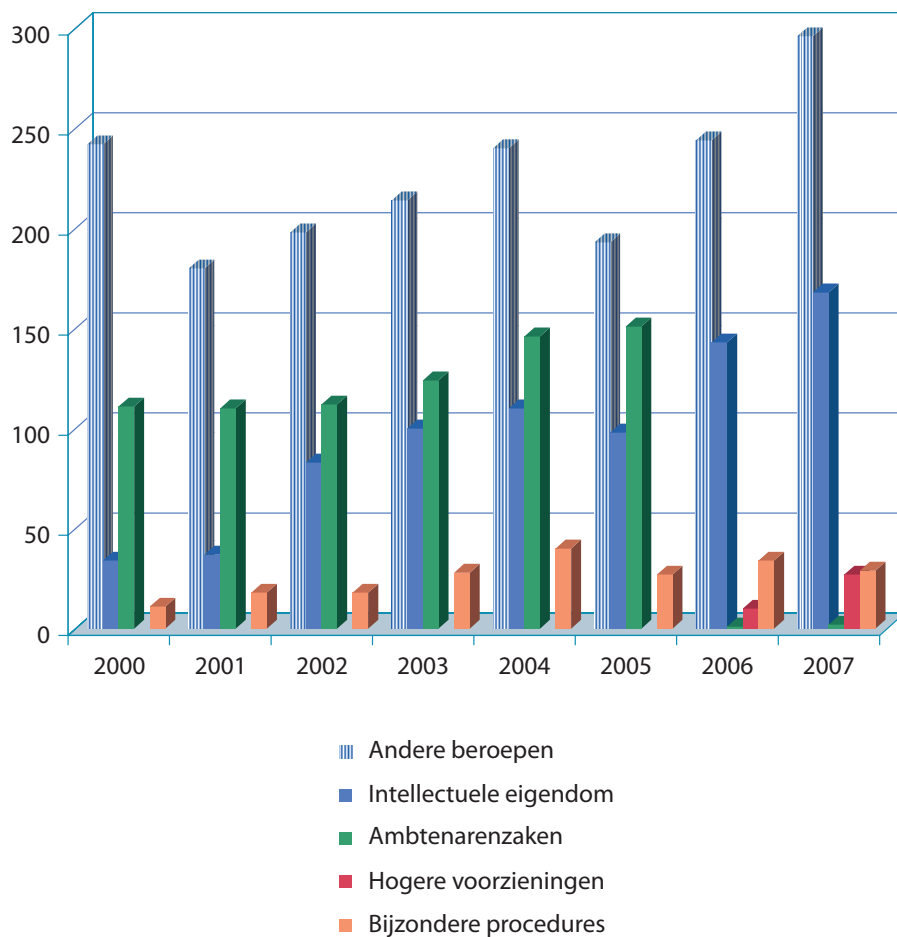

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Aanhangig gemaakte zaken	398	345	411	466	536	469	432	522
Afgedane zaken	343	340	331	339	361	610	436	397
Aanhangige zaken	787	792	872	999	1 174	1 033	1 029	1 154

(¹) Tenzij anders is vermeld, omvatten deze tabel en de tabellen op de volgende bladzijden mede de bijzondere procedures.

Als „bijzondere procedures” worden beschouwd: verzet tegen een arrest (art. 41 Statuut; art. 122 Reglement procesvoering Gerecht), derdenverzet (art. 42 Statuut; art. 123 Reglement procesvoering Gerecht), herziening van een arrest (art. 44 Statuut; art. 125 Reglement procesvoering Gerecht), uitlegging van een arrest (art. 43 Statuut; art. 129 Reglement procesvoering Gerecht), begroting van kosten (art. 92 Reglement procesvoering Gerecht), rechtsbijstand (art. 94 Reglement procesvoering Gerecht) en rectificatie van een arrest (art. 84 Reglement procesvoering Gerecht).

2. *Aanhangig gemaakte zaken — Aard van de procedures (2000-2007)* ⁽¹⁾

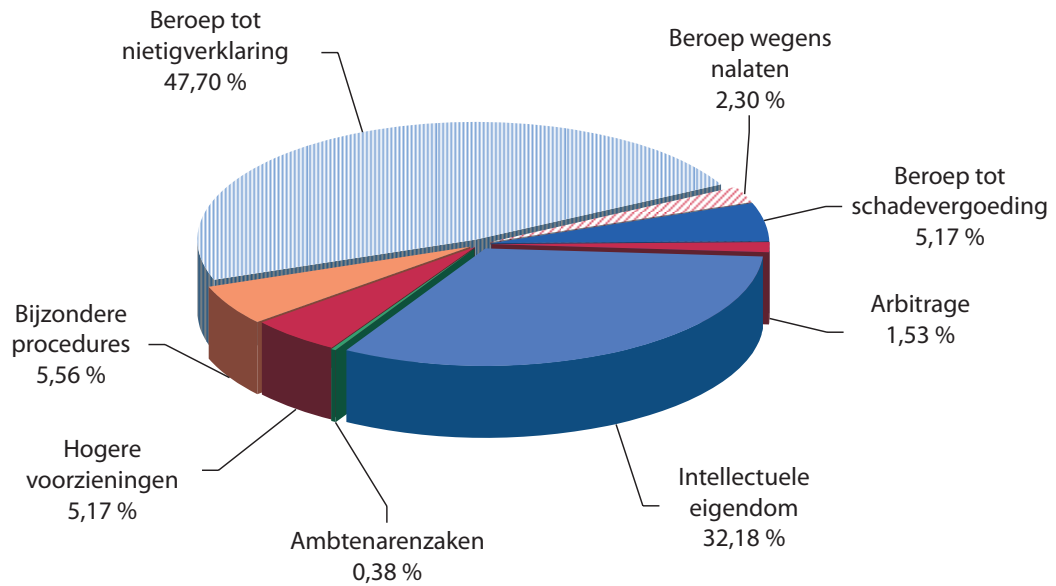

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Andere beroepen	242	180	198	214	240	193	244	296
Intellectuele eigendom	34	37	83	100	110	98	143	168
Ambtenarenzaken	111	110	112	124	146	151	1	2
Hogere voorzieningen							10	27
Bijzondere procedures	11	18	18	28	40	27	34	29
Totaal	398	345	411	466	536	469	432	522

(¹) In deze tabel en in de tabellen op de volgende bladzijden omvatten de “andere beroepen” alle rechtstreekse beroepen behalve de beroepen van ambtenaren van de Europese Gemeenschappen en de beroepen inzake intellectuele eigendom.

3. *Aanhangig gemaakte zaken — Aard van het beroep (2000-2007)*

Verdeling in 2007

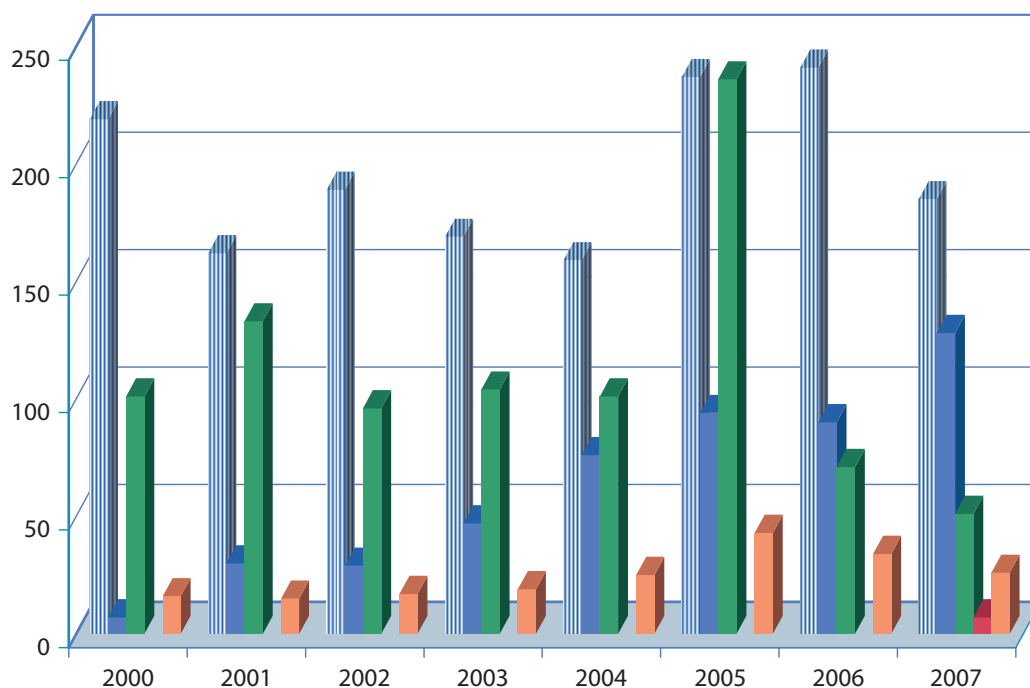

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Beroep tot nietigverklaring	219	134	172	174	199	160	223	249
Beroep wegens nalaten	6	17	12	13	15	9	4	12
Beroep tot schadevergoeding	17	21	12	24	18	16	8	27
Arbitrage		8	2	3	8	8	9	8
Intellectuele eigendom	34	37	83	100	110	98	143	168
Ambtenarenzaken	111	110	112	124	146	151	1	2
Hogere voorzieningen							10	27
Bijzondere procedures	11	18	18	28	40	27	34	29
Totaal	398	345	411	466	536	469	432	522

4. *Aanhangig gemaakte zaken — Onderwerp van het beroep (2000-2007)*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Arbitrage		2	1			2	3	1
Associatie van landen en gebieden overzee	6	6		1				
Begroting van de Gemeenschappen								2
Buitenlands en veiligheidsbeleid	1	3	6	2	4		5	12
Burgerschap van de Unie	2							
Cultuur	2	1					3	1
Douane-unie	14	2	6	5	11	2		4
Economisch en monetair beleid						1	2	
Eigen middelen van de Gemeenschappen						2		
Energie		2		2			1	
Externe betrekkingen	8	14	8	10	3	2	2	1
Fiscale bepalingen			1	5			1	2
Gemeenschappelijk douanetarief	1	2			1		2	1
Handelspolitiek	8	4	5	6	12	5	18	9
Harmonisatie van wetgevingen		2	1	3	1			1
Institutioneel recht	24	16	17	26	33	28	15	28
Intellectuele eigendom	34	37	83	101	110	98	145	168
Justitie en binnenlandse zaken		1	1			1		3
Landbouw	18	17	9	11	25	21	18	34
Mededinging	36	36	61	43	36	40	81	62
Milieu en consumenten	14	2	8	14	30	18	21	41
Ondernemingsrecht	4	6	3	3	6	12	11	10
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken	1	3	1	3	6	9	5	10
Regionale politiek		1	6	7	10	12	16	18
Sociale politiek	7	1	3	2	5	9	3	5
Steunmaatregelen van de staten	80	42	51	25	46	25	28	37
Toetreding van nieuwe staten				1	1			
Vervoer		2	1	1	3		1	4
Visserij	5	6	3	25	3	2		5
Vrij verkeer van goederen	2	1			1			1
Vrij verkeer van personen	1	3	2	7	1	2	4	4
Vrij verrichten van diensten							1	
Vrijheid van vestiging	7	1			1			
Totaal EG-Verdrag	275	213	277	303	349	291	386	464
Totaal EGKS-Verdrag	1	4	2	11				
Totaal EGA-Verdrag			2		1		1	
Ambtenarenstatuut	111	110	112	124	146	151	11	29
Bijzondere procedures	11	18	18	28	40	27	34	29
TOTAAL	398	345	411	466	536	469	432	522

5. Afgedane zaken — Aard van de procedures (2000-2007)

- Andere beroepen
- Intellectuele eigendom
- Ambtenarenzaken
- Hogere voorzieningen
- Bijzondere procedures

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Andere beroepen	219	162	189	169	159	237	241	185
Intellectuele eigendom	7	30	29	47	76	94	90	128
Ambtenarenzaken	101	133	96	104	101	236	71	51
Hogere voorzieningen								7
Bijzondere procedures	16	15	17	19	25	43	34	26
Totaal	343	340	331	339	361	610	436	397

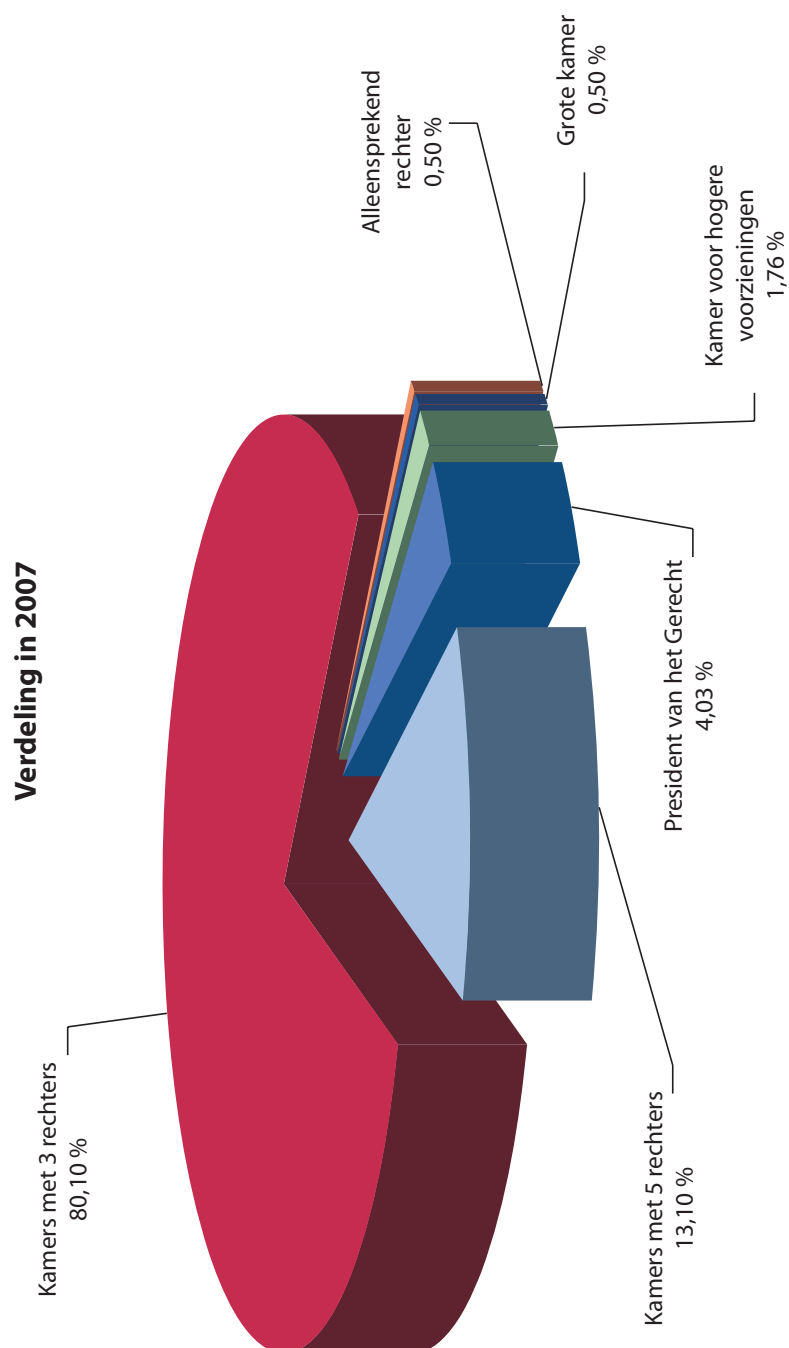
6. Afgedane zaken — Onderwerp van het beroep (2007)

	Arresten	Beschikkingen	Totaal
Arbitrage		1	1
Begroting van de Gemeenschappen		1	1
Buitenlands en veiligheidsbeleid	3		3
Douane-unie	1	1	2
Economisch en monetair beleid		1	1
Energie		1	1
Externe betrekkingen	2	2	4
Gemeenschappelijk douanetarief		1	1
Handelspolitiek	1	3	4
Harmonisatie van wetgevingen	1		1
Institutioneel recht	7	10	17
Intellectuele eigendom	99	30	129
Justitie en binnenlandse zaken		2	2
Landbouw	5	6	11
Mededinging	30	8	38
Milieu en consumenten	5	10	15
Ondernemingsrecht	2	4	6
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken	7	3	10
Regionale politiek	3	3	6
Sociale politiek	2	1	3
Steunmaatregelen van de staten	22	14	36
Vervoer		1	1
Visserij	2	2	4
Vrij verkeer van personen		4	4
Vrij verrichten van diensten		1	1
Totaal EG-Verdrag	192	110	302
Totaal EGKS-Verdrag	10		10
Totaal EGA-Verdrag	1		1
Ambtenarenstatuut	44	14	58
Bijzondere procedures		26	26
TOTAAL	247	150	397

7. *Afgedane zaken* — Onderwerp van het beroep (2000-2007) (arresten en beschikkingen)

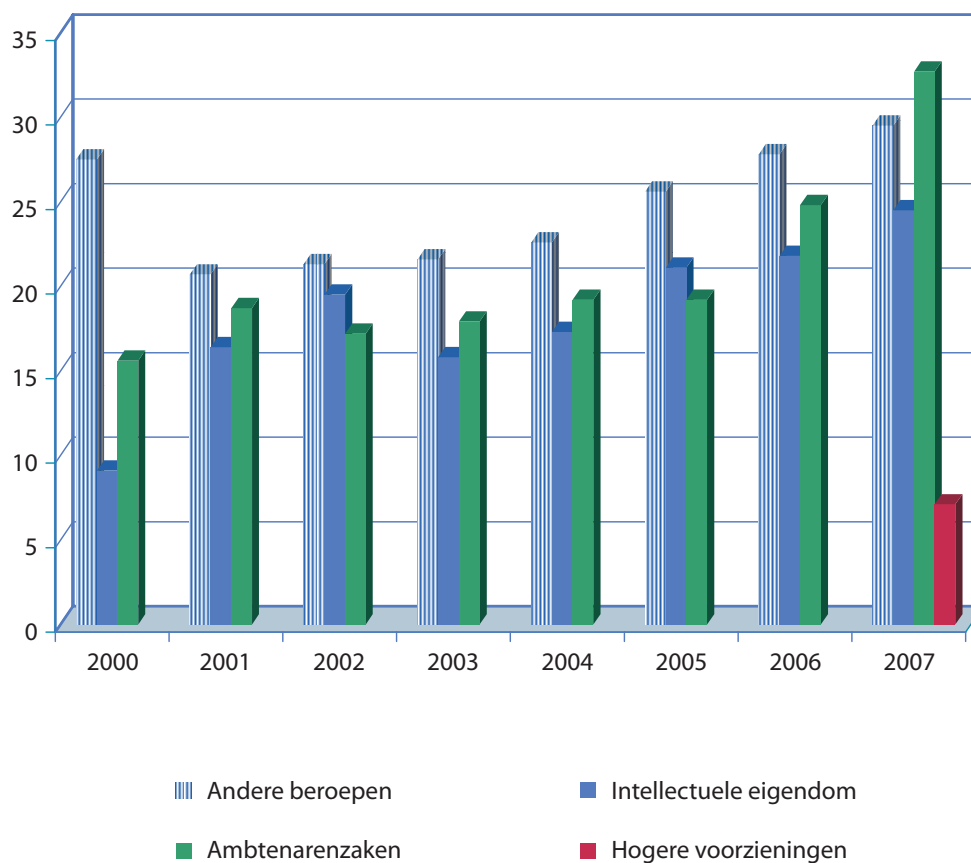
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Arbitrage	2			1	2	1		1
Associatie van landen en gebieden overzee	1	2	6	4		4	2	
Begroting van de Gemeenschappen								1
Buitenlands en veiligheidsbeleid		3			2	5	4	3
Burgerschap van de Unie	1	1						
Cultuur			2	1				
Douane-unie	5	15	18	3	3	7	2	2
Economisch en monetair beleid							1	1
Eigen middelen van de Gemeenschappen							2	
Energie							3	1
Externe betrekkingen	6	2	6	11	7	11	5	4
Fiscale bepalingen				5	1		1	
Gemeenschappelijk douanetarief		3		2				1
Handelspolitiek	17	5	6	6	1	7	13	4
Harmonisatie van wetgevingen			2	1	3			1
Institutioneel recht	31	19	15	20	16	35	14	17
Intellectuele eigendom	7	30	29	47	76	94	91	129
Justitie en binnenlandse zaken			1	1		1		2
Landbouw	14	47	28	21	15	34	25	11
Mededinging	61	21	40	38	26	35	42	38
Milieu en consumenten	7		12	9	4	19	19	15
Ondernemingsrecht	4	4	4	2	2	6	6	6
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken	1		2	4		1	3	10
Regionale politiek	5		1		4	4	7	6
Sociale politiek	18	2	2	1	4	6	5	3
Steunmaatregelen van de staten	35	12	31	26	54	53	54	36
Toetreding van nieuwe staten				1			1	
Vervoer	2		2	2	1	1	2	1
Visserij	1	7	2	2	6	2	24	4
Vrij verkeer van goederen			2		1	1		
Vrij verkeer van personen	1	2		8	2	1	4	4
Vrij verrichten van diensten	1							1
Vrijheid van vestiging	3	4	2			1		
Totaal EG-Verdrag	223	179	213	216	230	329	330	302
Totaal EGKS-Verdrag	3	10	4		5	1	1	10
Totaal EGA-Verdrag		1	1			1		1
Ambtenarenstatuut	101	135	96	104	101	236	71	58
Bijzondere procedures	16	15	17	19	25	43	34	26
TOTAAL	343	340	331	339	361	610	436	397

8. Afgedane zaken — Rechtsprekende formatie (2000-2007)

	2000			2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007		
	Arresten	Beschikkingen	Totaal	Arresten	Beschikkingen	Totaal	Arresten	Beschikkingen	Totaal	Arresten	Beschikkingen	Totaal	Arresten	Beschikkingen	Totaal	Arresten	Beschikkingen	Totaal	Arresten	Beschikkingen	Totaal	Arresten	Beschikkingen	Totaal
Grote kamer																6		6				2		2
Kamer voor hogere voorzieningen																						3	4	7
President van het Gerecht		3	3			6		4	4		8	8		7	7		25	25		19	19		16	16
Kamers met 5 rechters	84	28	112	17	25	42	48	16	64	18	21	39	18	46	64	28	34	62	22	33	55	44	8	52
Kamers met 3 rechters	96	117	213	135	145	280	144	113	257	146	131	277	141	135	276	181	329	510	198	157	355	196	122	318
Alleenprekend rechter	11	4	15	10	2	12	5	1	6	14	1	15	13	1	14	7		7	7		7	2		2
Totaal	191	152	343	162	178	340	197	134	331	178	161	339	172	189	361	222	388	610	227	209	436	247	150	397

9. *Afgedane zaken* — Procesduur in maanden (2000-2007) ⁽¹⁾ (arresten en beschikkingen)

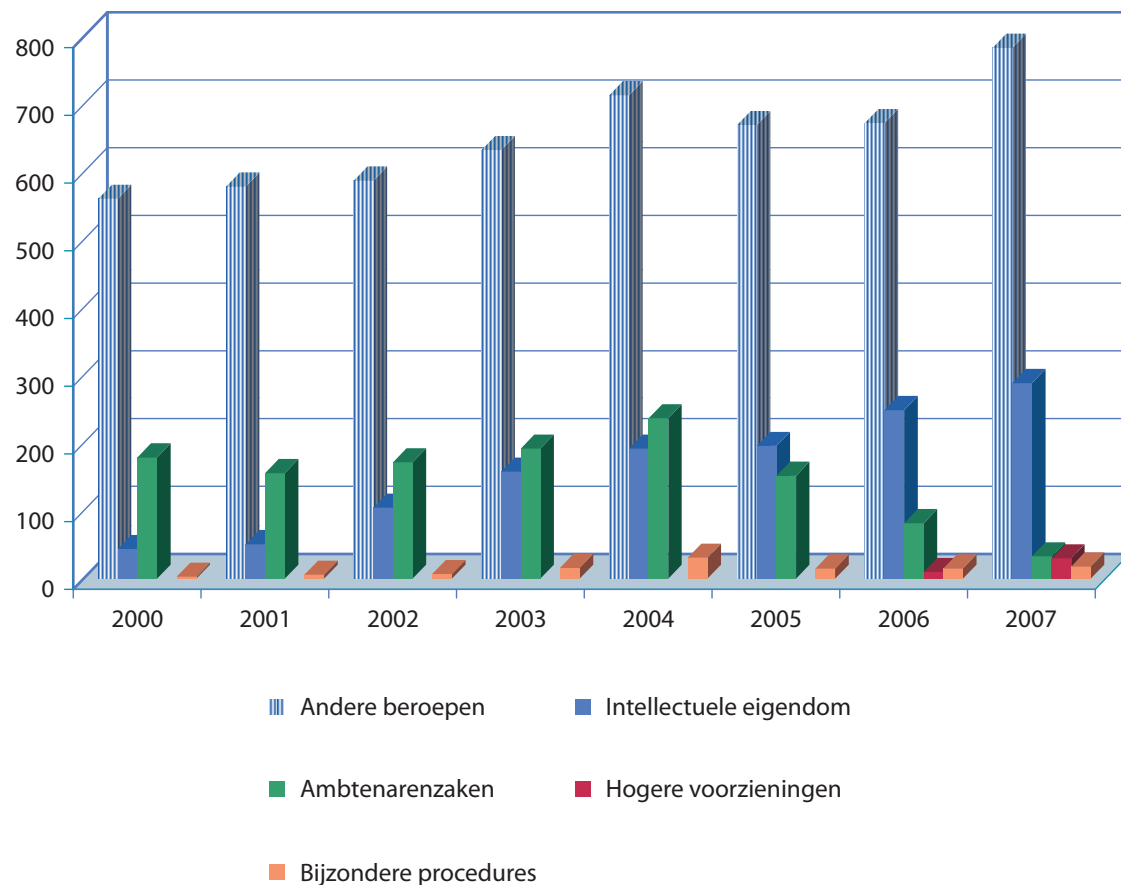

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Andere beroepen	27,5	20,7	21,3	21,6	22,6	25,6	27,8	29,5
Intellectuele eigendom	9,1	16,4	19,5	15,8	17,3	21,1	21,8	24,5
Ambtenarenzaken	15,6	18,7	17,2	17,9	19,2	19,2	24,8	32,7
Hogere voorzieningen								7,1

⁽¹⁾ Bij de berekening van de gemiddelde procesduur is geen rekening gehouden met zaken waarin een tussenarrest is gewezen, bijzondere procedures, zaken die door het Hof zijn overgedragen na de wijziging van de bevoegdheidsverdeling tussen het Hof en het Gerecht en zaken die door het Gerecht zijn overgedragen na de instelling van het Gerecht voor ambtenarenzaken.

De procesduur is uitgedrukt in maanden en tiende delen van maanden.

10. Op 31 december aanhangige zaken — Aard van de procedures (2000-2007)

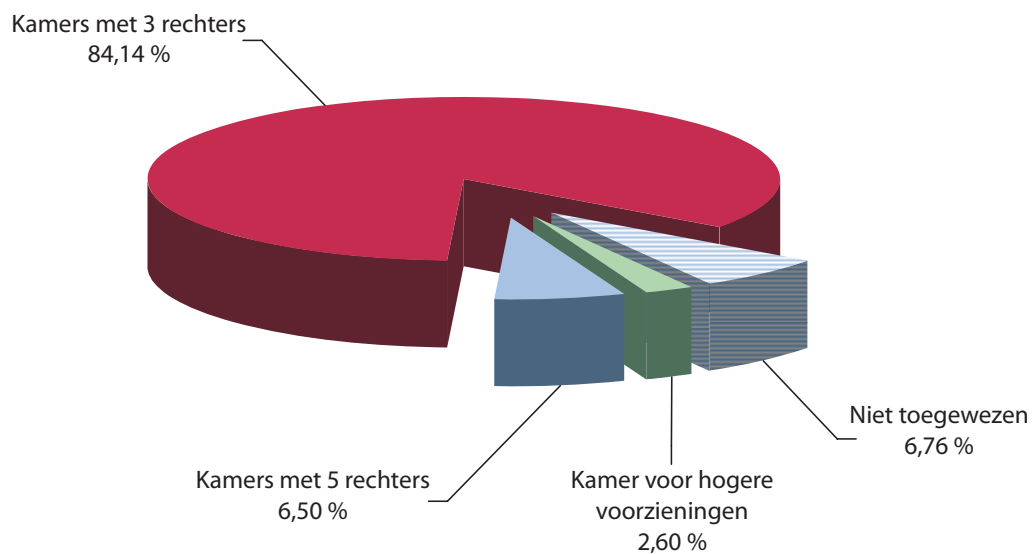
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Andere beroepen	561	579	588	633	714	670	673	784
Intellectuele eigendom	44	51	105	158	192	196	249	289
Ambtenarenzaken	179	156	172	192	237	152	82	33
Hogere voorzieningen							10	30
Bijzondere procedures	3	6	7	16	31	15	15	18
Totaal	787	792	872	999	1 174	1 033	1 029	1 154

11. Op 31 december aanhangige zaken — Onderwerp van het beroep (2000-2007)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Arbitrage		2	3	2		1	3	3
Associatie van landen en gebieden overzee	11	15	9	6	6	2		
Begroting van de Gemeenschappen								1
Buitenlands en veiligheidsbeleid	3	3	9	11	13	8	9	18
Burgerschap van de Unie	1							
Cultuur	2	3	1				3	4
Douane-unie	33	20	8	10	18	13	11	13
Economisch en monetair beleid						1	2	1
Eigen middelen van de Gemeenschappen						2		
Energie		2	2	4	4	4	2	1
Externe betrekkingen	9	21	23	22	18	9	6	3
Fiscale bepalingen			1	1				2
Gemeenschappelijk douanetarief	3	2	2		1	1	3	3
Handelspolitiek	16	15	14	14	25	23	28	33
Harmonisatie van wetgevingen		2	1	3	1	1	1	1
Institutioneel recht	27	24	26	32	49	42	43	54
Intellectuele eigendom	44	51	105	159	193	197	251	290
Justitie en binnenlandse zaken		1	1					1
Landbouw	144	114	95	85	95	82	74	97
Mededinging	78	93	114	119	129	134	173	197
Milieu en consumenten	15	17	13	18	44	43	44	70
Ondernemingsrecht	4	6	5	6	10	16	23	27
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken	1	4	3	2	8	16	18	18
Regionale politiek		1	6	13	19	27	36	48
Sociale politiek	4	3	4	5	6	9	7	9
Steunmaatregelen van de staten	177	207	227	226	218	190	164	165
Toetreding van nieuwe staten					1	1		
Vervoer	1	3	2	1	3	2	1	4
Visserij	8	7	8	31	28	28	4	5
Vrij verkeer van goederen	2	3	1	1	1			1
Vrij verkeer van personen		1	3	2	1	2	3	3
Vrij verrichten van diensten							1	
Vrijheid van vestiging	5	2			1			
Totaal EG-Verdrag	588	622	686	773	892	854	910	1 072
Totaal EGKS-Verdrag	14	8	6	17	12	11	10	
Totaal EGA-Verdrag	1		1	1	2	1	2	1
Ambtenarenstatuut	181	156	172	192	237	152	92	63
Bijzondere procedures	3	6	7	16	31	15	15	18
TOTAAL	787	792	872	999	1 174	1 033	1 029	1 154

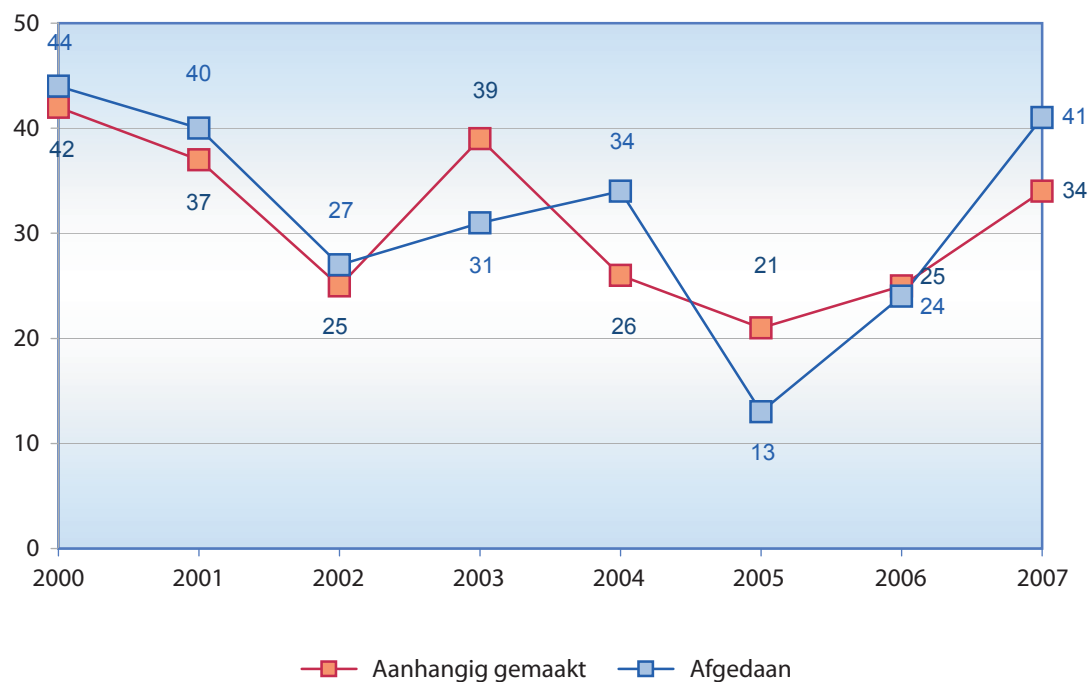
12. Op 31 december aanhangige zaken — Rechtsprekende formatie (2000-2007)

Verdeling in 2007

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Grote kamer					6	1	2	
Kamer voor hogere voorzieningen							10	30
President van het Gerecht							1	
Kamers met 5 rechters	247	264	276	251	187	146	117	75
Kamers met 3 rechters	512	479	532	691	914	846	825	971
Alleensprekend rechter	5	3	8	6	1	4	2	
Niet toegewezen	23	46	56	51	66	36	72	78
Totaal	787	792	872	999	1 174	1 033	1 029	1 154

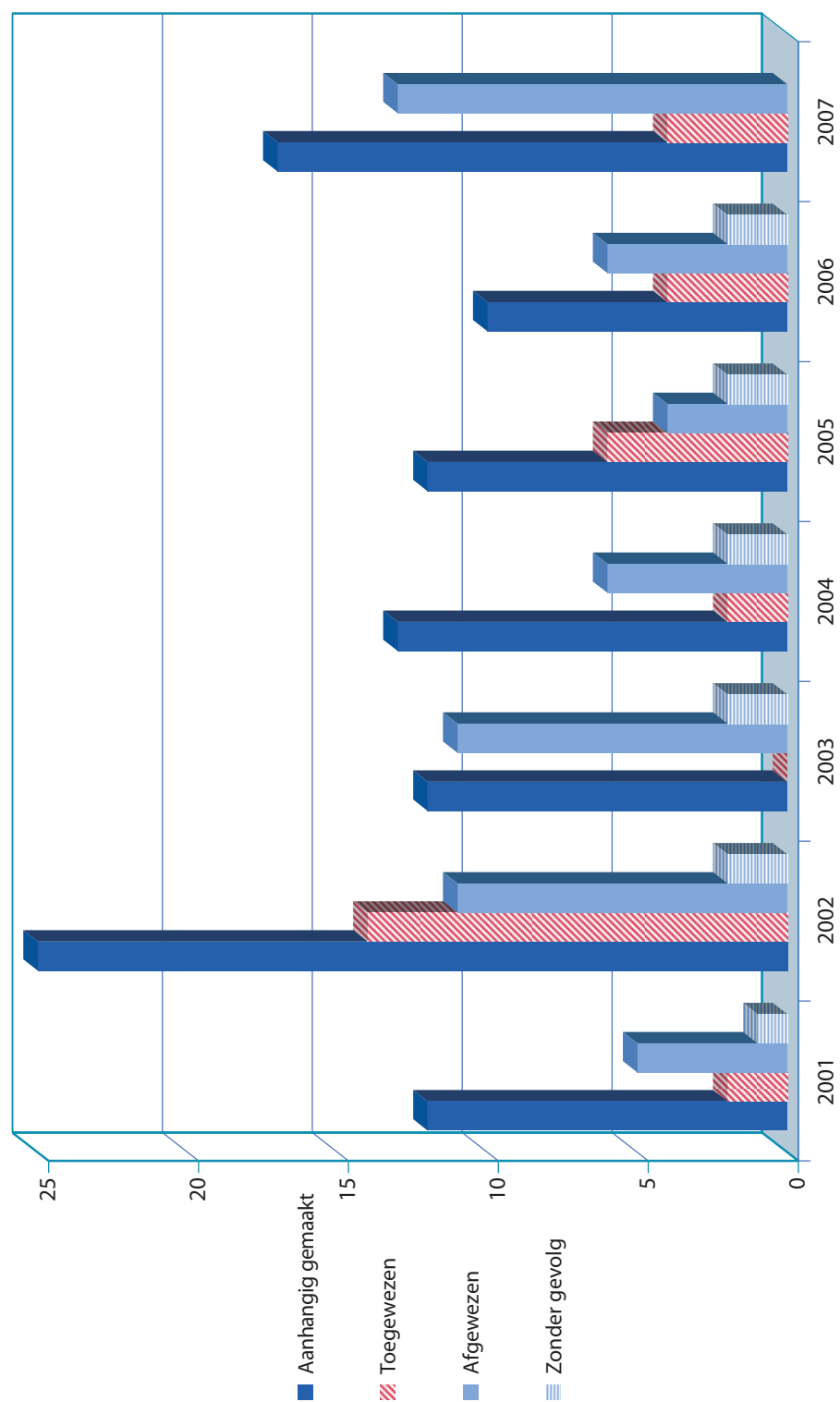
13. Diversen — Korte gedingen (2000-2007)

Verdeling in 2007

	Aanhangig gemaakte korte gedingen	Beslissingen in kort geding	Uitspraak		
			Afwijzing	Toewijzing	Doorhaling/ Afdoening zonder beslissing
Landbouw	2	3	2	1	
Steunmaatregelen van de staten	3	3	2		1
Mededinging	3	2	2		
Cultuur	1	1			1
Institutioneel recht	5	5	4	1	
Milieu en consumenten	13	19	17	2	
Visserij	1	1			1
Regionale politiek	2	2	2		
Sociale politiek	1	2	2		
Intellectuele eigendom	1				
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken	2	3	2		1
Totaal EG-Verdrag	34	41	33	4	4
TOTAAL	34	41	33	4	4

14. Diversen — Versnelde procedures (2001-2007)

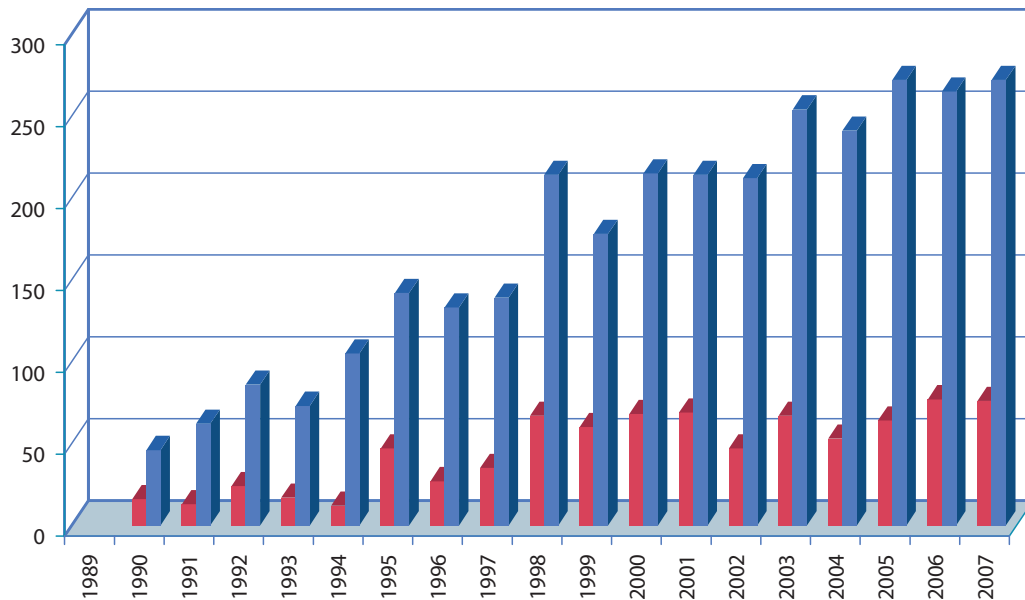

	2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007									
	Aanhangig gemaakt			Uitspraak			Aanhangig gemaakt			Uitspraak			Aanhangig gemaakt			Uitspraak			Aanhangig gemaakt									
	Toegevozen	Afgevozen	Zonder gevolg	Toegevozen	Afgevozen	Zonder gevolg	Toegevozen	Afgevozen	Zonder gevolg	Toegevozen	Afgevozen	Zonder gevolg	Toegevozen	Afgevozen	Zonder gevolg	Toegevozen	Afgevozen	Zonder gevolg	Toegevozen	Afgevozen								
Ambtenarenstatuut	3	3	2	1	1	1	1																					
Buitenlands en veiligheidsbeleid	1			1															3	2	1							
Eigen middelen van de Gemeenschappen														2														
Externe betrekkingen				1	1		1																					
Handelspolitiek	1	1	1	1															2	1								
Institutioneel recht	3	1	2	3	5	4	1	2					1	1					1		1							
Landbouw			1		1	2							2			2	1	3										
Mededinging	1		15	13	2	1	1	1	3				2	3	2	4	2	2	1		1							
Milieu en consumenten							1	1	1	1	1		2	1	1	3	1	1	7	1	7							
Ondernemingsrecht									4	1	2	3	2	1	1				1									
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken			1				1												1	1	1							
Steunmaatregelen van de staten	3	2	2	3	3	2	1									1			1		2							
Vervoer									1																			
Visserij									1	1																		
Vrij verkeer van personen									1			1																
Totaal	12	2	5	1	25	14	11	2	12	0	11	2	13	2	6	2	12	6	4	2	10	4	6	2	17	4	13	0

Krachtens artikel 76 bis van het Reglement voor de procesvoering kan het Gerecht van eerste aanleg in een zaak uitspraak doen volgens een versnelde procedure. Deze bepaling is van kracht sedert 1 februari 2001.

Tot de categorie „zonder gevolg” behoren de zaken waarin het verzoek is ingetrokken, afstand van instantie is gedaan of het beroep bij beschikking is afgedaan alvorens uitspraak is gedaan over het verzoek om versnelde behandeling.

15. Diversen — Beslissingen van het Gerecht waartegen hogere voorziening is ingesteld (1989-2007)

■ Aantal beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld

■ Totaal aantal beslissingen waartegen hogere voorziening kon worden ingesteld (1)

	Aantal beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld	Totaal aantal beslissingen waartegen hogere voorziening kon worden ingesteld (1)	Percentage beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld
1989			
1990	16	46	35 %
1991	13	62	21 %
1992	24	86	28 %
1993	17	73	23 %
1994	12	105	11 %
1995	47	142	33 %
1996	27	133	20 %
1997	35	139	25 %
1998	67	214	31 %
1999	60	178	34 %
2000	68	215	32 %
2001	69	214	32 %
2002	47	212	22 %
2003	67	254	26 %
2004	53	241	22 %
2005	64	272	24 %
2006	77	265	29 %
2007	76	272	28 %

(1) Totaal aantal beslissingen — arresten, beschikkingen inzake niet-ontvankelijkheid, in kort geding, tot afdoening zonder beslissing of tot afwijzing van interventie — waarvoor de termijn voor het instellen van hogere voorziening is verstrekt of waartegen hogere voorziening ingesteld.

16. Diversen — Verdeling van de bij het Hof ingestelde hogere voorzieningen volgens de aard van de procedure (1989-2007)

	1990			1991			1992			1993			1994			1995			1996			1997			1998		
	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk
Andere beroepen	2	8	25 %	5	16	31 %	15	31	48 %	6	17	35 %	7	44	16 %	38	91	42 %	15	59	25 %	22	86	26 %	48	120	40 %
Intellectuele eigendom																											
Ambtenarenzaken	14	38	37 %	8	46	17 %	8	54	15 %	10	55	18 %	5	61	8 %	9	51	18 %	12	74	16 %	13	53	25 %	18	93	19 %
Subtotaal	16	46	35 %	13	62	21 %	23	85	27 %	16	72	22 %	12	105	11 %	47	142	33 %	27	133	20 %	35	139	25 %	66	213	31 %
Bijzondere procedures							1	1	100 %	1	1	100 %													1	1	100 %
Totaal	16	46	35 %	13	62	21 %	24	86	28 %	17	73	23 %	12	105	11 %	47	142	33 %	27	133	20 %	35	139	25 %	67	214	31 %

	1999			2000			2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007		
	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	Hogere voorziening	Percentage hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk
Andere beroepen	45	118	38 %	58	132	44 %	40	115	35 %	32	134	24 %	51	134	38 %	41	114	36 %	37	120	31 %	46	146	32 %	52	163	32 %
Intellectuele eigendom	1	1	100 %	1	7	14 %	13	25	52 %	6	20	30 %	7	33	21 %	7	45	16 %	16	71	23 %	18	59	31 %	14	63	22 %
Ambtenarenzaken	14	59	24 %	8	75	11 %	15	73	21 %	9	58	16 %	9	87	10 %	5	82	6 %	11	81	14 %	13	60	22 %	10	46	22 %
Subtotaal	60	178	34 %	67	214	31 %	68	213	32 %	47	212	22 %	67	254	26 %	53	241	22 %	64	272	24 %	77	265	29 %	76	272	28 %
Bijzondere procedures				1	1	100 %	1	1	100 %																		
Totaal	60	178	34 %	68	215	32 %	69	214	32 %	47	212	22 %	67	254	26 %	53	241	22 %	64	272	24 %	77	265	29 %	76	272	28 %

17. *Diversen* — Uitspraken van het Hof in hogere voorziening (2007) (arresten en beschikkingen)

	Hogere voorziening afgevoerd	Gehele of gedeeltelijke vernietiging zonder verwijzing	Gehele of gedeeltelijke vernietiging met verwijzing	Doorhaling/ Afdoening zonder beslissing	Totaal
Ambtenarenstatuut	13	1	3		17
Buitenlands en veiligheidsbeleid	2		1		3
Douane-unie	3				3
Eigen middelen van de Gemeenschappen	2				2
Externe betrekkingen	2				2
Institutioneel recht	4	1			5
Intellectuele eigendom	15	1	2	2	20
Landbouw	2				2
Mededinging	13	1		1	15
Milieu en consumenten	5	1			6
Ondernemingsrecht	2				2
Regionale politiek	2	2			4
Steunmaatregelen van de staten	5	1		1	7
Visserij	1				1
Vrij verrichten van diensten	1				1
Totaal	72	8	6	4	90

18. Diversen — Algemene ontwikkeling (1989-2007)

(aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken)

	Aanhangig gemaakte zaken ⁽¹⁾	Afgedane zaken ⁽²⁾	Op 31 december aanhangige zaken
1989	169	1	168
1990	59	82	145
1991	95	67	173
1992	123	125	171
1993	596	106	661
1994	409	442	628
1995	253	265	616
1996	229	186	659
1997	644	186	1 117
1998	238	348	1 007
1999	384	659	732
2000	398	343	787
2001	345	340	792
2002	411	331	872
2003	466	339	999
2004	536	361	1 174
2005	469	610	1 033
2006	432	436	1 029
2007	522	397	1 154
Totaal	6 778	5 624	

(¹) 1989: overdracht van 153 zaken door het Hof naar het pas opgerichte Gerecht van eerste aanleg.

1993: overdracht van 451 zaken door het Hof wegens de eerste uitbreiding van de bevoegdheden van het Gerecht van eerste aanleg.

1994: overdracht van 14 zaken door het Hof wegens de tweede uitbreiding van de bevoegdheden van het Gerecht van eerste aanleg.

2004/2005: overdracht van 25 zaken door het Hof wegens de derde uitbreiding van de bevoegdheden van het Gerecht van eerste aanleg.

(²) 2005-2006: overdracht van 118 zaken door het Gerecht van eerste aanleg naar het pas opgerichte Gerecht voor ambtenarenzaken.

Hoofdstuk III

Het Gerecht voor ambtenarenzaken
van de Europese Unie

A — De werkzaamheden van het Gerecht voor ambtenarenzaken in 2007

door Paul Mahoney, president

1. Het jaar 2007 werd gekenmerkt door de inwerkingtreding van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie. Dit Reglement is op 29 augustus 2007 bekendgemaakt in het *Publicatieblad van de Europese Unie* ⁽¹⁾ en is overeenkomstig artikel 121 ervan in werking getreden op de eerste dag van de derde maand volgende op de bekendmaking, dat wil zeggen op 1 november 2007. Diezelfde dag zijn de instructies voor de griffier van het Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie ⁽²⁾ in werking getreden ⁽³⁾.

2. Was het eerste werkjaar van het Gerecht grotendeels gewijd aan de definitie van zijn interne en externe procedures, en met name aan de uitwerking van zijn ontwerp van het Reglement voor de procesvoering, uit de cijfers van het jaar 2007 blijkt dat reeds sprake was van een regelmatige rechtsprekende activiteit.

In 2007 heeft het Gerecht immers 150 zaken afgedaan, terwijl 157 nieuwe beroepen zijn ingesteld. Er is dus bijna een evenwicht bereikt tussen het aantal aanhangig gemaakte en het aantal afgedane zaken.

Het aantal beroepen dat dit jaar is ingesteld (157) is iets hoger dan dat van het voorgaande jaar, dat 148 bedroeg.

Het aantal aanhangige zaken (235) blijft relatief hoog, met name als gevolg van het feit dat het aantal zaken dat in het eerste werkjaar van het Gerecht is afgedaan (50) niet kenmerkend is geweest voor de rechtsprekende capaciteit van het Gerecht. Daar komt bij dat een groot aantal aanhangige zaken is geschorst in afwachting van „arresten in een proefproces” van het Gerecht van eerste aanleg ⁽⁴⁾ of van door het Hof te geven beslissingen in hogere voorziening ⁽⁵⁾.

44 % van de zaken is afgedaan bij arrest en 56 % bij beschikking. De gemiddelde procesduur voor in 2007 afgedane zaken is 16,9 maanden voor de arresten en 10,3 maanden voor de beschikkingen.

In 2007 is tegen 25 beslissingen van het Gerecht hogere voorziening ingesteld bij het Gerecht van eerste aanleg, hetgeen neerkomt op 32 % van de door het Gerecht gegeven

⁽¹⁾ PB L 225, blz. 1.

⁽²⁾ PB L 249, blz. 3.

⁽³⁾ Teneinde de instellingen enerzijds en de vak- en beroepsorganisaties alsmede de personeelscomités anderzijds op de hoogte te stellen van de nieuwe voor hen geldende procedurele instrumenten, heeft het Gerecht op 23 november en 7 december 2007 twee bijeenkomsten met hun vertegenwoordigers georganiseerd, in het verlengde van in 2006 geïnitieerde bijeenkomsten.

⁽⁴⁾ Twintig zaken zijn geschorst in afwachting van de uitspraak van het Gerecht van eerste aanleg in de zaak Angé Serrano e.a./Parlement (T-47/05).

⁽⁵⁾ Vijftig zaken zijn geschorst in afwachting van de uitspraak van het Hof in de zaak Centeno Mediavilla e.a./Commissie (C-443/07 P).

beslissingen waartegen hogere voorziening kon worden ingesteld en 19 % van het totale aantal afgedane zaken, afgezien van het geval van eenzijdige afstand van instantie door een der partijen.

3. Hieronder zal eerst worden ingegaan op de belangrijkste vernieuwingen die bij het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht zijn ingevoerd (I). Vervolgens zullen de meest opmerkelijke bijdragen van de rechtspraak van dit jaar worden genoemd, waarbij achtereenvolgens wordt ingegaan op de gedingen betreffende de wettigheid en schadevergoeding (II), de vorderingen in kort geding (III) en de verzoeken om rechtsbijstand (IV). Ten slotte zal een eerste balans worden opgemaakt van de praktijk van de minnelijke regeling (V).

I. *Belangrijkste vernieuwingen van het Reglement voor de procesvoering*

Het Gerecht heeft ernaar gestreefd een eenheid van benadering en werkwijze te bewaren tussen de drie gemeenschapsrechters. Bepaalde vernieuwingen zijn echter ingevoerd teneinde gevolg te geven aan door de Raad gemaakte keuzen, met name in artikel 7 van bijlage I bij het Statuut van het Hof van Justitie, die aan dat Statuut is toegevoegd bij besluit 2004/752/EG, Euratom van de Raad van 2 november 2004 tot instelling van een Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie (PB L 333, blz. 7), of teneinde rekening te houden met de bijzondere kenmerken van zowel het Gerecht alsook van de geschillen waarvan het kennis neemt.

De belangrijkste vernieuwingen van het Reglement voor de procesvoering concentreren zich op drie belangrijke ideeën: vereenvoudiging van de procedure; onderzoek, in elk stadium van de procedure, van de mogelijkheden van een minnelijke regeling van het geding; vergoeding van de kosten volgens de regel „de verliezer betaalt”. Bovendien moet een aantal andere vernieuwingen worden genoemd.

Vereenvoudiging van de procedure

De schriftelijke behandeling is in beginsel beperkt tot één memoriewisseling, tenzij het Gerecht beslist dat een tweede memoriewisseling nodig is. De tweede memoriewisseling kan ambtshalve plaatsvinden of op een met redenen omkleed verzoek van de verzoeker. Wanneer een tweede memoriewisseling heeft plaatsgevonden, kan het Gerecht met instemming van de partijen besluiten de zaak zonder terechtzitting af te doen.

De omstandigheid dat er in beginsel slechts één memoriewisseling is verklaart waarom het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht strikter is met betrekking tot de uiteenzetting van middelen en argumenten in het verzoekschrift, in die zin dat die uiteenzetting niet „summier” kan zijn, in tegenstelling tot hetgeen artikel 21, eerste alinea, van het Statuut van het Hof van Justitie algemeen bepaalt. Laatstgenoemde bepaling kan immers niet elke zinvolle werking ontnemen aan artikel 7, lid 3, van bijlage I bij dit Statuut, dat dezelfde rangorde heeft en waarin het beginsel van één memoriewisseling is neergelegd.

Dat in beginsel slechts één memoriëwisseling plaatsvindt verklaart ook waarom de termijn voor het indienen van een verzoek om tussenkomst is verkort: deze bedraagt thans vier weken vanaf de datum van publicatie van de mededeling betreffende het verzoekschrift in het *Publicatieblad van de Europese Unie*.

Het verklaart eveneens de beslissing om geen versnelde procedure in te voeren, die in het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht van eerste aanleg nu juist wordt gekenmerkt door, naast de behandeling van de zaak bij voorrang, het bestaan van een schriftelijke behandeling die beperkt is tot één memoriëwisseling.

De wens om de schriftelijke behandeling sneller te laten verlopen was voor het Gerecht aanleiding om te bepalen dat elke exceptie van niet-ontvankelijkheid bij afzonderlijke akte, die in de praktijk bij voeging met de zaak ten gronde de procedure kan verlengen, moet worden ingediend binnen een termijn van een maand te rekenen vanaf de betekening van het verzoekschrift, in plaats van de termijn van twee maanden die voor de indiening van het verweerschrift is voorzien.

Ten slotte heeft het Gerecht, dat wilde zorgen voor het regelmatige verloop van de precontentieuze procedure en in staat wilde zijn om zo snel mogelijk een eventueel ontvankelijkheidsprobleem te ontdekken, een bepaling ingevoerd waaruit blijkt dat de verzoeker, in voorkomend geval, de klacht en het antwoord op de klacht moet overleggen.

Minnelijke regeling

In het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht is de minnelijke regeling in een ander hoofdstuk opgenomen dan de maatregelen tot organisatie van de procesgang, waarmee uitdrukking wordt gegeven aan het idee dat deze procedure verschilt van de normale gerechtelijke procedure.

De beslissing om te proberen tot een minnelijke regeling te komen wordt genomen door de rechtsprekende formatie, die de rechter-rapporteur kan opdragen de poging te leiden.

Bijzondere bepalingen regelen de kwestie van de afstand nadat partijen voor of buiten het Gerecht een akkoord hebben bereikt. In het eerste geval kan de inhoud van het akkoord worden vastgesteld in een proces-verbaal, dat een authentieke akte vormt. De zaak wordt vervolgens doorgehaald bij met redenen omklede beschikking van de president van de rechtsprekende formatie, waarin op verzoek van de partijen de inhoud van het akkoord wordt vastgesteld. In beide gevallen wordt over de kosten volgens het akkoord van partijen of, indien daaromtrent niets is bepaald, vrijelijk beslist.

Ten slotte is bepaald dat het Gerecht en de partijen in het kader van de procedure in rechte niet gebruik kunnen maken van de met het oog op een minnelijke regeling geformuleerde standpunten, gedane suggesties, voorstellen en toegevingen alsmede opgestelde documenten. Wil een poging tot een minnelijke regeling zo veel mogelijk kans op succes hebben, dan is het immers nodig dat partijen een vrijheid van spreken wordt gegarandeerd

teneinde de onderhandelingen tussen hen te vergemakkelijken, zonder dat de geformuleerde standpunten of de gedane toezeggingen, indien de poging mislukt, hen kunnen schaden.

Gerechtskosten

Op grond van artikel 88 van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht van eerste aanleg behoeft de verzoeker die in het kader van gedingen tussen de Gemeenschappen en hun personeelsleden in het ongelijk was gesteld, alleen zijn eigen kosten te dragen en niet die van de instelling, tenzij zij door zijn toedoen nodeloze of vexatoire kosten had gemaakt of wegens bijzondere redenen.

Artikel 7, lid 5, van bijlage I bij het Statuut van het Hof van Justitie bepaalt dat behoudens de bijzondere bepalingen in het Reglement voor de procesvoering de in het ongelijk gestelde partij in de kosten wordt verwezen, voor zover zulks gevorderd is. Volgens artikel 87, lid 2, van het Reglement voor de procesvoering kan het Gerecht, wanneer de billijkheid dit vergt, beslissen dat de in het ongelijk gestelde partij niet alle kosten of een deel van de kosten hoeft te dragen.

Artikel 94, sub a, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht bepaalt dat een partij kan worden veroordeeld tot betaling van de onnodige kosten die zij ten laste van het Gerecht heeft veroorzaakt, met een maximum van 2 000 EUR. Dit is bedoeld om het Gerecht in uitzonderlijke gevallen in staat te stellen om een verzoeker die de rechterlijke instantie nodeloos belast, bijvoorbeeld door herhaaldelijk nauwelijks onderbouwde beroepen in te stellen, een deel van de kosten te doen dragen die hij voor de rechterlijke instantie heeft veroorzaakt. Dit voorstel strookt met de bedoeling van de Raad om in het belang van de goede rechtsbedeling het aantal ongerechtvaardigde beroepen te beperken, die is geconcretiseerd door de toepassing van de regel „de verliezer betaalt” op elke partij die voor het Gerecht in het ongelijk wordt gesteld.

Andere belangrijke vernieuwingen

Het zoeken naar continuïteit in de wijze van functioneren van de rechter, het verloop van de procedure en het voldingen van de zaken heeft niet belet dat een aantal vernieuwingen is aangebracht, met name op het gebied van:

- de schorsing van de behandeling: een goede rechtsbedeling kan thans, de partijen gehoord, grond zijn voor een schorsing van de behandeling;
- de verknochtheid: het te strenge vereiste dat de zaken voor een voeging „op hetzelfde onderwerp” betrekking moeten hebben is komen te vervallen;
- de verheldering van de regelingen betreffende maatregelen tot organisatie van de procesgang respectievelijk maatregelen van instructie: de eerste richten zich tot partijen, preciezer gezegd tot hun vertegenwoordigers, de tweede hebben betrekking op derden of op de partijen zelf;
- de verwijzing van een zaak naar een kamer met drie rechters, naar de voltallige zitting of naar een kamer met vijf rechters, zonder dat partijen moeten worden gehoord: hun

recht op een eerlijk proces wordt immers reeds gewaarborgd door de omstandigheid dat de zaak wordt overgedragen aan een formatie die uit een groter aantal rechters bestaat;

- de interventie: het Reglement voor de procesvoering voorziet in de mogelijkheid dat de president van de rechtsprekende formatie een derde uitnodigt die belang heeft bij de oplossing van het geschil;
- beschikkingen: de regeling hiervan wordt op dezelfde wijze verhelderd als die van arresten.

II. Gedingen betreffende de wettigheid en de schadevergoeding

Procedurale kwesties

1. Verwerping bij beschikking

Het Gerecht heeft de gelegenheid gehad tot uitlegging van artikel 111 van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht van eerste aanleg, dat van overeenkomstige toepassing is, op grond waarvan het, wanneer het kennelijk onbevoegd is kennis te nemen van een beroep of wanneer dit beroep kennelijk niet-ontvankelijk dan wel kennelijk ongegrond is, kan beslissen bij met redenen omklede beschikking, zonder de behandeling van de zaak voort te zetten.

Het Gerecht heeft onder meer geoordeeld dat deze bepaling niet alleen mag worden toegepast op gevallen waarin de schending van de regels op het gebied van de ontvankelijkheid dermate duidelijk is dat geen enkel serieus argument ten gunste van de ontvankelijkheid kan worden aangevoerd, maar eveneens op gevallen waarin de rechtsprekende formatie bij lezing van het dossier volkomen overtuigd is van de niet-ontvankelijkheid van het beroep, onder meer als gevolg van het feit dat het verzoekschrift niet voldoet aan de door de vaste rechtspraak gestelde eisen, en voorts van oordeel is dat een terechtzitting in dat opzicht geen enkel nieuw gegeven kan opleveren (beschikkingen van 27 maart 2007, *Manté/Raad*, F-87/06; van 20 april 2007, *L/EMEA*, F-13/07, en van 20 juni 2007, *Tesoka/ESVLA*, F-51/06).

Bovendien heeft het Gerecht gepreciseerd dat het laatste in deze bepaling genoemde geval betrekking moet hebben op elk beroep dat om redenen verband houdende met de inhoud van de zaak kennelijk tot mislukken is gedoemd (beschikking van 26 september 2007, *Salvador Roldán/Commissie*, F-129/06).

In de reeds aangehaalde zaken heeft het Gerecht beklemtoond dat de verwerping van het beroep bij beschikking niet alleen bijdraagt tot de proceseconomie, maar de partijen eveneens de kosten bespaart die het houden van een terechtzitting zou hebben meegebracht.

2. Verzoek

In het arrest van 17 april 2007, *C en F/Commissie* (F-44/06 en F-94/06), heeft het Gerecht een procedureel gevolg getrokken uit artikel 233 EG en uit de rechtspraak dat de administratie bij een arrest houdende nietigverklaring verplicht is om zelf de maatregelen ter uitvoering van het arrest te treffen, zonder dat de ambtenaar daarom hoeft te vragen. Het Gerecht heeft geoordeeld dat wanneer een vergoeding wordt gevorderd voor het feit dat de uitvoeringsmaatregelen van een arrest niet of niet binnen een redelijke termijn hebben plaatsgevonden, de regelmatigheid van de contentieuze procedure niet kan afhangen van de indiening van een verzoek door de ambtenaar op basis van artikel 90, lid 1, van het Statuut van de ambtenaren van de Europese Gemeenschappen (hierna: „Statuut”).

3. Bezwarend besluit

In de beschikking van 24 mei 2007, *Lofaro/Commissie* (F-27/06 en F-75/06), heeft het Gerecht gepreciseerd dat een rapport aan het einde van de proeftijd op basis waarvan de administratie een personeelslid heeft ontslagen, slechts een handeling ter voorbereiding van het ontslagbesluit vormt en voor de betrokkene dus niet bezwarend is in de zin van artikel 90, lid 2, van het Statuut.

4. Termijnen

De rechtspraak dat de vaststelling van een nieuwe regeling een nieuw wezenlijk feit vormt, ook voor ambtenaren die niet binnen de werkingssfeer van de regeling vallen, indien deze leidt tot een ongerechtvaardigd verschil in behandeling tussen laatstgenoemden en de begunstigten ervan, is in de zaak *Genette/Commissie* (arrest van 16 januari 2007, F-92/05) toegepast op de gezamenlijke uitwerking van het nieuwe Statuut en de Belgische wet van 2003 tot wijziging van de voorwaarden voor overdracht van in België verworven pensioenrechten naar de communautaire regeling.

In het arrest van 1 februari 2007, *Tsarnavas/Commissie* (F-125/05), heeft het Gerecht met betrekking tot een gestelde onrechtmatige gedraging van een instelling herinnerd aan de rechtspraak dat ambtenaren of personeelsleden een verzoek om schadevergoeding bij de instelling moeten indienen binnen een redelijke termijn vanaf het ogenblik waarop zij kennis hebben gekregen van de door hen gelaakte situatie. De redelijkheid van de termijn moet worden beoordeeld aan de hand van de specifieke omstandigheden van de zaak, in het bijzonder het belang ervan voor de betrokkene, de ingewikkeldheid van de zaak en het gedrag van de betrokken partijen. Er moet eveneens rekening worden gehouden met het vergelijkingspunt dat wordt gevormd door de verjaringstermijn van vijf jaar die in artikel 46 van het Statuut van het Hof voor niet-contractuele aansprakelijkheidsvorderingen is voorzien.

Uit de beschikking van 25 april 2007, *Kerstens/Commissie* (F-59/06), blijkt dat wanneer uit de historie van de raadpleging van het systeem Sysper 2 blijkt dat een verzoeker het dossier heeft geopend dat het hem per e-mail betekende besluit bevat, ervan moet worden uitgegaan dat hij naar behoren kennis heeft kunnen nemen van de

inhoud van dat besluit hetgeen tot gevolg heeft dat de termijn begint te lopen om een klacht daartegen in te dienen.

Ten gronde

Het is in het kader van dit verslag niet mogelijk om de rechtspraak van het Gerecht in 2007 uitputtend te behandelen. Er zal daarom alleen worden ingegaan op de meest markante inbrengen van dit jaar met betrekking tot, in de eerste plaats, de algemene beginselen van het communautaire ambtenarenrecht en, in de tweede plaats, de uitlegging van de belangrijkste bepalingen van het nieuwe Statuut, die volgens de volgorde van het Statuut zullen worden behandeld.

1. *Algemene beginselen van het communautaire ambtenarenrecht*

a) **Zorgplicht**

In de zaak *Giraudy/Commissie* (arrest van 2 mei 2007, F-23/05), werd het Gerecht geconfronteerd met vragen over de verenigbaarheid tussen het kalme en goede verloop van een onderzoek van het Europees Bureau voor fraudebestrijding (hierna: „OLAF”), het recht van het publiek op informatie, en de bescherming van het vermoeden van onschuld, de eer en de beroepsreputatie van een ambtenaar die in het belang van de dienst was overgeplaatst. In die zaak heeft het Gerecht de Commissie veroordeeld tot vergoeding van de immateriële schade, bestaande in een aantasting van zijn eer en zijn beroepsreputatie, die de verzoeker had geleden als gevolg van schendingen van de zorgplicht in het kader van zijn overplaatsing na instelling van het onderzoek van OLAF. Het Gerecht heeft geoordeeld dat de Commissie niet het juiste evenwicht had geëerbiedigd tussen de belangen van de verzoeker en die van de instelling, door bij de inleiding van het onderzoek van OLAF bijzonder veel ruchtbaarheid te geven aan de overplaatsing van de verzoeker, hetgeen de indruk wekte dat laatstgenoemde persoonlijk betrokken was bij de mogelijke onregelmatigheden, zonder dat op initiatief van de Commissie enige ruchtbaarheid was gegeven aan het eindrapport van OLAF, waarin de verzoeker werd vrijgesproken van de aantijgingen die tot de inleiding van het onderzoek hadden geleid. Het standpunt van de woordvoerder van de Commissie, die de verzoeker zijn sympathie en die van de instelling betuigde, was niet vergelijkbaar met de procedure en de ophef waarmee de overplaatsing van de verzoeker bij de inleiding van het onderzoek in de openbaarheid was gebracht. Het Gerecht heeft vastgesteld dat de Commissie, door de schade die de verzoeker door de inleiding van het onderzoek had geleden niet tot het absolute minimum te beperken, de zorgplicht jegens haar ambtenaren had geschonden en een dienstfout had begaan waarvoor zij aansprakelijk kon worden gesteld.

b) **Bijstandsplicht**

In de zaken *Vienne e.a./Parlement* (arrest van 16 januari 2007, F-115/05) en *Frankin e.a./Commissie* (arrest van 16 januari 2007, F-3/06), was beroep ingesteld tot nietigverklaring van

besluiten van het Parlement en de Commissie tot afwijzing van krachtens artikel 24 van het Statuut ingediende verzoeken om bijstand van ongeveer 650 ambtenaren en tijdelijke functionarissen, die hun in de Belgische pensioenregelingen verworven pensioenrechten reeds vóór de inwerkingtreding van de nieuwe Belgische wettelijke regeling aan de communautaire regeling hadden overgedragen en het Parlement of de Commissie vroegen, hun bijstand te verlenen met het oog op de verkrijging van een nieuwe berekening van hun in België verworven pensioenrechten volgens de nieuwe wet. In het reeds aangehaalde arrest *Vienne e.a./Parlement* heeft het Gerecht gepreciseerd dat de bijstandplicht van de instelling niet afhangt van de voorwaarde dat de onrechtmatigheid van de handelingen die aanleiding waren voor het verzoek om bijstand, vooraf bij een rechterlijke beslissing is vastgesteld. Een dergelijke voorwaarde zou in strijd zijn met het doel van het verzoek om bijstand in de frequente gevallen waarin dit nu juist wordt ingediend om door middel van een door de instelling bijgestane gerechtelijke procedure de erkenning van de onrechtmatigheid van die handelingen te verkrijgen. Die handelingen moesten echter „redelijkerwijs zo kunnen worden opgevat dat zij inbreuk maakten op de rechten van de ambtenaren”. Aangezien de verzoekers niet „een begin van bewijs hadden kunnen leveren dat zij door handelingen van een derde slachtoffer van discriminatie waren geweest”, had het Parlement zich op het standpunt kunnen stellen dat geen enkele inbreuk op hun statutaire rechten was gemaakt die de bijstand van de instelling rechtvaardigde.

c) Bescherming van het gewettigd vertrouwen

In het arrest van 1 maart 2007, *Neirinck/Commissie* (F-84/05), heeft het Gerecht geoordeeld dat het feit dat de verantwoordelijke van een dienst contact had gehad met een sollicitant voor een ambt van tijdelijk functionaris teneinde de mogelijkheid te onderzoeken om hem in zijn team op te nemen en hem zijn wens daartoe kenbaar had gemaakt, niet aantoonde dat er sprake was van een belofte van aanwerving. Het Gerecht heeft derhalve geoordeeld dat de sollicitant voor het ambt niet kon stellen dat de administratie met betrekking tot zijn aanwerving een gewettigd vertrouwen bij hem had gewekt.

2. Loopbaan van de ambtenaar

a) Aanwerving

i) Nieuwe loopbaanstructuur

In het arrest van 28 juni 2007, *Da Silva/Commissie* (F-21/06), heeft het Gerecht nietig verklaard, het besluit tot indeling in rang van de verzoeker, die na een aanwervingsprocedure uit hoofde van artikel 29, lid 2, van het Statuut als directeur was aangesteld en in dezelfde rang was ingedeeld als hij voorheen had, maar in een lagere salaristrap. Het Gerecht oordeelde dat, aangezien die benoeming een vooruitgang in de loopbaan van de ambtenaar vormt, deze niet tot uiting kon komen in een verlaging van zijn rang of salaristrap en, derhalve, in een salarisverlaging, omdat anders afbreuk werd gedaan aan het beginsel dat elke ambtenaar recht heeft op ontwikkeling van zijn loopbaan binnen de instelling.

In het arrest van 5 juli 2007, *Dethomas/Commissie* (F-93/06), heeft het Gerecht, na te hebben opgemerkt dat Verordening (EG, Euratom) nr. 723/2004 van de Raad van 22 maart 2004 (PB L 124, blz. 1) geen enkele overgangsbepaling bevat die afdoet aan de toepasselijkheid van artikel 32, derde alinea, van het Statuut met ingang van 1 mei 2004, geoordeeld dat dit artikel na de inwerkingtreding van die verordening bij gebreke van een overgangsbepaling volledig van toepassing blijft op de indeling in rang van de tijdelijke functionaris die als ambtenaar wordt aangesteld in dezelfde rang als hij tot dan toe had.

Ook wordt gewezen op het arrest van 8 november 2007, *Deffaa/Commissie* (F-125/06), dat de technische problemen illustreert bij de uitlegging van de nieuwe statutaire bepalingen, wat de samenhang betreft tussen artikel 44, tweede alinea, van het Statuut en artikel 7, lid 4, van bijlage XIII bij het Statuut betreffende een „aanvullende toelage”, waarvan de verlening verband houdt met de verkrijging van het ambt van hoofd van een administratieve eenheid, directeur of directeur-generaal.

ii) Vergelijkend onderzoek

Het Gerecht heeft uitspraak moeten doen in talrijke zaken betreffende vergelijkende onderzoeken, waarvan de zaak *De Meerleer/Commissie* (arrest van 14 juni 2007, F-121/05) moet worden vermeld. In dat arrest heeft het Gerecht gepreciseerd dat de bevoegdheid van de jury van het vergelijkend onderzoek om haar besluiten te herzien, niet vergelijkbaar is met de controle die het tot aanstelling bevoegd gezag (hierna: „TABG”) in het kader van de klacht en met die welke de gemeenschapsrechter in het kader van een beroep uitoefent, en dat de verzoeker derhalve een afzonderlijk en reëel belang had dat de jury zijn verzoek om herziening onderzocht, zelfs al had hij tegen het oorspronkelijk besluit van de jury een klacht kunnen indienen en een beroep in rechte kunnen instellen. In datzelfde arrest heeft het Gerecht onderzocht of de kandidaten door middel van het systeem van raadpleging van hun elektronische EPSO-dossier daadwerkelijk kennis hadden kunnen nemen van het oorspronkelijke besluit van de jury om binnen de gestelde termijn een verzoek om herziening van het besluit van de jury te kunnen indienen.

iii) Medisch onderzoek

In het arrest van 13 december 2007, *N/Commissie* (F-95/05), heeft het Gerecht gepreciseerd dat de procedure van het medisch onderzoek zoals voorzien in artikel 33 van het Statuut ook geldt voor kandidaten voor aanwerving in een derde land.

b) Statutaire posities

In het arrest van 13 december 2007, *Duyster/Commissie* (F-51/05 en F-18/06), betreffende de definitie van de voorwaarden voor een ouderschapsverlof, heeft het Gerecht voor de uitlegging van artikel 42 bis van het Statuut verwezen naar richtlijn 96/34/EG van de Raad van 3 juni 1996 betreffende de door de UNICE, het CEEP en het EVV gesloten raamovereenkomst inzake opvoedingsverlof (PB L 145, blz. 4). Op basis van de rechtspraak van het Hof heeft het Gerecht gepreciseerd dat wanneer het TABG beslist over een verzoek om intrekking of onderbreking van een ouderschapsverlof, zijn beoordelingsmarge beperkt is wanneer de betrokkene die ouderschapsverlof geniet in zijn verzoek om

onderbreking van het verlof aantoonde dat gebeurtenissen na de toekenning van dat verlof het hem onbetwistbaar onmogelijk maken om onder de aanvankelijk voorziene voorwaarden voor het kind te zorgen. Dit kan met name het geval zijn wanneer de ambtenaar is getroffen door een ziekte waarvan de ernst of de kenmerken het hem onmogelijk maken, voor het kind te zorgen. Aangezien dit in casu niet was aangetoond, is het beroep verworpen.

c) Beoordeling — Bevordering

Dit jaar zijn er relatief veel geschillen over de beoordeling en de bevordering geweest.

In het arrest van 22 november 2007, *Michail/Commissie* (F-67/05), heeft het Gerecht, na te hebben opgemerkt dat de verzoeker, ofschoon hij zich in actieve dienst bevond in de zin van artikel 36 van het Statuut, tijdens de referentieperiode met geen enkele functie was belast waarover een beoordeling kon worden uitgebracht, daaruit geconcludeerd dat de Commissie hem ten onrechte een meritepunt had toegekend en het loopbaanontwikkelingsrapport van de betrokkene om die reden nietig verklaard.

In het arrest van 13 december 2007, *Sundholm/Commissie* (F-42/06), heeft het Gerecht het loopbaanontwikkelingsrapport van een ambtenaar nietig verklaard, omdat de Commissie de betrokkene voor de door dat rapport bestreken periode geen beoordelingsdoelstellingen en -criteria had gegeven en daarmee bij de beoordeling van zijn verdiensten geen rekening had gehouden.

In de arresten van 22 november 2007, *Dittert/Commissie* (F-109/06) en *Carpi Badia/Commissie* (F-110/06), heeft het Gerecht de weigering om de verzoekers te bevorderen nietig verklaard wegens schending van een wezenlijk voorschrift van de bevorderingsprocedure. Door een computerprobleem was de naam van de verzoekers namelijk niet opgenomen op de lijst die de directeur-generaal had gebruikt voor de toewijzing van de gratificatiepunten van het directoraat-generaal, zodat zij geen enkel punt hadden gekregen.

3. Arbeidsvoorwaarden

In het arrest van 16 januari 2007, *Gesner/BHIM* (F-119/05), heeft het Gerecht met betrekking tot het verzoek van een tijdelijk functionaris om een invaliditeitscommissie in te stellen teneinde in aanmerking te komen voor een dekking krachtens de invaliditeitsverzekering, de afwijzing van het tot aangaan van overeenkomsten bevoegd gezag (hierna: „TAOB”) nietig verklaard, omdat dit gezag zich met de overweging dat het totale ziekteverlof van de verzoekster over een periode van drie jaar niet meer dan twaalf maanden bedroeg, ten onrechte op artikel 59, lid 4, van het Statuut had gebaseerd. Het Gerecht heeft gepreciseerd dat deze bepaling „niet tot doel heeft, een voorwaarde te stellen voor de duur van het voorafgaande ziekteverlof waaraan de ambtenaren of de andere personeelsleden die om de instelling van een invaliditeitscommissie vragen moeten voldoen, maar de voorwaarden bepalen voor de uitoefening van de beoordelingsvrijheid waarover het TABG en het TAOB beschikken wanneer zij ambtshalve onderzoeken, of die procedure moet worden ingeleid.” De weigering van het TAOB om

de invaliditeitsprocedure in te leiden was volgens het Gerecht des te laakbaarder, daar dit gezag niet bevoegd is om zich uit te spreken over de invaliditeit van de betrokkene. Het Gerecht beklemtoonde in dit verband dat de ambtenaar of het personeelslid het recht heeft om zijn gezondheidstoestand aan een invaliditeitscommissie voor te leggen, tenzij het verzoek misbruik vormt.

In het arrest van 22 mei 2007, *López Teruel/BHIM* (F-99/06), heeft het Gerecht het verloop gepreciseerd van de nieuwe medische arbitrageprocedure, beschreven in artikel 59, lid 1, vijfde tot en met achtste alinea, van het Statuut, waarmee de ambtenaar die met ziekteverlof is de conclusies kan betwisten van de door de instelling georganiseerde medische controle, wanneer daaruit blijkt dat zijn afwezigheid ongeoorloofd is.

4. Financiële regeling en sociale voordelen van de ambtenaar

a) Bezoldiging en vergoeding van kosten

In zijn arrest van 16 januari 2007, *Borbély/Commissie* (F-126/05), heeft het Gerecht de stelling van de Commissie verworpen dat sinds de wijziging van artikel 5, lid 1, van bijlage VII bij het Statuut als gevolg van de hervorming van 2004, de woonplaats in de zin van deze bepaling niet langer gelijk kon worden gesteld met het centrum van de belangen van de ambtenaar, zoals dat uit de vaste rechtspraak voortvloeide. Het begrip „woonplaats” moet derhalve nog steeds worden opgevat als het centrum van de belangen van de ambtenaar of het personeelslid.

In de zaak *Chassagne/Commissie* (arrest van 23 januari 2007, F-43/05), heeft het Gerecht een exceptie van onwettigheid van artikel 8 van bijlage VII bij het nieuwe Statuut afgewezen. Het preciseerde dat de forfaitaire betaling van reiskosten van de plaats van tewerkstelling naar de plaats van herkomst niet in strijd was met het doel van dat artikel, namelijk de ambtenaar in staat te stellen zich ten minste één maal per jaar naar zijn plaats van herkomst te begeven teneinde de familiebanden en de sociale en culturele contacten te behouden, noch de grenzen overschreed van de ruime beoordelingsvrijheid waarover de gemeenschapswetgever ter zake beschikt.

b) Sociale zekerheid

In de zaak *Roodhuijzen/Commissie* (arrest van 27 november 2007, F-122/06) heeft het Gerecht beslist dat een in Nederland notarieel opgestelde samenlevingsovereenkomst tussen een ambtenaar en zijn partner, laatstgenoemde krachtens artikel 72 van het Statuut en artikel 12 van de gemeenschappelijke regeling recht gaf op aansluiting bij het gemeenschappelijke stelsel voor ziektekostenverzekering van de Europese Gemeenschappen.

c) Pensioenen**i) Bijdragepercentage**

In de zaak *Wils/Parlement* (arrest van 11 juli 2007, F-105/05) heeft de voltallige zitting van het Gerecht een beroep verworpen waarin door middel van een exceptie de nieuwe, in bijlage XII bij het Statuut beschreven berekeningswijze werd betwist van het bijdragepercentage van de ambtenaren aan de pensioenregeling. Het Gerecht heeft om te beginnen het middel afgewezen dat die bijlage was vastgesteld in strijd met de bij het besluit van de Raad van 23 juni 1981 ingestelde procedure voor tripartiet overleg op het gebied van de betrekkingen met het personeel. Vervolgens heeft het geoordeeld dat de keuze van de wetgever om in artikel 10, lid 2, van bijlage XII bij het Statuut het actuariële percentage te definiëren als het gemiddelde van de reële gemiddelde rentepercentages van de twaalf jaren voorafgaande aan het lopende jaar, geen afbreuk deed aan de geldigheid van de in bijlage XII bij het Statuut beschreven actuariële methode noch de doelstelling van het actuariële evenwicht van de communautaire pensioenregeling in gevaar bracht en dat de gekozen periode van twaalf jaar derhalve noch kennelijk onjuist noch kennelijk ongeschikt was. In deze omstandigheden kon de verzoeker, zelfs al bleek uit het dossier dat de referentieperiode voor de berekening van het actuariële percentage het voorwerp was geweest van politieke onderhandeling en ook op twaalf jaar was gesteld teneinde rekening te houden met budgettaire overwegingen, niet stellen dat de keuze voor die duur misbruik van bevoegdheid opleverde. Ten slotte stelde de verzoeker dat bijlage XII bij het Statuut in strijd was met het gewettigd vertrouwen dat de ambtenaren mochten hebben in de eerbiediging van de regel van artikel 83, lid 2, van zowel het oude als het nieuwe Statuut, dat hun bijdrage aan de financiering van de pensioenregeling beperkt tot een derde. Volgens de verzoeker had bijlage XII bij het Statuut namelijk geen rekening gehouden met het teveel aan bijdragen dat de ambtenaren tot 30 april 2004 hadden betaald. Het Gerecht oordeelde dat het de gegrondheid van verzoekers stellingen op dit punt niet kon beoordelen, aangezien het bedrag van de bijdrage van de ambtenaren dat vereist was om het actuariële evenwicht van de regeling te verzekeren, bij gebreke van een actuariële onderzoek van de communautaire pensioenregeling vóór 1998, voor die datum niet bekend was.

ii) Overdracht van pensioenrechten

In de reeds aangehaalde zaak *Genette/Commissie*, die de Commissie als een proefprocedure heeft gepresenteerd, heeft het Gerecht zich uitgesproken over een kwestie die de in dat geval talrijke ambtenaren betreft die pensioenrechten naar de communautaire regeling hebben overgedragen die zij eerder in Belgische pensioenregelingen hadden verworven. De verzoeker had gevraagd om zijn reeds overgedragen rechten opnieuw te berekenen teneinde rekening te houden met gunstiger overdrachtsmodaliteiten die bij een Belgische wet uit 2003 waren ingevoerd. De Commissie had geweigerd om haar besluiten in te trekken betreffende de pensioenrechten die de verzoeker aan de communautaire regeling had overgedragen, omdat die intrekking bij gebreke van gemeenschapsrechtelijke bepalingen die haar uitdrukkelijk daartoe machtigden, onwettig zou zijn. Het Gerecht heeft geoordeeld dat dit op een onjuiste rechtsopvatting berustte. Zijns inziens stonden de in de rechtspraak van het Hof ontwikkelde algemene voorwaarden voor de intrekking van een individueel besluit dat rechten in het leven roept, niet aan de intrekking van dat

besluit in de weg, zelfs al was dat besluit wettig, mits die intrekking geschiedt op verzoek van de adreassaant van dat besluit en geen inbreuk maakt op de rechten van derden.

In de twee zaken *Tsimokos/Parlement* en *Colovea/Parlement* (arresten van 13 november 2007, F-76/06 en F-77/06) heeft het Gerecht gepreciseerd dat zowel uit de letterlijke als uit de systematische uitlegging van artikel 4, sub b, van bijlage IV bis bij het Statuut volgt, dat dit artikel geen betrekking heeft op de pensioenjaren die zijn verkregen na een overdracht van pensioenrechten naar de communautaire pensioenregeling. Bijgevolg verwierp het Gerecht de door de verzoekers ingestelde beroepen tot nietigverklaring van de besluiten houdende weigering om bij de berekening van de bezoldiging die hun in het kader van de activiteit in deeltijd ter voorbereiding op het pensioen werd betaald, rekening te houden met de pensioenjaren die zijn verkregen na een overdracht van in de nationale regelingen verkregen pensioenrechten.

iii) Aanpassingscoëfficiënten

In het arrest van 19 juni 2007, *Davis e.a./Raad* (F-54/06), heeft het Gerecht geoordeeld dat het nieuwe pensioenstelsel, waarin de aanpassingscoëfficiënten voor vanaf 1 mei 2004 verworven pensioenrechten werden afgeschaft en de vóór die datum verkregen pensioenrechten werden gewijzigd, aangezien de aanpassingscoëfficiënten thans worden vastgesteld op basis van de kosten van levensonderhoud van de lidstaat waarin de gepensioneerde woont en niet meer op basis van de kosten van levensonderhoud van de hoofdstad van de lidstaat waarin de ambtenaar is tewerkgesteld, niet in strijd is met de beginselen van gelijke behandeling en non-discriminatie noch met die van het vrije verkeer en de vrijheid van vestiging.

5. Tuchtregeling

In het arrest van 8 november 2007, *Andreassen/Commissie* (F-40/05), heeft het Gerecht toepassing gegeven aan het nieuwe Statuut, in het bijzonder voor wat betreft de controle van de ernst van de feiten die aan het tuchtrechtelijke ontslag van een ambtenaar ten grondslag liggen. Artikel 10 van bijlage IX bij het Statuut bepaalt dat de opgelegde tuchtmaatregel in verhouding moet staan tot de ernst van de begane fout en geeft een opsomming van de criteria waarmee het TABG bij de keuze van de sanctie rekening moet houden. In dit rechtskader heeft het Gerecht de argumenten van de verzoekster beoordeeld betreffende een gestelde schending van de eerbiediging van de evenredigheid van de sanctie. Het Gerecht heeft zich eveneens uitgesproken over de toepassing in de tijd van de bepalingen van bijlage IX bij het Statuut betreffende de instelling en de organisatie van de tuchtraad, welke tijdens de tuchtprocedure in werking zijn getreden.

6. Regeling welke van toepassing is op de andere personeelsleden van de Europese Gemeenschappen

In het arrest van 4 oktober 2007, *de la Cruz e.a./Europees Agentschap voor veiligheid en gezondheid op het werk* (F-32/06), heeft het Gerecht het beroep toegewezen dat de verzoekers, voormalige plaatselijke functionarissen, hadden ingesteld tegen hun indeling als arbeidscontractant in de functiegroep II, en wel gelet op de daadwerkelijk verrichte taken.

Kosten

Het Gerecht heeft een aantal malen toepassing gegeven aan artikel 87, lid 3, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht van eerste aanleg, dat van overeenkomstige toepassing is, om hetzij op grond van de eerste alinea van deze bepaling te beslissen dat de kosten wegens bijzondere redenen over de partijen verdeeld moesten worden (arrest van 7 november 2007, *Hinderyckx/Raad*, F-57/06, en beschikking van 14 december 2007, *Steinmetz/Commissie*, F-131/06), hetzij op basis van de tweede alinea ervan de in het gelijk gestelde partij te veroordelen tot vergoeding van een deel van de door de andere partij gemaakte kosten, die naar het oordeel van het Gerecht nodeloos of vexatoir zijn veroorzaakt (arresten van 9 oktober 2007, *Bellantone/Rekenkamer*, F-85/06, en *Duyster/Commissie*, reeds aangehaald), en dit zelfs wanneer een beroep kennelijk niet-ontvankelijk werd verklaard (beschikking van 27 maart 2007, *Manté/Raad*, F-87/06).

III. Vorderingen in kort geding

In 2007 zijn vier vorderingen in kort geding ingediend, die zijn afgewezen wegens het ontbreken van spoedeisendheid van de gevraagde maatregelen, hetgeen volgens de vaste rechtspraak betekent dat zij reeds voor de beslissing in de hoofdzaak moeten worden uitgesproken en hun effect moeten sorteren, teneinde ernstige en onherstelbare schade aan de belangen van de verzoeker te vermijden (beschikkingen van de president van het Gerecht van 1 februari 2007, *Bligny/Commissie*, F-142/06 R; 13 maart 2007, *Chassagne/Commissie*, F-1/07 R; 10 september 2007, *Zangerl-Posselt/Commissie*, F-83/07 R, en 21 november 2007, *Petrilli/Commissie*, F-98/07 R).

In de reeds aangehaalde zaken *Chassagne/Commissie* en *Petrilli/Commissie* heeft de kortgedingrechter herinnerd aan de vaste rechtspraak van het Hof en van het Gerecht van eerste aanleg dat een zuiver financiële schade in beginsel niet als onherstelbaar of zelfs als moeilijk herstelbaar kan worden beschouwd aangezien zij achteraf financieel kan worden vergoed.

In de reeds aangehaalde zaken *Bligny/Commissie* en *Zangerl-Posselt/Commissie* heeft de kortgedingrechter herinnerd aan de vaste rechtspraak van het Hof en van het Gerecht van eerste aanleg dat de voortzetting van het examen van een algemeen vergelijkend onderzoek een door een onregelmatigheid in dat onderzoek benadeelde kandidaat geen onherstelbare schade kan berokkenen. Wanneer in het kader van een vergelijkend onderzoek met het oog op de vorming van een aanwervingreserve een examen nietig wordt verklaard, worden de rechten van een kandidaat immers afdoende beschermd wanneer de jury en het tot aanstelling bevoegd gezag hun besluiten herzien en een billijke oplossing voor zijn geval zoeken.

IV. Verzoeken om rechtsbijstand

In 2007 zijn zeventien beschikkingen over verzoeken om rechtsbijstand gegeven. Er zijn slechts drie verzoeken ingewilligd, de andere zijn afgewezen hetzij omdat het beoogde of

ingestelde beroep kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond was hetzij omdat het de verzoeker wegens zijn economische situatie niet volledig of ten dele onmogelijk was om de met de bijstand en de vertegenwoordiging in rechte verband houdende kosten te dragen dan wel omdat hij deze onmogelijkheid niet had aangetoond.

V. *Eerste balans van de praktijk van de minnelijke regeling*

In de rechtspraak heeft het Gerecht zich ingespannen om tegemoet te komen aan het verzoek van de wetgever om in elke stand van de procedure een minnelijke regeling van het geschil te vergemakkelijken. Zo heeft het Gerecht op basis van artikel 7, lid 4, van bijlage I bij het Statuut van het Hof van Justitie en artikel 64, lid 2, sub d, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht van eerste aanleg, dat tot de inwerkingtreding van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht van overeenkomstige toepassing was, een aantal malen de mogelijkheid van een minnelijke regeling onderzocht. Veertien zaken konden na het treffen van een minnelijke regeling worden gesloten, waarvan zeven na tussenkomst van het Gerecht, meestal tijdens een door de rechter-rapporteur georganiseerde informele bijeenkomst of ter terechtzitting. Deze gegevens kunnen zich in de loop der tijd natuurlijk verder ontwikkelen door de stimulans die het Gerecht aan de mogelijkheid van een minnelijke regeling van het geschil zal geven en afhankelijk van de mate waarin de vertegenwoordigers van de partijen voor die mogelijkheid openstaan.

Ook al is het noch mogelijk noch gewenst om een uitputtende lijst op te stellen van omstandigheden die bevorderlijk kunnen zijn voor een minnelijke regeling van het geschil, het Gerecht heeft een aantal categorieën geschillen opgesteld die zich kunnen lenen voor de mogelijkheid van een minnelijke regeling.

Het betreft in de eerste plaats beroepen waarvan de werkelijke uitkomst niet kan bestaan in een echt juridische oplossing, die geen einde zou maken aan het meningsverschil of aan het conflict dat aan het geschil ten grondslag ligt en dikwijls van intermenselijke aard is. In dit soort zaken moet de voorkeur worden gegeven aan het zoeken naar een rechtvaardiger of humaner oplossing, die een juridische analyse niet mogelijk zou maken. Dit veronderstelt natuurlijk dat het geding geen vraag van algemeen belang voor andere ambtenaren opwerpt. Die gedachtengang volgend zouden ook zaken waarin een openbaarmaking niet volkomen gerechtvaardigd zou zijn en de juridische inbreng van een arrest niet evident (bijvoorbeeld in geval van psychisch geweld, seksuele intimidatie, herplaatsing van een ambtenaar wegens een conflict met zijn hiërarchieke meerderen), in aanmerking kunnen komen voor de mogelijkheid van een minnelijke regeling. Ook kan worden gedacht aan terugkerende zaken, na een proefprocedure, waarin de uitspraak hetzelfde zou kunnen luiden als in die proefprocedure.

Daar komt bij dat de administratie dikwijls over een ruime beoordelingsvrijheid beschikt om de haar opgedragen taken tot een goed einde te brengen en dat de rechterlijke controle van de interne wettigheid in die context dikwijls marginaal is. Indien in het kader van een bepaald geding de wettigheid van een besluit dat het TABG krachtens zijn ruime beoordelingsvrijheid heeft genomen door de rechter op

grond van overschrijding van bevoegdheid niet aan de orde kan worden gesteld, is het niet uitgesloten dat het TABG het beoogde doel had kunnen bereiken met een ander, eveneens wettig besluit dan het besluit dat voor de rechter wordt betwist en waardoor het betrokken meningsverschil had kunnen worden vermeden. Dit is een gebied dat zich bij uitstek leent voor de mogelijkheid van een minnelijke regeling.

B — Samenstelling van het Gerecht voor ambtenarenzaken

(protocolaire rangorde op 1 januari 2007)

Van links naar rechts:

rechter H. Tagaras; rechter I. Boruta; kamerpresident H. Kreppel; president van het Gerecht P. Mahoney; kamerpresident S. Van Raepenbusch; rechter H. Kanninen; rechter S. Gervasoni; griffier W. Hakenberg.

1. Leden van het Gerecht voor ambtenarenzaken

(in volgorde van ambtsaanvaarding)

Paul J. Mahoney

geboren in 1946; studie rechten (Master of Arts, universiteit van Oxford, 1967; Master of Laws, University College London, 1969); docent, University College London (1967-1973); barrister (Londen, 1972-1974); administrateur, hoofdadministrateur bij het Europees Hof voor de rechten van de mens (1974-1990); gasthoogleraar rechten aan de universiteit van Saskatchewan, Saskatoon, Canada (1988); hoofd van het personeel van de Raad van Europa (1990-1993); afdelingshoofd (1993-1995), adjunct-griffier (1995-2001), griffier van het Europees Hof voor de rechten van de mens (2001-september 2005); president van het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Horstpeter Kreppel

geboren in 1945; universitaire studies te Berlijn, München, Frankfurt am Main (1966-1972); juridisch staatsexamen (1972); magistrat-stagiair te Frankfurt am Main (1972-1973 en 1974-1975); Europacollege te Brugge (1973-1974); tweede juridisch staatsexamen (Frankfurt am Main, 1976); ambtenaar bij de Bundesanstalt für Arbeit en advocaat (1976); rechter in het Arbeitsgericht (Land Hessen, 1977-1993); docent aan de Fachhochschule für Sozialarbeit te Frankfurt am Main en de Verwaltungsfachhochschule te Wiesbaden (1979-1990); nationaal expert bij de Juridische dienst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1993-1996 en 2001-2005); attaché voor sociale zaken bij de ambassade van de Bondsrepubliek Duitsland te Madrid (1996-2001); rechter in het Arbeitsgericht Frankfurt am Main (februari-september 2005); rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Irena Boruta

geboren in 1950; diploma rechten van de universiteit van Wrocław (1972), doctor in de rechten (Łódź 1982); advocaat bij de balie van de Republiek Polen (sedert 1977); gastvorser (universiteit Paris X, 1987-1988; universiteit van Nantes, 1993-1994); expert bij „Solidarnosc” (1995-2000); hoogleraar arbeidsrecht en Europees sociaal recht aan de universiteit van Łódź (1997-1998 en 2001-2005), geassocieerd hoogleraar aan de handelshogeschool te Warschau (2002), hoogleraar arbeids- en socialezekerheidsrecht aan de Kardinaal Stefan Wyszyński-universiteit te Warschau (2002-2005); viceminister van Arbeid en Sociale Zaken (1998-2001); lid van het comité van onderhandelaars voor de toetreding van de Republiek Polen tot de Europese Unie (1998-2001); vertegenwoordiger van de Poolse regering bij de Internationale Arbeidsorganisatie (1998-2001); auteur van verschillende werken over arbeidsrecht en Europees sociaal recht; rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Heikki Kanninen

geboren in 1952; diploma van de handelshogeschool te Helsinki en van de rechtenfaculteit van de universiteit van Helsinki; referendaris bij het Administratief Hooggerechtshof van Finland; secretaris-generaal van het comité voor de hervorming van de rechtsbescherming in de overheidsadministratie; hoofdadministrateur bij het Administratief Hooggerechtshof; secretaris-generaal van het comité voor de hervorming van de administratieve rechtspleging, adviseur bij de directie wetgeving van het Ministerie van Justitie; adjunct-griffier van het EVA-Hof; referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen; rechter bij het Administratief Hooggerechtshof (1998-2005); lid van de commissie van beroep voor vluchtelingen; vicevoorzitter van het comité voor de ontwikkeling van de Finse rechterlijke instanties; rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Haris Tagaras

geboren in 1955; licentiaat in de rechten (universiteit van Thessaloniki, 1977); bijzondere licentie Europees recht (Institut d'études européennes van de université libre de Bruxelles, 1980); doctor in de rechten (universiteit van Thessaloniki, 1984); jurist-linguïst bij de Raad van de Europese Gemeenschappen (1980-1982); vorsers bij het centrum voor internationaal en Europees economisch recht te Thessaloniki (1982-1984); administrateur bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen en de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1986-1990); hoogleraar gemeenschapsrecht, internationaal privaatrecht en mensenrechten aan de Panteion-universiteit te Athene (sedert 1990); extern medewerker voor Europese aangelegenheden bij het Ministerie van Justitie en lid van het permanent comité van het Verdrag van Lugano (1991-2004); lid van de nationale mededingingscommissie (1999-2005); lid van de nationale commissie voor telecomunicatie en posten (2000-2002); lid van de balie te Thessaloniki, advocaat bij het Hof van Cassatie; medeoprichter van de Unie van Europese advocaten (UAE); geassocieerd lid van de Académie internationale de droit comparé; rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Sean Van Raepenbusch

geboren in 1956; licentiaat in de rechten (université libre de Bruxelles, 1979); bijzondere licentie internationaal recht (Brussel, 1980); doctor in de rechten (1989); hoofd van de juridische dienst van de Naamloze Vennootschap Zeekanaal en haveninrichtingen van Brussel (1979-1984); ambtenaar bij de Commissie van de Europese Gemeenschappen (directoraat-generaal Sociale zaken, 1984-1988); lid van de Juridische dienst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1988-1994); referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1994-2005); docent aan het centre universitaire de Charleroi (internationaal en Europees sociaal recht, 1989-1991), de université de Mons-Hainaut (Europees recht, 1991-1997), de université de Liège (Europees ambtenarenrecht, 1989-1991; institutioneel recht van de Europese Unie, 1995-2005; Europees sociaal recht, 2004-2005); talrijke publicaties inzake Europees sociaal recht en grondwettelijk recht van de Europese Unie; rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Stéphane Gervasoni

geboren in 1967; diploma van het Institut d'études politiques de Grenoble (1988) en de École nationale d'administration (1993); lid van de Conseil d'État (section du contentieux, 1993-1997, section sociale, 1996-1997; maître des requêtes sedert 1996); docent aan het Institut d'études politiques te Parijs (1993-1995); commissaire du gouvernement bij de bijzondere cassatiecommissie voor de pensioenen (1994-1996); juridisch adviseur bij het Ministerie van Ambtenarenzaken en bij de Stad Parijs (1995-1997); secretaris-generaal van de prefectuur van het departement Yonne, viceprefect van het arrondissement Auxerre (1997-1999); secretaris-generaal van de prefectuur van het departement Savoie, viceprefect van het arrondissement Chambéry (1999-2001); referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (september 2001-september 2005); lid van de commissie van beroep van de NATO (2001-2005); rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Waltraud Hakenberg

geboren in 1955; rechtenstudie te Regensburg en Genève (1974-1979); eerste juridisch staatsexamen (1979); postacademische studie gemeenschapsrecht aan het Europacollege te Brugge (1979-1980); magistraat-stagiair te Regensburg (1980-1983); doctor in de rechtsgeleerdheid (1982); tweede juridisch staatsexamen (1983); advocaat te München en Parijs (1983-1989); ambtenaar bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1990-2005); referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (kabinet van rechter Jann, 1995-2005); onderwijsopdrachten aan verschillende universiteiten in Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland en Rusland; buitengewoon hoogleraar aan de universiteit van Saarland (sedert 1999); lid van verschillende juridische comités, verenigingen en jury's; talrijke publicaties inzake het gemeenschapsrecht en de communautaire rechtspleging; griffier van het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 30 november 2005.

2. Protocolaire rangorde

van 1 januari 2007 tot en met 31 december 2007

P. MAHONEY, president van het Gerecht
H. KREPPEL, kamerpresident
S. VAN RAEPENBUSCH, kamerpresident
I. BORUTA, rechter
H. KANNINEN, rechter
H. TAGARAS, rechter
S. GERVASONI, rechter
W. HAKENBERG, griffier

C — Gerechtelijke statistieken van het Gerecht voor ambtenarenzaken

Werkzaamheden van het Gerecht voor ambtenarenzaken

1. Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken (2005-2007)

Aanhangig gemaakte zaken

2. Percentage per verwerende instelling (2006-2007)
3. Procestaal (2006-2007)

Afgedane zaken

4. Arresten en beschikkingen — Rechtsprekende formatie (2007)
5. Resultaat (2007)
6. Korte gedingen: uitspraak (2007)
7. Duur van de procedures (2007)

Aanhangige zaken op 31 december

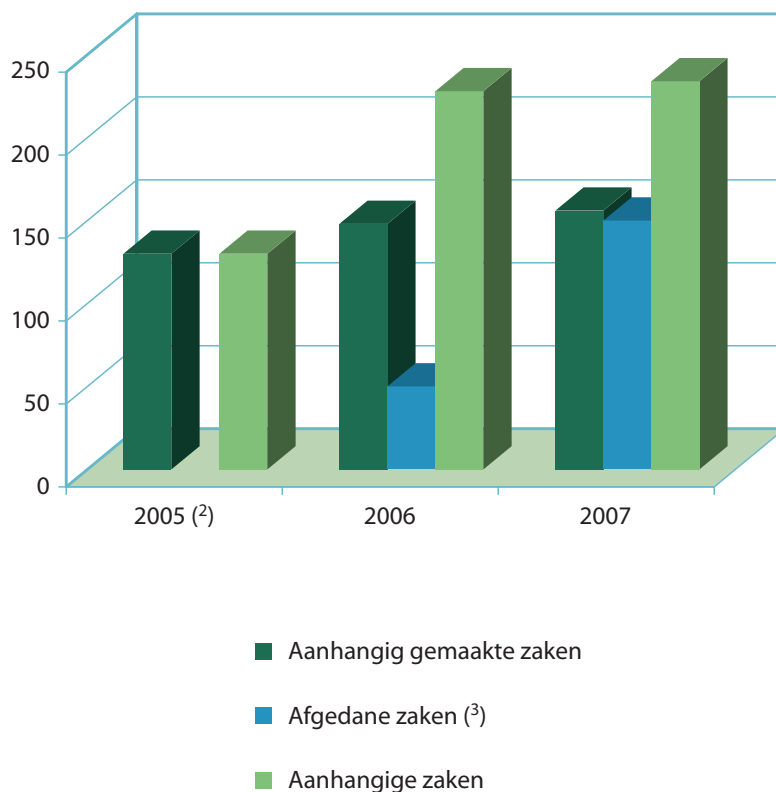
8. Rechtsprekende formatie (2007)
9. Aantal verzoekers (2007)

Diversen

10. Beslissingen van het Gerecht waartegen hogere voorziening is ingesteld bij het Gerecht van eerste aanleg (2006-2007)
11. Resultaat van de hogere voorzieningen bij het Gerecht van eerste aanleg (2006-2007)

1. Werkzaamheden van het Gerecht voor ambtenarenzaken

Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken (2005-2007) ⁽¹⁾

	2005 ⁽²⁾	2006	2007
Aanhangig gemaakte zaken	130	148	157
Afgedane zaken ⁽³⁾	0	50	150
Aanhangige zaken	130	228	235 ⁽⁴⁾

⁽¹⁾ De genoemde cijfers (brutocijfers) geven het totale aantal zaken aan, waarbij voegingen wegens verknochtheid buiten beschouwing worden gelaten (één zaaknummer = één zaak).

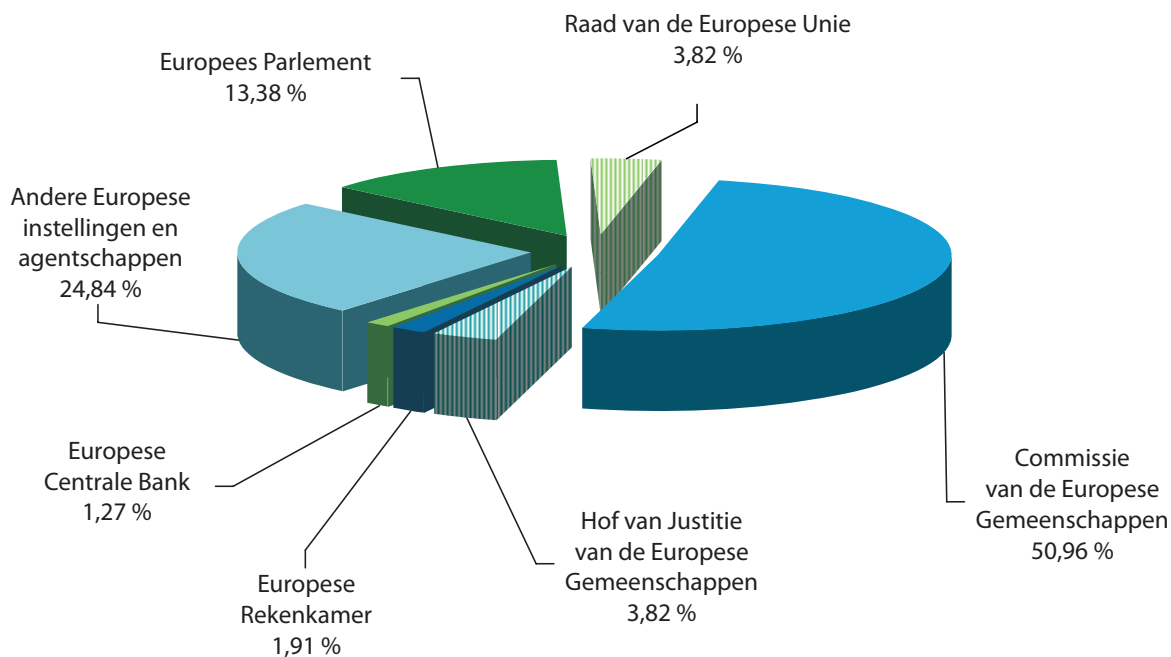
⁽²⁾ 2005: Het Gerecht van eerste aanleg heeft 117 zaken verwezen naar het nieuwe opgerichte Gerecht voor ambtenarenzaken.
2006: Het Gerecht van eerste aanleg heeft nog een zaak verwezen naar het Gerecht voor ambtenarenzaken.

⁽³⁾ Tenzij anders vermeld, houden deze tabel en de tabellen op de volgende pagina's voor 2007 rekening met alle procedures, behalve de kortgedingprocedures. Met de korte gedingen: 52 zaken in 2006 (plus 1 interlocutoir arrest), 154 zaken in 2007 en 206 zaken in totaal.

⁽⁴⁾ Waarvan 77 zaken geschorst.

2. *Aanhangig gemaakte zaken — Percentage per verwerende instelling (2006-2007)*

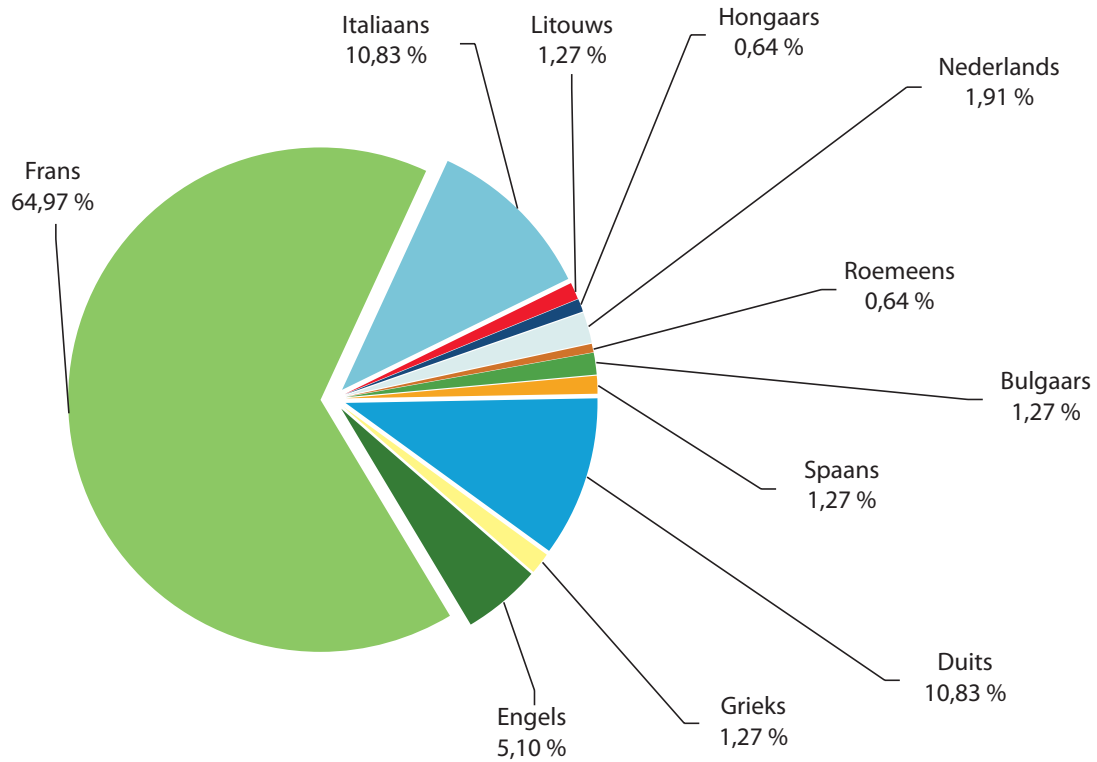
Percentage van het aantal aanhangig gemaakte zaken (2007)

	2006	2007
Europees Parlement	7,14 %	13,38 %
Raad van de Europese Unie	6,07 %	3,82 %
Commissie van de Europese Gemeenschappen	75,00 %	50,96 %
Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen	3,57 %	3,82 %
Europese Rekenkamer	1,79 %	1,91 %
Europese Centrale Bank	1,07 %	1,27 %
Andere Europese instellingen en agentschappen	5,36 %	24,84 %
Totaal	100,00 %	100,00 %

3. Aanhangig gemaakte zaken — Procestaal (2006-2007)

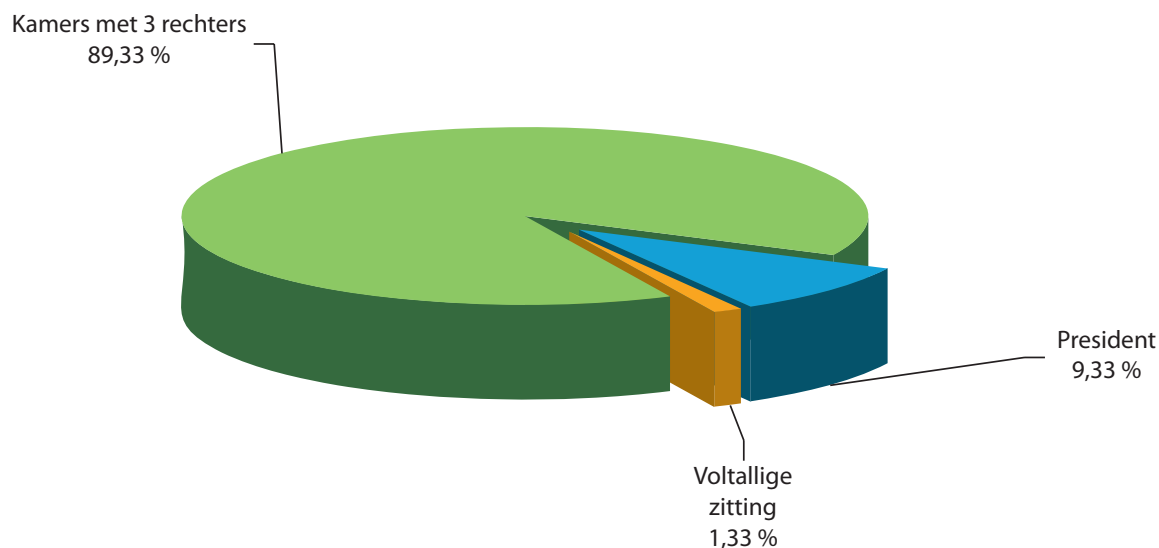
Verdeling in 2007

Procestaal	2006	2007
Bulgaars	-	2
Spaans	1	2
Duits	2	17
Grieks	3	2
Engels	8	8
Frans	113	102
Italiaans	10	17
Litouws	-	2
Hongaars	2	1
Nederlands	7	3
Roemeens	-	1
Sloveens	1	-
Fins	1	-
Totaal	148	157

De procestaal is de taal waarin het beroep is ingesteld, en weerspiegelt niet de moedertaal of de nationaliteit van de verzoeker.

4. *Afgedane zaken* — Arresten en beschikkingen — Rechtsprekende formatie (2007) ⁽¹⁾

	Arresten	Beschikkingen waarbij de procedure wordt beëindigd (¹)	Andere beschikkingen	Totaal
Voltallige zitting	1	1	0	2
Kamers met 3 rechters	65	48	21	134
President	0	12	2	14
Totaal	66	61	23	150

(¹) Beschikkingen van gerechtelijke aard waardoor een procedure wordt beëindigd, inclusief beschikkingen tot doorhaling na een minnelijke regeling tussen partijen ten gevolge van een tussenkomst van het Gerecht voor ambtenarenzaken (exclusief beschikkingen tot beëindiging van de procedure als gevolg van doorhaling om andere redenen).

5. Afgedane zaken — Resultaat (2007)

	Arresten		Beschikkingen				Totaal
	Nietigverklaring van besluit	Verwerping van beroep	Beschikking (beroep niet-ontvankelijk dan wel kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond)	Minnelijke regelingen na tussenkomst van het Gerecht	Doorhalingen om andere redenen	Andere	
Aanwerving/Aanstelling/ Indeling in rang	7	4	6		5		22
Arbeidsvoorwaarden/Verloven	1	2	2				5
Beoordeling/Bevordering	6	13	4		12		35
Bezoldiging en vergoedingen	2	6	6	2	2		18
Opzegging van overeenkomst van personeelslid		3	3	1		1	8
Pensioenen en invaliditeitsuitkeringen	3	6	4		1	1	15
Sociale zekerheid/ Beroepsziekte/Ongeval	4		4	2		2	12
Tewerkstelling/Nieuwe tewerkstelling	1	1	2	1	2		7
Tuchtprocedures		1					1
Vergelijkend onderzoek		3	6		1		10
Andere onderwerpen dan ambtenarenrecht	2	1		1			4
Totaal	26	40	37	7	23	4	137 ⁽¹⁾

(¹) Hierbij komen 13 afgedane zaken op het gebied van de rechtsbijstand alsmede 4 beschikkingen in kort geding.

6. Afgedane zaken — Korte gedingen: uitspraak (2007) ⁽¹⁾

Aantal korte gedingen	Uitspraak	
	Nietigverklaring van bestreden besluit	Afwijzing/Bevestiging van bestreden besluit
4		4

7. Afgedane zaken — Duur van de procedures (2007) ⁽¹⁾

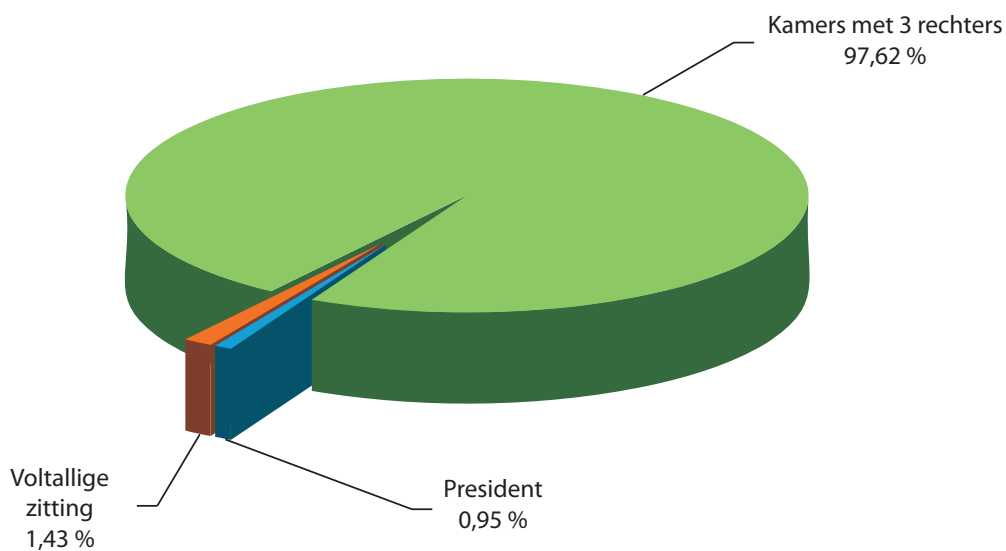
Arresten		Gemiddelde duur	Algemene duur
Bij het Gerecht voor ambtenarenzaken aanhangig gemaakte zaken	48	14,7	16,9
Bij het Gerecht van eerste aanleg aanhangig gemaakte zaken ⁽¹⁾	18	22,7	
Totaal	66		
Beschikkingen			
Bij het Gerecht voor ambtenarenzaken aanhangig gemaakte zaken	72	7,6	10,3
Bij het Gerecht van eerste aanleg aanhangig gemaakte zaken ⁽¹⁾	12	25,1	
Totaal	84		
TOTAAL-GENERAAL	150		13,2

De duur wordt uitgedrukt in maanden en in tienden van maanden.

⁽¹⁾ 2005: Het Gerecht van eerste aanleg heeft 117 zaken verwezen naar het nieuwe opgerichte Gerecht voor ambtenarenzaken.

2006: Het Gerecht van eerste aanleg heeft nog een zaak verwezen naar het Gerecht voor ambtenarenzaken.

8. *Aanhangige zaken op 31 december — Rechtsprekende formatie (2007)*

	2007
Voltallige zitting	3
Kamers met 3 rechters	205
President	2
Totaal	210 ⁽¹⁾

(¹) Hierbij komen 25 niet-toegewezen zaken.

9. Aanhangige zaken op 31 december — Aantal verzoekers — (2007)

Aanhangig gemaakte zaken met grootste aantal verzoekers in één zaak

Aantal verzoekers per zaak ⁽¹⁾	Onderwerp ⁽²⁾
309	Ambtenarenstatuut — Pensioen — Toepassing van aanpassingscoëfficiënt berekend aan de hand van de gemiddelde kosten van levensonderhoud in het land van de woonplaats
181	Ambtenarenstatuut — Aanwerving — Arbeidscontractanten — Duur van overeenkomsten, bepaalde of onbepaalde hernieuwing en/of verlenging
143	Ambtenarenstatuut — Aanstellingen — Kandidaten die vóór inwerkingtreding van nieuw Ambtenarenstatuut op reservelijst waren geplaatst
76	Ambtenarenstatuut — Aanstellingen — Herkwalificatie van overeenkomsten voor bepaalde tijd als één overeenkomst voor onbepaalde tijd
59	Ambtenarenstatuut — Bevordering — Bevorderingsronde 2005 — Extra rangen in nieuw Ambtenarenstatuut
29	Ambtenarenstatuut — Aanstellingen — Kandidaten die vóór inwerkingtreding van nieuw Ambtenarenstatuut op reservelijst waren geplaatst
21	Ambtenarenstatuut — Arbeidscontractanten — Herziening van indeling en bezoldiging
20	Ambtenarenstatuut — Pensioenen — Pensioenafrekeningen — Coëfficiënt berekend aan de hand van de gemiddelde kosten van levensonderhoud in het land van de woonplaats en niet langer op basis van de kosten van levensonderhoud in de hoofdstad van dat land
19	Ambtenarenstatuut — Aanstellingen — Indeling in rang — Aanpassingscoëfficiënt en intrekking van bevorderingspunten
15	Ambtenarenstatuut — Aanstellingen — Kandidaten die vóór inwerkingtreding van nieuw Ambtenarenstatuut op reservelijst waren geplaatst

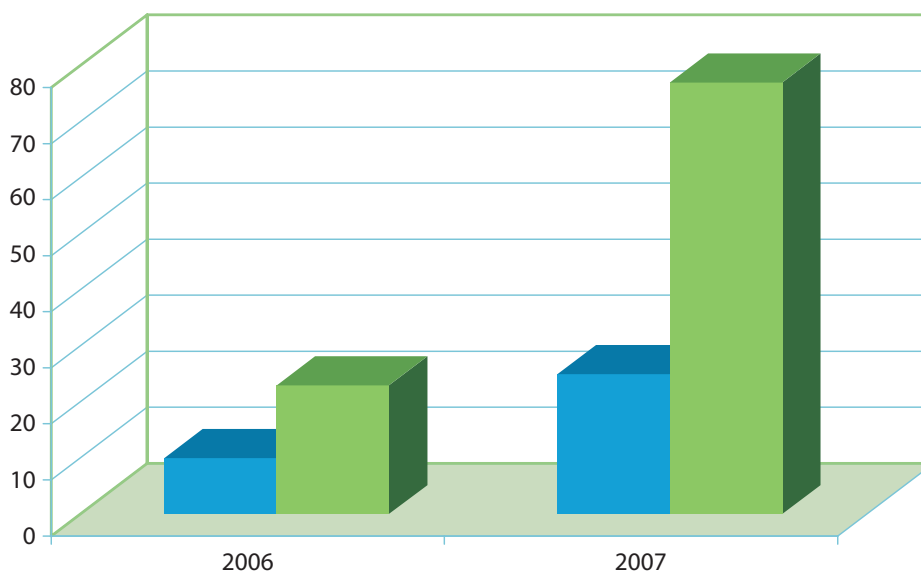
Totaal aantal verzoekers voor alle aanhangige zaken

Totaal aantal verzoekers	Totaal aantal aanhangige zaken
1 267	235

(¹) Verzoekers die verschillende beroepen hebben ingesteld, zijn voor elk beroep geteld.

(²) Met het woord „Ambtenarenstatuut” wordt verwezen naar het Statuut van de ambtenaren van de Europese Gemeenschappen en de Regeling welke van toepassing is op de andere personeelsleden van de Europese Gemeenschappen.

10. Diversen — Beslissingen van het Gerecht waartegen hogere voorziening is ingesteld bij het Gerecht van eerste aanleg (2006-2007)

■ Aantal beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld ⁽¹⁾

■ Totaal aantal beslissingen waartegen hogere voorziening kon worden ingesteld ⁽²⁾

	Aantal beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld ⁽¹⁾	Totaal aantal beslissingen waartegen hogere voorziening kon worden ingesteld ⁽²⁾	Percentage beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld ⁽³⁾
2006	10	23	43%
2007	25	77	32%

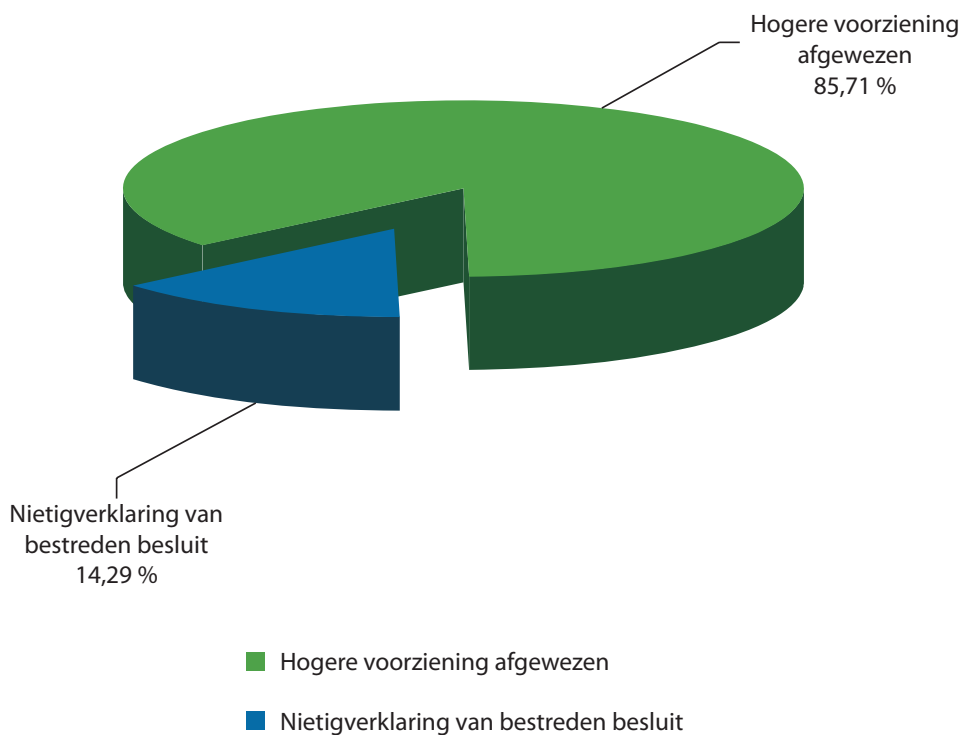
⁽¹⁾ Tegen de beslissingen in de zaken F-92/05 en F-17/05 is hogere voorziening ingesteld.

⁽²⁾ Totaal aantal beslissingen waartegen hogere voorziening kon worden ingesteld — arresten en beschikkingen houdende niet-ontvankelijkheid, in kort geding, afdoening zonder beslissing en afwijzing van verzoek om tussenkomst — waarvoor de termijn van hogere voorziening is verstreken of hogere voorziening is ingesteld.

⁽³⁾ In 2007 bedroeg het percentage beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld 19 % van het totale aantal afgedane zaken, afgezien van het geval van eenzijdige afstand door één der partijen. In 2006 bedroeg het 21 %.

11. *Diversen* — Resultaat van de hogere voorzieningen bij het Gerecht van eerste aanleg (2006-2007)

Verdeling in 2007

	Hogere voorziening afgewezen	Nietigverklaring van bestreden besluit	Doorhaling/ Afdoening zonder beslissing	Totaal
2006	0	0	0	0
2007	6	1	0	7

Hoofdstuk IV

Bijeenkomsten en bezoeken

A — Officiële bezoeken aan en evenementen bij het Hof van Justitie, het Gerecht van eerste aanleg en het Gerecht voor ambtenarenzaken

Hof van Justitie

1 februari	Z. Exc. B. Faure, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur van de Republiek der Seychellen bij de Europese Unie
5 februari	Z. Exc. R. Prodi, minister-president van de Italiaanse Republiek
8 februari	Professor Köck en professor Karollus
23 februari	Deutsch-Belgisch-Luxemburgische Parlamentariergruppe des Deutschen Bundestages
26-27 februari	Delegatie van de Franse Conseil d'État
1 maart	O. I. Navarrete Barrero, president van het Hof van Justitie van de Andesgemeenschap
5 maart	Z. Exc. M. Foucher, ambassadeur
5-6 maart	Delegatie van het Grondwettelijk Hof van de Republiek Slovenië
8 maart	Z. Exc. M. Burke, ambassadeur van Ierland te Luxemburg
14-15 maart	Delegatie van het Zwitserse Tribunal fédéral
26-27 maart	Colloquium ter gelegenheid van de 50e verjaardag van de ondertekening van de Verdragen van Rome
19 april	Z. Exc. R. Cachia Caruana, permanent vertegenwoordiger van de Republiek Malta bij de Europese Unie
23 april	Z. Exc. B. Reka, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur, hoofd van de zending van de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië bij de Europese Unie
23 april	I. Kalfin, minister van Buitenlandse Zaken van de Republiek Bulgarije
23-25 april	Delegatie van de Raad voor de Justitie van de Slowaakse Republiek
15-16 mei	Delegatie van het Tribunal Supremo van het Koninkrijk Spanje (Kamer voor administratieve geschillen)
14-15 mei	Delegatie van hoge magistraten van het Koninkrijk Denemarken
5 juni	V. Hoff, minister van Federale en Europese Zaken van het Land Hessen
5 juni	Informatiedag voor de nieuwe rechters in het Gerecht van eerste aanleg

18 juni	Bijeenkomst van de gemachtigden van de lidstaten
18 juni	V. Itälä, rapporteur van het Europees Parlement voor de begroting 2008
19 juni	L. Fernandes, gemachtigde van de Portugese regering
25 juni	Delegatie van de Conseil des barreaux européens (CCBE)
27 juni	K. G. Balakrishnan, Chief Justice van de Republiek India
2-3 juli	Delegatie van het Commonwealth Secretariat
10-11 september	Delegatie van in het gemeenschapsrecht gespecialiseerde Duitse magistraten, hoogleraren en advocaten
27 september	V. Lamanda, Eerste voorzitter van de Franse Cour de cassation
27 september	A. A. Ivanov, voorzitter van het Economisch Hooggerechtshof van de Russische Federatie, en T. Andreeva, vicevoorzitter van het Economisch Hooggerechtshof van de Russische Federatie, vergezeld van Z. Exc. E. Malayan, ambassadeur van de Russische Federatie te Luxemburg
1-2 oktober	Delegatie van het Grondwettelijk Hof van de Republiek Hongarije
9-10 oktober	Delegatie van het Hooggerechtshof van de Tsjechische Republiek
9 oktober	Z. Exc. R. Bettarini, ambassadeur van de Italiaanse Republiek te Luxemburg
16 oktober	M. Lobo Antunes, staatssecretaris voor Europese Zaken van de Portugese Republiek
18 oktober	D. Wallis, lid van het Europees Parlement
25 oktober	Z. Exc. C.-H. d'Aragon, ambassadeur van de Franse Republiek te Luxemburg
5-7 november	Delegatie van het Grondwettelijk Hof van de Republiek Litouwen
12 november	Lezing van F. Frattini, vicevoorzitter van de Europese Commissie
22 november	B. Wagener, ambassadeur, Ministerie van Buitenlandse Zaken van de Bondsrepubliek Duitsland
3 december	Forum van rechters van de Europese Unie voor het milieu
11-12 december	Delegatie van de beroepsinstantie van de Wereldhandelsorganisatie

Gerecht van eerste aanleg

22 oktober	Dr. D. Žalimas, hoogleraar in de rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Vilnius, en Dr. S. Žalimienė, adjunct-directeur van het departement Europees recht van het Litouwse Ministerie van Justitie
------------	--

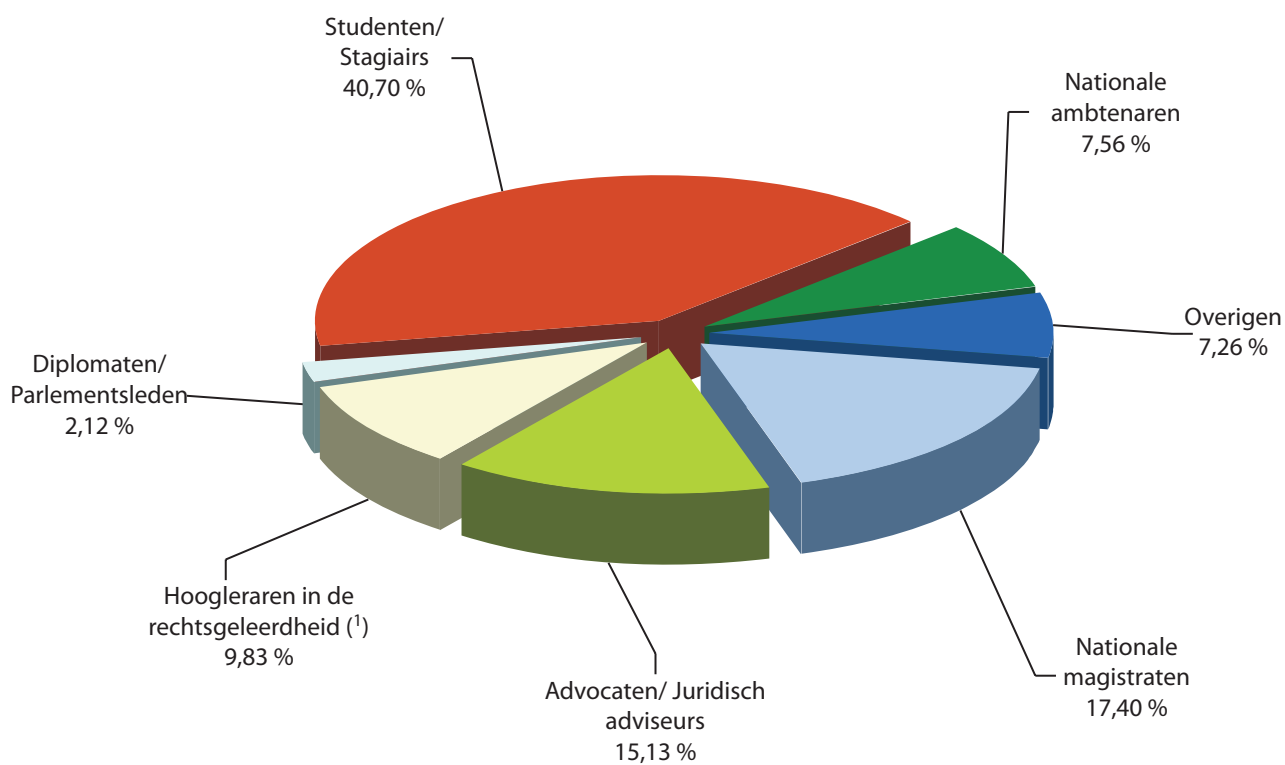
23 november	Allar Jõks, Kanselier van Justitie van de Republiek Estland
26-27 november	L. Burián, M. Maczonkai, K. Ligeti, en C. Nagy, Hongaarse hoogleraren
12 december	Delegatie van de beroepsinstantie van de Wereldhandelsorganisatie

Gerecht voor ambtenarenzaken

11 juni	C. Pennera, jurisconsult van het Europees Parlement
27 juni	M. Lanners, voorzitter van de Cour administrative van het Groothertogdom Luxemburg, en G. Ravarani, voorzitter van het Tribunal administratif van het Groothertogdom Luxemburg
18-19 oktober	Inter-Agency Legal Network

B — Studiebezoeken (2007)

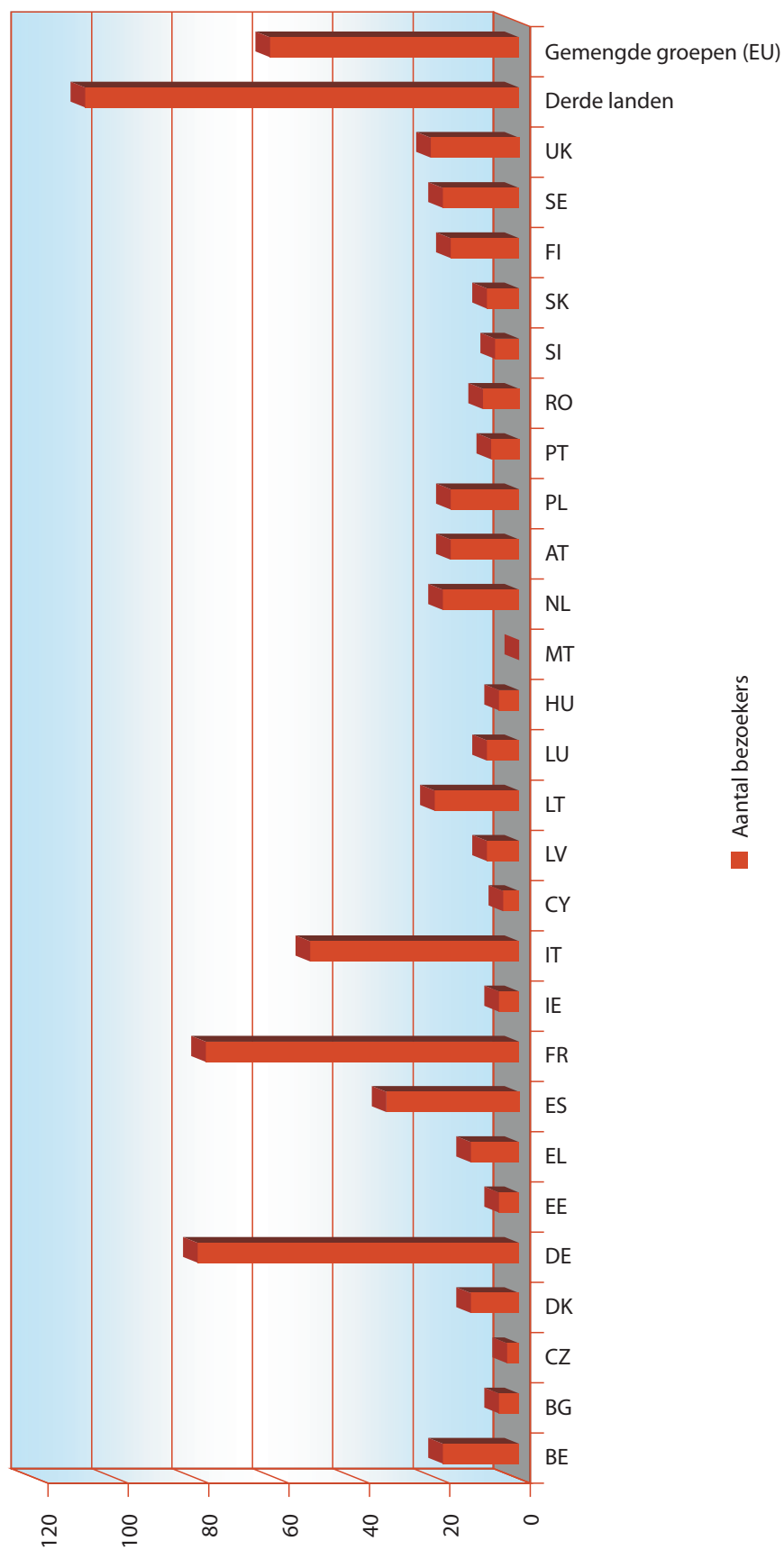
Per soort groep

	Nationale magistraten	Advocaten/ Juridisch adviseurs	Hoogleraren in de rechtsgeleerdheid ⁽¹⁾	Diplomaten/ Parlementsleden	Studenten/ Stagiairs	Nationale ambtenaren	Overigen	Totaal
Aantal groepen	115	100	65	14	269	50	48	661

⁽¹⁾ Hoogleraren die studenten begeleiden niet meegerekend.

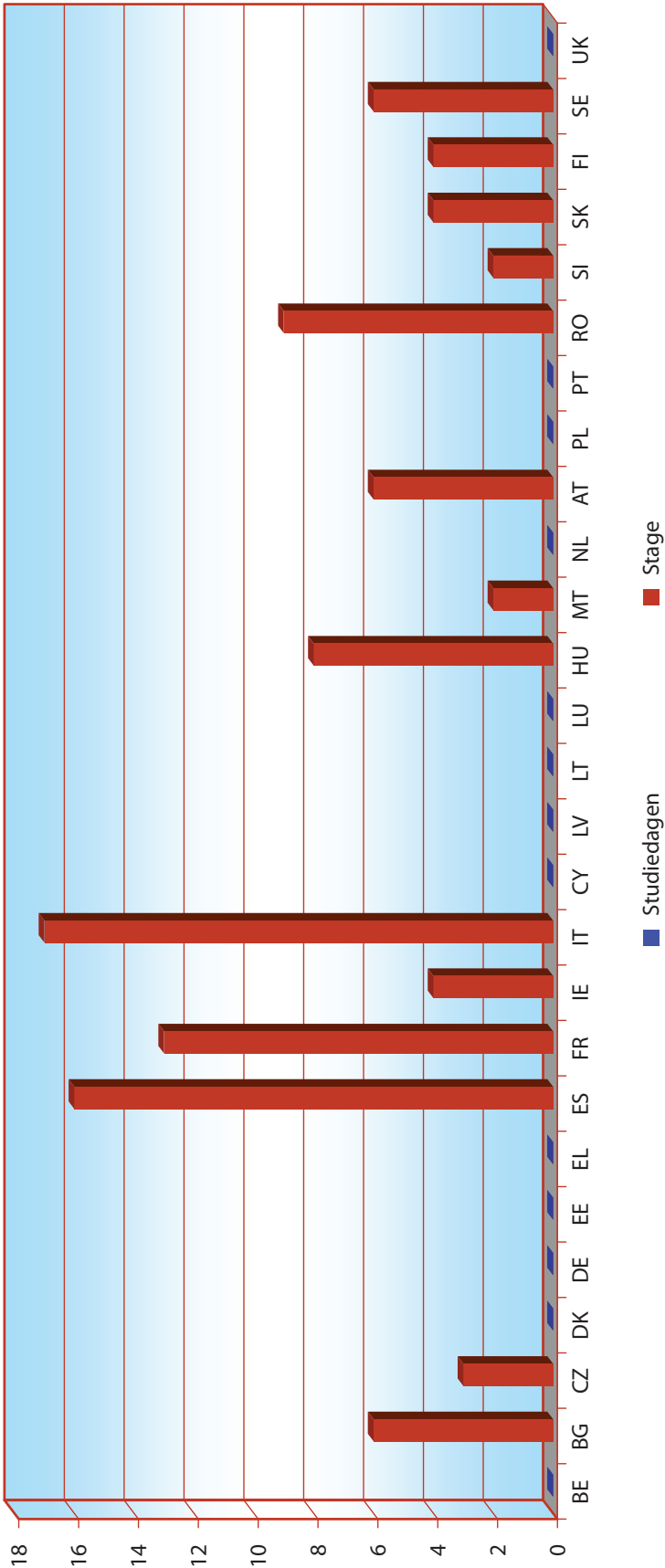
Studiebezoeken — Per lidstaat (2007)

	Aantal bezoekers								Aantal bezoekers	
	Nationale magistraten	Advocaten/ Juridisch adviseurs	Hoogleraren in de rechtsgelertheid ⁽¹⁾	Diplomaten/ Parlementsleden	Studenten/ Stagiairs	Nationale ambtenaren	Overigen	Totaal		
BE	80	12	7	36	393	25	9	562	19	
BG	20			1	48	18		87	5	
CZ				7	26		26	59	3	
DK	10	9			215	50		284	12	
DE	385	272	4		800	59	749	2269	80	
EE	2	20		11				33	5	
EL	9		5		132	42	18	206	12	
ES	62	188	10		279	37	69	645	33	
FR	194	176		31	984	29	105	1519	78	
IE	16				58			74	5	
IT	1	40	31	13	409		2	496	52	
CY	6	4			10			20	4	
LV	6	9				8		23	8	
LT	91		15	25	20		11	162	21	
LU			4		91	29	96	220	8	
HU			8		111			119	5	
MT								0	0	
NL	12	144			311	23		490	19	
AT	50	13			337	53	11	464	17	
PL	28	127	2		16	38		211	17	
PT			7					7	7	
RO	29	10				10	42	91	9	
SI		60			44	4		108	6	
SK	8	68		8	26			110	8	
FI	87	32	46	39	61	5	28	259	17	
SE	286	9					22	383	19	
UK	99	70	2		156	28		355	22	
Derde landen	206	149	16	42	1 641	107	18	2 179	108	
Gemengde groepen (EU)	32	613			1 010	519		2 174	62	
Totaal	1 719	2 025	157	213	7 178	1 111	1 206	13 609	661	

⁽¹⁾ Hoogleraren die studenten begeleiden niet meegerekend.

Studiebezoeken — Nationale magistraten (2007)

Studiedagen	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Totaal
	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	0
Stage	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	3	6	100

C — Plechtige zittingen

12 januari	Plechtige zitting ter gelegenheid van de ambtsaanvaarding van de nieuwe rechters in het Hof en het Gerecht van eerste aanleg ten gevolge van de uitbreiding van de Europese Unie
22 januari	Plechtige zitting ter gelegenheid van de plechtige verbintenis van de nieuwe leden van de Europese Commissie ten gevolge van de uitbreiding van de Europese Unie
5 februari	Plechtige zitting ter gelegenheid van de plechtige verbintenis van de nieuwe leden van de Europese Rekenkamer ten gevolge van de uitbreiding van de Europese Unie
17 september	Plechtige zitting ter gelegenheid van de gedeeltelijke vervanging van de leden van het Gerecht van eerste aanleg

D — Bezoeken of aanwezigheid bij officiële evenementen

Hof van Justitie

3 januari	Vertegenwoordiging van het Hof bij de nieuwjaarsreceptie van het Belgische Hof van Cassatie, te Brussel
10 januari	Aanwezigheid van een delegatie van het Hof op de nieuwjaarsreceptie van Hunne Koninklijke Hoogheden in het groothertogelijk paleis, te Luxemburg
18 januari	Deelneming van de president aan een bijeenkomst, georganiseerd door B. Zypries, minister van Justitie van de Bondsrepubliek Duitsland, te Berlijn
19 januari	Aanwezigheid van een delegatie van het Hof bij de plechtige zitting van het Europees Hof voor de rechten van de mens, te Straatsburg
29 januari	Deelneming van de president aan een bijeenkomst, georganiseerd door Guy Canivet, eerste voorzitter van de Franse Cour de cassation, en opening van de cyclus „Droit européen 2007”, te Parijs
29 januari	Vertegenwoordiging van het Hof bij de Rechtspolitische Neujahrsempfang in het ministerie van Justitie, te Berlijn
13 februari	Vertegenwoordiging van het Hof bij de plechtige zitting ter gelegenheid van de ambtsaanvaarding van H.-G. Pöttering als voorzitter van het Europees Parlement, te Straatsburg
17-25 februari	Officieel bezoek van een delegatie van het Hof aan de Verenigde Staten van Amerika
28 februari	Vertegenwoordiging van het Hof bij de plechtigheid ter gelegenheid van de 50e verjaardag van de Verdragen van Rome, georganiseerd door de Konrad Adenauerstichting, te Berlijn
8-9 maart	Vertegenwoordiging van het Hof bij de conferentie van de International Bar Association en de Europese Commissie over „Cartel enforcement and Antitrust damages actions in Europe”, te Brussel
15-16 maart	Vertegenwoordiging van het Hof bij het colloquium van de Association des Conseils d’État et des juridictions administratives suprêmes de l’Union européenne over „La justice administrative en Europe”, te Parijs
25-28 april	Vertegenwoordiging van het Hof bij het internationaal seminarie georganiseerd ter gelegenheid van de 45e verjaardag van het Grondwettelijk Hof van de Republiek Turkije, te Ankara en te Istanbul

13-14 mei	Vertegenwoordiging van het Hof bij de vergadering van de raad van bestuur en de algemene vergadering van de Association des Conseils d'État et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne, te Warschau
17-18 mei	Officieel bezoek van een delegatie van het Hof aan Ierland
1 juni	Vertegenwoordiging van het Hof, op uitnodiging van de president van de Italiaanse Republiek, bij de plechtigheid ter gelegenheid van de nationale feestdag, te Rome
7-8 juni	Vertegenwoordiging van het Hof bij de algemene vergadering van het Réseau européen des conseils de la Justice, te Brussel
25-26 juni	Vertegenwoordiging van het Hof bij het symposium, georganiseerd door het Bundespatentgericht en het Ministerie van Justitie, over „Die Zukunft der Patentgerichtsbarkeit in Europa“, te München
11-15 juli	Officieel bezoek van een delegatie van het Hof aan het Portugese Supremo Tribunal de Justiça
19 juli	Vertegenwoordiging van het Hof bij de Meeting of presidents of International Courts and Tribunals
24 juli	Deelneming van de president aan de receptie, aangeboden door de president van de Helleense Republiek, ter gelegenheid van de 33e verjaardag van het herstel van de democratie, te Athene
5-7 september	Vertegenwoordiging van het Hof bij de conferentie, georganiseerd door het Hooggerechtshof van de Republiek Estland ter gelegenheid van de 15e verjaardag van de goedkeuring van de grondwet van de Republiek Estland, te Tallinn
18 september	Aanwezigheid van de president bij de Raad Justitie en Binnenlandse Zaken en voorstelling, op verzoek van A. Costa, minister van Justitie van Portugal, van de voorstellen voor een prejudiciële spoedprocedure aan de leden van de Raad van ministers, te Brussel
27-28 september	Deelneming van een delegatie van het Hof aan het 50e symposium van Europese rechters op het gebied van merken, tekeningen en modellen, te Alicante
30 september	Vertegenwoordiging van het Hof bij het door Lord Hunt („Parliamentary Under-Secretary“, Ministry of Justice) aangeboden diner, te Londen
1 oktober	Vertegenwoordiging van het Hof bij de Meeting of Regional and International Courts of the World, te Managua

1 oktober	Vertegenwoordiging van het Hof bij de plechtige opening van het gerechtelijk jaar, op uitnodiging van de Lord Chancellor, te Londen
8 oktober	Vertegenwoordiging van het Hof bij het seminarie, georganiseerd door de commissie Burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse zaken, over „Judges and legislators in a multi-level protection of fundamental rights in Europe”
15 oktober	Aanwezigheid van de president bij de viering van de 175e verjaardag van het Belgische Hof van Cassatie, te Brussel
18-19 oktober	Vertegenwoordiging van het Hof bij de 4e conferentie van het Forum des juges commerciaux européens, georganiseerd door de Hoge Raad en de Raad voor de rechtspraak van het Koninkrijk der Nederlanden, in Den Haag
25-26 oktober	Vertegenwoordiging van het Hof bij de door de Europese Commissie georganiseerde conferentie voor de viering van 50 jaar gemeenschapswetgeving inzake de gelijke behandeling van mannen en vrouwen, te Brussel
29-30 oktober	Officieel bezoek van een delegatie van het Hof aan Hongarije
8-9 november	Vertegenwoordiging van het Hof bij de 5 th Annual Meeting of the Chief Justices of Mercosur, te Brasilia
9 november	Officieel bezoek van een delegatie van het Hof aan het Europees Hof voor de rechten van de mens, te Straatsburg
12 november	Vertegenwoordiging van het Hof bij de vergadering van de raad van bestuur van de Association des Conseils d'État et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne, te Brussel
22-24 november	Vertegenwoordiging van het Hof bij het IXe congres van de International Association of Supreme Administrative Juridictions, te Bangkok
23 november	Vertegenwoordiging van het Hof bij de vergadering van de werkgroep prejudiciële verwijzingen van de Association des Conseils d'État et juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne, bij de Belgische Raad van State, te Brussel
3 december	Deelneming van een delegatie van het Hof aan de bijeenkomst van de presidenten van internationale hoven, georganiseerd door het Internationaal Hof van Justitie, in Den Haag
3 december	Vertegenwoordiging van het Hof bij de vergadering van de werkgroep prejudiciële verwijzingen van de Association des Conseils d'État et juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne, bij de Belgische Raad van State, te Brussel

- 7 december Vertegenwoordiging van het Hof bij de zitting naar aanleiding van het terugtreden van de president van de Centrale Raad van Beroep en deelneming aan een bij die gelegenheid georganiseerd colloquium over „De aansprakelijkheid van de staat voor inbreuken op het gemeenschapsrecht”, te Utrecht

Gerecht van eerste aanleg

- 17 januari Deelneming van de president van het Gerecht aan een vergadering van het „Select Committee” van de House of Lords te Londen over de oprichting van een „Europees mededingingshof”
- 5 februari Deelneming aan en toespraak van de president van het Gerecht tijdens de conferentie „Where next for EU Merger Control”, te Brussel
- 21 februari Bezoek van de president van het Gerecht aan het Ministerie van Justitie te Kopenhagen
- 15 maart Aanwezigheid en toespraak van de president van het Gerecht bij de 20e verjaardag van de Conseil de la concurrence, te Parijs
- 17 april Deelneming aan en toespraak van de president van het Gerecht tijdens de conferentie „Forum for EU-US Legal-Economic Affairs”, te Brussel
- 24 mei Deelneming aan en toespraak van de president van het Gerecht tijdens de conferentie „International Forum on European Competition Law” van de Studievereniging Kartellrecht te Brussel
- 18 juli Deelneming van de president van het Gerecht aan een rondetafelgesprek „EU-US Comparative Law” te Brussel
- 30 augustus Begrafenisplechtigheid van Gaston Thorn, honorair minister van Staat van het Groothertogdom Luxemburg. Vertegenwoordiging van het Gerecht door rechter Marc Jaeger
- 19 oktober Deelneming aan en toespraak van de president van het Gerecht tijdens de conferentie „50 years protecting the principle of legality in Community law”, georganiseerd door de universiteit van Vilnius

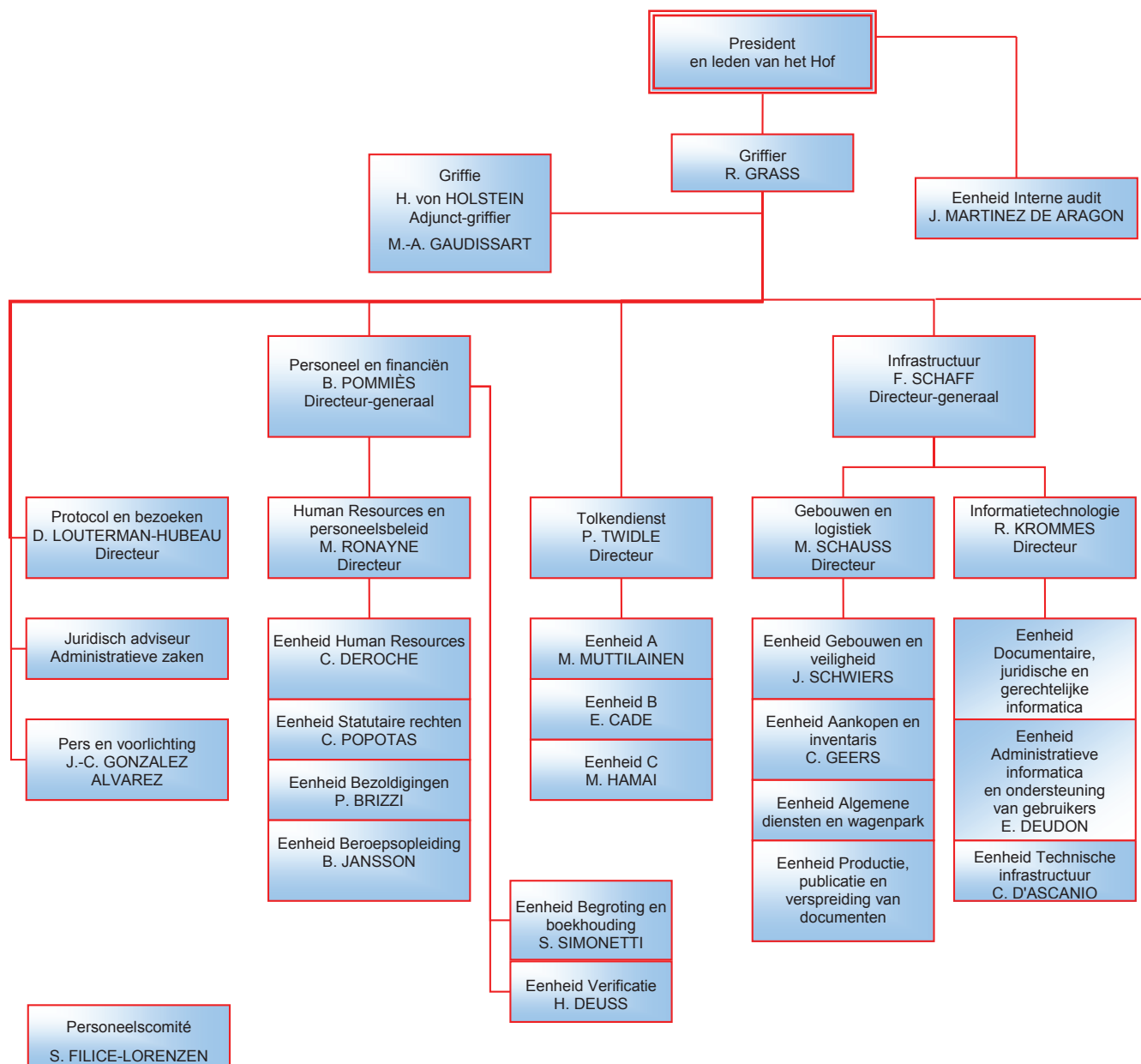
Gerecht voor ambtenarenzaken

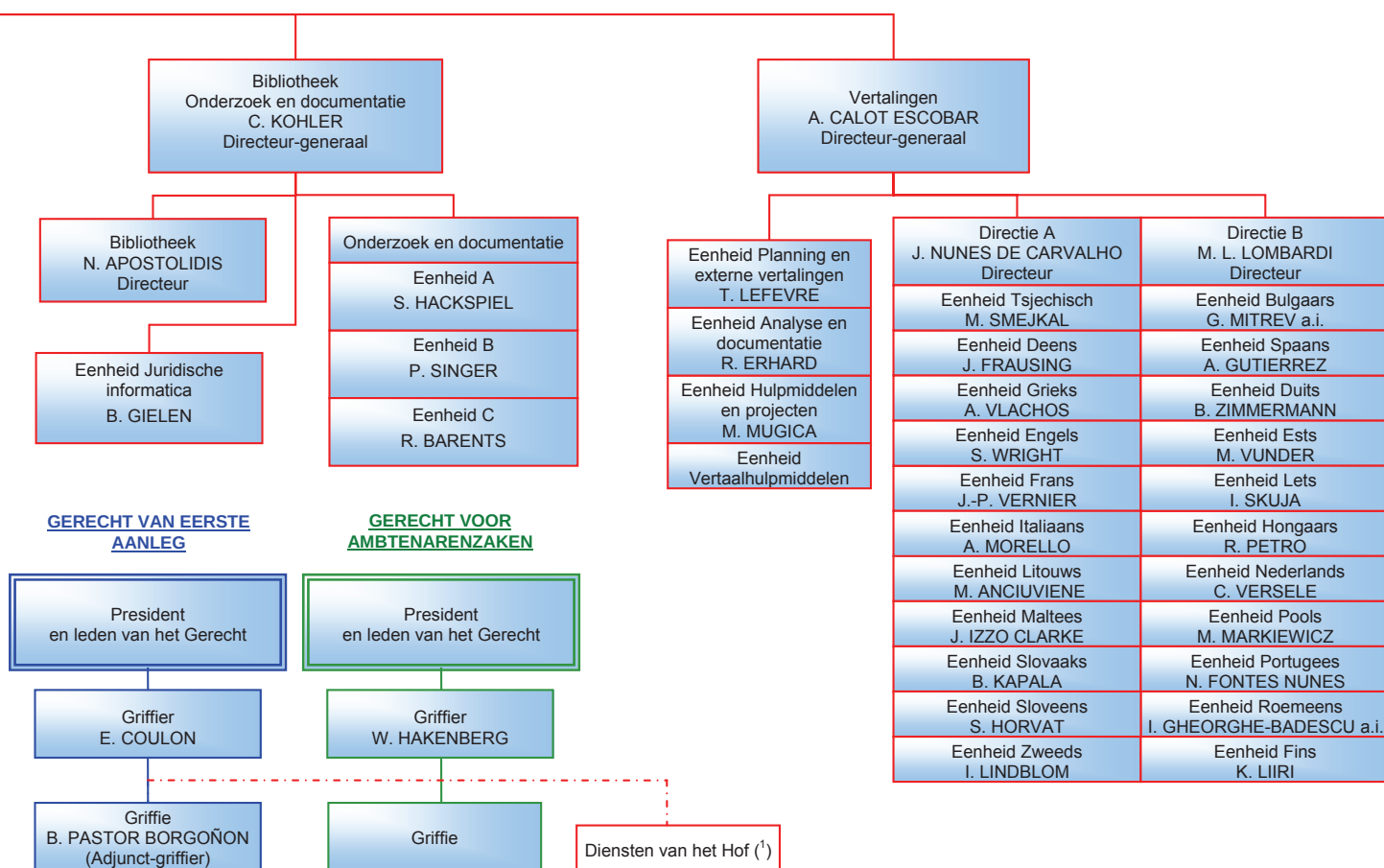
- 6-8 juni Bijeenkomst tussen de leden van het Gerecht en een delegatie van leden van het Bundesverwaltungsgericht over geschillen in ambtenarenzaken, te Leipzig

18 juni	Deelneming van president P. Mahoney en rechter S. Van Raepenbusch aan het colloquium „L'incidence des modifications du statut des fonctionnaires et agents de l'Union européenne sur le contentieux communautaire de la fonction publique“, georganiseerd door het departement Europese juridische studies van het Europacollege te Brugge in samenwerking met professor G. Vandersanden en L. Levi (CMS De Backer)
---------	---

Beknopt organogram

(1) Krachtens artikel 52 van het Protocol betreffende het Statuut van het Hof van Justitie en artikel 6 van de bijlage bij dit protocol verlenen de ambtenaren en personeelsleden in het belang van de dienst hun diensten aan het Gerecht van eerste aanleg en het Gerecht voor ambtenarenzaken.

Adresgegevens van het Hof van Justitie

Postadres en telecommunicatieaansluitingen

Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Postadres: L-2925 Luxembourg

Telefoon: (352) 43 03-1

Telex van de griffie: 2510 CURIA LU

Telegramadres: CURIA

Telefax Hof van Justitie: (352) 43 03-2600

Telefax Voorlichtingsdienst: (352) 43 03-2500

Telefax Interne dienst — Afdeling publicaties: (352) 43 03-2650

Internet: www.curia.europa.eu

Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

**Jaarverslag 2007 — Overzicht van de werkzaamheden van het Hof van Justitie
van de Europese Gemeenschappen, het Gerecht van eerste aanleg van de Europese
Gemeenschappen en het Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie**

Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen

2008 — 261 blz. — 21 x 29,7 cm

Catalogusnummer: QD-AG-08-001-NL-C

ISBN 978-92-829-0880-8

ISSN 1680-8363

